

UCHWAŁA NR XXVII/152/2017
RADY MIEJSKIEJ W TARNOGRODZIE

z dnia 16.05.2017 r.

w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2016, poz. 446), Rada Miejska w Tarnogrodzie uchwała co następuje:

§1.

Uchwała się Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022, stanowiący załącznik nr 1 do Uchwały.

§2.

Wykonanie Uchwały powierza się Burmistrzowi Tarnogrodu.

§3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEMODLIWOŚĆ RĄDY
Handwritten signature
P. Marczak

Załącznik Nr 1
do Uchwały Nr XXVII/152/2017
Rady Miejskiej w Tarnogrodzie
z dnia 16 maja 2017 r.

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI DLA GMINY TARNOGRÓD NA LATA 2016-2022

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 został opracowany przez firmę EuroCompass Sp. z o.o. na podstawie umowy z dnia 10.11.2016 r.

Dokument LPR powstał w ramach projektu „Lokalny Plan Rewitalizacji podstawą do ożywienia społeczno-gospodarczego gminy Tarnogród” współfinansowanego ze środków Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020.

Eksperti zewnętrzni:

Ryszard Boguszewski

Magdalena Korkosz

Beata Filipowicz

Karolina Szelaq

Ewelina Borowiec

SPIS TREŚCI

1.	WPROWADZENIE.....	5
1.1.	Kontekst oraz podstawy prawne.....	5
1.2.	Metodyka opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji.....	6
2.	POWIĄZANIE Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI I PLANISTYCZNYMI GMINY.....	11
3.	DIAGNOZA CZYNNIKÓW I ZJAWISK KRYZYSOWYCH ORAZ SKALA I CHARAKTER POTRZEB REWITALIZACYJNYCH.....	14
4.	ZASIĘGI PRZESTRZENNE OBSZARU REWITALIZACJI - DELIMITACJA.....	18
4.1.	Metodologia wyznaczania obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.....	18
4.2.	Delimitacja obszarów zdegradowanych - analiza wskaźnikowa.....	20
4.3.	Delimitacja obszaru rewitalizacji.....	40
5.	WIZJA STANU OBSZARU PO PRZEPROWADZENIU REWITALIZACJI.....	45
6.	CELE REWITALIZACJI ORAZ ODPOWIADAJĄCE ZDEFINIOWANYM POTRZEBOM REWITALIZACYJNYM KIERUNKI DZIAŁAŃ.....	47
7.	LISTA PLANOWANYCH, PODSTAWOWYCH PROJEKTÓW I PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH.....	52
8.	CHARAKTERYSTYKA POZOSTAŁYCH RODZAJÓW PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH REALIZUJĄCYCH KIERUNKI DZIAŁAŃ, MAJĄCYCH NA CELU ELIMINACJĘ LUB OGRANICZENIE NEGATYWNYCH ZJAWISK POWODUJĄCYCH SYTUACJĘ KRYZYSOWĄ.....	73
9.	MECHANIZMY ZAPEWNIENIA KOMPLEMENTARNOŚCI POMIĘDZY POSZCZEGÓLNYMI PROJEKTAMI/PRZEDSIĘWZIĘCIAMI REWITALIZACYJNYMI.....	74
10.	INDYKATYWNE RAMY FINANSOWE PROJEKTÓW I PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH.....	78
11.	SYSTEM REALIZACJI (WDRAŻANIA) PROGRAMU REWITALIZACJI.....	85
11.1.	System instytucjonalny w procesie rewitalizacji.....	85
11.2.	Zarządzanie procesem rewitalizacji.....	87
11.3.	System budowania i wspierania partnerstw.....	89
11.4.	System informacji i promocji.....	90
12.	SYSTEM MONITORINGU I OCENY SKUTECZNOŚCI DZIAŁAŃ I SYSTEM WPROWADZANIA MODYFIKACJI W REAKCJI NA ZMIANY W OTOCZENIU PROGRAMU.....	92
12.1.	Monitorowanie efektów działań rewitalizacyjnych.....	92
12.2.	Zasady i tryb aktualizacji programu.....	96
13.	MECHANIZMY WŁĄCZENIA MIESZKAŃCÓW, PRZEDSIĘBIORCÓW I INNYCH PODMIOTÓW I GRUP AKTYWNYCH NA TERENIE GMINY W PROCES REWITALIZACJI.....	98
14.	PROCES STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA PROGRAMU NA ŚRODOWISKO 101	
	ZAŁĄCZNIK NR 1. SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA OBSZARU GMINY TARNOGRÓD.....	104
	Położenie i historia.....	104
	Strefa środowiskowa.....	108
	Sfera przestrzenno-funkcjonalna.....	115
	Sfera społeczna.....	116
	Sfera techniczna.....	134
	Sfera gospodarcza.....	146
	Powiązanie Programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi wyższego rzędu.....	170
	ZAŁĄCZNIK NR 2. PARTYCYPACJA SPOŁECZNA.....	176
	ZAŁĄCZNIK NR 3. SPIS RYCIN, WYKRESÓW, TABEL I FOTOGRAFII.....	182

SŁOWNIK NAJWAŻNIEJSZYCH POJĘĆ¹

1) Rewitalizacja – kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji. Rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań danego obszaru oraz wzmacnianie jego lokalnych potencjałów (w tym także kulturowych) i jest procesem wieloletnim, prowadzonym przez interesariuszy (m.in. przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, właścicieli nieruchomości, organy władzy publicznej, etc.) tego procesu, w tym przede wszystkim we współpracy z lokalną społecznością. Działania służące wspieraniu procesów rewitalizacji prowadzone są w sposób spójny: wewnątrz (poszczególne działania pomiędzy sobą) oraz zewnątrz (z lokalnymi politykami sektorowymi, np. transportową, energetyczną, celami i kierunkami wynikającymi z dokumentów strategicznych i planistycznych). Rewitalizacja jest prowadzona zgodnie z zasadami zawartymi w Umowie Partnerstwa, a w szczególności z zasadami polityki przestrzennej zawartymi w rozdziale 1.5.4 Umowy.

2) Stan kryzysowy – stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

- a) gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),
- b) środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),
- c) przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),
- d) technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Skalę negatywnych zjawisk odzwierciedlają mierniki rozwoju opisujące powyższe sfery, które wskazują na niski poziom rozwoju lub dokumentują silną dynamikę spadku poziomu rozwoju, w odniesieniu do wartości dla całej gminy.

3) Obszar zdegradowany – obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą

¹ Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 Ministra Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r.

wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów.

4) Obszar rewitalizacji – obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, o których mowa w pkt 2, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny poprzemysłowe (w tym portowe i powydobywcze), powojenne lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

5) Program rewitalizacji – inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy, na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594, z późn. zm.), wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji.

6) Projekt rewitalizacyjny – projekt w rozumieniu art. 2 pkt 18 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych perspektywie finansowej 2014-2020 (Dz. U. poz. 1146, z późn. zm.), wynikający z programu rewitalizacji, tj. zaplanowany w programie rewitalizacji i ukierunkowany na osiągnięcie jego celów albo logicznie powiązany z treścią i celami programu, zgłoszony do objęcia albo objęty współfinansowaniem UE z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego. Wynikanie projektu rewitalizacyjnego z programu rewitalizacji oznacza zatem albo wskazanie (wymienienie) go wprost w programie rewitalizacji albo określenie go w ogólnym (zbiorczym) opisie innych, uzupełniających rodzajów działań rewitalizacyjnych.

1. WPROWADZENIE

1.1. Kontekst oraz podstawy prawne

Działania rewitalizacyjne w obecnym okresie programowania Unii Europejskiej zyskały nowe podstawy formalno-prawne. Wraz z wejściem w życie *Ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji* (Dz.U. 2015 poz. 1777) doprecyzowano zakres zadań własnych gminy w obszarze działań rewitalizacyjnych. Zmiana ta nie wprowadza nowego zadania własnego gminy, obciążając ją obowiązkami dotychczas nierealizowanymi, lecz jedynie sankcjonuje i porządkuje obecnie istniejący stan faktyczny w tym zakresie.

Ustawa określa zasady oraz tryb przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji przy pomocy gminnego programu rewitalizacji. Do dnia 31 grudnia 2023 roku ustawa dopuszcza realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach wdrażania innego programu rewitalizacji (w tym lokalnego lub miejskiego) przyjmowanego uchwałą rady gminy. W ustanowionym okresie przejściowym możliwe jest prowadzenie przedsięwzięć rewitalizacyjnych poprzez dwa typy programów rewitalizacji, sporządzanych w oparciu o:

- **Ustawę z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji** – gminny program rewitalizacji,
- **Ustawę o samorządzie gminnym, Wytyczne ministerialne i Zasady regionalne** – lokalny lub miejski program rewitalizacji:
 - Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 Ministra Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r.,
 - Zasady programowania, wdrażania i wsparcia rewitalizacji w województwie lubelskim Departamentu Wdrażania Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Departamentu Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym z grudnia 2015 r.,

Opracowanie programu rewitalizacji zgodnie z zasadami określonymi w każdym z powyższych źródeł wiąże się z konkretnymi konsekwencjami.

Niniejszy **Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród został opracowany zgodnie z Wytycznymi³ i Zasadami²**, w związku z czym na zaplanowane działania rewitalizacyjne, oprócz środków własnych i środków inwestorów prywatnych, gmina Tarnogród ma możliwość pozyskania funduszy unijnych i środków krajowych.

W obecnym okresie programowania Unii Europejskiej na lata 2014-2020 wprowadzono szersze i bardziej kompleksowe pojęcie rewitalizacji. Obecna definicja rewitalizacji wynika z Ustawy o rewitalizacji, Narodowego Planu Rewitalizacji 2022 (będącego obecnie na etapie projektu i założeń), Wytycznych³ oraz Zasad². Według ich zapisów rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszaru zdegradowanego, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności,

² *Zasady programowania, wdrażania i wsparcia rewitalizacji w województwie lubelskim Departamentu Wdrażania Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Departamentu Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym z grudnia 2015 r.*

³ *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 Ministra Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r.*

przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji w sposób zaplanowany oraz zintegrowany na podstawie gminnego programu rewitalizacji (według Ustawy o rewitalizacji) lub innego programu rewitalizacji (według Wytycznych⁴ oraz Zasad⁵).

Zasadniczym elementem lokalnego programu rewitalizacji jest wyznaczenie obszaru zdegradowanego, tj. obszaru na którym zidentyfikowano sytuację kryzysową. Jest to sytuacja, w której mierniki poziomu rozwoju sfer społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej są na niskim poziomie lub obserwuje się ich silną tendencję spadkową.

Kolejnym etapem jest wyznaczenie obszaru rewitalizacji, który może zawierać całość lub część obszaru zdegradowanego. Niezwykle ważny jest fakt, że Ustawa, Wytyczne⁴ i Zasady⁵ ograniczają powierzchnię obszaru rewitalizacji do maksymalnie 20% powierzchni gminy oraz liczbę zamieszkującej go ludności do maksymalnie 30% mieszkańców gminy.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 został poddany weryfikacji pod kątem zgodności z Wytycznymi przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego. Weryfikacja została przeprowadzona w oparciu o Procedurę oceny programów rewitalizacji w Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020. Po weryfikacji i pozytywnej ocenie LPR został przyjęty uchwałą Rady Miejskiej w Tarnogrodzie.

1.2. Metodyka opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji

Zasady opracowania LPR

Podczas opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród zastosowano następujące zasady, dzięki którym powstał dokument najlepiej odpowiadający na potrzeby rewitalizowanego obszaru i jego mieszkańców:

- partycypacja społeczna,
- kompleksowość, koncentracja, komplementarność,
- planowanie w oparciu o realnie możliwe do uzyskania środki.

Proces rewitalizacji w dokumencie został przedstawiony jako przedsięwzięcie całościowe (integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni, środowiska i lokalnej gospodarki), skoncentrowane terytorialnie i prowadzone we współpracy z lokalną społecznością, w sposób zaplanowany oraz zintegrowany. Rewitalizacja poprzez realizację spójnych i komplementarnych działań, jest kompleksowa, co prowadzi do zmian w różnych sferach życia mieszkańców.

⁴ *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 Ministra Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r.*

⁵ *Zasady programowania, wdrażania i wsparcia rewitalizacji w województwie lubelskim Departamentu Wdrażania Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Departamentu Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym z grudnia 2015 r.*

Partycypacja społeczna

Partycypacja społeczna jest nieodłącznym elementem procesu rewitalizacji i stanowi fundament wszelkich działań na każdym etapie tego procesu. Kluczowym elementem prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród było zapewnienie włączenia lokalnej społeczności w proces jego opracowania. Mieszkańcy gminy, a w szczególności sołtysi i Przewodniczący Zarządów Dzielnic jako przedstawiciele poszczególnych sołectw i dzielnic, zostali włączeni w proces diagnozowania problemów na obszarze gminy, wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, określenia celów rewitalizacji oraz identyfikacji przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych. Niezbędne dla opracowania LPR było nawiązanie dialogu z szerokim kręgiem interesariuszy i przeprowadzanie transparentnego procesu konsultacji społecznych. Dzięki zapewnieniu wkładu społeczności lokalnej w opracowanie LPR będzie miała ona czynny wkład przy wdrażaniu i utrzymaniu przyjętych założeń.

Partycypacja społeczna w ramach rozpoczętego procesu rewitalizacji opierała się na drabinie partycypacyjnej, mającej na celu nawiązanie kontaktu z interesariuszami procesu rewitalizacji:

- Informowanie:
 - strona internetowa Urzędu Miejskiego Tarnogród – informacje nt. opracowania, wdrażania i monitoringu LPR oraz dokumenty do konsultacji i ankiety (dotarcie do młodych mieszkańców, w tym osób bezrobotnych),
 - ogłoszenia w parafiach (dotarcie do osób starszych),
 - ogłoszenia w Urzędzie Miejskim i Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej (dotarcie do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym).
- Konsultowanie (ankiety, badania, spotkania i uzgodnienia):
 - bezpośrednie spotkania z mieszkańcami,
 - ankietyzacja w formie papierowej i elektronicznej,
 - wyłożenie projektu LPR do publicznego wglądu wraz z możliwością wnoszenia uwag i propozycji projektów (na kartach projektów).
- Aktywne uczestnictwo zainteresowanych stron:
 - włączenie się interesariuszy w realizację działań rewitalizacyjnych.

Kompleksowość, koncentracja, komplementarność Lokalnego Programu Rewitalizacji

Program rewitalizacji ujmuje działania w sposób **kompleksowy** (z uwzględnieniem projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych ze środków europejskich, w tym: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego oraz innych publicznych lub prywatnych) tak, aby nie pomijać aspektu społecznego, gospodarczego, środowiskowego, przestrzenno-funkcjonalnego i technicznego. Zaplanowane inwestycje nie są nastawione jedynie na szybki efekt poprawy estetyki przestrzeni, czy skupione tylko na działaniach remontowych i modernizacyjnych, które nie skutkują zmianami strukturalnymi na obszarze zdegradowanym. Lokalny Program Rewitalizacji złożony z wielu różnorodnych projektów jest konstrukcją warunkującą osiągnięcie kompleksowości interwencji. Projekty inwestycyjne oraz tzw. “miękkie” są wzajemnie powiązane, jak również charakteryzują się synergią.

Podczas przygotowania dokumentu zastosowano zasadę **koncentracji**: terytorialnej i tematycznej. Koncentracja terytorialna przejawia się w tym, iż działania rewitalizacyjne

skierowane są ku pewnemu, określone dzięki diagnozie, obszarowi. LPR został skierowany do obszarów najbardziej potrzebujących pomocy, gdzie koncentracja problemów jest największa. Koncentracja tematyczna polega na tym, że działania skupiają się na rozwiązaniu problemów, które według diagnozy najbardziej szkodzą obszarowi problemowemu. Koncentracja interwencji i potrzeba hierarchizacji potrzeb powoduje, że LPR dotyczy obszarów zdegradowanych w gminie, tj. tych, gdzie skala problemów i zjawisk kryzysowych jest największa.

Wymogiem koniecznym dla wspierania projektów rewitalizacyjnych jest zapewnienie ich **komplementarności** w różnych wymiarach:

- *Komplementarność przestrzenna* – na etapie tworzenia dokumentu wzięto pod uwagę wzajemne powiązania pomiędzy projektami rewitalizacyjnymi. Zapewnienie komplementarności przestrzennej projektów rewitalizacyjnych ma służyć temu, by program rewitalizacji efektywnie oddziaływał na cały dotknięty kryzysem obszar (a nie punktowo, w pojedynczych miejscach), poszczególne projekty rewitalizacyjne wzajemnie się dopełniały przestrzennie oraz by zachodził między nimi efekt synergii. Celem zapewnienia komplementarności przestrzennej interwencji jest także to, by prowadzone działania nie skutkowały przenoszeniem problemów na inne obszary lub nie prowadziły do niepożądanych efektów społecznych takich jak segregacja społeczna i wykluczenie.
- *Komplementarność problemowa* oznacza konieczność realizacji projektów rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar zdegradowany we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym i technicznym)
- *Komplementarność proceduralno-instytucjonalna* dotyczy takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur.
- *Komplementarność międzyokresowa* – do chwili obecnej samorząd gminy nie posiadał Lokalnego Programu Rewitalizacji skupiającego się na zdefiniowanych w diagnozie obszarach zdegradowanych. Realizowano jedynie podstawowe zadania gminy związane m.in. z opieką społeczną. Jednakże Program został opracowany w oparciu o wnioski i doświadczenia z poprzedniej perspektywy programowania, w tym Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013.
- *Komplementarność źródeł finansowania*, w kontekście polityki spójności 2014-2020 – projekty rewitalizacyjne, wynikające z programu rewitalizacji opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków m.in. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania. Silna koordynacja i synergia projektów rewitalizacyjnych finansowanych szczególnie w ramach EFS i EFRR jest konieczna dla uzyskania korzystnych efektów dla obszarów zdegradowanych. Jednocześnie koordynacja środków programów operacyjnych ze środkami polityk i instrumentów krajowych jest konieczna dla realizacji zasady dodatkowości środków UE. Komplementarność finansowa oznacza zdolność łączenia prywatnych i publicznych źródeł finansowania, przy założeniu, że stymulowanie

endogenicznych zdolności inwestycyjnych ma kluczowe znaczenie dla dynamiki pożądaných zmian

Planowanie w oparciu o realnie możliwe do uzyskania środki

W związku z ograniczonymi środkami budżetowymi Gminy Tarnogród, konieczne jest pozyskanie zewnętrznych źródeł finansowania przedsięwzięć ujętych w Lokalnym Programie Rewitalizacji. Przy programowaniu działań z udziałem środków zewnętrznych uwzględniono realne możliwości uzyskania dofinansowania z dostępnych funduszy. Uwzględniono również konieczność posiadania wkładu własnego do projektów. Ponieważ na etapie tworzenia LPR koszty projektów są szacunkami, plan finansowy programu jest z konieczności indykatywny. Realizacja poszczególnych przedsięwzięć, w tym wkład własny zostanie ujęty w Wieloletniej Prognozie Finansowej. Jednocześnie podczas naboru projektów do LPR oraz jego aktualizacji o nowe przedsięwzięcia, potencjalni partnerzy procesu rewitalizacji zadeklarują zabezpieczenie wkładu własnego.

Elementy LPR i etapy jego opracowania

Opracowany w oparciu o powyższe zasady Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 składa się następujących kluczowych elementów:

- opis powiązań programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy;
- diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych;
- zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji;
- wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji oraz cele rewitalizacji i odpowiadające zidentyfikowanym potrzebom rewitalizacyjnym kierunki działań mających na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk;
- lista planowanych, podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, charakterystyka pozostałych rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych realizujących kierunki działań, mających na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk powodujących sytuację kryzysową; mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji; indykatywne ramy finansowe w odniesieniu do przedsięwzięć rewitalizacyjnych, z indykatywnymi wielkościami środków finansowych z różnych źródeł;
- system realizacji (wdrażania) programu rewitalizacji oraz mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji;
- system monitoringu i oceny skuteczności działań i system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu.

W ramach prac nad szeroką diagnozą gminy Tarnogród w pierwszej kolejności przeprowadzono prace przygotowawcze, polegające na zgromadzeniu materiałów źródłowych oraz danych dotyczących gminy, zarówno ilościowych, jak i jakościowych. Dane po uzyskano z Urzędu Miejskiego (m.in. stan ludności), Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Tarnogrodzie (m.in. roczne raporty dotyczące powodów przyznania pomocy i udzielonych świadczeń społecznych), strony internetowej gminy (<http://www.tarnograd.pl/>), Komendy

Powiatowej Policji w Biłgoraju (dane dotyczące przestępczości), Powiatowego Urzędu Pracy w Biłgoraju (dane dotyczące struktury bezrobocia), Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Po zebraniu wszystkich niezbędnych danych i informacji przeprowadzono ich szczegółową analizę w celu poznania problemów, z jakimi boryka się gmina Tarnogród.

Na podstawie analizy wskaźnikowej, uwzględniającej w szczególności wskaźniki społeczno-gospodarcze, wyznaczony został obszar zdegradowany, na którym zidentyfikowano sytuację kryzysową. Na obszarze zdegradowanym występują gorsze niż średnia w gminie wskaźniki problemów społecznych, współwystępujące z gorszymi wskaźnikami dotyczącymi problemów gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych i technicznych.

Sołectwa/dzielnice wchodzące w skład obszaru zdegradowanego, w którym zidentyfikowano najgorszą sytuację społeczną, na którą nawarstwia się największa liczba innych zdiagnozowanych problemów zostało uznane za obszar rewitalizacji.

Podczas dalszych prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji określona została wizja stanu docelowego obszaru rewitalizacji oraz cele i kierunki działań rewitalizacyjnych. Następnie zidentyfikowano projekty rewitalizacyjne realizujące przyjęte cele, opracowano szczegółowy plan ich finansowania z podaniem możliwych źródeł, opracowano harmonogram ich realizacji, a także opisano komplementarność projektów.

Jednym z ostatnich etapów prac nad LPR było opracowanie systemu wdrażania oraz monitorowania efektów podejmowanych działań rewitalizacyjnych, a także systemu ewaluacji i aktualizacji.

2. POWIĄZANIE Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI I PLANISTYCZNYMI GMINY

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 jest spójny z najważniejszymi gminnymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi.

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tarnogród na lata 2014 – 2020

Zadaniem Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tarnogród jest wytyczenie kierunków działań, które służyć mają rozwiązywaniu niekorzystnych zjawisk społecznych oraz inspirować podmioty działające w obszarze pomocy społecznej do wyszukiwania rozwiązań trudnych problemów społecznych. Dokument Strategii stanowił jeden z dokumentów źródłowych Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród (LPR). Lokalny Program Rewitalizacji uwzględnia zidentyfikowane w strategii problemy społeczne i umożliwia realizację zidentyfikowanej wizji rozwoju: „W 2020 roku Gmina Tarnogród jest gminą bezpieczną, przyjazną, zadbaną, gdzie mieszkańcy rozwijają swoje zainteresowania, umiejętności, współpracują ze sobą w celu zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej”. Cele Lokalnego Programu Rewitalizacji są powiązane z celami Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tarnogród tj.:

- Zmniejszenie bezrobocia o 10 % w Gminie Tarnogród do 31 grudnia 2020 r.
- Zmniejszenie liczby wypadków, wykroczeń i przestępstw w gminie o 30% do 31 grudnia 2020 r.
- Wykreowanie 6 animatorów życia społecznego dla każdej miejscowości gminy Tarnogród do 31 grudnia 2020 r.
- Zwiększenie o co najmniej 1 formę aktywności w 4 miejscowościach gminy do 31 grudnia 2020 r.
- Objęcie 10 % mieszkańców warsztatami z zakresu rozwoju osobistego do 31 grudnia 2020 r.

Wśród celów LPR powiązanych z ww. celami GSRPS Gminy Tarnogród należy wymienić przede wszystkim cel operacyjny 1 podobszaru I rewitalizacji realizujący założenia sfery społecznej: *Aktywizacja społeczno-kulturalna mieszkańców oraz przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym na obszarze koncentracji negatywnych zjawisk* oraz cel operacyjny 1 podobszaru II: *Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych oraz wspieranie włączenia społecznego*. Pośrednio na rozwój społeczny mają wpływ również cele operacyjne obejmujące sferę gospodarczą i techniczną w obu podobszarach rewitalizacji.

Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016 – 2022

Problemy zidentyfikowane w Strategii Rozwoju Gminy Tarnogród zostały uwzględnione podczas opracowywania LPR (starzejące się społeczeństwo, niski poziom rozwoju ekonomicznego, wzrost liczby osób bezrobotnych, słabo rozwinięta sieć kanalizacyjna, niskie dochody ludności). Wizja rozwoju gminy Tarnogród zawarta w Strategii to: *Tarnogród w 2022 roku to nowoczesna gmina miejsko-wiejska wykorzystująca swoje walory ekologiczne oraz dziedzictwo kulturowe, wspierająca rozwój przedsiębiorczości i rolnictwa, zapewniając mieszkańcom dostęp do usług społecznych oraz dobrej jakości infrastruktury*.

Cele strategiczne i operacyjne Strategii wpisują się w ogólne założenia rewitalizacji we wszystkich sferach, gdyż dotyczą zwiększenia aktywności społecznej, rozwoju kompetencji społecznych i zawodowych mieszkańców, poprawy jakości usług społecznych i kulturowych, podnoszenia kwalifikacji mieszkańców, poprawy jakości życia, poprawy infrastruktury i rozwoju przedsiębiorczości:

Tabela 1. Zestawienie powiązań pomiędzy celami Strategii Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 a celami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022

Cele Strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022	CEL STRATEGICZNY PODOBSZARU I: Ograniczenie występowania problemów społecznych, przestrzennych, gospodarczych, technicznych i środowiskowych oraz zjawiska marginalizacji obszarów kryzysowych gminy Tarnogród, dzięki poprawie jakości życia mieszkańców.	CEL STRATEGICZNY PODOBSZARU II: Ograniczenie występowania problemu wykluczenia społecznego oraz negatywnych zjawisk, poprzez poprawę jakości życia mieszkańców i ożywienie gospodarcze sołectwa Luchów Dolny.
1. Poprawa warunków życia oraz zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej gminy	X	X
2. Wsparcie rozwoju rolnictwa i przedsiębiorczości	X	X
3. Rozwój zasobów ludzkich oraz wzrost poziomu integracji społecznej	X	X
4. Poprawa jakości usług lokalnej administracji	X	X

Źródło: opracowanie własne

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Tarnogród

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Tarnogród określa główne kierunki rozwoju przestrzennego. Cele i przedsięwzięcia niniejszego LPR muszą być komplementarne z postanowieniami studium.

W Studium ustalone zostały następujące kierunki zagospodarowania przestrzennego:

- restrukturyzacja i rozwój rolnictwa (ekologizacja i modernizacja);
- wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich dla poprawy warunków życia mieszkańców;
- znaczny rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych w obszarze gminy z wykorzystaniem jej unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych.

Równoległe z głównymi kierunkami rozwoju gminy należy dążyć do spełnienia wymogów ogólnych:

- rozbudowy i modernizacji systemu komunikacyjnego;

- podniesienia atrakcyjności gminy jako miejsca zamieszkania, pracy i rekreacji oraz podniesienia jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Cele rewitalizacji określone w niniejszym dokumencie są spójne z powyższymi kierunkami, gdyż postulują rozwój sfer społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej.

3. DIAGNOZA CZYNNIKÓW I ZJAWISK KRYZYSOWYCH ORAZ SKALA I CHARAKTER POTRZEB REWITALIZACYJNYCH

W związku z potrzebą przeprowadzenia działań rewitalizacyjnych na obszarze gminy Tarnogród została przeprowadzona szczegółowa diagnoza obszaru gminy, obejmująca pięć sfer:

- społeczną,
- gospodarczą,
- środowiskową,
- przestrzenno-funkcjonalną,
- techniczną.

Szczegółowa diagnoza obszaru gminy Tarnogród stanowi załącznik nr 1 do Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022. Celem diagnozy była identyfikacja aspektów i zjawisk, które doprowadziły do stanu kryzysowego oraz wskazanie sposobu wyprowadzenia obszaru z tego stanu.

W niniejszym rozdziale przedstawiono jedynie najważniejsze elementy diagnozy i główne problemy gminy Tarnogród, których rozwiązanie lub zniwelowanie jest planowane w ramach procesu rewitalizacji.

Sfera społeczna

Wśród zidentyfikowanych problemów społecznych w gminie Tarnogród (na podstawie Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Tarnogród na lata 2014-2020) należy wymienić bezrobocie, alkoholizm i narkomanię, ubóstwo i przemoc. Grupą osób w gminie Tarnogród, która wymaga szczególnego wsparcia ze strony pomocy społecznej są osoby niezaradne życiowo i rodziny wielodzietne, osoby starsze i niepełnosprawne, młodzież szkolna oraz osoby bezrobotne. Mieszkańcy gminy zgłaszają potrzeby w zakresie infrastruktury społecznej w tym świetlic wiejskich, mieszkań socjalnych i klubów integracji społecznej oraz spółdzielni socjalnych.

Ponadto gmina Tarnogród boryka się z następującymi problemami w sferze społecznej, tj.:

- stały spadek liczby ludności;
- pogłębiający się ujemny wskaźnik salda migracji;
- ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego;
- wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym;
- niekorzystna prognoza zmian ludnościowych;
- duży odsetek gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, znajdujących się poniżej kryterium dochodowego.

Poniżej przedstawiono zestawienie wybranych wskaźników dla gminy Tarnogród, powiatu biłgorajskiego, województwa lubelskiego oraz Polski, pozwalające na porównanie gminy do ww. jednostek:

Wskaźnik	gmina Tarnogród	powiat biłgorajski	województwo lubelskie	Polska
Gęstość zaludnienia (os./km ²)	60	61	85	123
Przyrost naturalny na 1000 ludności	-0,7	-0,9	-1,4	-0,7
Współczynnik feminizacji	101	103	106	107
Saldo migracji na 1000 ludności	-7	-3,4	-2,7	-0,4
Pracujący na 1000 ludności	106	131	175	232
Przychodnie na 10 tys. ludności	4	4	6	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Sfera gospodarcza

Gmina Tarnogród boryka się z wieloma problemami w sferze gospodarczej. Do głównych z nich należą m.in.

- niski wskaźnik zatrudnienia;
- stosunkowo niewielka liczba podmiotów gospodarki narodowej;
- niestabilna sytuacja finansowa gminy;
- rozdrobnienie rolnictwa;
- słabo rozwinięta baza noclegowo-gastronomiczna;
- brak alternatywnej bazy noclegowej (agroturystyka);
- niewykorzystanie potencjału turystycznego gminy;
- brak wytyczonych ścieżek dydaktyczno-przyrodniczych oraz spacerowych;
- niewielka liczba wytyczonych ścieżek rowerowych dających możliwość aktywnego wypoczynku.

Poniżej przedstawiono zestawienie wybranych wskaźników dla gminy Tarnogród, powiatu biłgorajskiego, województwa lubelskiego oraz Polski, pozwalające na porównanie gminy do ww. jednostek:

Wskaźnik	gmina Tarnogród	powiat biłgorajski	województwo lubelskie	Polska
Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności	70	73	81	109
Liczba pracujących na 1 000 ludności	106	131	174	230
Dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł)	3628,17	3511,12	3579,05	4114,66
Wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł)	3662,17	3477,92	3616,56	4050,72

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Sfera środowiskowa

W wyniku przeprowadzonej diagnozy zidentyfikowano szereg problemów środowiskowych, z którymi boryka się gmina Tarnogród. Należą do nich m.in.:

- średnie zasoby agroekologiczne ze względu na przewagę gleb IV i V klasy bonitacyjnej;
- słabe warunki hydrologiczne wynikające z niewielkich zasobów wód podziemnych i powierzchniowych;
- brak powierzchniowych obszarów prawnie chronionych;
- zanieczyszczenie pokrywy glebowej, wynikające z działalności rolniczej i oddziaływania komunikacji kołowej;
- zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego ze względu na oparcie systemu grzewczego na systemie kotłów węglowych;
- duże obciążenie hałasem komunikacyjnym

Istotnym problemem miasta Tarnogród jest brak odpowiednio uporządkowanej i zagospodarowanej zieleni miejskiej (parku) oraz niewystarczająca liczba odpowiednio wyposażonych placów zabaw.

Sfera przestrzenno-funkcjonalna

Gmina Tarnogród boryka się z szeregiem problemów zdiagnozowanych w sferze przestrzenno-funkcjonalnej. Należą do nich:

- niski potencjał turystyczno-rekreacyjny wynikający z braku powierzchniowych obszarów chronionych;
- położenie głównego węzła komunikacyjnego w centralnej części rynku, powodujące przerwanie ciągłości przestrzeni publicznej;
- niezadawalający sposób zagospodarowania przestrzeni publicznych poza obszarem centralnym miasta Tarnogród;
- stan techniczny lokalnego miejsca targowego.

Sfera techniczna

Gmina Tarnogród boryka się z szeregiem problemów w sferze technicznej, do głównych z nich należą m.in.:

- duże natężenie ruchu samochodowego w miejscowościach położonych przy drogach wojewódzkich nr 835 i nr 863 oraz w ścisłym centrum miasta;
- brak wydzielonych ciągów pieszych i rowerowych wzdłuż niektórych odcinków dróg, co wpływa na pogorszenie jakości ich użytkowania;
- wiele odcinków dróg wymaga pilnego remontu, a w dalszej perspektywie modernizacji i przebudowy;
- na obszarze wiejskim gminy wiele odcinków dróg gminnych posiada nawierzchnię tłuczniowo-gruntową;
- zły stan techniczny sieci wodociągowej, która powinna zostać poddana sukcesywnej wymianie i modernizacji;
- oparcie lokalnej gospodarki ciepłej na indywidualnych kotłowniach lub urządzeniach grzewczych opalanych paliwem stałym, generującymi szkodliwe zanieczyszczenia;
- wiele lokali mieszkaniowych nie spełnia podstawowych warunków socjalno-bytowych, ze względu na brak doprowadzenia podstawowych urządzeń sanitarnych;
- zły stan obiektów zabytkowych ograniczający rozwój funkcji turystycznej.

Poniżej przedstawiono zestawienie wybranych wskaźników dla gminy Tarnogród, powiatu biłgorajskiego, województwa lubelskiego oraz Polski, pozwalające na porównanie gminy do ww. jednostek:

Wskaźnik	gmina Tarnogród	powiat biłgorajski	województwo lubelskie	Polska
Udział osób korzystających z sieci kanalizacyjnej (%)	54,6	55,1	51,5	68,7
Udział osób korzystających z sieci gazowej (%)	16,9	45,6	40,2	52,2
Mieszkania na 1000 mieszkańców	280,4	303,9	355,9	367,3
Udział mieszkań wyposażonych w sieć wodociągową w miastach (%)	99	98,2	98	95,9
Udział mieszkań wyposażonych w sieć wodociągową na wsi (%)	92	84,7	97	90,8
Udział mieszkań wyposażonych w łazienki w miastach (%)	95,4	95,1	94,1	83,9
Udział mieszkań wyposażonych w łazienki na wsi (%)	82,4	68,9	71,5	75,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

4. ZASIĘGI PRZESTRZENNE OBSZARU REWITALIZACJI - DELIMITACJA

4.1. Metodologia wyznaczania obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Wyznaczenie obszarów zdegradowanych w Gminie Tarnogród zostało przeprowadzone przy pomocy dwóch odrębnych analiz: jakościowej i wskaźnikowej.

Analiza jakościowa obejmowała obszar całej gminy i w niniejszym dokumencie przyjęła formę szczegółowej diagnozy (załącznik nr 1.), zawierającej charakterystykę sfery społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej. Jednym z dokumentów źródłowych dla opracowania diagnozy była Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tarnogród na lata 2014-2020. W diagnozie uwzględniono problemy zidentyfikowane w strategii i przeanalizowano je w skali sołectw i dzielnic. Analiza problemów społecznych została uzupełniona analizą problemów gospodarczych, środowiskowych, technicznych i przestrzenno-funkcjonalnych.

Kluczowym etapem podczas prac nad wyznaczeniem obszaru zdegradowanego było przeprowadzenie **analizy wskaźnikowej (wielokryterialnej)**, obejmującej obszar Gminy Tarnogród w podziale administracyjnym na sołectwa i dzielnice, która pozwoliła na prezentację poszczególnych wskaźników w konkretnych częściach gminy i porównanie ich do średniej referencyjnej wartości danego wskaźnika dla całej samorządowej jednostki terytorialnej. Wykorzystano zestaw wskaźników dla 5 analizowanych sfer.

Pierwszym krokiem analizy wskaźnikowej było wybranie odpowiednich wskaźników, jak najpełniej obrazujących degradację społeczną, gospodarczą, środowiskową, techniczną i przestrzenno-funkcjonalną Gminy Tarnogród. Przyjęto następujące wskaźniki wyznaczenia obszarów zdegradowanych:

- **Sfera społeczna** – podstawą wyznaczenia obszarów zdegradowanych w sferze społecznej było zobrazowanie w przestrzeni gminy wskaźników określających koncentrację negatywnych zjawisk społecznych:
 - Zmiany liczby ludności w latach 2010-2015 (%),
 - Udział liczby osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności (%),
 - Udział liczby osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności (%),
 - Udział liczby osób pobierających zasiłki z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności (%),
 - Liczba "niebieskich kart" na 1000 mieszkańców,
 - Liczba odnotowanych przestępstw na 1000 mieszkańców,
 - Liczba interwencji domowych na 1000 mieszkańców,
 - Liczba rodzin formalnie uznanych za niezdolne do opieki nad dziećmi na 1000 mieszkańców,
 - Liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców.
- **Sfera gospodarcza** – podstawą wyznaczenia obszarów zdegradowanych w sferze gospodarczej było wyznaczenie obszaru koncentracji przedsiębiorczości a także problem bezrobocia na terenie gminy Tarnogród na podstawie wskaźników:
 - Liczba działających podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców,
 - Udział liczby osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym (%),

- Udział liczby osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych w wieku produkcyjnym (%).
- **Sfera środowiskowa** – podstawą wyznaczenia obszarów zdegradowanych w sferze środowiskowej było wskazanie obszarów o niskim wykorzystaniu instalacji opartych na odnawialnych źródłach energii:
 - Liczba budynków z instalacjami OZE na 1000 mieszkańców
- **Sfera techniczna** – podstawą wyznaczenia obszarów zdegradowanych w sferze technicznej było wyznaczenie obszarów o utrudnionym dostępie do infrastruktury kultury oraz obszarów występowania obiektów zabytkowych ze względu na ich zły stan techniczny na podstawie wskaźników:
 - Liczba obiektów kulturowych na 1000 mieszkańców,
 - Udział liczby obiektów o charakterze zabytkowym w ogólnej liczbie obiektów zabytkowych w gminie (%).
- **Sfera przestrzenno-funkcjonalna** – podstawą wyznaczenia obszarów zdegradowanych w sferze przestrzenno-funkcjonalnej było zobrazowanie w przestrzeni gminy wskaźników określających problemy związane z dostosowaniem przestrzeni do liczby zamieszkujących ją osób oraz powierzchni gospodarstw rolnych (jako wyznacznik efektywności rolnictwa i źródła utrzymania ludności):
 - Gęstość zaludnienia (os./1 km²),
 - Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych (ha).

Po wybraniu wskaźników, zebrane zostały dane liczbowe, dotyczące poszczególnych sołectw i dzielnic gminy Tarnogród. Dane zostały pozyskane z Urzędu Miejskiego w Tarnogrodzie i jednostek organizacyjnych gminy oraz Komendy Powiatowej Policji w Biłgoraju i Powiatowego Urzędu Pracy w Biłgoraju. Na ich podstawie wyliczone zostały wskaźniki obrazujące problemy społeczne, gospodarcze, środowiskowe, techniczne i przestrzenno-funkcjonalne, a następnie wynik został porównany ze wskaźnikiem prezentującym średnią wartość dla obszaru gminy. Na tej podstawie wyznaczone zostały obszary gminy Tarnogród, na których można zauważyć wyraźnie gorszą sytuację społeczną niż średnia w gminie oraz na których współwystępują gorsze wskaźniki problemów gospodarczych, środowiskowych, technicznych i przestrzenno-funkcjonalnych – te obszary zostały zakwalifikowane jako obszary zdegradowane gminy Tarnogród.

Sołectwa/dzielnice wchodzące w skład obszaru zdegradowanego, w którym zidentyfikowano stan kryzysowy, cechujące się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk zostały uznane za obszar rewitalizacji.

Kluczowym elementem delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji były konsultacje społeczne z mieszkańcami gminy. Konsultacje miały formę otwartych spotkań, warsztatów oraz badań ankietowych.

Analiza wskaźnikowa (wielokryterialna) została przedstawiona graficznie przy pomocy narzędzi GIS (Geographic Information System), co pozwoliło na zobrazowanie w przestrzeni gminy każdego ze wskaźników, a następnie dzięki nałożeniu różnych warstw, na uwidocznienie wyraźnie gorszej sytuacji społecznej, współwystępującej z problemami gospodarczymi, przestrzenno-funkcjonalnymi, technicznymi i środowiskowymi.

Każdy ze wskaźników został przedstawiony w postaci kartogramu. Jest to metoda prezentacji kartograficznej, w której obszar o najwyższej wartości wskaźnika jest obszarem

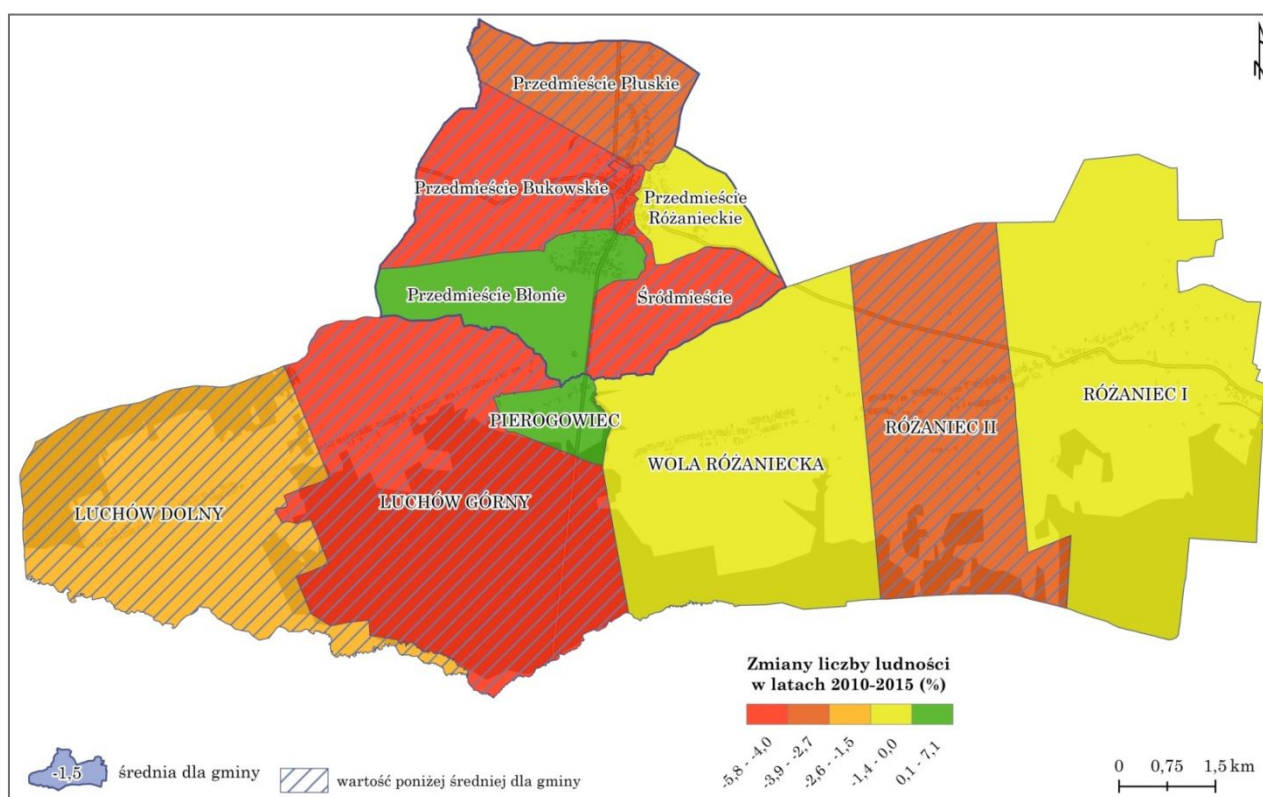
o najwyższym nasyceniu koloru. Dodatkowo ze względu na to że o stanie kryzysowym nie zawsze decyduje najwyższa wartość wskaźnika, oznaczono szrafurą sołectwa i dzielnice charakteryzujące się wartością gorszą od średniej dla gminy.

4.2. Delimitacja obszarów zdegradowanych - analiza wskaźnikowa

Analiza wskaźnikowa, w podziale administracyjnym na sołectwa i dzielnice, była kluczowym narzędziem umożliwiającym delimitację obszarów dysfunkcyjnych/problemowych na obszarze gminy Tarnogród. Poniżej zamieszczono zestawienie wskaźników koncentracji negatywnych zjawisk w sferze społecznej i pozostałych w podziale na jednostki pomocnicze (dzielnice i sołectwa) gminy Tarnogród.

SFERA SPOŁECZNA

Mapa delimitacyjna 1. Zmiany liczby ludności w latach 2010-2015 (%)

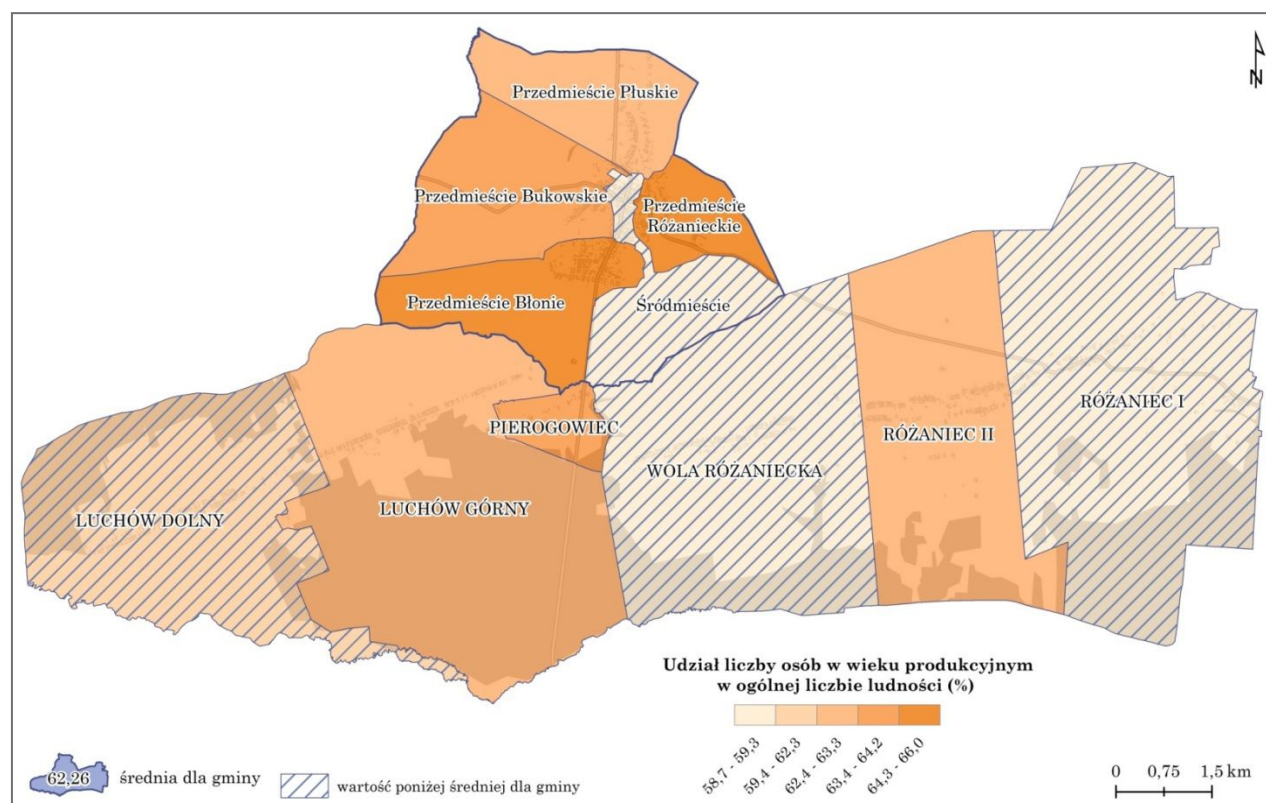
Źródło danych: Urząd Miejski w Tarnogrodzie

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	-4,59	Sołectwo Pierogowiec	7,06
Dzielnica Śródmieście	-4,60	Sołectwo Luchów Górny	-5,83
Dzielnica Przedmieście Błonie	3,58	Sołectwo Różaniec Pierwszy	-1,38
Dzielnica Przedmieście Płuskie	-3,05	Sołectwo Różaniec Drugi	-3,97
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	-0,79	Sołectwo Luchów Dolny	-2,30
Sołectwo Wola Różaniecka	-0,65	Średnia dla gminy	-1,50

Dynamika zmiany liczby ludności w wybranym okresie czasu na danym terenie uzależniona jest od zmian społeczno-gospodarczych na nim zachodzących i jednocześnie pozwala określić

zainteresowanie ludności do osiedlania się na stałe na danym obszarze. Na podstawie analizy dynamiki zmiany liczby ludności na terenie poszczególnych dzielnic i sołectw gminy Tarnogród w 2015 r. zaobserwowano spadek ludności, w porównaniu do 2010 r., o 123 osoby. Do dzielnic i sołectw, w których najbardziej widoczny jest odpływ ludności należą: Dzielnic Śródmieście (-41 osób), Sołectwo Luchów Górny (-31 osób), Sołectwo Różanec Drugi (-26 osób).

Mapa delimitacyjna 2. Udział liczby osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności (%)

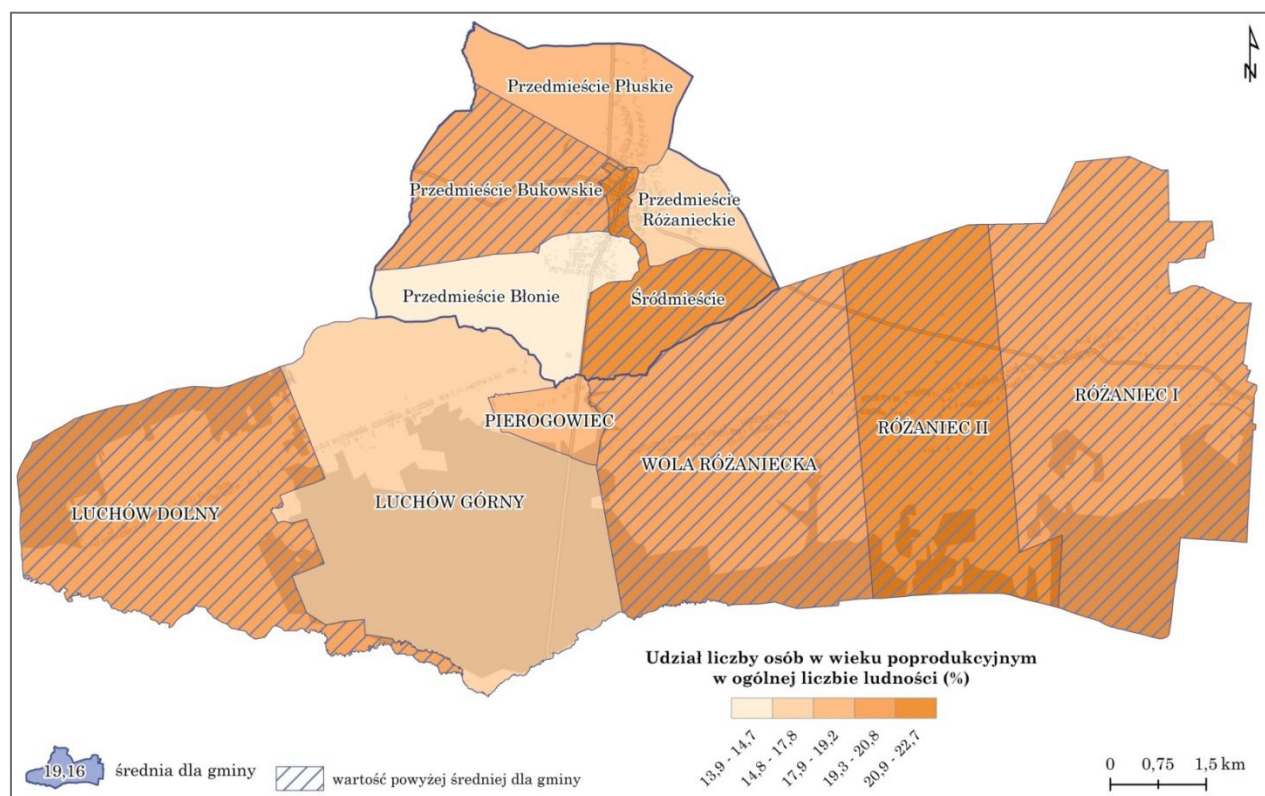
Źródło danych: Urząd Miejski w Tarnogrodzie

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	63,46	Sołectwo Pierogowiec	63,74
Dzielnica Śródmieście	59,29	Sołectwo Luchów Górny	62,87
Dzielnica Przedmieście Błonie	65,97	Sołectwo Różanec Pierwszy	59,11
Dzielnica Przedmieście Płuskie	62,85	Sołectwo Różanec Drugi	62,96
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	65,07	Sołectwo Luchów Dolny	60,77
Sołectwo Wola Różaniecka	58,72	Średnia dla gminy	62,26

Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku jest podstawą do przeprowadzenia szeregu analiz demograficznych. Rozkład ludności ma bezpośredni wpływ na kształtowanie się procesów społecznych w danej jednostce pomocniczej. Duży udział osób w wieku produkcyjnym świadczy o korzystnej sytuacji społeczno - gospodarczej na danym obszarze. Na podstawie przeprowadzonej analizy określono udział osób w wieku produkcyjnym w ogólnej licznie ludności. Na obszarze analizy w 4 jednostkach pomocniczych odnotowano wartość niższą niż średnia dla całej gminy. Do dzielnic i sołectw, w których widoczny jest odpływ osób zdolnych do pracy należy Dzielnic Śródmieście (59,29%) oraz sołectwa:

Sołectwo Wola Różaniecka (58,72%), Sołectwo Różaniec Pierwszy (59,11%) i Sołectwo Luchów Dolny (60,77%).

Mapa delimitacyjna 3. Udział liczby osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności (%)

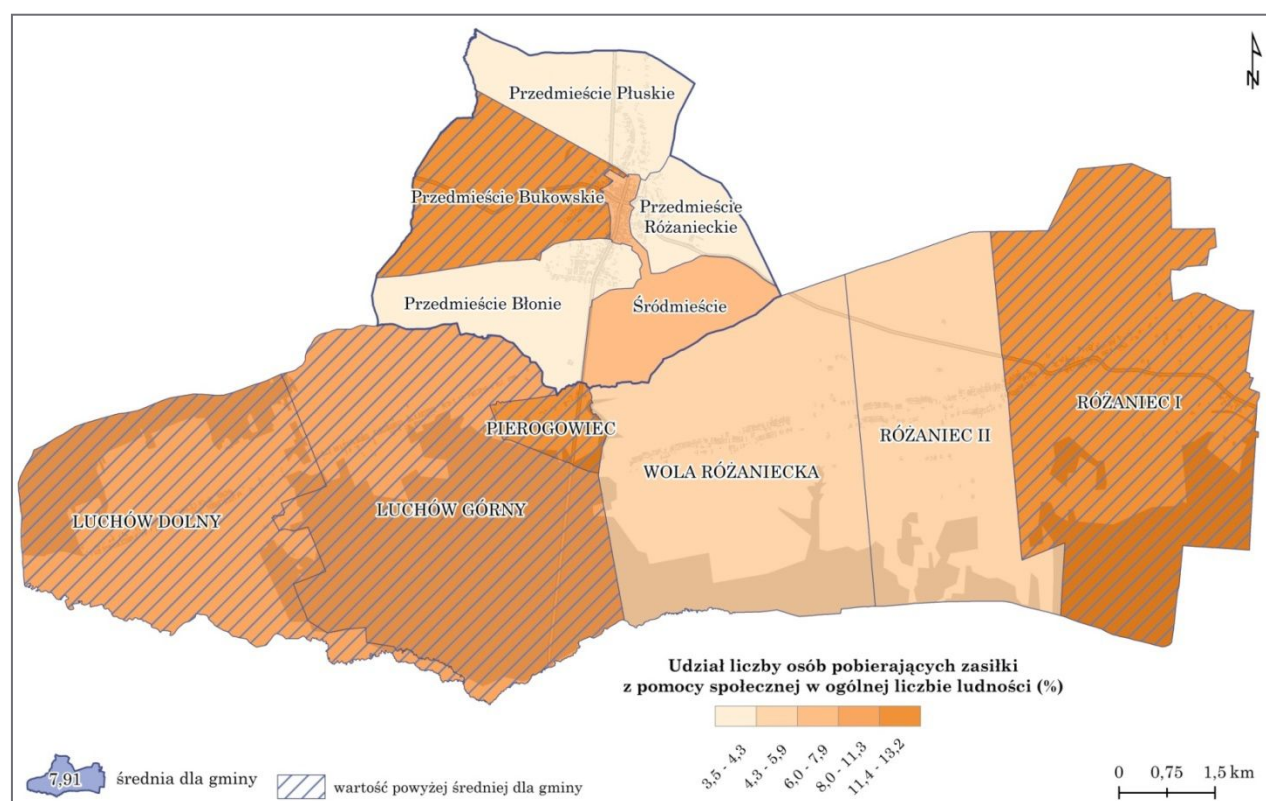

Źródło danych: Urząd Miejski w Tarnogrodzie

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	20,83	Sołectwo Pierogowiec	18,68
Dzielnica Śródmieście	21,41	Sołectwo Luchów Górny	17,76
Dzielnica Przedmieście Błonie	13,92	Sołectwo Różaniec Pierwszy	19,51
Dzielnica Przedmieście Pluskie	18,85	Sołectwo Różaniec Drugi	22,73
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	17,13	Sołectwo Luchów Dolny	19,87
Sołectwo Wola Różaniecka	20,05	Średnia dla gminy	19,16

Wynikową strukturę ludności według ekonomicznych grup wieku jest szereg procesów zachodzących w danej jednostce pomocniczej. Rozkład ludności w poszczególnych grupach ekonomicznych bezpośrednio przyczynia się do zachodzących zjawisk społecznych. W wyniku przeprowadzonej analizy określono udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności. W 6 z 11 dzielnic i sołectw stwierdzono wyższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym niż średnia dla gminy. Są to: dzielnica Przedmieście Bukowskie (20,83%) i Śródmieście (21,41%) oraz sołectwa: Wola Różaniecka (20,05%), Różaniec Pierwszy (19,51%), Różaniec Drugi (22,73%) i Luchów Dolny (19,87%). Lista powodów starzenia się społeczeństwa jest długa, a na postępowanie procesu mają wpływ zjawiska demograficzne, jak i społeczno - gospodarcze.

Mapa delimitacja 4. Udział liczby osób pobierających zasiłki z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności (%)

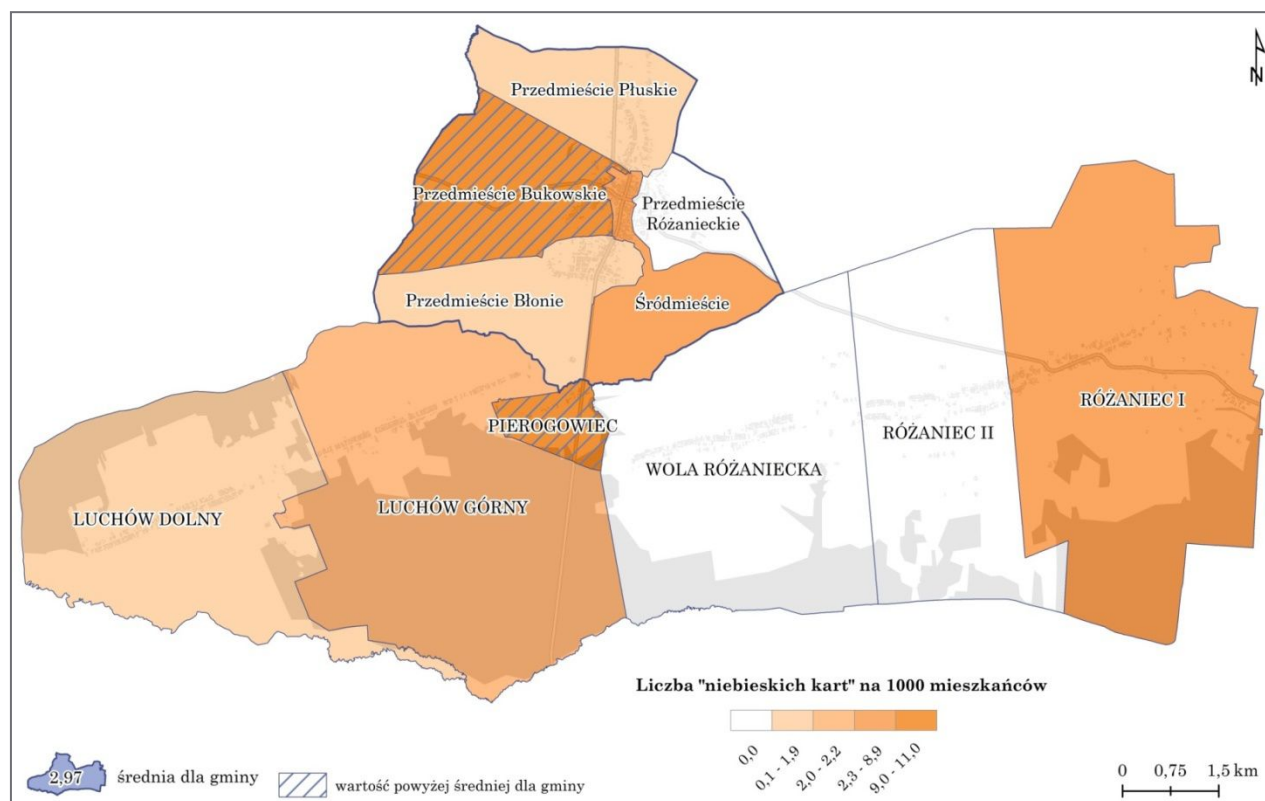

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tarnobrodzie

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	13,14	Sołectwo Pierogowiec	13,19
Dzielnica Śródmieście	6,47	Sołectwo Luchów Górny	7,98
Dzielnica Przedmieście Błonie	3,46	Sołectwo Różaniec Pierwszy	12,73
Dzielnica Przedmieście Pluskie	3,51	Sołectwo Różaniec Drugi	5,09
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	4,25	Sołectwo Luchów Dolny	11,28
Sołectwo Wola Różaniecka	5,86	Średnia dla gminy	7,91

Pomoc społeczna umożliwia rozwiązanie trudnych sytuacji życiowych osobom niezdolnym do ich samodzielnego przezwyciężenia. Działania w tym zakresie realizowane są przez MOPS w Tarnobrodzie. Liczba pobieranych zasiłków z pomocy społecznej przez mieszkańców danej jednostki pomocniczej gminy świadczy o jej kondycji społecznej. Zasiłki przyznawane są osobom, które są niezdolne do samodzielnego utrzymania się z własnych środków finansowych, bądź są całkowicie pozbawione zatrudnienia, w celu zaspokojenia im niezbędnych potrzeb bytowych. Zasadniczą przyczyną udzielania świadczeń jest m.in. długotrwałe bezrobocie, ubóstwo, długotrwałe lub ciężkie choroby, własna niezaradność oraz brak umiejętności przystosowania się do życia w społeczeństwie przez osoby, które opuściły placówki opiekuńcze. Udział osób pobierających zasiłki z pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców gminy Tarnobrzeg w 2015 r. wynosi 7,91%. Jednostki, w których odnotowano wartość wyższą niż średnia dla gminy to dzielnica Przedmieście Bukowskie (13,14%) oraz sołectwa: Pierogowiec (13,19%), Luchów Górny (7,93%), Różaniec Pierwszy (12,73%) i Luchów Dolny (11,28%).

delimitacja 5. Liczba "niebieskich kart" na 1 000 mieszkańców

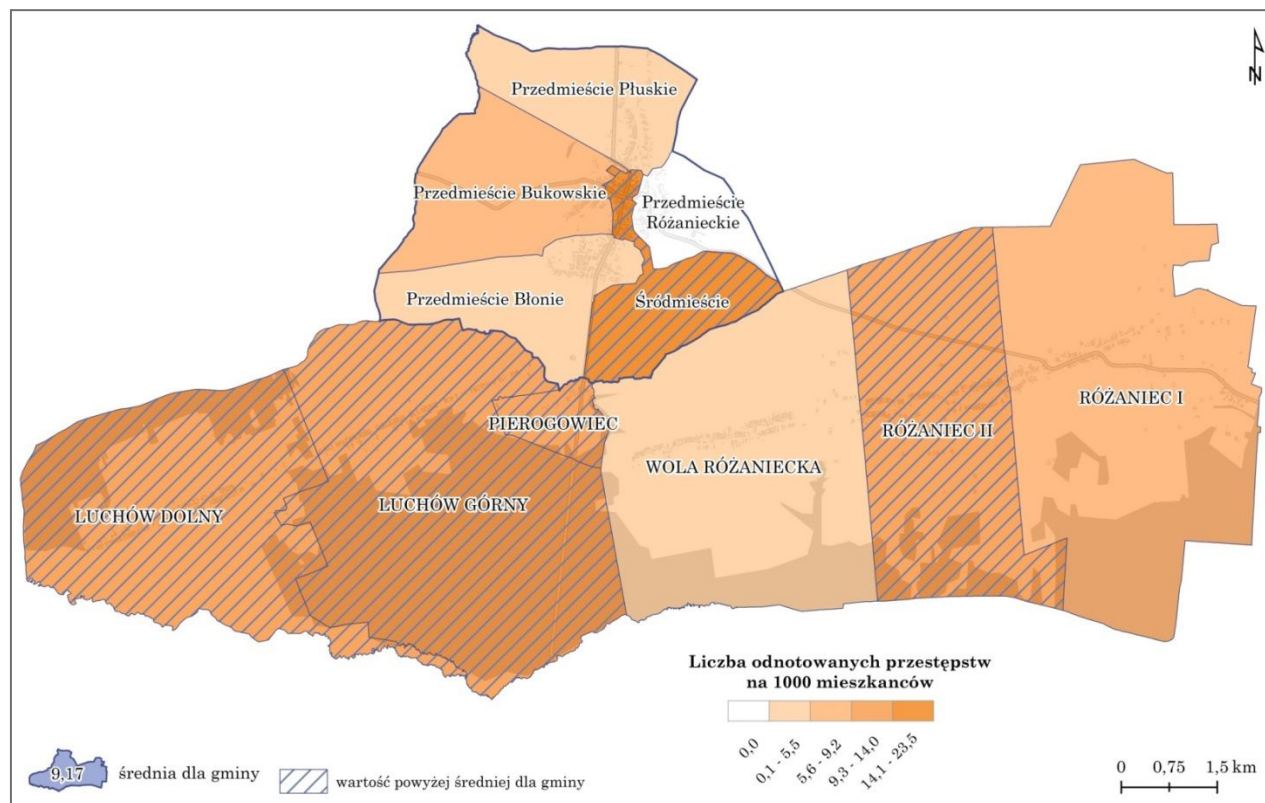

Źródło danych: Komenda Powiatowa Policji w Biłgoraju

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	9,62	Sołectwo Pierogowiec	10,99
Dzielnica Śródmieście	2,35	Sołectwo Luchów Górny	2,00
Dzielnica Przedmieście Błonie	1,82	Sołectwo Różanec Pierwszy	2,34
Dzielnica Przedmieście Płuskie	1,85	Sołectwo Różanec Drugi	0,00
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	0,00	Sołectwo Luchów Dolny	1,68
Sołectwo Wola Różaniecka	0,00	Średnia dla gminy	2,97

Liczba rodzin objętych procedurą „Niebieskie Karty” wynika o skali zjawiska przemocy w rodzinie. Każda osoba dotknięta przemocą ma prawo do pomocy poprzez spisanie Niebieskiej Karty. Karta służy dokumentowaniu faktów związanych z przemocą w danej rodzinie oraz ocenie zagrożenia dalszą przemocą. Przemoc w rodzinie zazwyczaj współistnieje ze zjawiskiem nadużywania lub uzależnienia od alkoholu, problemów bytowych, problemów opiekuńczo – wychowawczych i chorób psychicznych. Zjawisko przemocy w rodzinie stwierdzono łącznie w 8 sołectwach i dzielnicach gminy Tarnobrzeg. Jednostkami, w których liczba założonych niebieskich kart przypadających na 1 000 mieszkańców jest większa niż średnia dla gminy jest Dzielnica Przedmieście Bukowskie (9,62) i Sołectwo Pierogowiec (10,99).

Mapa delimitacja 6. Liczba odnotowanych przestępstw na 1 000 mieszkańców

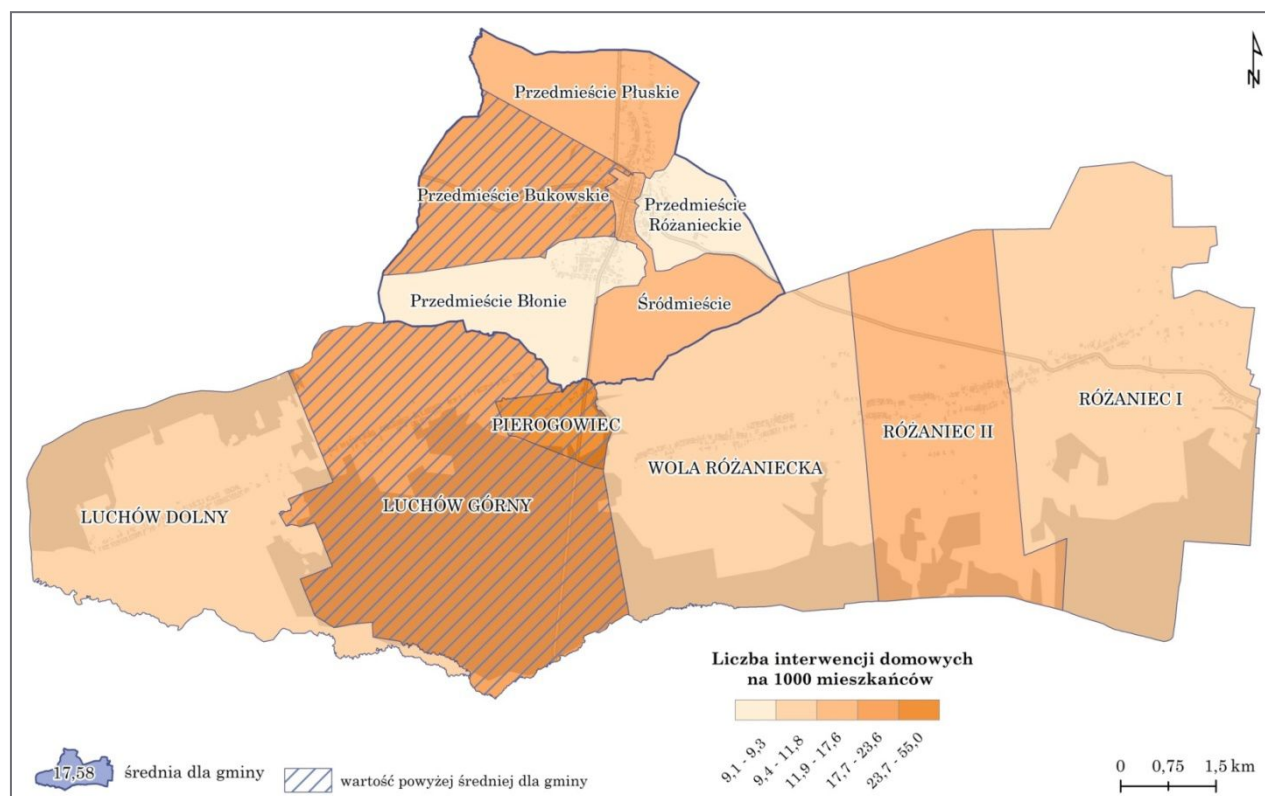
Źródło danych: Komenda Powiatowa Policji w Biłgoraju

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	6,41	Sołectwo Pierogowiec	10,99
Dzielnica Śródmieście	23,53	Sołectwo Luchów Górny	13,97
Dzielnica Przedmieście Błonie	3,64	Sołectwo Różaniec Pierwszy	7,01
Dzielnica Przedmieście Pluskie	5,55	Sołectwo Różaniec Drugi	11,13
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	0,00	Sołectwo Luchów Dolny	13,47
Sołectwo Wola Różaniecka	5,21	Średnia dla gminy	9,17

Liczba popełnionych przestępstw kryminalnych świadczy o miejscach szczególnie niebezpiecznych, w których występuje kumulacja zjawisk patologicznych i problemów społecznych. W gminie Tarnogród w 2015 r. odnotowano łącznie 62 przestępstwa kryminalne, co daje średnią wartość na jedną dzielnicę/sołectwo równą 5,6. W porównaniu do 1 000 mieszkańców nasilenie tego zjawiska widoczne jest przede wszystkim w dzielnicach i sołectwach: Dzielnica Śródmieście (20 przestępstw), Sołectwo Pierogowiec, Sołectwo Luchów Górny (7 przestępstw), Sołectwo Różaniec Drugi (7 przestępstw), Sołectwo Luchów Dolny (8 przestępstw).

Jednostki te wymagają pilnych działań rewitalizacyjnych opartych na poprawie bezpieczeństwa i zagospodarowaniu przestrzeni, dzięki nim dzielnice i sołectwa zostaną ożywione społecznie i ekonomicznie oraz zniwelowane zostaną występujące tam zjawiska kryzysowe.

Mapa delimitacja 7. Liczba interwencji domowych na 1 000 mieszkańców

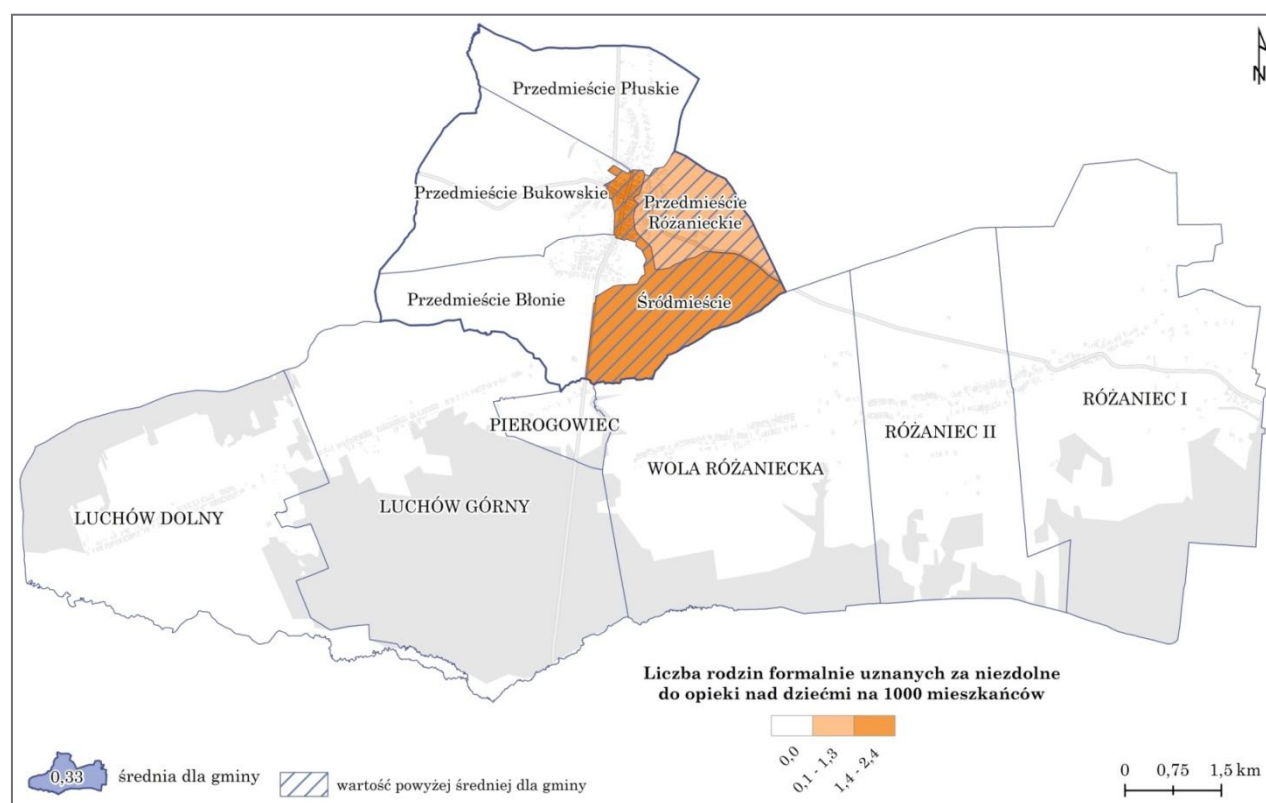

Źródło danych: Komenda Powiatowa Policji w Biłgoraju

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	22,44	Sołectwo Pierogowiec	54,95
Dzielnica Śródmieście	14,12	Sołectwo Luchów Górny	21,96
Dzielnica Przedmieście Błonie	9,10	Sołectwo Różaniec Pierwszy	10,51
Dzielnica Przedmieście Pluskie	12,94	Sołectwo Różaniec Drugi	15,90
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	9,30	Sołectwo Luchów Dolny	11,78
Sołectwo Wola Różaniecka	10,42	Średnia dla gminy	17,58

Liczba interwencji domowych świadczy o miejscach zamieszkiwania przez rodziny borykające się z problemami społecznymi, w których występują zjawiska patologiczne tj. przemoc w rodzinie, alkoholizm. Na podstawie danych otrzymanych z Komendy Powiatowej w Biłgoraju w gminie Tarnogród w 2015 r. odnotowano łącznie 93 interwencje domowe, co daje średnią wartość na jedną jednostkę pomocniczą wynoszącą 17,58. Wartość ta była niższa o 43,6% w porównaniu do roku 2013. W celu lepszego zobrazowania skali problemu, liczba interwencji została przeliczona na 1 000 mieszkańców. Nasilenie zjawiska jest szczególnie widoczne w dzielnicy Przedmieście Bukowskie i sołectwach: Pierogowiec i Luchów Górny.

Mapa delimitacja 8. Liczba rodzin formalnie uznanych za niezdolne do opieki nad dziećmi na 1 000 mieszkańców

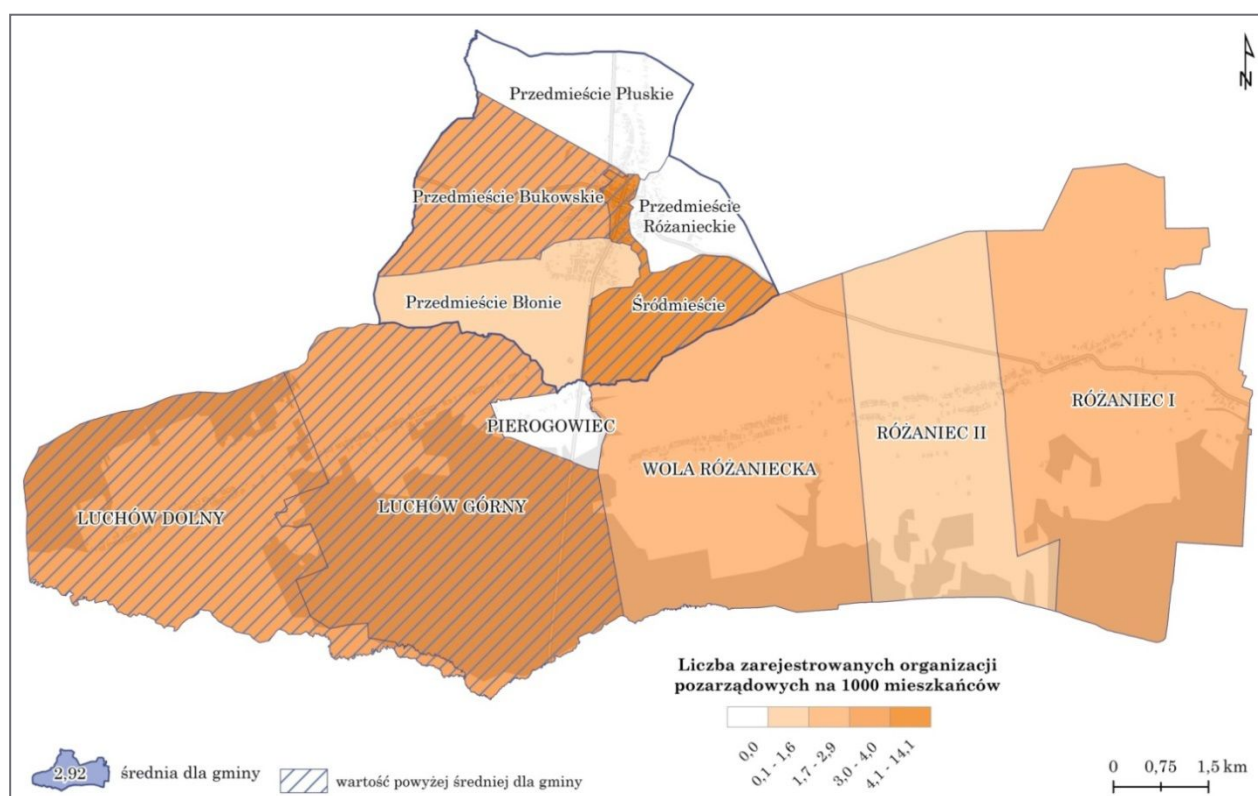

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tarnobrodzie

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	0,00	Sołectwo Pierogowiec	0,00
Dzielnica Śródmieście	2,35	Sołectwo Luchów Górny	0,00
Dzielnica Przedmieście Błonie	0,00	Sołectwo Różaniec Pierwszy	0,00
Dzielnica Przedmieście Pluskie	0,00	Sołectwo Różaniec Drugi	0,00
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	1,33	Sołectwo Luchów Dolny	0,00
Sołectwo Wola Różaniecka	0,00	Średnia dla gminy	0,33

Istotnym problemem w sferze społecznej jest zaburzenie równowagi systemu rodzinnego, przejawiającego się trudnościami w wypełnianiu ról społecznych przez poszczególnych członków rodziny oraz są przyczyną jej złego funkcjonowania. Zgodnie z zapisami Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tarnobród na lata 2014-2020 najczęściej niezaradność rodziny w opiece i wychowaniu własnych dzieci łączy się z innymi dysfunkcjami, takimi jak uzależnienia od alkoholu wśród dzieci i młodzieży, przemoc domowa, zaburzenia równowagi życia rodzinnego oraz rozpad rodzin. W gminie Tarnobród rodziny, które najczęściej zostają uznane za niezdolne do opieki nad dziećmi (w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców), zamieszkują Dzielnicę Śródmieście i Dzielnicę Przedmieście Różanieckie.

Mapa delimitacja 9. Liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych na 1 000 mieszkańców

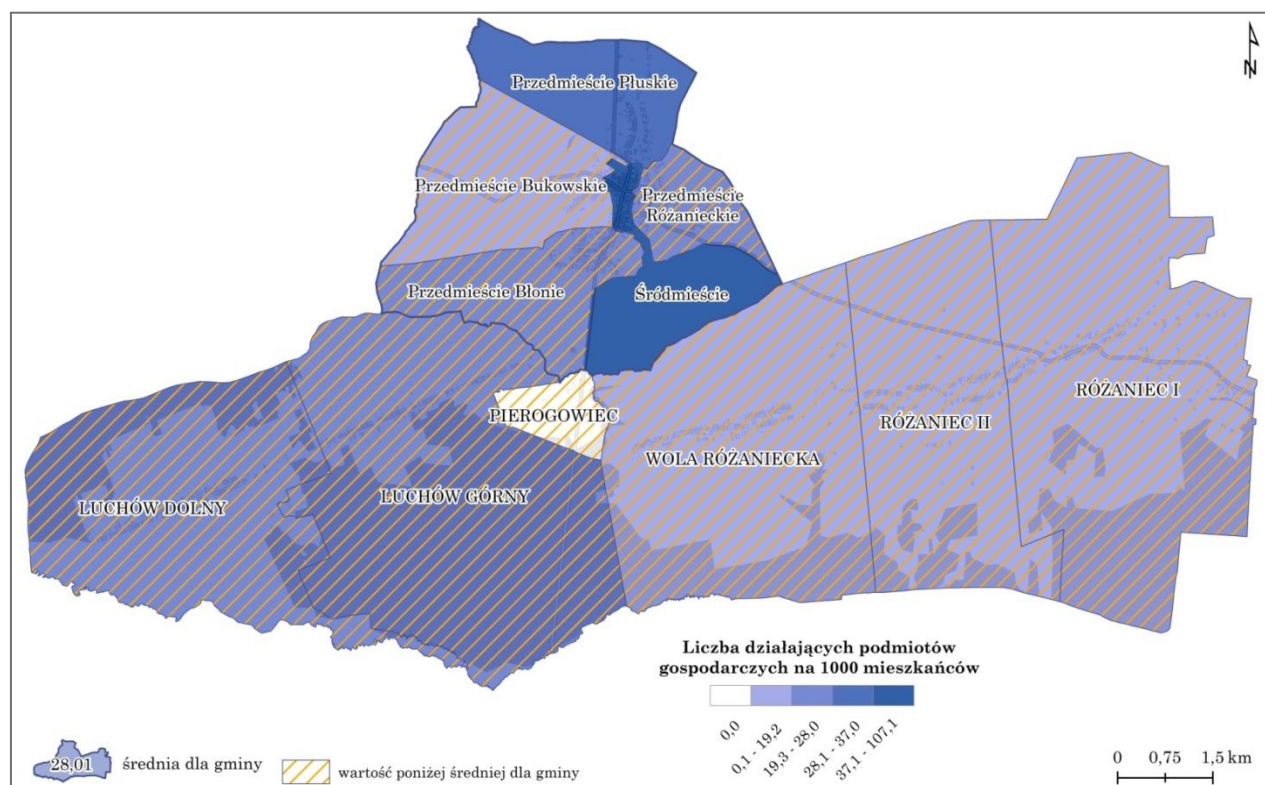
Źródło danych: Urząd Miejski w Tarnobrodzie

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	3,21	Sołectwo Pierogowiec	0,00
Dzielnica Śródmieście	14,12	Sołectwo Luchów Górny	3,99
Dzielnica Przedmieście Błonie	0,91	Sołectwo Różaniec Pierwszy	2,34
Dzielnica Przedmieście Pluskie	0,00	Sołectwo Różaniec Drugi	1,59
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	0,00	Sołectwo Luchów Dolny	3,37
Sołectwo Wola Różaniecka	2,60	Średnia dla gminy	2,92

Aktywność społeczna mieszkańców jest zasadniczym wskaźnikiem, obrazującym jakość kapitału społecznego gminy. Zaangażowanie przejawia się przynależnością mieszkańców do organizacji społecznych, zarówno formalnych jak i nieformalnych, grup nieformalnych oraz do innych organizowanych inicjatyw obywatelskich. Proces tworzenia organizacji pozarządowych wynika z chęci podejmowania inicjatyw społecznych oraz wspólnej realizacji celów ważnych dla danej społeczności, które nie mogą być realizowane przez podmioty publiczne oraz finansowane ze środków pochodzących z budżetu gminy. Ponadprzeciętna aktywność obywatelska wynika z wielu potrzeb oraz niedofinansowania danej jednostki pomocniczej gminy. W gminie Tarnobrzeg najwyższą liczbą organizacji pozarządowych charakteryzuje się Dzielnica Śródmieście (12 podmiotów), Sołectwo Różaniec Pierwszy (2 podmioty), Sołectwo Wola Różaniecka (2 podmioty), Sołectwo Luchów Górny (2 podmioty), Sołectwo Luchów Dolny (2 podmioty). W odniesieniu do 1000 osób najwyższą wartością liczy organizacji pozarządowych charakteryzują się Dzielnice: Przedmieście Bukowskie, Śródmieście oraz Sołectwa Luchów Górny i Luchów Dolny.

SFERA GOSPODARCZA

Mapa delimitacja 10. Liczba działających podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców

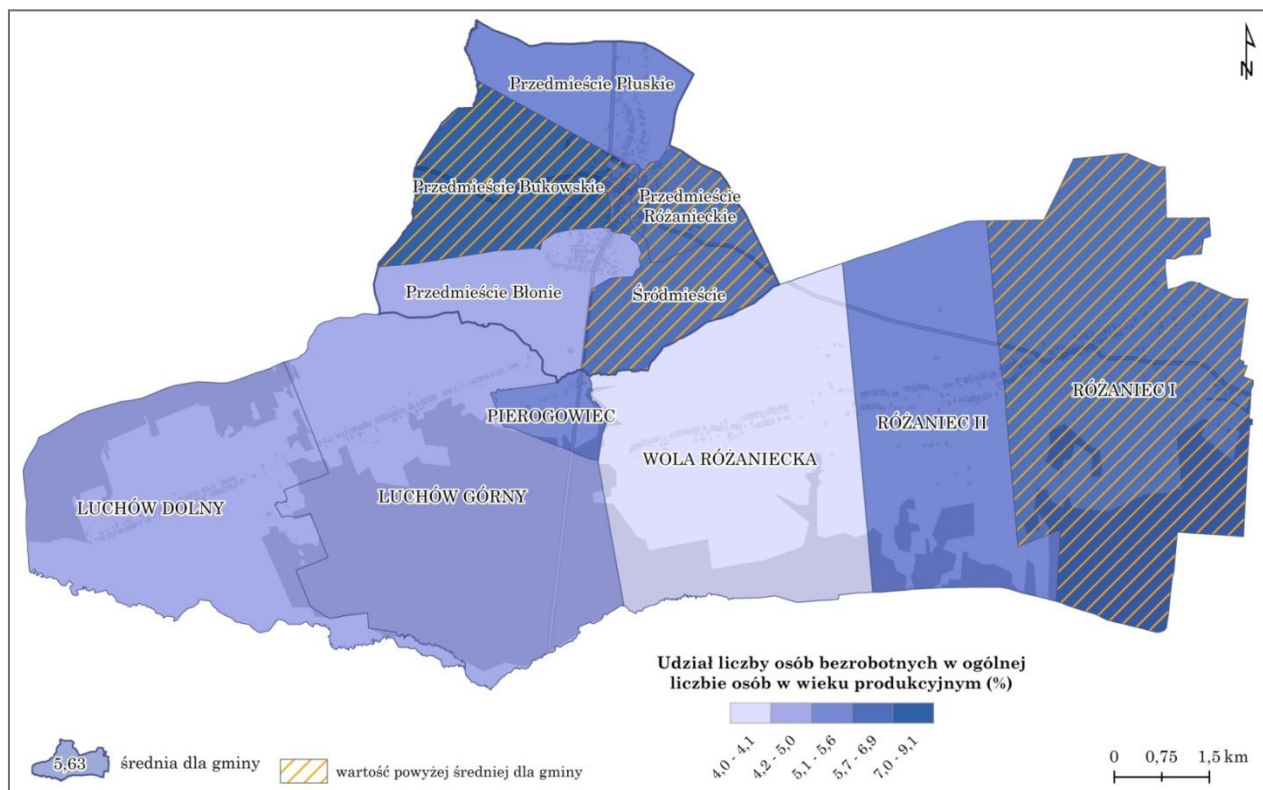
Źródło danych: Urząd Miejski w Tarnobrodzie

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	19,23	Sołectwo Pierogowiec	0,00
Dzielnica Śródmieście	107,06	Sołectwo Luchów Górny	25,95
Dzielnica Przedmieście Błonie	25,48	Sołectwo Różaniec Pierwszy	17,52
Dzielnica Przedmieście Pluskie	36,97	Sołectwo Różaniec Drugi	15,90
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	23,90	Sołectwo Luchów Dolny	26,94
Sołectwo Wola Różaniecka	9,11	Średnia dla gminy	28,01

Wskaźnikiem jakości kapitału ludzkiego jest poziom przedsiębiorczości danej grupy społecznej. Przedsiębiorczość to zdolność do podejmowania ryzyka i samodzielnego podejmowania decyzji oraz doskonalenia własnych umiejętności i realizacji pomysłów. Poziom przedsiębiorczości danej jednostki administracyjnej określa poziom zaradności mieszkańców oraz chęci pracy na własny rachunek. Mała ilość funkcjonujących przedsiębiorstw świadczy o niekorzystnych warunkach dla rozwoju gospodarczego, a tym samym o małej liczbie miejsc pracy dla lokalnej społeczności. Do jednostek pomocniczych o najmniejszym zainteresowaniu przedsiębiorców w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców są dzielnice: Dzielnica Przedmieście Bukowskie (19,23), Dzielnica Przedmieście Błonie (25,48), Dzielnica Przedmieście Różanieckie (23,90) oraz sołectwa: Sołectwo Wola Różaniecka (9,11), Sołectwo Pierogowiec (0,00), Sołectwo Luchów Górny (25,95), Sołectwo Różaniec Pierwszy (17,52), Sołectwo Różaniec Drugi (15,90) i Sołectwo Luchów Dolny (26,94). Średnia dla gminy wynosi 28,01/1000 mieszkańców. Działania rewitalizacyjne pozytywnie wpłyną na wzmocnienie przedsiębiorczości na tym obszarze.

W przypadku tego wskaźnika skala kolorów przedstawiona na mapie została odwrócona: niższe wartości posiadają większe nasycenie, gdyż świadczą o gorszej sytuacji w danej jednostce pomocniczej.

Mapa delimitacja 11. Udział liczby osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym (%)

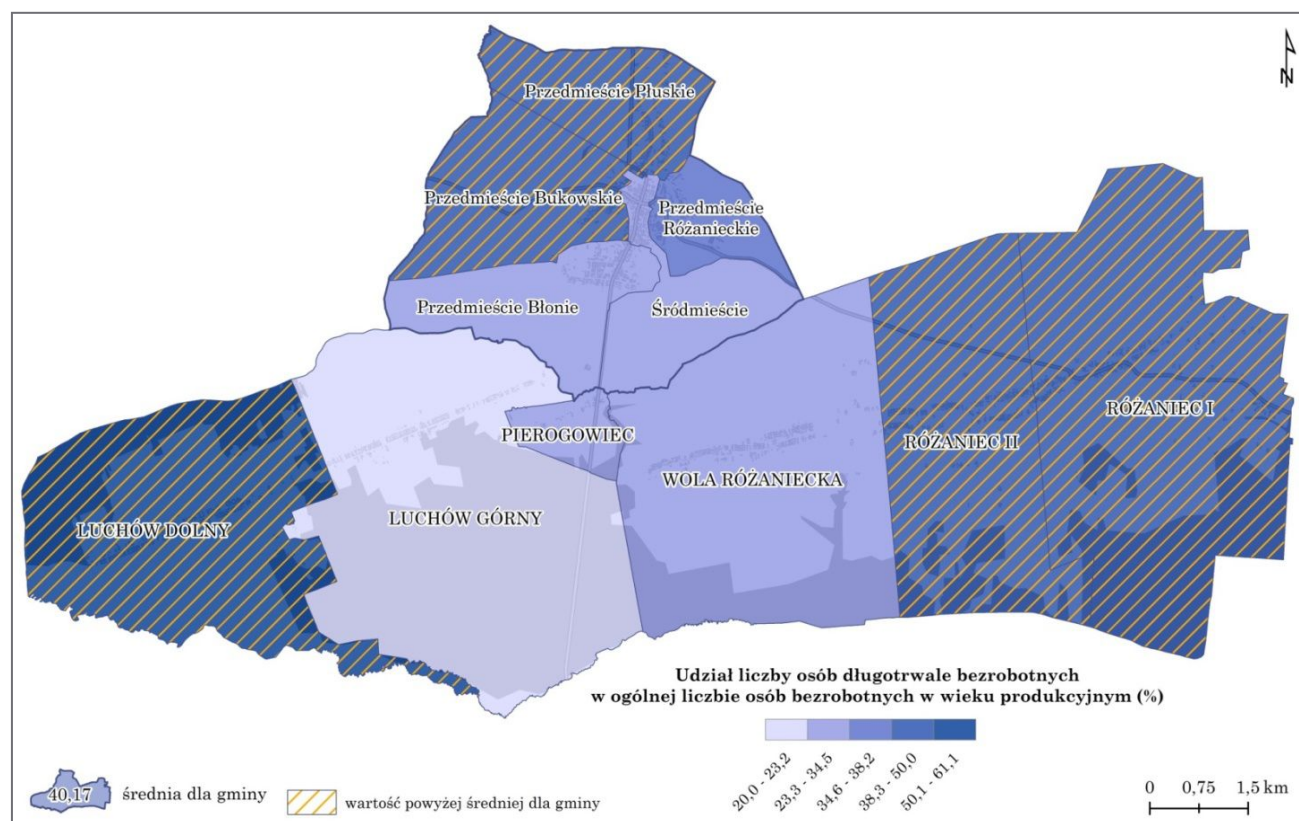
Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Biłgoraju

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	9,09	Sołectwo Pierogowiec	5,17
Dzielnica Śródmieście	5,75	Sołectwo Luchów Górny	4,76
Dzielnica Przedmieście Błonie	4,41	Sołectwo Różaniec Pierwszy	5,73
Dzielnica Przedmieście Płuskie	5,59	Sołectwo Różaniec Drugi	5,56
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	6,94	Sołectwo Luchów Dolny	4,99
Sołectwo Wola Różaniecka	3,99	Średnia dla gminy	5,63

Bezrobocie jest problemem, który w mniejszym lub większym stopniu dotyka każdą jednostkę administracyjną w Polsce. Bezrobocie jest jednym z najistotniejszych, a zarazem najtrudniejszych do zwalczania problemem społecznym. W całym kraju mamy do czynienia z masowym i długoterminowym zjawiskiem bezrobocia, które powoduje szereg negatywnych skutków ekonomicznych, polityczno – społecznych i gospodarczych. Zjawisko jest przyczyną wielu problemów społecznych: ubóstwa i pogorszenia warunków życia, patologii, przestępczości oraz izolacji społecznej. W celu zminimalizowania problemu bezrobocia należy podjąć wszelkie działania zmierzające do włączenia społecznego, poprawy warunków i rozwoju przedsiębiorczości. Odsetek osób bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców gminy Tarnogród w wieku produkcyjnym wynosi 5,63%. Dzielnicami i sołectwami, w których wartość ta jest wyższa niż średnia dla gminy to Dzielnica Przedmieście Bukowskie (9,09%),

Dzielnica Śródmieście (5,75%), Dzielnica Przedmieście Różanieckie (6,94%) oraz Sołectwo Różaniec Pierwszy (5,73%)

Mapa delimitacja 12. Udział liczby osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych w wieku produkcyjnym (%)

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Biłgoraju

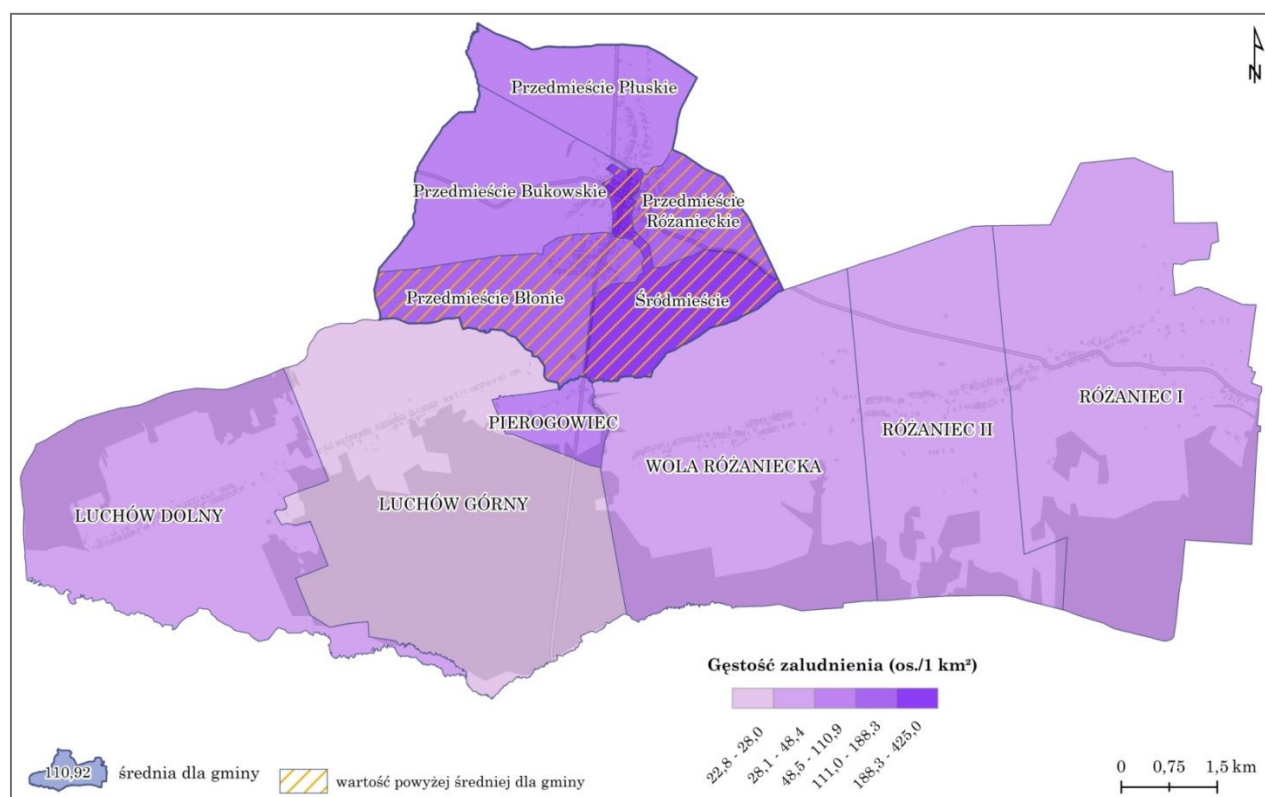
Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	44,44	Sołectwo Pierogowiec	33,33
Dzielnica Śródmieście	34,48	Sołectwo Luchów Górny	20,00
Dzielnica Przedmieście Błonie	31,25	Sołectwo Różaniec Pierwszy	48,28
Dzielnica Przedmieście Płuskie	47,37	Sołectwo Różaniec Drugi	50,00
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	38,24	Sołectwo Luchów Dolny	61,11
Sołectwo Wola Różaniecka	33,33	Średnia dla gminy	40,17

Osoby długotrwale bezrobotne tj. pozostające bez pracy co najmniej przez 12 miesięcy w ciągu ostatnich 2 lat powinny zostać objęte szczególnym wsparciem. Zasadnicze jest zdiagnozowanie przyczyn zjawiska. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest czas jego trwania, bowiem im dłużej osoba bezrobotna znajduje się poza rynkiem pracy, tym trudniej jej do niego wrócić. Długotrwale bezrobocie powoduje zmniejszenie aktywności osoby bezrobotnej oraz powstanie postawy bezradności, która pociąga za sobą szereg innych porażek w poszukiwaniu pracy oraz wzrost zubożnienia. Do takich osób w szczególności należy skierować społeczne i zawodowe działania aktywizacyjne. Największy odsetek długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych w wieku produkcyjnym występuje w dzielnicach: Przedmieście Bukowskie (44,44%) i Przedmieście Płuskie (47,37%)

oraz w sołectwach: Różaniec Pierwszy (48,28%), Różaniec Drugi (50%) i Luchów Dolny (61,11%).

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

Mapa delimitacja 13. Gęstość zaludnienia (os./1 km²)

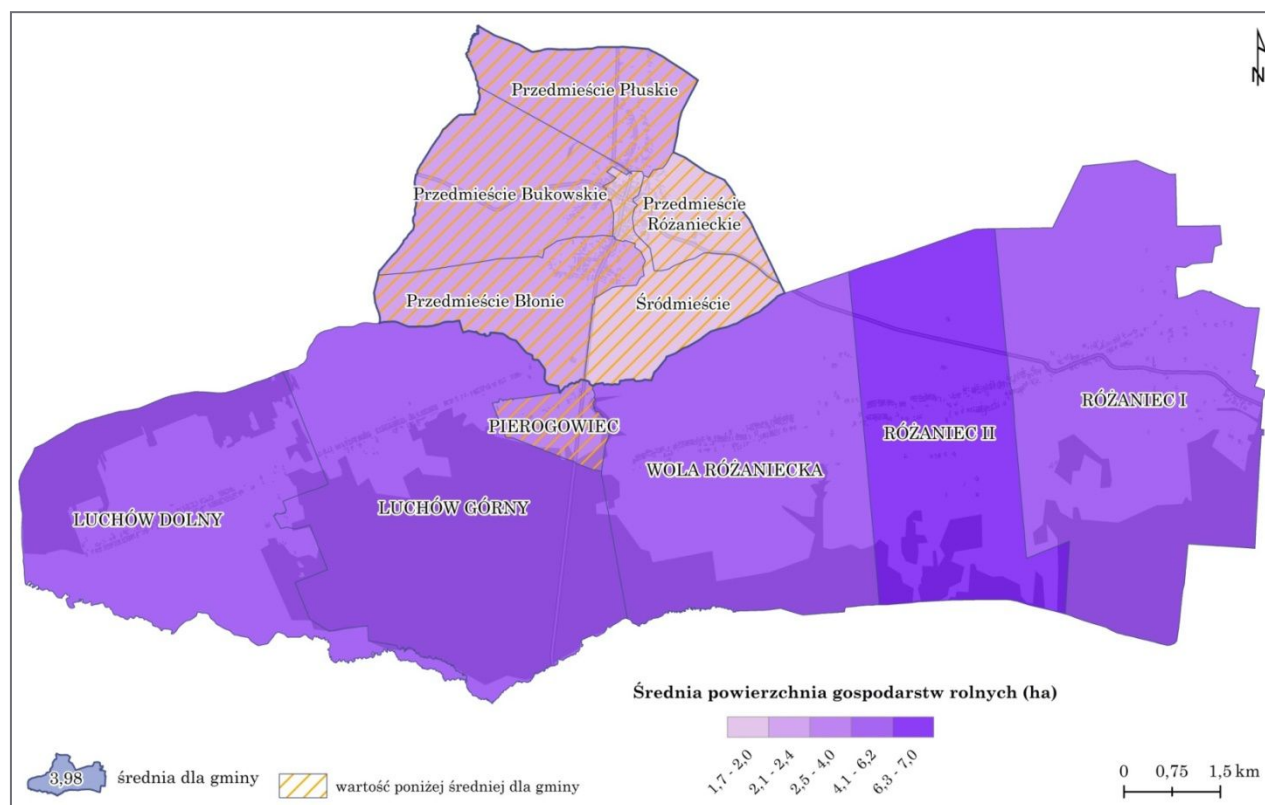

Źródło danych: Urząd Miejski w Tarnogrodzie

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	78,00	Sołectwo Pierogowiec	91,00
Dzielnica Śródmieście	425,00	Sołectwo Luchów Górny	22,77
Dzielnica Przedmieście Błonie	137,38	Sołectwo Różaniec Pierwszy	38,91
Dzielnica Przedmieście Pluskie	108,20	Sołectwo Różaniec Drugi	48,38
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	188,25	Sołectwo Luchów Dolny	39,60
Sołectwo Wola Różaniecka	42,67	Średnia dla gminy	110,92

Wskaźnik gęstości zaludnienia w gminie Tarnogród wynosi 110,92 os./km². Analiza gęstości zaludnienia na terenie poszczególnych osiedli pozwala zauważyć, że wartość ww. wskaźnika powyżej średniej dla gminy odnotowano w 3 dzielnicach miejskich: Dzielnicę Śródmieście (425 os./km²), Dzielnicę Przedmieście Bukowskie (137,38 os./km²) i Dzielnicę Przedmieście Różanieckie (188,25 os./km²). Wartość wskaźnika świadczy o koncentracji ludności na obszarze miasta, co wynika z funkcji centrotwórczych i dostępu do większej gamy usług skierowanych do mieszkańców. W osiedlu Śródmieście skoncentrowane są najważniejsze funkcje gminy Tarnogród: administracyjna, kulturowa, usługowa, mieszkaniowa i handlowa.

Mapa delimitacja 14. Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych (ha)

Źródło danych: Urząd Miejski w Tarnogrodzie

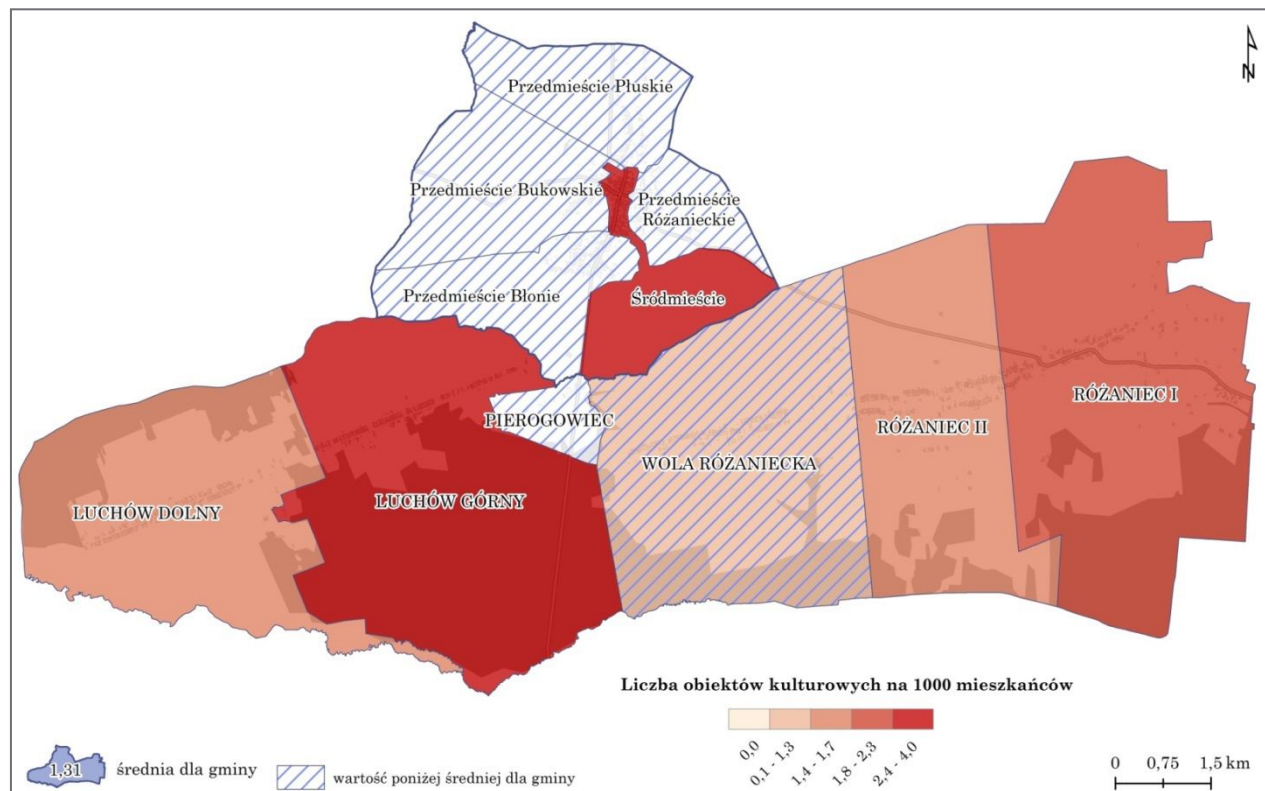
Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	2,44	Sołectwo Pierogowiec	2,69
Dzielnica Śródmieście	1,70	Sołectwo Luchów Górny	5,82
Dzielnica Przedmieście Błonie	2,35	Sołectwo Różaniec Pierwszy	6,16
Dzielnica Przedmieście Płuskie	2,15	Sołectwo Różaniec Drugi	6,95
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	1,96	Sołectwo Luchów Dolny	5,80
Sołectwo Wola Różaniecka	5,71	Średnia dla gminy	3,98

Warunki rozwoju rolnictwa wykazuje ogromne zróżnicowanie przestrzenne. Niewielka powierzchnia gospodarstw rolnych często wiąże się ze dziedziczeniem ziemi po przodkach oraz wynika ze przemian politycznych i upadku PGR. Ponad 55% ogólnej liczby gospodarstw indywidualnych w Polsce stanowią gospodarstwa małe o powierzchni do 5 ha. Duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych powoduje niekorzystne zmiany struktury agrarnej oraz stanowi barierę do rozwoju rolnictwa towarowego. Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych w gminie Tarnogród wynosi 3,98 ha. Dzielnice i sołectwa, w których wartość ww. wskaźnika jest mniejsza niż średnia dla gminy to dzielnice: Przedmieście Bukowskie (2,44 ha), Śródmieście (1,70 ha), Przedmieście Płuskie (2,15 ha), Przedmieście Różanieckie (1,96 ha) oraz Sołectwa Pierogowiec (2,69 ha). **Pomimo, że większość ze wskazanych jednostek pomocniczych to dzielnice tworzące obszar miasta, to jednak obejmują one swoimi granicami obszary rolne, które w pewnych przypadkach stanowią ponad 70% powierzchni danej dzielnicy. Rolnictwo stanowi najważniejsze źródło utrzymania mieszkańców gminy Tarnogród, a jego efektywność ma duży wpływ na ich jakość życia i sposób zagospodarowania przestrzeni (np. powstawanie przetwórci). Niski wskaźnik średniej powierzchni gospodarstw**

rolnych świadczy o dużym rozdrobieniu pól uprawnych (rolnicy posiadają niewielkie działki rolne, położone w dużych odległościach od siebie). Jest to duże utrudnienie dla mieszkańców zajmujących się uprawą rolną, gdyż wpływa na wydłużenie czasu pracy i kosztów uprawy (dojazd do oddalonych od siebie pól należących do jednego rolnika).

SFERA TECHNICZNA

Mapa delimitacja 15. Liczba obiektów kulturowych na 1 000 mieszkańców

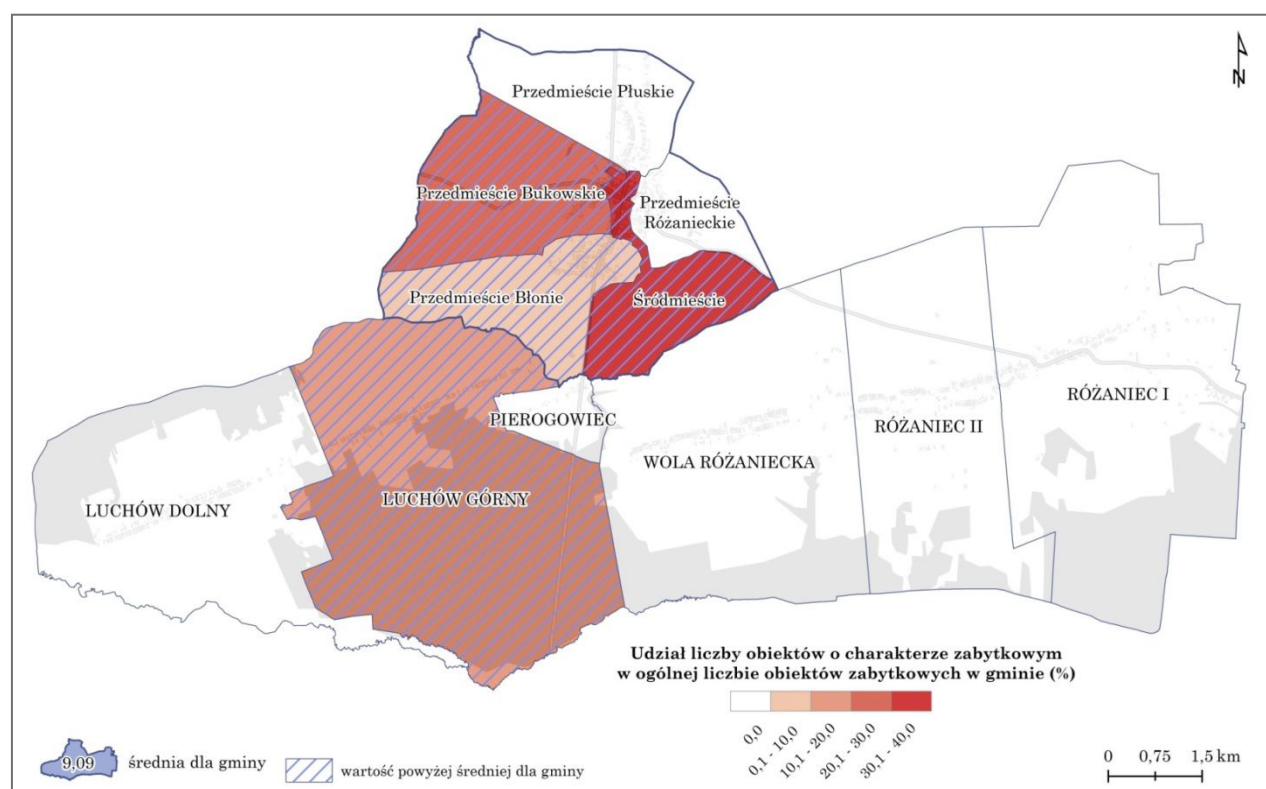

Źródło danych: Urząd Miejski w Tarnogrodzie

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	0,00	Sołectwo Pierogowiec	0,00
Dzielnica Śródmieście	3,53	Sołectwo Luchów Górny	3,99
Dzielnica Przedmieście Błonie	0,00	Sołectwo Różaniec Pierwszy	2,34
Dzielnica Przedmieście Płuskie	0,00	Sołectwo Różaniec Drugi	1,59
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	0,00	Sołectwo Luchów Dolny	1,68
Sołectwo Wola Różaniecka	1,30	Średnia dla gminy	1,31

Dostęp mieszkańców do obiektów kulturowych tj. świetlice, ośrodki kultury, izby regionalne ma istotny wpływ na kultywowanie lokalnych tradycji oraz budowanie więzi międzyludzkich. Ponadto obiekty kulturowe są bardzo ważne w kontekście rozwoju przestrzennego i społecznego gminy. W przypadku większości jednostek pomocniczych gminy Tarnogród dostępność ta jest ograniczona. W 6 z 11 jednostek pomocniczych zidentyfikowano wartość mniejszą niż średnia dla gminy, bądź całkowity brak obiektów o charakterze kulturowym. Są to dzielnice: Przedmieście Błonie, Przedmieście Bukowskie, Przedmieście Płuskie, Przedmieście Różanieckie oraz sołectwa: Pierogowiec i Wola Różaniecka.

Mapa delimitacja 16. Udział liczby obiektów o charakterze zabytkowym w ogólnej liczbie obiektów zabytkowych w gminie (%)

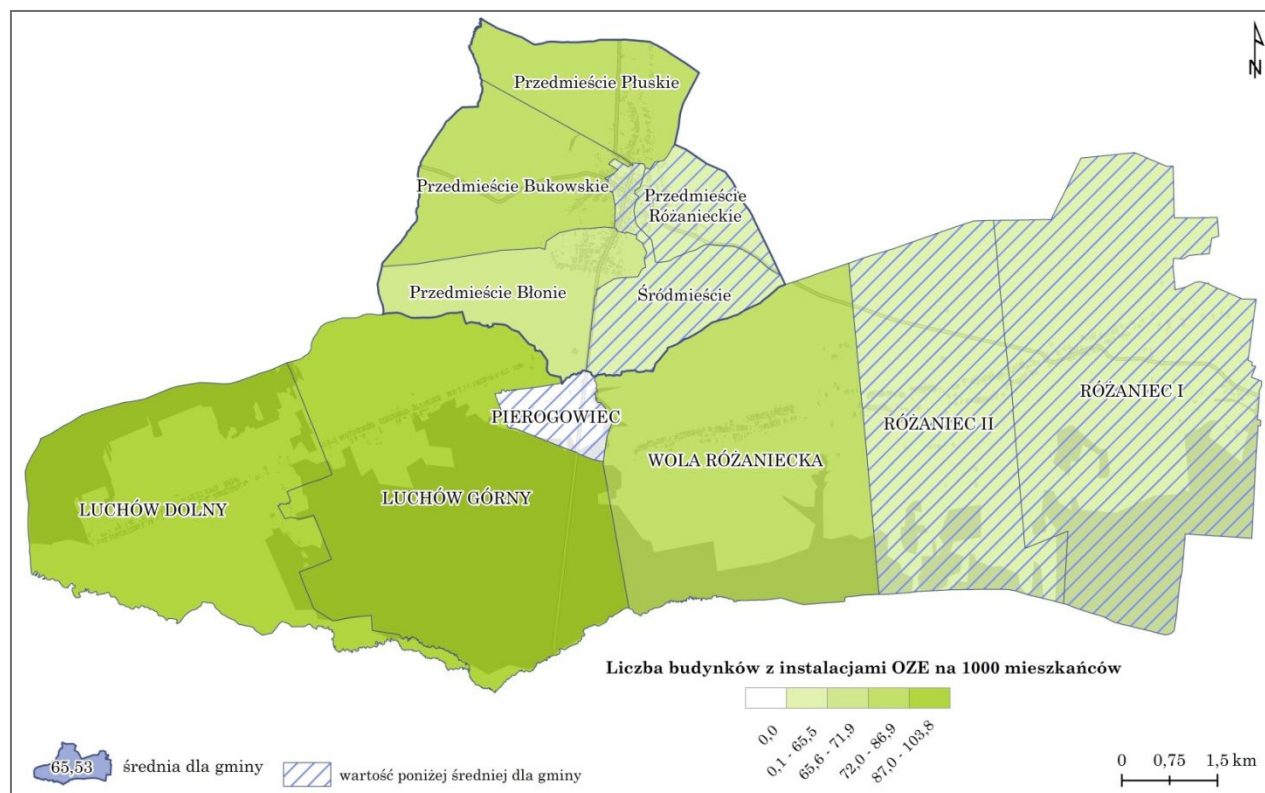
Źródło danych: Urząd Miejski w Tarnogrodzie

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	30,00	Sołectwo Pierogowiec	0,00
Dzielnica Śródmieście	40,00	Sołectwo Luchów Górny	20,00
Dzielnica Przedmieście Błonie	10,00	Sołectwo Różaniec Pierwszy	0,00
Dzielnica Przedmieście Płuskie	0,00	Sołectwo Różaniec Drugi	0,00
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	0,00	Sołectwo Luchów Dolny	0,00
Sołectwo Wola Różaniecka	0,00	Średnia dla gminy	9,09

Istotnym problemem w sferze technicznej jest wysoki procentowy udział liczby obiektów o charakterze zabytkowym w ogólnej liczbie obiektów zabytkowych. Istnienie dużej liczby obiektów zabytkowych wiąże się z problemem wynikającym z potrzeby opieki nad obiektami oraz ponadprogramowymi wydatkami związanymi z utrzymaniem ich w zadawalającej kondycji. Największy odsetek tego typu obiektów znajduje się z dzielnicach: Śródmieście (40%), Przedmieście Bukowskie (30%), Przedmieście Błonie (10%) oraz sołectwie Luchów Górny (20%).

SFERA ŚRODOWISKOWA

Mapa delimitacja 17. Liczba budynków z instalacjami OZE na 1000 mieszkańców⁶

Źródło danych: Urząd Miejski w Tarnogrodzie

Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika	Nazwa jednostki pomocniczej	Wartość wskaźnika
Dzielnica Przedmieście Bukowskie	80,13	Sołectwo Pierogowiec	0,00
Dzielnica Śródmieście	42,35	Sołectwo Luchów Górny	103,79
Dzielnica Przedmieście Błonie	71,88	Sołectwo Różaniec Pierwszy	50,23
Dzielnica Przedmieście Płuskie	86,88	Sołectwo Różaniec Drugi	63,59
Dzielnica Przedmieście Różanieckie	42,50	Sołectwo Luchów Dolny	102,69
Sołectwo Wola Różaniecka	76,82	Średnia dla gminy	65,53

Ograniczanie emisji zanieczyszczeń do powietrza, poprzez zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz edukację ekologiczną, a także zapewnienie bezpieczeństwa i podwyższenia jakości życia mieszkańców gminy Tarnogród to jedne z najważniejszych działań pozwalających na poprawę stanu środowiska naturalnego, w głównej mierze wpływających na polepszenie jakości powietrza atmosferycznego. Działania w tym zakresie to jedne z najważniejszych zadań powierzonych Władzom Gminy Tarnogród.

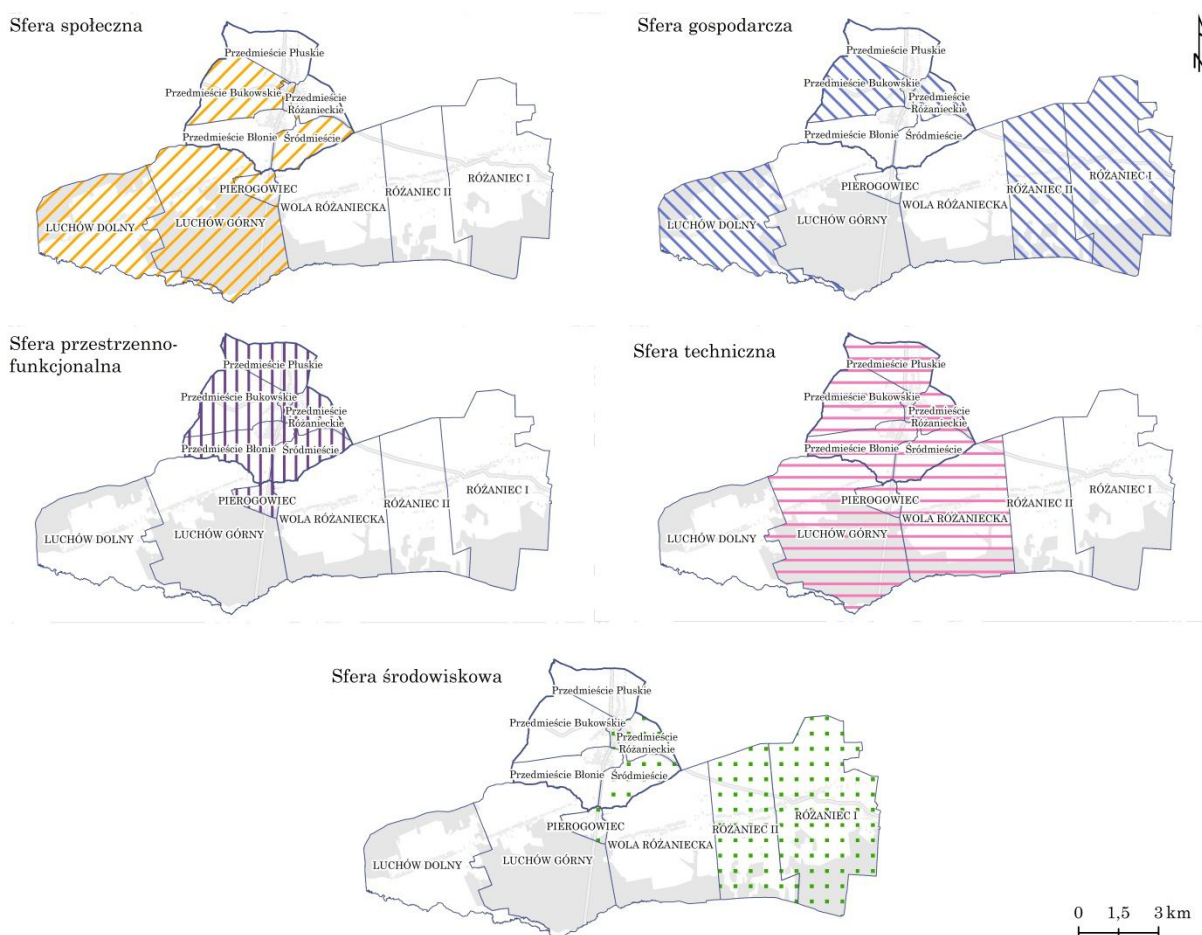
⁶ Wybór wskaźnika delimitacyjnego spowodowany był brakiem danych dotyczących zanieczyszczenia powietrza na obszarze poszczególnych jednostek pomocniczych (sołectwa, dzielnice). Wskaźnik: liczba budynków z instalacjami OZE na 1000 mieszkańców pozwolił na identyfikację obszarów, w których mieszkańcy posiadają niższą świadomość ekologiczną, co może się przełożyć również na inne problemy związane z zanieczyszczeniem środowiska naturalnego.

Dotychczas zadanie to było realizowane w oparciu o projekty unijne, polegające głównie na montażu instalacji solarnych i kotłów na biomasę. Rezultatem tych działań było zwiększenie poziomu produkcji zielonej energii, a wiąże się to jednocześnie z ograniczeniem emisji gazów cieplarnianych. Mieszkańcy dzielnic: Śródmieście i Przedmieście Różanieckie oraz sołectw: Pierogowiec, Różanec Pierwszy i Różanec Drugi rzadziej decydowali się na wykorzystanie OZE w gospodarstwach domowych w porównaniu do średniej dla gminy. Z powodu zagęszczenia zabudowy problem dużej emisji gazów cieplarnianych jest szczególnie uciążliwy na terenie miasta (część dzielnic Śródmieście i Przedmieście Różanieckie) szczególnie w okresie zimowym.

Koncentracja negatywnych zjawisk

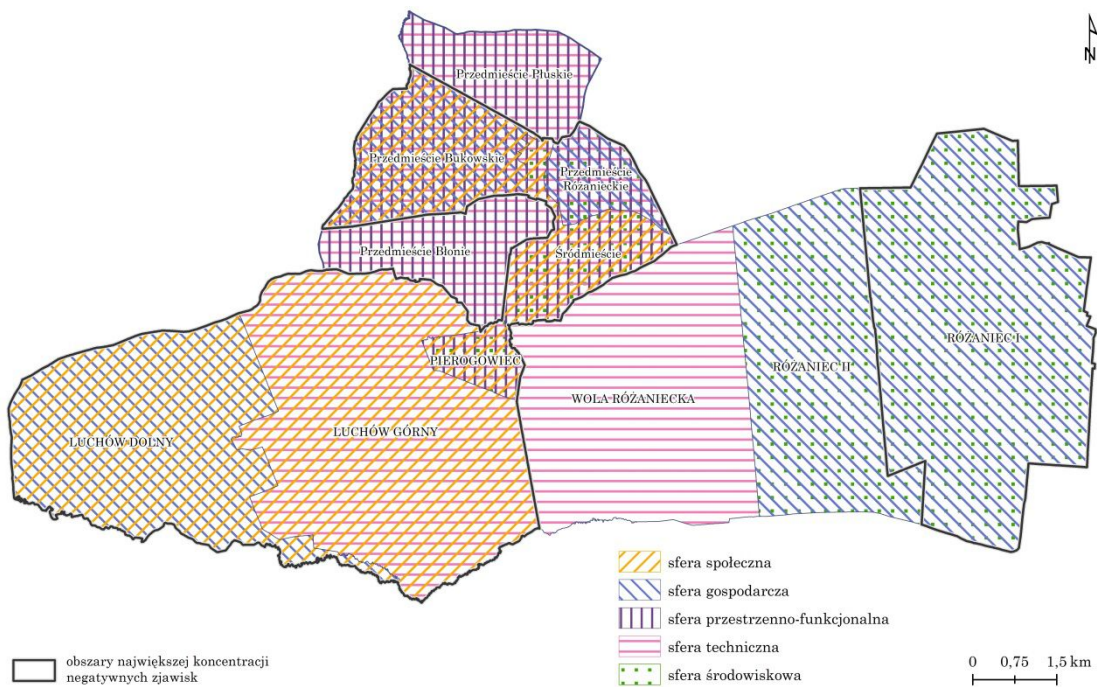
Po przeprowadzeniu analizy każdego z 17 wskaźników z 5 sfer, przy pomocy programu GIS nałożono na siebie warstwy w poszczególnych sferach identyfikując koncentrację negatywnych zjawisk w każdej ze sfer. W przypadku sfery gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej wybrano sołectwa i dzielnice, w których występują wskaźniki gorsze od średniej dla gminy, natomiast w przypadku sfery społecznej, do analizy której wykorzystano najwięcej wskaźników, wybrano te jednostki, w których występują co najmniej 4 wskaźniki gorsze od średniej.

Ryc. 1 Koncentracja negatywnych zjawisk w poszczególnych sferach

Źródło: opracowanie własne

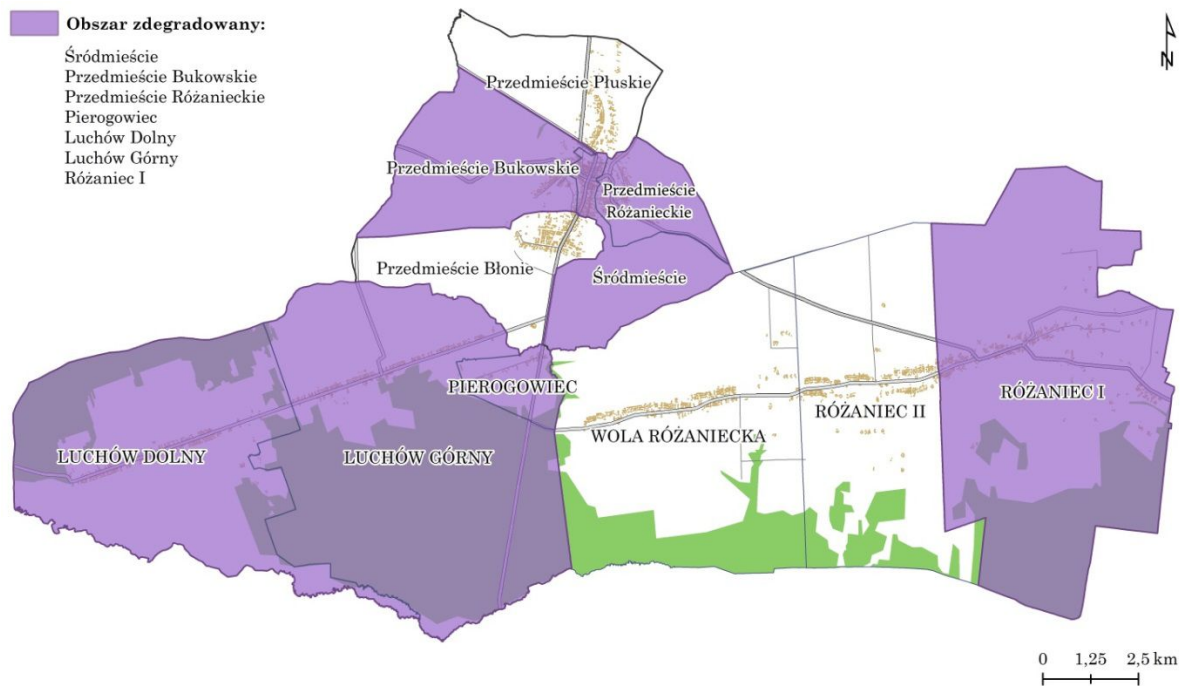
Ryc. 2 Obszary największej koncentracji negatywnych zjawisk

Źródło: opracowanie własne

Analiza pozwoliła zidentyfikować obszary, na których występuje stan kryzysowy oraz wyznaczyć **obszar zdegradowany na obszarze gminy Tarnobrzeg, który swoim zasięgiem obejmuje dzielnice: Śródmieście, Przedmieście Bukowskie, Przedmieście Różanieckie oraz sołectwa: Różanec Pierwszy, Pierogowiec, Luchów Dolny i Luchów Górny.**

Ryc. 3 Obszary zdegradowany gminy Tarnobrzeg

Źródło: opracowanie własne

Wyznaczony obszar zdegradowany obejmuje 7 jednostek pomocniczych (dzielnic i sołectw) gminy Tarnogród i zajmuje łącznie 70 km² powierzchni, co stanowi 61,4% powierzchni gminy oraz jest zamieszkały przez 3 657 osób tj. 52,3% mieszkańców gminy.

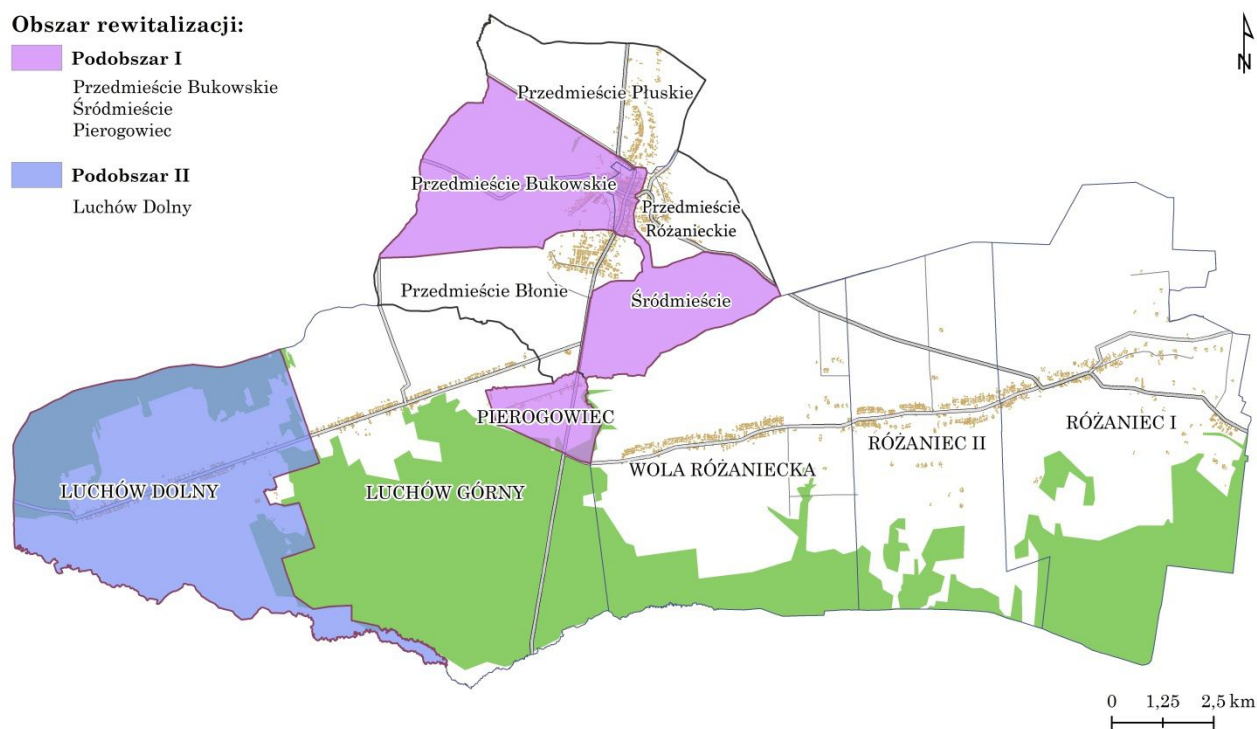
4.3. Delimitacja obszaru rewitalizacji

W związku z wynikami delimitacji, która wskazała jako obszar zdegradowany 7 jednostek pomocniczych gminy Tarnogród (zajmujący 61,4% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez 52,3% mieszkańców) oraz odnosząc się do *Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 Ministerstwa Rozwoju*, które wskazują, iż obszar rewitalizacji nie może zajmować więcej niż 20% powierzchni gminy oraz obejmować więcej niż 30% ludności, zaszła konieczność ograniczenia obszaru rewitalizacji w ramach obszaru zdegradowanego. Po wykonaniu szczegółowej analizy obszaru, na podstawie informacji dotyczących rozwoju gminy oraz wyników spotkań konsultacyjnych jako obszar rewitalizacji, na którym gmina zamierza prowadzić rewitalizację wybrano 4 jednostki pomocnicze charakteryzujące się kumulacją negatywnych zjawisk (najwyższa ocena stanu kryzysowego):

- Dzielnica Przedmieście Bukowskie,
- Dzielnica Śródmieście,
- Sołectwo Luchów Dolny,
- Sołectwo Pierogowiec.

Wyznaczony obszar rewitalizacji w gminie Tarnogród zajmuje **19,3% powierzchni gminy** (22 km²) i jest zamieszkały przez **26,4% jej mieszkańców** (1847 osób).

Ryc. 4 Obszary rewitalizacja Gminy Tarnogród

Źródło: opracowanie własne

Obszar Rewitalizacji gminy Tarnogród obejmuje dwa podobszary:

- Podobszar I obejmujący dwie dzielnice miasta (Przedmieście Bukowskie i Śródmieście) oraz sąsiadujące z nimi sołectwo Pierogowiec.
- Podobszar II obejmuje sołectwo Luchów Dolny.

Obszar rewitalizacji wyróżnia się kumulacją problemów społecznych i innych negatywnych zjawisk z pozostałych sfer, przez co ograniczone są jego dotychczasowe funkcje. Poniżej zaprezentowano charakterystykę obu podobszarów opisując główne problemy i potencjały tego obszaru.

Podobszar rewitalizacji I (DZIELNICE: ŚRÓDMIEŚCIE, PRZEDMIEŚCIE BUKOWSKIE, SOŁECTWO PIEROGOWIEC)

Powierzchnia:

Dzielnica Śródmieście
Dzielnica Przedmieście Bukowskie
Sołectwo Pierogowiec

7 km², 5,26% powierzchni gminy Tarnogród

Liczba ludności:

Dzielnica Śródmieście
Dzielnica Przedmieście Bukowskie
Tarnogród
Sołectwo Pierogowiec

1253 osoby, 17,92% ludności gminy

Główne problemy podobszaru I:

Podobszar I charakteryzuje się ponadprzeciętnym wskaźnikiem gęstości zaludnienia (173,6 os./km²) przy jednoczesnej ujemnej dynamice zmian ludnościowych na przestrzeni lat 2010-2015. Cechą charakterystyczną jest niezadawalający stan zagospodarowania terenów zielonych, które wymagają przebudowy i dostosowania do potrzeb mieszkańców.

Obszar zamieszkiwany jest w dużej mierze przez osoby w wieku poprodukcyjnym. Ponadto cechuje się wysokim udziałem mieszkańców uzależnionych od zasiłków z pomocy społecznej oraz niezdolnych do opieki nad dziećmi, co potwierdza proces postępowania zjawiska wykluczenia społecznego, występujące patologie społeczne. **O degradacji społecznej świadczyć może wyższa niż średnia dla gminy liczba odnotowanych przestępstw i wykroczeń**, które bezpośrednio przekładają się na poziom bezpieczeństwa mieszkańców. Kumulacja negatywnych zjawisk społecznych oraz problemów w innych sferach sprawia, że obszar nie jest atrakcyjny do zamieszkania. Ponadto na obszarze odnotowywana jest ponadprzeciętna liczba patologii rodzinnych o czym świadczy wyższa niż średnia dla gminy liczba rodzin posiadających niebieskie karty oraz niezdolnych do opieki nad dziećmi.

Za względu na wiek oraz charakter istniejącej zabudowy podobszar I boryka się w szeregim problemem w sferze przestrzennej. Na obszarze znajduje się największa liczba obiektów o charakterze zabytkowym, które wymagają bieżącej modernizacji i remontów.

Na spotkaniach konsultacyjnych, zarówno mieszkańcy, jak i władze gminy podkreślali fakt modernizacji najważniejszych dla gminy i istotnych dla obszaru rewitalizacji, ze względu na lokalizację, obiektów kulturowych (Tarnogrodzki Ośrodek Kultury oraz Synagogi, w której mieści się Miejska Biblioteka Publiczna). Aktualny stan techniczny obiektów utrudnia realizację zadań powierzonych TOK i MBP oraz ogranicza dostęp mieszkańców do kultury. Pomimo złych warunków technicznych obie jednostki oferują szeroki wachlarz zajęć i wydarzeń kulturowych skierowanych do mieszkańców obszaru rewitalizacji (konkursy artystyczne, dni poezji, zajęcia z wtórnego wykorzystania plastiku, dni czytania, itp.). W TOK znajdują się pomieszczenia, które po modernizacji mogłyby być wykorzystywane na potrzeby rozwoju działających w gminie organizacji pozarządowych.

Na podobszarze I przeważa zwarta zabudowa jednorodzinna, w której do opalania wykorzystuje się węgiel i jego pochodne, spalane w węglowych kotłach ciepła. Działanie to powoduje duże pogorszenie jakości powietrza atmosferycznego. Ponadto źródłem zanieczyszczeń atmosferycznych jest położenie węzła komunikacyjnego w ścisłym centrum obszaru.

Grupy społeczne zamieszkujące podobszar rewitalizacji I w gminie Tarnogród, które w szczególności wymagają wsparcia to m.in.:

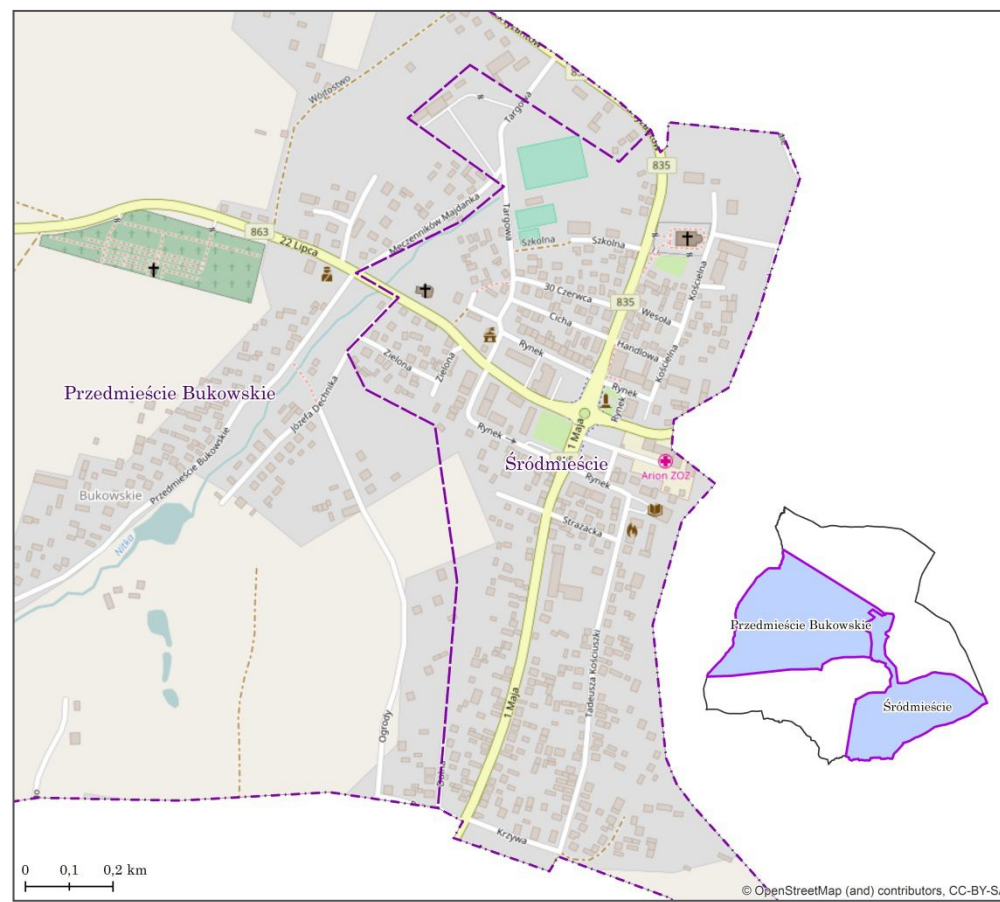
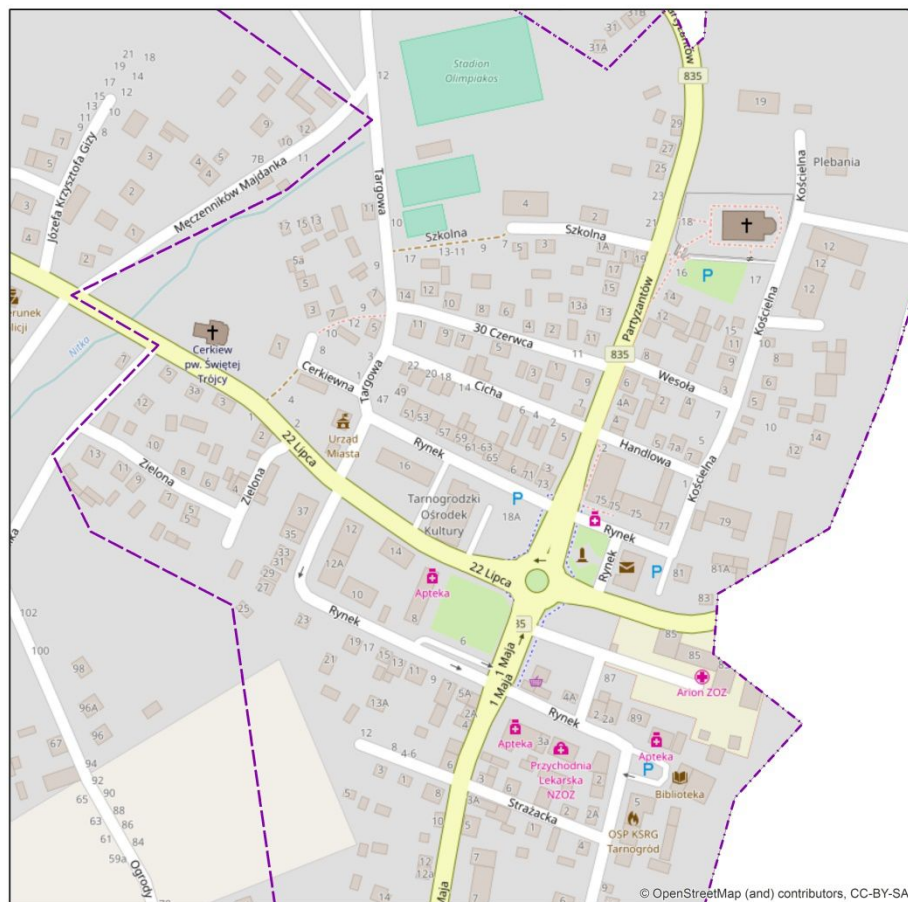
- dzieci – stworzenie przyjaznej i bezpiecznej przestrzeni do spędzania wolnego czasu;
- młodzież – dodatkowe zajęcia pozalekcyjne, pozwalające na rozwijanie pasji i umiejętności, zajęcia wyrównawcze dla młodzieży z wykorzystaniem nowoczesnych metod nauczania;
- rodziny – wsparcie rodzin zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym;
- osoby bezrobotne – działania z zakresie aktywizacji zawodowej, przekładające się na wzrost konkurencyjności na rynku pracy, rozwój przedsiębiorczości;
- osoby wykluczone – osoby ulegające zjawiskom patologicznym;
- osoby starsze – aktywizacja osób starszych i integracja społeczna;
- osoby ubogie i uzależnione od pomocy społecznej – program wychodzenia z ubóstwa oraz pomoc w rozwiązywaniu problemów, angażowanie w sprawy lokalne.

Główne potencjały podobszaru I

Zasadniczym potencjałem podobszaru rewitalizacji I jest pełnienie roli ośrodka centralnego gminy, skupiającego najważniejsze funkcje reprezentacyjne, instytucje administracji i otoczenia biznesu. Obszar posiada istotne znaczenie dla rozwoju funkcji turystycznej ze względu na dużą liczbę obiektów o charakterze zabytkowym oraz obiektów, które stanowią potencjał dla rozwoju funkcji kulturalnych.

Obszar posiada ogromny kapitał ludzki ze względu na dużą liczbę mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Ryc. 5 Część I podobszaru rewitalizacji – Dzielnica Śródmieście

***Podobszar rewitalizacji II
(SOŁECTWO LUCHÓW DOLNY)***

Powierzchnia:

Sołectwo Luchów Dolny – 15 km² (13,16% powierzchni gminy Tarnogród)

Liczba ludności:

Sołectwo Luchów Dolny – 594 osoby (8,49% ludności gminy Tarnogród)

Główne problemy podobszaru II:

Podobszar II cechuje się niskim wskaźnikiem gęstości zaludnienia (39,6 os./km²) oraz ujemną dynamiką zmian ludnościowych na przestrzeni lat 2010-2015. Na obszarze sołectwa Luchów Dolny obserwuje się proces starzenia się społeczeństwa. Dużą odsetek ogółu mieszkańców stanowią osoby w wieku poprodukcyjnym, jednocześnie obserwuje się odpływ mieszkańców w wieku produkcyjnym. Pogłębianie negatywnych zjawisk społecznych wpływa na spadek atrakcyjności obszaru jako miejsca potencjalnego zamieszkania oraz powoduje odpływ mieszkańców do innych części gminy oraz poza jej granice. Do zasadniczych problemów określonych na podstawie przeprowadzonej diagnozy zalicza się różnego rodzaju przestępstwa i wykroczenia świadczące o degradacji tkanki społecznej oraz ograniczeniu poczucia bezpieczeństwa. W sołectwie Luchów Dolny wiele rodzin korzysta z zasiłków z pomocy społecznej co świadczy o postępowaniu zjawiska wykluczenia społecznego.

Główne potencjały podobszaru II

Podstawowym potencjałem podobszaru rewitalizacji II jest stosunkowo korzystna sytuacja zachodząca w strefie społecznej. Sołectwo Luchów Dolny zamieszkuje relatywnie mało rodzin posiadających niebieskie karty. Ponadto sołectwo nie zamieszkuje rodziny niezdolne do opieki nad dziećmi.

Obszar posiada istotne znaczenie dla rozwoju funkcji turystycznej ze względu na występowanie obiektów o charakterze kulturowym. Dodatkowo o wysokiej świadomości społecznej i dbałości o środowisko naturalne świadczy duża liczba obiektów wyposażonych w instalacje OZE.

5. WIZJA STANU OBSZARU PO PRZEPROWADZENIU REWITALIZACJI

Wizja stanu docelowego podobszarów rewitalizacji po przeprowadzeniu działań rewitalizacyjnych została zaprezentowana poprzez opis planowanych i pożądaných efektów.

Głównym efektem przeprowadzonych działań rewitalizacyjnych w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 będzie eliminacja lub ograniczenie zdiagnozowanych negatywnych zjawisk w strefie społecznej, gospodarczej, przestrzennej, technicznej i środowiskowej, zgodne z przyjętymi celami oraz wzmocnienie potencjału wewnętrznego obszaru rewitalizacji w celu harmonijnego i zrównoważonego rozwoju całej gminy. W wizji docelowej zrewitalizowane obszary staną się miejscem zapewniającym dogodne warunki życia dla mieszkańców.

Osiągnięcie zamierzonej wizji wspomagane będzie przez cele rewitalizacyjne: strategiczne i operacyjne, które z kolei ukierunkują podejmowane działania na osiągnięcie zakładanych rezultatów.

Wizja dla podobszaru I

(DZIELNICE: ŚRÓDMIEŚCIE, PRZEDMIEŚCIE BUKOWSKIE, SOŁECTWO PIEROGOWIEC)

W efekcie realizacji zamierzeń rewitalizacyjnych ograniczone, bądź całkowicie zniwelowane zostaną różnego rodzaju problemy społeczne, których szczególna koncentracja na podstawie przeprowadzonej diagnozy zaobserwowana została w dzielnicach: Śródmieście i Przedmieście Bukowskie oraz w sołectwie Pierogowiec. Działania rewitalizacyjne przewidziane w ramach realizacji programu służyć będą przeciwdziałaniu zjawiskom patologicznym oraz wykluczeniu i marginalizacji społecznej.

W rezultacie działania rewitalizacyjne przyczynią się do aktywizacji społeczno-kulturalnej mieszkańców gminy w tym osób zagrożonych wykluczeniem, bądź marginalizacją społeczną. Osoby zagrożone uzyskają możliwość szerszego zaspokajania różnego rodzaju potrzeb życiowych oraz dostęp do wysokiej jakości oferty kulturalnej i poprawy warunków jej odbioru. Ponadto realizacja zamierzeń rewitalizacyjnych przyczyni się do zwiększenia kompetencji zawodowych oraz wzmocnienia konkurencyjności na rynku pracy.

W efekcie przeprowadzonych działań rewitalizacyjnych poprawie ulegnie stan zagospodarowania oraz jakość i estetyka przestrzeni publicznych na terenie obszaru rewitalizacji poprzez utworzenie nowych przestrzeni publicznych, które służyć będą integracji społecznej mieszkańców. Dodatkowo polepszeniu ulegnie funkcjonalność przestrzeni publicznej poprzez polepszenie stanu infrastruktury technicznej i zwiększenie dostępności do różnorodnych usług publicznych, zarówno mieszkańców obszarów rewitalizacji, jak również całej gminy. W proces rewitalizacyjny na szerszą skalę zostanie włączona społeczność lokalna, co bezpośrednio przełoży się na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji. Ponadto przewidziane działania rewitalizacyjne przyczynią się do rozwoju wysokiej jakości oferty usług społecznych. Pośrednim efektem realizacji zamierzeń będzie zwiększenie atrakcyjności turystycznej całej gminy. Całość działań przełoży się na wzmocnienie rangi gminy w skali regionalnej. Dodatkowo efektem przewidzianych do realizacji działań rewitalizacyjnych będzie poprawa jakości środowiska naturalnego na obszarze dzielnicy Śródmieście i Przedmieście Bukowskie oraz sołectwa Pierogowiec, co

bezpośrednio przełoży się na stan środowiska całej gminy. Poprzez realizację projektów OZE i projektów termomodernizacyjnych, a także dzięki zagospodarowaniu terenów zielonych poprawie ulegnie jakość powietrza atmosferycznego na terenie całej gminy.

W efekcie realizacji działań rewitalizacyjnych podniesiona zostanie atrakcyjność gospodarcza obszaru rewitalizacji, a tym samym poprawie ulegną warunki prowadzenia działalności gospodarczej i rozwoju turystyki. Wobec tego rezultatem działań rewitalizacyjnych będzie rozwój przedsiębiorczości i tworzenie nowych miejsc pracy w oparciu o lokalne zasoby. Ponadto polepszeniu ulegnie stan techniczny zasobów mieszkaniowych, będących własnością gminy poprzez poprawę efektywności energetycznej, co bezpośrednio przełoży się na jakość warunków zamieszkania i życia mieszkańców.

Wizja dla podobszaru II (SOŁECTWO LUCHÓW DOLNY)

W efekcie przeprowadzenia zamierzeń rewitalizacyjnych ograniczone zostanie zjawisko długotrwałego bezrobocia oraz zniwelowane zostaną różnego rodzaju problemy społeczne, których szczególna koncentracja zdiagnozowano w sołectwie Luchów Dolny. Działania przewidziane w ramach realizacji LPR służyć będą przeciwdziałaniu postępowania negatywnych zjawisk społecznych, wynikających m.in. z długotrwałe utrzymującego się bezrobocia oraz starzenia się społeczeństwa i odpływu osób młodych. W rezultacie osoby zagrożone uzyskają możliwość zaspokajania różnego rodzaju potrzeb życiowych oraz zwiększenia kompetencji zawodowych i wzmocnienia konkurencyjności na rynku pracy poprzez poprawę własnego wizerunku w oczach potencjalnych pracodawców.

Ponadto poprzez realizację działań rewitalizacyjnych poprawie ulegnie stan jakości środowiska naturalnego, zarówno w sołectwie Luchów Dolny, jak również w całej gminie Tarnogród. W efekcie realizacji projektów w ramach OZE i projektów termomodernizacyjnych nastawionych na zwiększenie wydajności energetycznej obiektów budowlanych poprawie ulegnie głównie stan powietrza atmosferycznego.

W efekcie realizowanych działań rewitalizacyjnych poprawie ulegnie estetyka i istniejący stan zagospodarowania przestrzeni publicznych. Jednocześnie utworzone zostaną nowe, bezpieczne przestrzenie publiczne dla mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz mieszkańców całej gminy. Realizacja założeń rewitalizacyjnym wpłynie na poprawę bezpieczeństwa podobszaru i zmniejszenie przestępczości.

Ponadto efektem realizowanych działań rewitalizacyjnych będzie poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej na terenie sołectwa Luchów Dolny. Wobec tego rezultatem działań rewitalizacyjnych będzie podniesienie atrakcyjności gospodarczej oraz ożywienie społeczne i ekonomiczne obszaru poprzez rozwój lokalnej przedsiębiorczości i tworzenie nowych miejsc pracy.

W rezultacie poprawie ulegnie stan i jakość infrastruktury technicznej obszaru co bezpośrednio wpłynie na poprawę jakości życia mieszkańców i spowoduje polepszenie wizerunku obszaru rewitalizacji w oczach mieszkańców gminy oraz innych użytkowników i turystów.

6. CELE REWITALIZACJI ORAZ ODPOWIADAJĄCE ZDEFINIOWANYM POTRZEBOM REWITALIZACYJNYM KIERUNKI DZIAŁAŃ

Wypełnienie przyjętej wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu działań rewitalizacyjnych jest uwarunkowane realizacją postawionych celów rewitalizacji i zaplanowanych do realizacji kierunków działań, mający na celu eliminację, bądź ograniczenie zdiagnozowanych na etapie diagnozy negatywnych zjawisk, ściśle odpowiadających przyjętym celom.

Realizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016 – 2022 opiera się na kompleksowym ujęciu procesu rewitalizacji. Obszary problemowe będą rewitalizowane z uwzględnieniem działań zarówno ze sfery społecznej, jak również ze sfery gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej.

LPR zbudowany został w oparciu o hierarchiczną strukturę celów, w tym celów strategicznych, podlegających im celów operacyjnych oraz kierunków działań rewitalizacyjnych. Cele strategiczne nawiązują bezpośrednio do wizji obszaru rewitalizacji, stanowiąc jej rozwinięcie.

Wyznaczone cele i kierunki działań spełniają założenia metody SMART, oznacza to że są:

- Konkretnie – jasno stwierdzają, czego dotyczy Lokalny Program Rewitalizacji i w jaki sposób zamierza to osiągnąć;
- Mierzalne – umożliwiające pomiar założonych celów;
- Osiągalne – technicznie wykonalne biorąc pod uwagę zakres LPR;
- Realistyczne – wyznaczone w oparciu o środki, czas i zakres interwencji;
- Ograniczone w czasie – osiągnięcie ich jest możliwe do końca 2022 roku.

Cele i działania określono na podstawie przeprowadzonej diagnozy, w oparciu o doświadczenie i wiedzę specjalistyczną, a także kierując się wynikami konsultacji społecznych.

Podobszar I rewitalizacji

(DZIELNICE: ŚRÓDMIEŚCIE, PRZEDMIEŚCIE BUKOWSKIE, SOŁECTWO PIEROGOWIEC)

Cel strategiczny podobszaru I:

Ograniczenie występowania problemów społecznych, przestrzennych, gospodarczych, technicznych i środowiskowych oraz zjawiska marginalizacji obszarów kryzysowych gminy Tarnogród, dzięki poprawie jakości życia mieszkańców.

Cele operacyjne podobszaru I:

1. Zwiększona aktywność społeczno-kulturalna mieszkańców oraz ograniczenie zjawisk patologicznych;
2. Bardziej funkcjonalna przestrzeń publiczna i czystsze środowisko naturalne, wpływające na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji;
3. Większa atrakcyjność gospodarcza poprzez poprawę infrastruktury oraz wzrost przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby oraz rozwój mieszkalnictwa socjalnego.

Poniżej zaprezentowano pożądane przez mieszkańców i władze gminy kierunki działań. Zostały one zgłoszone w trakcie konsultacji społecznych. Do realizacji wskazanych kierunków rozwoju władze gminy zachęcają inne podmioty (ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pozarządowych i przedsiębiorców) oferując wsparcie na etapie ich realizacji.

Tabela 2. Możliwe kierunki działań dla podobszaru I rewitalizacji

<p style="text-align: center;">CEL OPERACYJNY 1. Sfera społeczna</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Promocja i wsparcie działań kulturowych nawiązujących do tradycji lokalnych • Promowanie i wspieranie zdrowego i aktywnego trybu życia. • Tworzenie i rozwijanie miejsc opieki nad dziećmi, seniorami oraz osobami niepełnosprawnymi (m.in. adaptacja budynków, doposażenie, organizacja zajęć). • Utworzenie i prowadzenie centrum integracji społecznej. • Wsparcie rozwoju i integracja organizacji pozarządowych. • Realizacja programów aktywizacji i integracji społecznej. • Wprowadzenie lokalnych animatorów. • Tworzenie świetlic środowiskowych i klubów seniora. • Utworzenie klubu młodzieżowego, żłobka i klubu malucha. • Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych w tym prowadzenia poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy, • Organizacja staży i praktyk dla osób bezrobotnych oraz szkoleń prowadzących do nabycia lub zmiany kwalifikacji zawodowych. • Organizacja wizyt studyjnych dla przedstawicieli organizacji pozarządowych w celu nabycia dobrych praktyk
<p style="text-align: center;">CEL OPERACYJNY 2. Sfera przestrzenno-funkcjonalna Sfera środowiskowa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych, w tym rozbudowa i modernizacja infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej (np. placów zabaw, siłowni na powietrzu • Poprawa estetyki i stanu technicznego obiektów zlokalizowanych w centrum miasta. • Utworzenie miejsc spotkań i wypoczynku dla mieszkańców. • Poprawa estetyki i atrakcyjności terenów zielonych, skwerów i parków. • Realizacja działań w zakresie bezpieczeństwa (np. monitoring). • Eliminacja niskiej emisji, m. in. poprzez modernizację kotłowni lokalnych oraz modernizację, rozbudowę infrastruktury ciepłowniczej i energetycznej oraz wsparcie dla inwestorów indywidualnych związane ze zmianą sposobu ogrzewania. • Organizacja szkoleń i kursów w zakresie promocji energooszczędnych technologii i postaw ekologicznych mieszkańców. • Wzrost wykorzystania energii odnawialnej i energooszczędnych rozwiązań. • Ochrona zasobów materialnych dziedzictwa kulturowego, w tym ochrona obiektów zabytkowych, wspieranie rewitalizacji budynków wpisanych do rejestru zabytków. • Modernizacja obiektów przeznaczonych na działalność instytucji kultury. • Modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.

CEL OPERACYJNY 3.
Sfera techniczna
Sfera gospodarcza

- Rozwój podmiotów wsparcia dla potencjalnych przedsiębiorców (poradnictwo ekonomiczne, prawne, biznesowe).
- Tworzenie i rozwijanie działalności podmiotów ekonomii społecznej.
- Rozbudowa i modernizacja placówek edukacyjnych i doposażenie.
- Rozwój infrastruktury ochrony zdrowia.
- Kreacja produktów turystycznych na obszarze rewitalizacji (Muzeum Nożyczek).
- Modernizacja i rozwój infrastruktury turystycznej oraz wsparcie rozwoju bazy turystycznej (np. infrastruktura noclegowa i gastronomiczna).
- Promocja przedsiębiorczości i postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców.
- Rozwój budownictwa komunalnego i socjalnego.
- Modernizacja i budowa dróg oraz chodników jako element przedsięwzięcia rewitalizacyjnego.
- Rozwój sieci dróg i ścieżek rowerowych jako element przedsięwzięcia rewitalizacyjnego.
- Tworzenie odpowiednich powiązań drogowych w celu zmniejszenia ruchu samochodowego i ograniczenie zanieczyszczenia środowiska.
- Modernizacja infrastruktury technicznej, np. wodno-kanalizacyjnej.

Realizacja celu strategicznego oraz celów operacyjnych dla podobszaru I rewitalizacji pozwoli zaspokoić potrzeby i niwelować problemy Dzielnicy Śródmieście i Przedmieście Bukowskie oraz Sołectwa Pierogowiec wskazane przede wszystkim w sferze społecznej, przestrzenno-funkcjonalnej i środowiskowej.

Problemy zgłoszone przez mieszkańców podczas konsultacji społecznych znalazły swoje odzwierciedlenie w celu obejmującym sferę społeczną i przestrzenno-funkcjonalną. Wyznaczone cele dla podobszaru I odnoszą się do zdiagnozowanych problemów i przyczyniają się do ograniczenia ich negatywnego wpływu na społeczność lokalną.

Podobszar rewitalizacji II (SOŁECTWO LUCHÓW DOLNY)

Cel strategiczny podobszaru II:

Ograniczenie występowania problemu wykluczenia społecznego oraz negatywnych zjawisk, poprzez poprawę jakości życia mieszkańców i ożywienie gospodarcze sołectwa Luchów Dolny.

Cele operacyjne podobszaru II:

1. Zwiększona aktywność zawodowa osób bezrobotnych oraz włączenie społeczne;
2. Poprawa jakości środowiska oraz bardziej funkcjonalna przestrzeń publiczna w tym zwiększenie bezpieczeństwa podobszaru II;
3. Zwiększona atrakcyjność gospodarcza podobszaru oraz poprawa stanu infrastruktury technicznej.

Poniżej zaprezentowano pożądane przez mieszkańców i władze gminy kierunki działań. Zostały one zgłoszone w trakcie konsultacji społecznych. Do realizacji wskazanych kierunków rozwoju na obszarze sołectwa Luchów Dolny władze gminy zachęcają inne

podmioty (ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pozarządowych i przedsiębiorców) oferując wsparcie na etapie ich realizacji.

Tabela 3. Możliwe kierunki działań dla podobszaru II rewitalizacji

<p>CEL OPERACYJNY 1. Sfera społeczna</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych w tym prowadzenia poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy, • Organizacja staży i praktyk dla osób bezrobotnych oraz szkoleń prowadzących do nabycia lub zmiany kwalifikacji zawodowych. • Promowanie i wspieranie zdrowego i aktywnego trybu życia. • Tworzenie i rozwijanie miejsc opieki nad dziećmi, seniorami oraz osobami niepełnosprawnymi (m.in. adaptacja budynków, doposażenie, organizacja zajęć). • Utworzenie i prowadzenie centrum integracji społecznej. • Wsparcie rozwoju i integracja organizacji pozarządowych. • Realizacja programów aktywizacji i integracji społecznej. • Wprowadzenie lokalnych animatorów. • Tworzenie świetlic środowiskowych i klubów seniora. • Utworzenie klubu młodzieżowego, • Promocja i wsparcie działań kulturowych nawiązujących do tradycji lokalnych. • Organizacja wizyt studyjnych dla przedstawicieli organizacji pozarządowych w celu nabycia dobrych praktyk
<p>CEL OPERACYJNY 2. Sfera przestrzenno-funkcjonalna Sfera środowiskowa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa estetyki i atrakcyjności terenów zielonych • Eliminacja niskiej emisji, m. in. poprzez modernizację kotłowni lokalnych oraz modernizację, rozbudowę infrastruktury ciepłowniczej i energetycznej oraz wsparcie dla inwestorów indywidualnych związane ze zmianą sposobu ogrzewania. • Wzrost wykorzystania energii odnawialnej i rozwiązań energooszczędnych • Tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych, w tym rozbudowa i modernizacja infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej (np. placów zabaw, siłowni na powietrzu • Utworzenie miejsc spotkań i wypoczynku dla mieszkańców. • Realizacja działań w zakresie bezpieczeństwa (np. monitoring). • Organizacja szkoleń i kursów w zakresie promocji energooszczędnych technologii i postaw ekologicznych mieszkańców. • Ochrona zasobów materialnych dziedzictwa kulturowego, w tym ochrona obiektów zabytkowych. • Wspieranie remontów budynków wpisanych do rejestru zabytków. • Modernizacja obiektów przeznaczonych na działalność instytucji kultury. • Modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.

CEL OPERACYJNY 3.
Sfera techniczna
Sfera gospodarcza

- Rozwój podmiotów wsparcia dla potencjalnych przedsiębiorców (poradnictwo ekonomiczne, prawne, biznesowe).
- Promocja przedsiębiorczości i postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców.
- Modernizacja i rozwój infrastruktury turystycznej
- Rozwój budownictwa komunalnego i socjalnego.
- Modernizacja i budowa dróg oraz chodników jako element przedsięwzięcia rewitalizacyjnego.
- Rozwój sieci dróg i ścieżek rowerowych jako element przedsięwzięcia rewitalizacyjnego.
- Poprawa estetyki i stanu technicznego obiektów,
- Tworzenie i rozwijanie działalności podmiotów ekonomii społecznej.
- Modernizacja/budowa infrastruktury technicznej, np. wodno-kanalizacyjnej.

Realizacja celu strategicznego oraz celów operacyjnych dla podobszaru II rewitalizacji pozwoli zaspokoić potrzeby i niwelować problemy Sołectwa Luchów Dolny wskazane przede wszystkim w sferze społecznej i przestrzenno-funkcjonalnej.

Problemy zgłoszone przez mieszkańców podczas konsultacji społecznych znalazły swoje odzwierciedlenie w celu obejmującym sferę społeczną. Wyznaczone cele dla podobszaru II odnoszą się do zdiagnozowanych problemów i przyczyniają się do ograniczenia ich negatywnego wpływu na społeczność lokalną.

7. LISTA PLANOWANYCH, PODSTAWOWYCH PROJEKTÓW I PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH

Zidentyfikowane przedsięwzięcia/projekty wyrażają podstawowe interwencje mające w sposób zintegrowany i kompleksowy przyczynić się do rewitalizacji dwóch podobszarów. Podstawowym założeniem przy identyfikacji przedsięwzięć było osiągnięcie odpowiedniej synergii dzięki połączeniu oddziaływania interwencji nieinwestycyjnych (miękkich) oraz inwestycyjnych.

Mając na względzie zasadę koncentracji programu rewitalizacji, w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród wskazano również przedsięwzięcia zlokalizowane poza obszarem rewitalizacji wraz ze szczegółowym uzasadnieniem ich wpływu na obszar rewitalizacji.

Kolejność prezentacji przedsięwzięć jest przypadkowa i nie odzwierciedla kolejności ich realizacji oraz wpływu na obszar rewitalizacji.

Każde ze zidentyfikowanych przedsięwzięć może stanowić samodzielny projekt rewitalizacyjny, ale również może tworzyć wraz z innymi przedsięwzięciami kompleksowy projekt rewitalizacyjny, składający się z kilku komponentów. Rozbicie przedsięwzięć pozwala na sfinansowanie ich z różnych źródeł. Poniższe przedsięwzięcia zostały zaprezentowane w sposób pozwalający na identyfikację ich wzajemnych powiązań i zależności.

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 1.	
Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktywizacja społeczno-kulturalna mieszkańców oraz przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym na obszarze koncentracji negatywnych zjawisk. 2. Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej i jakości środowiska naturalnego, wpływających na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji.
Tytuł przedsięwzięcia:	Zachowanie i udostępnienie dziedzictwa kulturowego gminy Tarnogród poprzez przebudowę oraz zakup wyposażenia Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury, renowację i zakup wyposażenia zabytkowej synagogi, w której mieści się Miejska Biblioteka Publiczna oraz konserwację i digitalizację zbiorów Regionalnej Izby Pamięci
Wnioskodawca:	Gmina Tarnogród
Zadania planowane do realizacji w ramach przedsięwzięcia:	Budynek Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie: Remont pomieszczeń, remont sceny oraz sali widowiskowej, wymiana instalacji c.o. oraz wod-kan, poprawa bezpieczeństwa, higieny i funkcjonalności pomieszczeń zaplecza. Projekt zakłada renowację i digitalizację zbiorów Regionalnej Izby Pamięci mieszczącej się w budynku Synagogi wraz z remontem elewacji budynku, wymianę okien, odwodnienie budynku, remont wnętrza i wymianę tynków wewnętrznych. W zakres projektu wchodzi również niezbędne doposażenie obiektów.

Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar I
Miejsce realizacji:	Ul. Rynek 18, ul. T. Kościuszki 3, Dzielnica Śródmieście
Szacowana wartość:	3 800 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie realizacji:	<p>Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na podniesienie jakości i warunków życia mieszkańców obszaru rewitalizacji poprzez poprawę dostępu do infrastruktury kultury i podniesienie standardów świadczonych usług. Dodatkowo przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa i funkcjonalności budynków oraz wzrostu atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji i całej Gminy Tarnogród. Lokalizacja obiektów w obszarze rewitalizacji pozwala mieszkańcom na uczestnictwo w organizowanych wydarzeniach kulturowych i integracyjnych. Pomimo tego, że z oferty TOK i MBP korzystają przede wszystkim mieszkańcy z obszaru rewitalizacji, to ich ogólnodostępny charakter nie powoduje stygmatyzowania tych osób, a umożliwia integrację z innymi mieszkańcami gminy.</p> <p>Budynki Miejskiej Biblioteki Publicznej i Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury to najważniejsze obiekty kulturowe na obszarze rewitalizacji oferujące szeroki wachlarz wydarzeń kulturowych. Niezadawalający stan obiektów ogranicza dostęp mieszkańców obszaru rewitalizacji do wydarzeń kulturowych, gdyż ma wpływ na ofertę kulturową (brak nowych wydarzeń kulturowych i zagrożenie braku możliwości organizacji istniejących). Niewątpliwie brak digitalizacji zasobów Regionalnej Izby Pamięci może wpłynąć na utratę zasobów dziedzictwa kulturowego i historii wsi tarnogrodzkiej. Wskazane niedogodności obecnie jednak nie wpływają na istniejącą ofertę kulturową, wśród której są wydarzenia o radze wojewódzkiej, powiatowej i lokalnej. Te ostatnie skierowane są głównie do mieszkańców obszaru rewitalizacji.</p> <p>Dzięki realizacji przedsięwzięcia zwiększy się ilość wydarzeń kulturowych, a odremontowane i doposażone obiekty przyciągną mieszkańców obszaru rewitalizacji. Dodatkowo wsparta infrastruktura stanie się miejscem tworzenia nowych lokalnych inicjatyw kulturowych wpływając w ten sposób na integrację społeczeństwa w obszarze rewitalizacji.</p> <p>Przedsięwzięcie wpłynie na regenerację społeczną obszaru rewitalizacji, pozwoli na przywracanie poczucia godności i tożsamości lokalnej, dostęp do szerokiej oferty kulturalnej i wzrost udziału społeczną.</p> <p>Wyremontowany obiekt Synagogi będzie elementem rehabilitacji tkanki miejskiej gdyż pozwoli na przywracanie użyteczności zabytków architektury, która aktualnie jest zagrożona.</p> <p>Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na uruchomienie nowych projektów nieinfrastrukturalnych wpływających na poszerzenie oferty kulturalnej na obszarze rewitalizacji.</p>
Wskaźniki monitorujące:	1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze.

	<p>2. Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją.</p> <p>3. Liczba osób korzystających z obiektów kultury wspartych w ramach projektu.</p>
Komplementarność	<p>Komplementarność przedmiotowego przedsięwzięcia opiera się głównie na wsparciu tożsamej grupy interesariuszy - osób wykluczonych zamieszkujących obszar rewitalizacji (komplementarność problemowa). Wzajemne dopełnianie się przedsięwzięć pozwoli na ograniczenie zjawiska wykluczenia społecznego w obszarze rewitalizacji dzięki aktywizacji i integracji osób borykających się z trudną sytuacją życiową. Wsparta infrastruktura pozwoli mieszkańcom obszaru rewitalizacji na rozwój osobisty oraz naukę prawidłowych wzorów zachowań budujących system wartości. Na integrację i aktywizację społeczną i zawodową wpływ będzie miało przedsięwzięcie Nowe Jutro oraz Modernizacja/remont budynku dawnego internatu ZSE w Tarnogrodzie - z przeznaczeniem na cele społeczne.</p> <p>Wśród przedsięwzięć rewitalizacyjnych występuje komplementarność przestrzenna, pozwalająca na wyprowadzenie Śródmieścia i Przedmieścia Bukowskiego ze stanu kryzysowego. Ze względu na wsparcie jednego obiektu są to przedsięwzięcia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Remont pomieszczeń poddasza Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie, • Zagospodarowanie terenu wokół Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie. <p>Dopełnieniem przedsięwzięć wpływających na poprawę funkcjonowania TOK i MBP są inwestycje planowane do realizacji w bliskim sąsiedztwie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rewitalizacja parku miejskiego w Tarnogrodzie, • Modernizacja/przebudowa placu zabaw w centrum Tarnogrodu, • Budowa miejsc parkingowych przy Kościele p.w. Przemienienie Pańskiego w Tarnogrodzie, • Budowa chodnika łączącego ul. Rynek z ul. Jaśminową w Tarnogrodzie. <p>Ich realizacja bezpośrednio wpływa na dostępność obiektów kulturowych (np. miejsca postojowe, chodnik dla interesariuszy), a niektóre z nich pozwolą na realizację oferty kulturowej (miejsce realizacji wydarzeń kulturowych).</p>

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 2.	
Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktywizacja społeczno-kulturalna mieszkańców oraz przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym na obszarze koncentracji negatywnych zjawisk. 2. Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej i jakości środowiska naturalnego, wpływających na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji.
Tytuł przedsięwzięcia:	Remont pomieszczeń poddasza Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie

Wnioskodawca:	Gmina Tarnogród
Zadania planowane do realizacji w ramach przedsięwzięcia:	Remont pomieszczeń poddasza, poprawa bezpieczeństwa użytkowników, higieny i funkcjonalności pomieszczeń z przeznaczeniem na cele kulturowe.
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar I
Miejsce realizacji:	Ul. Rynek 18, 23-420 Tarnogród
Szacowana wartość:	450 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie realizacji:	<p>Zwiększenie bezpieczeństwa użytkowników i funkcjonalności budynku TOK oraz poprawa estetyki przestrzeni publicznej i podniesienie standardu świadczonych usług.</p> <p>Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na zagospodarowanie aktualnie niewykorzystanych pomieszczeń poddasza. Pomieszczenia te będą wykorzystywane zarówno przez sam TOK jak i przez organizacje pozarządowe funkcjonujące na obszarze rewitalizacji w tym Tarnogrodzkie Towarzystwo Regionalne i Fundusz Pomocna Dłoń .</p> <p>Tarnogrodzkie Towarzystwo Regionalne współdziała z Gminą i instytucjami jej podległymi (TOK i MBP) w organizacji spotkań, odczytów, obchodów rocznic, imprez kulturalnych. Towarzystwo swoją działalnością wpływa na rozwój społeczny, ale również gospodarczy gminy. Swoje działania podejmuje wspólnie z innymi organizacjami, realizując jednocześnie idee partnerstwa lokalnego i współpracy międzysektorowej. Członkowie TTR aktywnie angażują się w artystyczne działania promując pozytywny sposób spędzania czasu przez młodzież.</p> <p>Fundusz "Pomocna Dłoń" zajmuje się udzielaniem pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej w tym działalnością na rzecz osób chorych. Fundusz wspomaga oświatę i wychowanie, kulturę i pielęgnowanie lokalnych tradycji w gminie Tarnogród oraz przyczynia się do upowszechniania kultury fizycznej i sportu.</p>
Wskaźniki monitorujące:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze. 2. Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury kultury wspartych w ramach projektu.
Komplementarność	Komplementarność przedmiotowego przedsięwzięcia opiera się głównie na wsparciu tożsamej grupy interesariuszy - osób wykluczonych zamieszkujących obszar rewitalizacji (komplementarność problemowa). Wzajemne dopełnianie się przedsięwzięć pozwoli na ograniczenie zjawiska wykluczenia społecznego w obszarze rewitalizacji dzięki aktywizacji i integracji osób borykających się z trudną sytuacją życiową. Wsparta infrastruktura pozwoli na zwiększenie

	<p>aktywności społecznej na obszarze rewitalizacji oraz integrację mieszkańców.</p> <p>Z przedmiotowym przedsięwzięciem komplementarne będzie przedsięwzięcie Nowe Jutro wdrażane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. W ramach przedsięwzięcia realizowane będą zadania na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej oraz integracji społecznej osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.</p> <p>Wśród przedsięwzięć rewitalizacyjnych występuje komplementarność przestrzenna, pozwalająca na wyprowadzenie Śródmieścia i Przedmieścia Bukowskiego ze stanu kryzysowego. Ze względu na wsparcie jednego obiektu są to przedsięwzięcia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zachowanie i udostępnienie dziedzictwa kulturowego gminy Tarnogród poprzez przebudowę oraz zakup wyposażenia Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury, renowację i zakup wyposażenia zabytkowej synagogi, w której mieści się Miejska Biblioteka Publiczna oraz konserwację i digitalizację zbiorów Regionalnej Izby Pamięci, • Zagospodarowanie terenu wokół Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie. <p>Dopełnieniem przedsięwzięć wpływających na poprawę funkcjonowania TOK są inwestycje planowane do realizacji w bliskim sąsiedztwie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rewitalizacja parku miejskiego w Tarnogrodzie, • Modernizacja/przebudowa placu zabaw w centrum Tarnogrodu, • Budowa miejsc parkingowych przy Kościele p.w. Przemienienie Pańskiego w Tarnogrodzie, • Budowa chodnika łączącego ul. Rynek z ul. Jaśminową w Tarnogrodzie. <p>Ich realizacja bezpośrednio wpływa na dostępność obiektów kulturowych (np. miejsca postojowe, chodnik dla interesariuszy), a niektóre z nich pozwolą na realizację oferty kulturowej (miejsce realizacji wydarzeń kulturowych).</p>
--	---

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 3.	
Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji	<p>2. Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej i jakości środowiska naturalnego, wpływających na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji.</p> <p>3. Podniesienie atrakcyjności gospodarczej poprzez poprawę infrastruktury w tym mieszkalnictwa socjalnego oraz rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby.</p>
Tytuł przedsięwzięcia:	Zagospodarowanie terenu wokół Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie
Wnioskodawca:	Gmina Tarnogród
Zadania planowane do realizacji w	Budowa miejsc postojowych, zagospodarowanie terenu wokół budynku, aranżacja skwerów i zieleni wokół TOK.

ramach przedsięwzięcia:	
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar I
Miejsce realizacji:	Ul. Rynek, 23-420 Tarnogród
Szacowana wartość:	350 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie rewitalizacji:	<p>Rezultatem przedsięwzięcia będzie poprawa estetyki przestrzeni publicznej oraz zwiększenie bezpieczeństwa użytkowników. Dodatkowo przedsięwzięcie wpłynie na podniesienie standardu świadczonych usług, gdyż niektóre z wydarzeń kulturowych odbywają się poza budynkiem TOK w jego najbliższym otoczeniu.</p> <p>Projekt wpłynie na poprawę jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji gdyż poza poprawą estetyki przestrzeni centrum Tarnogrodu, powstaną nowe miejsca parkingowe wykorzystywane przez pracowników TOK i mieszkańców obszaru rewitalizacji.</p> <p>Dzięki lokalizacji obiektu (bezpośrednie sąsiedztwo z budynkami mieszkaniowymi) efekty realizacji przedsięwzięcia będą odczuwalne dla mieszkańców z obszaru rewitalizacji.</p>
Wskaźniki monitorujące:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze. 2. Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją.
Komplementarność	<p>Wśród przedsięwzięć rewitalizacyjnych występuje komplementarność przestrzenna, pozwalająca na wyprowadzenie Śródmieścia i Przedmieścia Bukowskiego ze stanu kryzysowego. Ze względu na wsparcie jednego obiektu są to przedsięwzięcia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zachowanie i udostępnienie dziedzictwa kulturowego gminy Tarnogród poprzez przebudowę oraz zakup wyposażenia Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury, renowację i zakup wyposażenia zabytkowej synagogi, w której mieści się Miejska Biblioteka Publiczna oraz konserwację i digitalizację zbiorów Regionalnej Izby Pamięci, • Remont pomieszczeń poddasza Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie. <p>Dopełnieniem przedsięwzięć wpływających na poprawę funkcjonowania TOK są inwestycje planowane do realizacji w bliskim sąsiedztwie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rewitalizacja parku miejskiego w Tarnogrodzie, • Modernizacja/przebudowa placu zabaw w centrum Tarnogrodu, • Budowa miejsc parkingowych przy Kościele p.w. Przemienienie Pańskiego w Tarnogrodzie, • Budowa chodnika łączącego ul. Rynek z ul. Jaśminową w Tarnogrodzie. <p>Ich realizacja bezpośrednio wpływa na dostępność obiektów kulturowych (np. miejsca postojowe, chodnik dla interesariuszy), a niektóre z nich pozwolą na</p>

realizację oferty kulturowej (miejsce realizacji wydarzeń kulturowych).

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 4.

Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji	<ol style="list-style-type: none">1. Aktywizacja społeczno-kulturalna mieszkańców oraz przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym na obszarze koncentracji negatywnych zjawisk.2. Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej i jakości środowiska naturalnego, wpływających na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji.
Tytuł przedsięwzięcia:	Rewitalizacja parku miejskiego w Tarnogrodzie
Wnioskodawca:	Gmina Tarnogród
Zadania planowane do realizacji w ramach przedsięwzięcia:	Wymiana i montaż urządzeń infrastruktury parku (fontanna, ławki, kosze, pergole), budowa i przebudowa oświetlenia, sieć monitoringu, budowa chodników, zagospodarowanie skwerów i terenów zielonych.
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar I
Miejsce realizacji:	Okolice ul. Rynek, 3 Maja i 22 Lipca.
Szacowana wartość:	800 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie realizacji:	<p>Realizacja przedsięwzięcia przyczyni się do poprawy jakości środowiska i poprawy estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznej poprzez rewaloryzację istniejących terenów zielonych oraz podniesienie jakości i warunków życia mieszkańców obszaru rewitalizacji. Zainstalowany monitoring wpłynie na poprawę bezpieczeństwa w centrum miasta. Projekt ma szczególne znaczenie dla mieszkańców dzielnic Przedmieście Bukowskie i Śródmieście, dla których przedmiotowy park będzie miejscem wypoczynku i spędzania wolnego czasu (jedyne takie miejsce na obszarze rewitalizacji). Przedsięwzięcie pozwoli ożywić zaniedbany teren zieleni w centrum miasta, który ze względu na zły stan zagospodarowania nie spełnia odpowiednich funkcji.</p> <p>Obecnie park stanowi barierę komunikacyjną dla mieszkańców obszaru rewitalizacji, jest miejscem szerzenia się zachowań patologicznych i niebezpiecznym dla mieszkańców. Ma to wpływ również na organizację plenerowych wydarzeń kulturowych, gdyż nieuporządkowana przestrzeń ogranicza zasięg takich inicjatyw.</p> <p>Realizacja przedsięwzięcia nada centrum Tarnogrodu funkcję reprezentacyjną, a zamontowana mała architektura i nowe nasadzenia pozwolą mieszkańcom obszaru rewitalizacji miło spędzać czas wolny i wypoczywać na świeżym powietrzu. Zamontowana fontanna stanowić będzie miejsce atrakcyjne zarówno</p>

	dla dzieci (miejsce zabaw) jak i dla osób dorosłych, w tym starszych.
Wskaźniki monitorujące:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze. 2. Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją. 3. Powierzchnia otwartej przestrzeni rekultywowanej na obszarach miejskich
Komplementarność	<p>Rewitalizacja parku miejskiego oraz przedsięwzięcia wpływające na funkcjonalność Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury tj.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Remont pomieszczeń poddasza Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie, • Zagospodarowanie terenu wokół Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie, • Zachowanie i udostępnienie dziedzictwa kulturowego gminy Tarnogród poprzez przebudowę oraz zakup wyposażenia Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury, renowację i zakup wyposażenia zabytkowej synagogi, w której mieści się Miejska Biblioteka Publiczna oraz konserwację i digitalizację zbiorów Regionalnej Izby Pamięci <p>jak również projekt Modernizacja/przebudowa placu zabaw w centrum Tarnogrodu wzajemnie się dopełniają przestrzennie (bliska odległość) efektywnie oddziałując na cały podobszar I rewitalizacji.</p> <p>Wszystkie przedsięwzięcia położone są w ścisłym centrum Tarnogrodu, a ich realizacja pozwoli na poprawę funkcjonalności i estetyki tego obszaru.</p> <p>Komplementarność przedmiotowego przedsięwzięcia opiera się również na wsparciu tożsamej grupy interesariuszy - osób wykluczonych zamieszkujących obszar rewitalizacji (komplementarność problemowa). Wprowadzenie do przestrzeni parku funkcji wypoczynkowej i rekreacyjnej wpłynie na aktywizację społeczną i integrację mieszkańców co pozwoli na ograniczenie zjawiska wykluczenia społecznego w obszarze rewitalizacji. Na integrację i aktywizację społeczną i zawodową wpływ będą miały przedsięwzięcia komplementarne Nowe Jutro oraz Modernizacja/remont budynku dawnego internatu ZSE w Tarnogrodzie - z przeznaczeniem na cele społeczne.</p>

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 5.	
Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktywizacja społeczno-kulturalna mieszkańców oraz przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym na obszarze koncentracji negatywnych zjawisk. 2. Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej i jakości środowiska naturalnego, wpływających na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji.
Tytuł	Modernizacja/przebudowa placu zabaw w centrum Tarnogrodu

przedsięwzięcia:	
Wnioskodawca:	Gmina Tarnogród
Zadania planowane do realizacji w ramach przedsięwzięcia:	Wymiana i montaż urządzeń infrastruktury placu zabaw, budowa oświetlenia, ogrodzenia, monitoring, budowa chodników, przebudowa miejsc postojowych, zagospodarowanie terenu.
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar I
Miejsce realizacji:	Dzielnica Śródmieście
Szacowana wartość:	500 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie realizacji:	<p>Przedsięwzięcie przyczyni się do zwiększenia dostępności dla mieszkańców, w szczególności dzieci i młodzieży, do nowoczesnej infrastruktury sportowo-edukacyjnej i rekreacyjnej, tym samym zagospodarowanie ich czasu wolnego oraz poprawa kondycji fizycznej, a w konsekwencji zdrowotnej.</p> <p>Plac zabaw zlokalizowany w Dzielnicy Śródmieście jest wykorzystywany przez dzieci z obszaru rewitalizacji, służąc integracji społecznej i rozwojowi aktywności fizycznej i intelektualnej. Zamontowane urządzenia będą dostosowane do dzieci z różnych grup wiekowych, dodatkowo pojawią się tu stoły do gry w szachy zachęcające do rozrywki intelektualnej młodzież i osoby dorosłe. Montaż ogrodzenia, budowa chodnika i monitoringu zapewni bawiącym się dzieciom bezpieczeństwo. Przebudowa miejsc postojowych poprawi funkcjonalność przestrzeni. Realizacja przedsięwzięcia umożliwi również poprawę estetyki centrum miasta i nadanie jej właściwej funkcji.</p>
Wskaźniki monitorujące:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze. 2. Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją. 3. Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej wspartych w ramach projektu.
Komplementarność:	<p>Modernizacja/przebudowa placu zabaw oraz przedsięwzięcia wpływające na funkcjonalność Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury tj.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Remont pomieszczeń poddasza Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie, • Zagospodarowanie terenu wokół Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie, • Zachowanie i udostępnienie dziedzictwa kulturowego gminy Tarnogród poprzez przebudowę oraz zakup wyposażenia Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury, renowację i zakup wyposażenia zabytkowej synagogi, w której mieści się Miejska Biblioteka Publiczna oraz konserwację i digitalizację zbiorów Regionalnej Izby Pamięci <p>jak również projekt Rewitalizacji parku miejskiego w Tarnogrodzie wzajemnie</p>

	<p>się dopełniają przestrzennie (bliska odległość) efektywnie oddziałuje na cały podobszar I rewitalizacji.</p> <p>Wszystkie przedsięwzięcia położone są w ścisłym centrum Tarnobrodzkiego, a ich realizacja pozwoli na poprawę funkcjonalności i estetyki tego obszaru.</p> <p>Komplementarność przedmiotowego przedsięwzięcia opiera się również na wsparciu tożsamej grupy interesariuszy - osób wykluczonych zamieszkujących obszar rewitalizacji (komplementarność problemowa). Stworzenie bezpiecznego miejsca wypoczynku i zabawy dla dzieci i młodzieży wpłynie na aktywizację społeczną i integrację mieszkańców co pozwoli na ograniczenie zjawiska wykluczenia społecznego w obszarze rewitalizacji. Na integrację i aktywizację społeczną i zawodową wpływ będą miały przedsięwzięcia komplementarne Nowe Jutro oraz Modernizacja/remont budynku dawnego internatu ZSE w Tarnobrodzku - z przeznaczeniem na cele społeczne.</p>
--	---

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 6.	
Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktywizacja społeczno-kulturalna mieszkańców oraz przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym na obszarze koncentracji negatywnych zjawisk; 1. Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych oraz wspieranie włączenia społecznego;
Tytuł przedsięwzięcia:	Nowe Jutro
Wnioskodawca:	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tarnobrodzku
Zadania planowane do realizacji w ramach przedsięwzięcia:	W ramach projektu będą realizowane zadania na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej oraz integracji społecznej osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, poprzez realizację kompleksowych programów aktywizacji oraz usług reintegracji i rehabilitacji społeczno – zawodowej. Wdrożenie standardów oraz wykorzystanie nowych rozwiązań w zakresie aktywnej integracji przyczyni się do podniesienia jakości, skuteczności i efektywności działań instytucji pomocy i integracji na rzecz włączenia społecznego. Preferencyjną grupę docelową przedsięwzięcia stanowią osoby potrzebujące z obszaru rewitalizacji.
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar I Obszar rewitalizacji – podobszar II
Miejsce realizacji:	Ul. 22 Lipca, 23-420 Tarnobród
Szacowana wartość:	1 000 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie realizacji:	Zahamowanie zjawiska uzależnienia od pomocy społecznej, dziedziczenia biedy i niekorzystnych postaw społecznych oraz poprawa dostępu do rynku pracy osób wykluczonych, bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie gminy

	<p>Tarnogród.</p> <p>Z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych przedsięwzięciem preferencyjnie objęte zostaną osoby wykluczone z obszaru rewitalizacji. Pozwoli to na niwelację zdiagnozowanych problemów i wyprowadzenie tego obszaru ze stanu kryzysowego.</p>
Wskaźniki monitorujące:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu 2. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu 3. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)
Komplementarność	<p>Przedsięwzięcie Nowe Jutro wykazuje komplementarność problemową zarówno z przedsięwzięciami wymienionymi w Lokalnym Programie Rewitalizacji jak i z projektami już realizowanymi w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej. Należy do nich m.in. asystentura rodziny polegająca na towarzyszeniu rodzinie z dziećmi w poszukiwaniu rozwiązań trudnej sytuacji życiowej z wykorzystaniem mocnych stron członków rodziny, zasobów rodziny, społeczności lokalnej i zasobów instytucjonalnych. W przedsięwzięciu Nowe Jutro kompleksowe programy aktywizacji oraz usług reintegracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej skierowane będą przede wszystkim do osób z obszaru rewitalizacji, aby uniknąć stygmatyzacji tych osób przedsięwzięcie swoim zakresem obejmie cały obszar gminy.</p> <p>Wśród projektów komplementarnych w LPR wymienić należy te, które w sposób bezpośredni lub pośredni wpływają na integrację i aktywizację mieszkańców poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój infrastruktury kultury (Zachowanie i udostępnienie dziedzictwa kulturowego gminy Tarnogród poprzez przebudowę oraz zakup wyposażenia Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury, renowację i zakup wyposażenia zabytkowej synagogi, w której mieści się Miejska Biblioteka Publiczna oraz konserwację i digitalizację zbiorów Regionalnej Izby Pamięci, Remont pomieszczeń poddasza Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie, Zagospodarowanie terenu wokół Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie), • tworzenie miejsc wypoczynku i rekreacji (Rewitalizacja parku miejskiego w Tarnogrodzie, Modernizacja/przebudowa placu zabaw w centrum Tarnogrodu), • rozwój infrastruktury społeczno-kulturowej (Modernizacja/remont budynku dawnego internatu ZSE w Tarnogrodzie - z przeznaczeniem na cele społeczne).

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 7.	
Realizowany cel Lokalnego	1. Aktywizacja społeczno-kulturalna mieszkańców oraz przeciwdziałanie

Programu Rewitalizacji	<p>zjawiskom patologicznym na obszarze koncentracji negatywnych zjawisk</p> <p>2. Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej i jakości środowiska naturalnego, wpływających na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji</p> <p>3. Podniesienie atrakcyjności gospodarczej poprzez poprawę infrastruktury w tym mieszkalnictwa socjalnego oraz rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby</p>
Tytuł przedsięwzięcia:	Modernizacja/remont budynku dawnego internatu ZSE w Tarnogrodzie - z przeznaczeniem na cele społeczne
Wnioskodawca:	Gmina Tarnogród
Zadania planowane do realizacji w ramach przedsięwzięcia:	Zadania planowane do realizacji w ramach projektu: remont konstrukcji dachu, elewacji budynku, odwodnienie ścian budynku, remont pomieszczeń, instalacji wod-kan, instalacji c.o., zagospodarowanie terenu wokół budynku. Budynek przeznaczony będzie na funkcje społeczne i edukacyjne. Budynek będzie miejscem działalności Klubu Seniora i/lub Środowiskowego Domu Samopomocy.
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar I
Miejsce realizacji:	Ul. Szkolna
Szacowana wartość:	1 000 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie realizacji:	<p>Przedsięwzięcie przyczynia się do poprawy warunków życia lokalnej społeczności, wpływa na poprawę dostępności i funkcjonalności budynku oraz poprawę estetyki przestrzeni publicznej centrum Tarnogrodu. Aktualnie budynek jest w złym stanie technicznym co uniemożliwia jego wykorzystanie. Na obszarze rewitalizacji działa Klub Seniora oraz zlokalizowany jest Środowiskowy Dom Samopomocy, jednak potrzeby w zakresie rozwijania i podtrzymywania podstawowych umiejętności potrzebnych do prawidłowego funkcjonowania w rodzinie i społeczeństwie osób starszych i niesamodzielnych nie są w pełni zaspakajane. Nowy obiekt pozwoli zapewnić osobom starszym i niesamodzielnym z obszaru rewitalizacji odpowiednie wsparcie i umożliwi ich aktywizację i integrację społeczną.</p>
Wskaźniki monitorujące:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze. 2. Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją. 3. Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej wspartych w ramach projektu.
Komplementarność	Niniejsze przedsięwzięcie wykazuje komplementarność problemową zarówno z przedsięwzięciami wymienionymi w Lokalnym Programie Rewitalizacji jak i działalnością istniejących już Klubów Seniora i Środowiskowym Domem Samopomocy.

	<p>Wśród projektów komplementarnych w LPR wymienić należy te, które w sposób bezpośredni lub pośredni wpływają na aktywizację społeczną osób starszych z obszaru rewitalizacji poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój infrastruktury kultury (Zachowanie i udostępnienie dziedzictwa kulturowego gminy Tarnogród poprzez przebudowę oraz zakup wyposażenia Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury, renowację i zakup wyposażenia zabytkowej synagogi, w której mieści się Miejska Biblioteka Publiczna oraz konserwację i digitalizację zbiorów Regionalnej Izby Pamięci, Remont pomieszczeń poddasza Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie, Zagospodarowanie terenu wokół Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie). • tworzenie miejsc wypoczynku i rekreacji (Rewitalizacja parku miejskiego w Tarnogrodzie, Modernizacja/przebudowa placu zabaw w centrum Tarnogrodu) • kompleksowe programy aktywizacji oraz usług reintegracji skierowane również do osób starszych (Nowe Jutro).
--	--

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 8.	
Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji	<ol style="list-style-type: none"> 2. Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej i jakości środowiska naturalnego, wpływających na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji; 3. Podniesienie atrakcyjności gospodarczej poprzez poprawę infrastruktury w tym mieszkalnictwa socjalnego oraz rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby.
Tytuł przedsięwzięcia:	Budowa chodnika łączącego ul. Rynek z ul. Jaśminową w Tarnogrodzie
Wnioskodawca:	Gmina Tarnogród / organizacje pozarządowe
Zadania planowane do realizacji w ramach przedsięwzięcia:	Budowa ciągu pieszego (chodnika) w centrum Tarnogrodu łączącego ul. Rynek z ul. Jaśminową
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar I
Miejsce realizacji:	Dzielnica Śródmieście
Szacowana wartość:	250 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie	Przedsięwzięcie pozwoli na poprawę bezpieczeństwa mieszkańców obszaru rewitalizacji, wpłynie na ich komfort poruszania się. Powstały chodnik poza poprawą komunikacji pieszej, przyczyni się do rozwoju kontaktów

realizacji:	międzyludzkich i integracji społecznej. Przy ul. Rynek zlokalizowane są najważniejsze obiekty kulturowe i urzędy oraz inne obiekty świadczące usługi dla społeczności lokalnej. Realizacja przedsięwzięcia umożliwi mieszkańcom ul. Jaśminowej i okolicznych ulic na bezpieczne dotarcie do miejsc pracy, czy załatwienie spraw urzędowych. Ciąg pieszy powstanie zgodnie z zasadą uniwersalnego projektowania, będzie posiadał niezbędne poręcze i udogodnienia dla osób niepełnosprawnych.
Wskaźniki monitorujące:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze 2. Długość wybudowanych/zmodernizowanych chodników
Komplementarność:	<p>Przedsięwzięcie charakteryzuje się komplementarnością przestrzenną z projektami zaplanowanymi do realizacji w centrum Tarnobrodzkiego Ośrodka Kultury:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zachowanie i udostępnienie dziedzictwa kulturowego gminy Tarnobrodzkiego Ośrodka Kultury, renowację i zakup wyposażenia zabytkowej synagogi, w której mieści się Miejska Biblioteka Publiczna oraz konserwację i digitalizację zbiorów Regionalnej Izby Pamięci, • Remont pomieszczeń poddasza Tarnobrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnobrodzku, • Zagospodarowanie terenu wokół Tarnobrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnobrodzku, • Rewitalizacja parku miejskiego w Tarnobrodzku, • Modernizacja/przebudowa placu zabaw w centrum Tarnobrodzkiego Ośrodka Kultury, • Budowa miejsc parkingowych przy Kościele p.w. Przemienienie Pańskiego w Tarnobrodzku. <p>Przedmiotowy ciąg pieszy poprawi dostępność pieszą mieszkańców obszaru rewitalizacji i możliwość skorzystania z efektów realizacji komplementarnych przedsięwzięć.</p>

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 9.	
Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji	<ol style="list-style-type: none"> 2. Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej i jakości środowiska naturalnego, wpływających na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji; 3. Podniesienie atrakcyjności gospodarczej poprzez poprawę infrastruktury w tym mieszkalnictwa socjalnego oraz rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby.
Tytuł przedsięwzięcia:	Budowa miejsc parkingowych przy Kościele p.w. Przemienienie Pańskiego w Tarnobrodzku
Wnioskodawca:	Gmina Tarnobrodzko
Zadania planowane	Budowa miejsc postojowych (parkingu) dla pojazdów osób przybywających na

do realizacji w ramach przedsięwzięcia:	msze święte
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobzar I
Miejsce realizacji:	Ul. Kościelna, 23-420 Tarnogród
Szacowana wartość:	400 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie realizacji:	<p>Przedsięwzięcie pozwoli na poprawę bezpieczeństwa mieszkańców obszaru rewitalizacji, wpłynie na ich komfort poruszania się. Dodatkowo poprawa infrastruktury przy kościele podniesie funkcjonalność przestrzeni publicznej i wpłynie na poprawę jakości życia mieszkańców. Kościół p.w. Przemienienia Pańskiego w Tarnogrodzie stanowi ważny obiekt religijno-kulturowy dla mieszkańców obszaru rewitalizacji.</p> <p>Brak parkingu powoduje duże utrudnienia w ruchu, ponieważ osoby przybywające na Msze Święte parkują samochody wzdłuż drogi, częściowo na chodniku, jednocześnie zmuszając pieszych do poruszania się pasem drogowym. Powstały w ramach przedsięwzięcia parking będzie wykorzystywany również przez mieszkańców obszaru rewitalizacji (blisko miejsca zamieszkania) oraz przez osoby przybywające do miasta w dzień targowy lub na wydarzenia kulturowe. Powstanie nowych miejsc parkingowych spowoduje poprawę organizacji ruchu w obszarze rewitalizacji.</p>
Wskaźniki monitorujące:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze. 2. Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją.
Komplementarność:	<p>Przedsięwzięcie charakteryzuje się komplementarnością przestrzenną z projektami zaplanowanymi do realizacji w centrum Tarnogrodu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zachowanie i udostępnienie dziedzictwa kulturowego gminy Tarnogród poprzez przebudowę oraz zakup wyposażenia Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury, renowację i zakup wyposażenia zabytkowej synagogi, w której mieści się Miejska Biblioteka Publiczna oraz konserwację i digitalizację zbiorów Regionalnej Izby Pamięci, • Remont pomieszczeń poddasza Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie, • Zagospodarowanie terenu wokół Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie, • Rewitalizacja parku miejskiego w Tarnogrodzie, • Modernizacja/przebudowa placu zabaw w centrum Tarnogrodu, • Budowa chodnika łączącego ul. Rynek z ul. Jaśminową w Tarnogrodzie. <p>Parking usprawni ruch samochodowy w obszarze rewitalizacji i przyczyni się do wzrostu bezpieczeństwa jego mieszkańców.</p>

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 10.	
Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji	<p>1. Aktywizacja społeczno-kulturalna mieszkańców oraz przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym na obszarze koncentracji negatywnych zjawisk.</p> <p>2. Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej i jakości środowiska naturalnego, wpływających na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji.</p>
Tytuł przedsięwzięcia:	Tarnogrodzkie Przedszkolaki
Wnioskodawca:	Gmina Tarnogród
Zadania planowane do realizacji w ramach przedsięwzięcia:	<p>Utworzenie i prowadzenie zajęć dla 20 dzieci – utworzenie dodatkowego oddziału przedszkolnego. W ramach zadania przewidziano rekrutację uczestników - dzieci 3 i 4 letnich, które dotychczas nie uczęszczały do przedszkola. Będzie oddział tzw. 9-cio godz. tj. zajęcia odbywały się będą przez 9h dydaktycznych dziennie (45 godz. tyg.). Dodatkowo przewidziano zajęcia dla 120 dzieci w wieku przedszkolnym uczęszczających do Przedszkola Miejskiego w Tarnogrodzie tj. zajęcia specjalistyczno–logopedyczne dla 10 os, zajęcia stymulujące rozwój psychoruchowy - gimnastyka korekcyjna dla 60 dzieci (6 grup po 10 dzieci), zajęcia kompetencyjne społeczno-emocjonalne m.in. rozwijanie zdolności radzenia sobie w nowych sytuacjach - wyjazdy edukacyjne 10 wyjazdów (dwa dla każdego oddziału przedszkolnego. Zakup pomocy dydaktycznych, materiałów i wyposażenia.</p>
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar I
Miejsce realizacji:	Dzielnica Śródmieście
Szacowana wartość:	227 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie realizacji:	<p>Planowane jest utworzenie 20 dodatkowych miejsc wychowania przedszkolnego w Przedszkolu Miejskim, co przyczyni się do wzrostu kompetencji społecznych u 120 dzieci uczęszczających do Przedszkola Miejskiego, wzrostu świadomości społecznej w kontekście wartości wychowania przedszkolnego oraz podniesienia jakości pracy placówki edukacyjnej poprzez stworzenie nowoczesnego zaplecza do prowadzenia zajęć.</p> <p>Do przedszkola uczęszczają dzieci z obszaru rewitalizacji, a utworzenie nowego oddziału przedszkolnego pozwoli na wzrost jakości kapitału ludzkiego oraz przyczyni się do aktywizacji zawodowej rodziców tych dzieci.</p> <p>Nowoutworzone miejsca wychowania przedszkolnego pośrednio wpłyną na wzrost dochodowości w rolnictwie, gdyż rolnictwo stanowi główne źródło utrzymania mieszkańców Tarnogrodu, a osoby zajmujące się dziećmi są wyłączone z pracy na roli. Powoduje to dodatkowe koszty związane z zatrudnieniem dodatkowej osoby lub wydłużeniem czasu zbiorów i prac ziemnych.</p>

Wskaźniki monitorujące:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej 2. Liczba miejsc wychowania przedszkolnego
Komplementarność:	<p>Niniejsze przedsięwzięcie wykazuje komplementarność problemową z przedsięwzięciami wymienionymi w Lokalnym Programie Rewitalizacji. Wśród projektów komplementarnych w LPR wymienić należy te, które w sposób bezpośredni lub pośredni wpływają na aktywizację i integrację dzieci, poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tworzenie miejsc wypoczynku i rekreacji (Rewitalizacja parku miejskiego w Tarnogrodzie, Modernizacja/przebudowa placu zabaw w centrum Tarnogrodu), • rozwój infrastruktury kultury (Zachowanie i udostępnienie dziedzictwa kulturowego gminy Tarnogród poprzez przebudowę oraz zakup wyposażenia Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury, renowację i zakup wyposażenia zabytkowej synagogi, w której mieści się Miejska Biblioteka Publiczna oraz konserwację i digitalizację zbiorów Regionalnej Izby Pamięci, Remont pomieszczeń poddasza Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie, Zagospodarowanie terenu wokół Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie).

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 11.	
Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji:	<ol style="list-style-type: none"> 2. Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej i jakości środowiska naturalnego, wpływających na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji. 3. Podniesienie atrakcyjności gospodarczej poprzez poprawę infrastruktury w tym mieszkalnictwa socjalnego oraz rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby.
Tytuł przedsięwzięcia:	Poprawa efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Tarnogrodzie.
Wnioskodawca:	Gmina Tarnogród
Zadania planowane do realizacji w ramach przedsięwzięcia:	Wymiana i montaż instalacje elektrycznej, wykonanie izolacji ścian fundamentowych oraz odwodnienia budynku.
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar I
Miejsce realizacji:	Ul. 1 Maja 7, 23-420 Tarnogród
Szacowana	800 000,00 zł

wartość:	
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie realizacji:	<p>Rezultatem projektu będzie poprawa funkcjonalności oraz efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Tarnogrodzie. Projekt skierowany jest przede wszystkim do dzieci z obszaru rewitalizacji uczęszczających do przedmiotowej szkoły i pracowników placówki. Realizacja projektu pozwoli na poprawę standardów nauki i pracy (głównie dzięki odwodnieniu). Budynek szkoły z powodu nefunkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiającą efektywne korzystanie z obiektu w zakresie energooszczędności stanowi obiekt zdegradowany. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na zmniejszenie kosztów utrzymania obiektu, a zaoszczędzone środki gmina będzie mogła przeznaczyć na realizację zadań społecznych w obszarze rewitalizacji.</p> <p>Budynek szkoły stanowi miejsce działalności Uczniowskiego Klubu Sportowego Junior, do którego uczęszczają dzieci z obszaru rewitalizacji oraz Szkolnego Klubu Sportowego z sekcją tenisa ziemnego. Budynek szkoły wykorzystywany jest również przez inne organizacje pozarządowe działające na obszarze rewitalizacji.</p>
Wskaźniki monitorujące:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze. 2. Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków, 3. Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji. 4. Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej wspartych w ramach projektu.
Komplementarność	Realizacja kilku projektów z zakresu poprawy efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej pozwoli na wygenerowanie oszczędności, które będą wykorzystane na rozwój klubów sportowych lub innych organizacji pozarządowych z obszaru rewitalizacji.

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 12.	
Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji	<ol style="list-style-type: none"> 2. Poprawa jakości środowiska i jakości przestrzeni publicznej oraz zwiększenie bezpieczeństwa podobszaru II; 3. Podniesienie atrakcyjności gospodarczej podobszaru oraz poprawa stanu infrastruktury technicznej.
Tytuł przedsięwzięcia:	Poprawa efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Luchowie Dolnym poprzez jego głęboką termomodernizację
Wnioskodawca:	Gmina Tarnogród
Zadania planowane do realizacji w ramach	Wymiana starej instalacji elektrycznej, instalacji c.o. oraz wymiana stolarki okiennej. Wykonanie docieplenia ścian budynku, izolacji ścian fundamentowych budynku oraz odwodnienia budynku.

przedsięwzięcia:	
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar II
Miejsce realizacji:	Luchów Dolny
Szacowana wartość:	1 000 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie rewitalizacji:	<p>Rezultatem projektu będzie poprawa funkcjonalności oraz efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Luchowie Dolnym. Projekt skierowany przede wszystkim do dzieci z obszaru rewitalizacji uczęszczających do przedmiotowej szkoły i pracowników placówki. Realizacja projektu pozwoli na poprawę standardów nauki i pracy (głównie dzięki odwodnieniu). Budynek szkoły z powodu nefunkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektu w zakresie energooszczędności stanowi obiekt zdegradowany. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na zmniejszenie kosztów utrzymania obiektu, a zaoszczędzone środki gmina będzie mogła przeznaczyć na realizację zadań społecznych w obszarze rewitalizacji.</p> <p>Budynek szkoły wykorzystywany jest przez kluby i koła uczniowskie oraz inne organizacje pozarządowe działające na obszarze rewitalizacji.</p>
Wskaźniki monitorujące:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze. 2. Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków, 3. Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji. 4. Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej wspartych w ramach projektu.
Komplementarność	Realizacja kilku projektów z zakresu poprawy efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej pozwoli na wygenerowanie oszczędności, które będą wykorzystane na rozwój klubów sportowych lub innych organizacji pozarządowych z obszaru rewitalizacji.

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 13.	
Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktywizacja społeczno-kulturalna mieszkańców oraz przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym na obszarze koncentracji negatywnych zjawisk; 1. Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych oraz wspieranie włączenia społecznego;
Tytuł	„Dobre praktyki” wyjazdy studyjne przedstawicieli organizacji

przedsięwzięcia:	pozarządowych
Wnioskodawca:	Gmina Tarnogród / organizacje pozarządowe z obszaru rewitalizacji
Zadania planowane do realizacji w ramach przedsięwzięcia:	Przedsięwzięcie obejmuje organizację wyjazdów studyjnych do miejsc charakteryzujących się wyjątkowym potencjałem społecznym, gospodarczym i kulturowym. Uczestnikami są osoby aktywne społecznie, członkowie organizacji pozarządowych z obszaru rewitalizacji.
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar I Obszar rewitalizacji – podobszar II
Miejsce realizacji:	Obszar rewitalizacji
Szacowana wartość:	40 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie realizacji:	Wyjazdy integracyjne pozwolą uczestnikom na zdobycie nowych umiejętności, wiedzy i możliwości rozwoju. Przedsięwzięcie to pozwoli na wzrost aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców, poprzez korzystanie z dobrych praktyk innych pomiotów.
Wskaźniki monitorujące:	1. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym biorących udział w organizowanych inicjatywach.

Przedsięwzięcie / projekt rewitalizacyjny 14.	
Realizowany cel Lokalnego Programu Rewitalizacji	1. Aktywizacja społeczno-kulturalna mieszkańców oraz przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym na obszarze koncentracji negatywnych zjawisk; 1. Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych oraz wspieranie włączenia społecznego;
Tytuł przedsięwzięcia:	Realizacja zadań statutowych Tarnogrodzkiego Towarzystwa Regionalnego
Wnioskodawca:	Tarnogrodzkie Towarzystwo Regionalne
Zadania planowane do realizacji w ramach przedsięwzięcia:	Realizacja zadań statutowych Tarnogrodzkiego Towarzystwa Regionalnego w zakresie organizacji wydarzeń kulturowych i spotkań dla mieszkańców obszaru rewitalizacji. Wydarzenia realizowane będą przy współpracy z Tarnogrodzkim Ośrodkiem Kultury i Miejską Biblioteką Publiczną. Tematyka i zakres wydarzeń i spotkań odpowiadać będzie na aktualne potrzeby mieszkańców obszaru rewitalizacji.
Lokalizacja:	Obszar rewitalizacji – podobszar I

Obszar rewitalizacji – podobszar II	
Miejsce realizacji:	obszar rewitalizacji
Szacowana wartość:	40 000,00 zł
Rezultaty przedsięwzięcia i uzasadnienie realizacji:	<p>Przedsięwzięcie wpłynie na poprawę warunków życia mieszkańców obszaru rewitalizacji. Przyczyni się do rozwoju społecznego, kulturowego i fizycznego dzieci i osób dorosłych z obszaru rewitalizacji.</p> <p>Tarnogrodzkie Towarzystwo Regionalne prowadzi działalność wydawniczą poświęconą miastu i okolicom, bierze udział w organizacji spotkań, odczytów, obchodów rocznic, imprez kulturalnych, inspiracja działań na rzecz rozwoju środowiska, prowadzenie badań historycznych poświęconych miastu i gminie Tarnogród. Towarzystwo w pozytywny sposób wpływa na rozwój społeczny, ale również gospodarczy gminy. Z racji pracy społecznej większość działań i inicjatyw podejmowana jest wspólnie z innymi organizacjami, włączając się aktywnie w życie miejscowości realizując jednocześnie idee partnerstwa lokalnego i współpracy międzysektorowej. Towarzystwo Regionalne współuczestniczy w Integracyjnych imprezach organizowanych m.in. przez Tarnogrodzki Ośrodek Kultury. Od kilku lat wyzwala potencjał twórczy mieszkańców gminy oraz gości z zewnątrz. Członkowie TTR aktywnie angażują się w artystyczne działania realizowane podczas warsztatów, które przyczyniają się do promocji pożytecznego spędzania czasu przez tarnogrodzką młodzież.</p> <p>Tarnogrodzkie Towarzystwo Regionalne zaangażowane jest ponadto we współorganizację Międzywojewódzkich oraz Ogólnopolskich Sejmików Wiejskich Zespołów Teatralnych. Dzięki pozyskiwaniu sponsorów TTR aktywnie włącza się w to wielkie wydarzenie. Tarnogród dzięki tradycji sejmikowania stał się stolicą wiejskiego teatru, a kultywowanie, wspieranie i aktywne uczestnictwo w organizacji powyższej imprezy przyczynia się do zachowania tożsamości kulturowej, a jednocześnie różnorodności polskich wsi.</p>
Wskaźniki monitorujące:	<ul style="list-style-type: none"> Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym biorących udział w organizowanych inicjatywach z obszaru rewitalizacji.

8. CHARAKTERYSTYKA POZOSTAŁYCH RODZAJÓW PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH REALIZUJĄCYCH KIERUNKI DZIAŁAŃ, MAJĄCYCH NA CELU ELIMINACJĘ LUB OGRANICZENIE NEGATYWNYCH ZJAWISK POWODUJĄCYCH SYTUACJĘ KRYZYSOWĄ

Poza przedsięwzięciami podstawowymi wymienionymi w rozdziale 7 Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na obszarze zdegradowanym gminy i poza nim realizowane będą również inne przedsięwzięcia pozwalające na wyprowadzenie tego obszaru ze stanu kryzysowego. Przedsięwzięcia te mają głównie charakter środowiskowy, społeczny i infrastrukturalny:

1. Przedsięwzięcie „Poprawa efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Luchowie Górnym poprzez jego głęboką termomodernizację” realizowane przez gminę Tarnogród. Przedsięwzięcie polega na wymianie starej instalacji elektrycznej, instalacji c.o. oraz wymiana stolarki okiennej, wykonanie docieplenia ścian budynku, izolacji ścian fundamentowych budynku oraz odwodnienia budynku. Wartość przedsięwzięcia to 1 mln zł.
2. Przedsięwzięcie „Poprawa efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Różańcu Drugim poprzez jego głęboką termomodernizację” realizowane przez gminę Tarnogród. Przedsięwzięcie polega na wymianie starej instalacji elektrycznej, instalacji c.o. oraz wymiana stolarki okiennej, wykonanie docieplenia ścian budynku, izolacji ścian fundamentowych budynku oraz odwodnienia budynku. Wartość przedsięwzięcia to 1 mln zł.
3. Przedsięwzięcie „Poprawa efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Woli Różanieckiej poprzez jego głęboką termomodernizację” realizowane przez gminę Tarnogród. Przedsięwzięcie polega na wymianie starej instalacji elektrycznej, instalacji c.o. oraz wymiana stolarki okiennej, wykonanie docieplenia ścian budynku, izolacji ścian fundamentowych budynku oraz odwodnienia budynku. Wartość przedsięwzięcia to 1 mln zł.

Przedsięwzięcia te skierowane są do szerokiego grona odbiorców z gminy Tarnogród w tym przede wszystkim do mieszkańców obszarów zdegradowanych.

Dodatkowo poza zdefiniowanymi przedsięwzięciami do ograniczenia negatywnych zjawisk na obszarze rewitalizacji przyczynią się przedsięwzięcia stanowiące rozwinięcie pożądaných przez władze gminy i mieszkańców kierunki działań wymienione w rozdziale 6 przypisane do poszczególnych celów operacyjnych.

9. MECHANIZMY ZAPEWNIENIA KOMPLEMENTARNOŚCI POMIĘDZY POSZCZEGÓLNYMI PROJEKTAMI/PRZEDSIĘWZIĘCIAMI REWITALIZACYJNYMI

Wymogiem koniecznym dla przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest zapewnienie ich komplementarności w różnych wymiarach. W szczególności dotyczy to komplementarności:

- Przestrzennej,
- Problemowej,
- Proceduralno-instytucjonalnej,
- Międzyokresowej,
- Źródeł finansowania.

Komplementarność przestrzenna

Zapewnienie komplementarności przestrzennej w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród jest możliwe dzięki realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które mają służyć wyprowadzeniu obszaru zdegradowanego ze stanu kryzysowego. Są to projekty wzajemnie ze sobą powiązane, synergiczne i wzajemnie się dopełniające, a ich realizacja wpłynie na poprawę sytuacji całego obszaru rewitalizacji. Na liście podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych pojawia się przedsięwzięcie pn. „Poprawa efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Różańcu Pierwszym poprzez jego głęboką termomodernizację”, którego realizacja planowana jest poza obszarem rewitalizacji. Jednak ze względu na rodzaj oddziaływania wpływa on bezpośrednio na wyprowadzenie tego obszaru ze stanu kryzysowego. Ze względu na duże znaczenie obszaru rewitalizacji dla gminy Tarnogród (koncentracja usług społecznych, komercyjnych i publicznych) planowane interwencje nie spowodują przesunięcia problemów na inny obszar, a jedynie zapoczątkują pozytywne zmiany w pozostałych częściach gminy, a realizacja przedsięwzięć poza obszarem rewitalizacji nie spowoduje wykluczenia społecznego innych sołectw i dzielnic gminy.

Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych wskazanych w rozdziale 7 niniejszego dokumentu oraz te uzupełniające wymienione w rozdziale 8 przyczynią się do rozwiązania problemów źródłowych, dzięki czemu możliwe jest ograniczenie ich rozprzestrzeniania na inne części gminy. Jednocześnie pozytywne efekty realizowanych przedsięwzięć będą oddziaływać również na mieszkańców Gminy Tarnogród jak i na jego rozwój społeczno-gospodarczy.

Komplementarność problemowa

Komplementarność problemowa oznacza konieczność realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając że Lokalny Program Rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar zdegradowany we wszystkich niezbędnych aspektach, tj.: społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcyjnym, technicznym i środowiskowym. Wymienione w rozdziale 7 podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne przyczyniają się do rozwiązania problemów we wszystkich wyżej wymienionych aspektach tworząc tym samym spójną i komplementarną całość. Wśród przykładów wymienić można przeciwdziałanie degradacji przestrzeni miejskiej dzięki uporządkowaniu centrum miasta poprzez uporządkowanie zieleni miejskiej (rewitalizacja

parku miejskiego), przebudowę tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury i renowację Synagogi, rozwój infrastruktury technicznej i postaw ekologicznych (termomodernizacja budynków użyteczności publicznej), przeciwdziałanie patologiom społecznym i bezrobociu oraz włączenie społeczne osób niesamodzielných. Pożądany stan, do jakiego doprowadzi realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych został określony w formie wizji obszaru rewitalizacji (rozdział 5).

Cele rewitalizacji, z których wynikają kierunki działań zostały powiązane z innymi strategicznymi kierunkami rozwojowymi gminy, m.in. poprzez wykazanie zbieżności celów LPR z kluczowymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi Gminy Tarnogród.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 charakteryzuje się komplementarnością proceduralno-instytucjonalną, gdyż posiada system zarządzania procesem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie interesariuszy (w tym niezależnych od siebie instytucji i podmiotów) oraz będzie wykorzystywał wzajemnie uzupełniające się i spójne procedury.

Opis systemu wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji został przedstawiony w rozdziale 11 niniejszego dokumentu. Za prawidłową realizację założeń Lokalnego Programu Rewitalizacji odpowiada Burmistrz Tarnogrodu, natomiast nad bieżącą koordynację wszystkich działań związanych z rewitalizacją czuwa Zespół roboczy ds. opracowania LPR powołany zarządzeniem Burmistrza Tarnogrodu, w skład którego wchodzi pracownicy Urzędu Miejskiego. Szczególną rolę we wdrażaniu LPR pełnią Radni Miejscy i Przewodniczący Dzielnic i Sołtysi obszarów zdegradowanych wyznaczonych do rewitalizacji, ponieważ to oni jako przedstawiciele społeczności lokalnej znający najważniejsze problemy i potrzeby mieszkańców będą wspierać wszystkie działania mające na celu poprawę jakości życia i wzmocnienie kapitału ludzkiego na obszarze gminy. We wdrażaniu LPR ważne jest również zaangażowanie innych podmiotów, w tym budowanie partnerstw publicznych, prywatnych i społecznych, pozwoli to na kompleksową rewitalizację obszaru zdegradowanego i poprawę warunków do rozwoju społeczno-gospodarczego.

Istotnym elementem Lokalnego Programu Rewitalizacji, powiązany z systemem zarządzania LPR, jest stały monitoring efektów wdrażania dokumentu oraz jego ocena. System monitoringu i ewaluacji oraz procedura aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji została szczegółowo opisana w rozdziale 12.

Komplementarność międzyokresowa

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne wskazane w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 są uzupełnieniem i kontynuacją projektów zrealizowanych lub planowanych do realizacji na terenie gminy w latach 2007-2013. Gmina w poprzednim okresie programowania nie opracowywała Lokalnego Programu Rewitalizacji a działania o tematyce rewitalizacyjnej realizowane były w ramach Strategii Rozwoju Gminy.

W związku z powyższym zachowana zostanie ciągłość programowa, wykorzystane zostaną doświadczenia z poprzedniej perspektywy oraz wnioski z przeprowadzonych działań ewaluacyjnych.

Komplementarność źródeł finansowania

Przedsięwzięcia, które zostały zapisane w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016 -2022 mają możliwość realizacji przy udziale różnych źródeł finansowania w tym środków unijnych. W Lokalnym Programie Rewitalizacji wykorzystano możliwość łączenia wsparcia ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz środków własnych JST i środków prywatnych z zamiarem realizacji założonych celów i wyprowadzania obszaru ze stanu kryzysowego. Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych z różnych źródeł z wykluczeniem ryzyka podwójnego finansowania pozwala na uzyskanie korzystnych efektów i wpływa na wzrost dynamiki pożądaných zmian. Silna koordynacja i synergia projektów rewitalizacyjnych finansowanych szczególnie w ramach EFS i EFRR jest konieczna dla uzyskania korzystnych efektów dla obszaru zdegradowanego.

Komplementarność finansowa oznacza zdolność łączenia prywatnych i publicznych źródeł finansowania, przy założeniu, że stymulowanie endogenicznych zdolności inwestycyjnych ma kluczowe znaczenie dla dynamiki pożądaných zmian.

Spodziewa się, że po wdrożeniu pierwszych projektów rewitalizacyjnych ze środków publicznych przez gminę nastąpi „efekt dźwigni” i pojawią się nowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne podmiotów społecznych i gospodarczych – wtedy będzie możliwość aktualizacji LPR.

10. INDYKATYWNE RAMY FINANSOWE PROJEKTÓW I PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH

Szacunkowe ramy finansowe Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 zawierają przedsięwzięcia realizowane do końca obowiązywania dokumentu. Wartość głównych przedsięwzięć rewitalizacyjnych opiewa na **10 657 450,00 zł**.

Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych opiera się głównie o środki finansowe pochodzące z zewnętrznych źródeł finansowania. Są to środki z programów unijnych oraz innych programów zagranicznych oraz programów krajowych. W sytuacji nie otrzymania wsparcia zewnętrznego gmina podejmie decyzję o realizacji przedsięwzięć w ramach środków własnych lub w formie partnerstwa publiczno-prywatnego. Przedsięwzięcia realizowane ze środków własnych mogą być realizowane w ograniczonym zakresie i w dłuższym okresie czasu.

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	Lata realizacji						Możliwe źródło finansowania z Indykatywnym podziałem środków	Szacowana wartość	Środki finansowe ⁷		
		2016	2017	2018	2019	2020	2021			2022	Publiczne	Prywatne
WYKAZ PODSTAWOWYCH PROJEKTÓW REWITALIZACYJNYCH												
1.	Zachowanie i udostępnienie dziedzictwa kulturowego gminy Tarnogród poprzez przebudowę oraz zakup wyposażenia Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury, renowację i zakup wyposażenia zabytkowej synagogi, w której mieści się Miejska Biblioteka Publiczna oraz konserwację i digitalizację zbiorów Regionalnej Izby Pamięci								RPO WL 2014-2020 Działanie 7.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne/ Działanie 13.3 Rewitalizacja obszarów miejskich/ Środki z budżetu gminy	3 800 000,00	570 000,00	3 230 000,00

⁷Podział środków finansowych dokonano przyjmując założenie, że dofinansowanie ze środków zewnętrznych stanowi 85%

2	Remont pomieszczeń poddasza Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie						RPO WL 2014-2020 Działanie 13.3 Rewitalizacja obszarów miejskich (EFRR) lub PROW 2014-2020 / Środki z budżetu gminy	450 000,00	675 00,00	382 500,00
3	Zagospodarowanie terenu wokół Tarnogrodzkiego Ośrodka Kultury w Tarnogrodzie						RPO WL 2014-2020 Działanie 13.3 Rewitalizacja obszarów miejskich (EFRR) / Środki z budżetu gminy	350 000,00	52 500,00	297 500,00
4	Rewitalizacja parku miejskiego w Tarnogrodzie						RPO WL 2014-2020 Działanie 13.3 Rewitalizacja obszarów miejskich (EFRR) / Środki z budżetu gminy	800 000,00	120 000,00	680 000,00
5	Modernizacja/przebudowa placu zabaw w centrum Tarnogrodu						Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020 / środki z budżetu gminy	500 000,00	75 000,00	425 000,00
6	Nowe Jutro						RPO WL 2014-2020 Działanie 11.1 Aktywne włączenie (EFS)/ Środki z budżetu gminy	1 000 000,00	150 000,00	850 000,00

7	Modernizacja/remont budynku dawnego internatu ZSE w Tarnogrodzie – z przeznaczeniem na cele społeczne							RPO WL 2014-2020 Działanie 13.3 Rewitalizacja obszarów miejskich (EFRR) / 11.2 Usługi społeczne i zdrowotne (EFS)/ Środki z budżetu gminy	1 000 000,00	150 000,00	850 000,00
6	Budowa chodnika łączącego ul. Rynek z ul. Jaśminową w Tarnogrodzie							RPO WL 2014-2020 Działanie 13.3 Rewitalizacja obszarów miejskich (EFRR) lub PROW 2014-2020 / Środki z budżetu gminy	250 000,00	37 500,00	212 500,00
7	Budowa miejsc parkingowych przy Kościele p.w. Przemienienie Pańskiego w Tarnogrodzie							RPO WL 2014-2020 Działanie 13.3 Rewitalizacja obszarów miejskich (EFRR) lub PROW 2014-2020/ Środki z budżetu gminy	400 000,00	60 000,00	340 000,00
8	Tarnogrodzkie Przedszkolaki							Działanie 12.1 Edukacja przedszkolna/ Środki z budżetu gminy	227 450,00	34 500,00	192 950,00

9	Poprawa efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Tarnogrodzie.						RPO WL 2014-2020 Działanie 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego (EFRR)/ Środki z budżetu gminy	800 000,00	120 000,00		680 000,00
10	Poprawa efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Luchowie Dolnym poprzez jego głęboką termomodernizację.						RPO WL 2014-2020 Działanie 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego (EFRR)/ Środki z budżetu gminy	1 000 000,00	150 000,00		850 000,00
11	„Dobre praktyki” wyjazdy studyjne przedstawicieli organizacji pozarządowych						środki własne	40 000,00		40 000,00	
12	Realizacja zadań statutowych Tarnogrodzkiego Towarzystwa Regionalnego						środki własne	40 000,00		40 000,00	
Suma								10 657 450,00	1 587 000,00	80 000,00	8 990 450,00
WYKAZ DODATKOWYCH (UZUPEŁNIAJĄCYCH) PROJEKTÓW REWITALIZACYJNYCH											

13.	Poprawa efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Luchowie Górnym poprzez jego głęboką termomodernizację						RPO WL 2014-2020 Działanie 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego (EFRR) /środki własne	1 000 000,00	150 000,00		850 000,00
14.	Poprawa efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Różańcu Drugim poprzez jego głęboką termomodernizację						RPO WL 2014-2020 Działanie 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego (EFRR) /środki własne	1 000 000,00	150 000,00		850 000,00
15.	Poprawa efektywności energetycznej budynku Szkoły Podstawowej w Woli Różanieckiej poprzez jego głęboką termomodernizację						RPO WL 2014-2020 Działanie 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego (EFRR) /środki własne	1 000 000,00	150 000,00		850 000,00
Suma								3 000 000,00	450 000,00		2 550 000
SUMA:								13 657 450,00	2 037 000,00	80 000,00	11 540 450,00

11. SYSTEM REALIZACJI (WDRAŻANIA) PROGRAMU REWITALIZACJI

11.1. System instytucjonalny w procesie rewitalizacji

W Lokalnym Planie Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 określony został plan działań dla obszaru objętego rewitalizacją. Wydatkowanie funduszy publicznych, w tym również pochodzących z funduszy zagranicznych, na działania rewitalizacyjne wymaga stworzenia systemu instytucji i procedur, zapewniających efektywne i oszczędne wydatkowanie środków.

Podmiotem zarządzającym procesem rewitalizacji na obszarze gminy Tarnogród jest Urząd Miejski w Tarnogrodzie na czele z Burmistrzem Tarnogrodu i Radą Miejską. Za prawidłową realizację założeń Lokalnego Programu Rewitalizacji odpowiada Burmistrz Tarnogrodu, natomiast nad bieżącą koordynacją wszystkich działań związanych z rewitalizacją czuwa Zespół roboczy ds. opracowania LPR powołany zrzędzeniem nr 65/2016-OG z dnia 22 sierpnia 2016 roku na etapie opracowywania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022. W skład Zespołu wchodzi pracownicy Urzędu Miejskiego i jednostek organizacyjnych mający duże doświadczenie w realizacji projektów inwestycyjnych i nieinwestycyjnych oraz zarządzaniu przestrzenią publiczną, jak i doświadczenie we współpracy z organizacjami pozarządowymi. Do głównych kompetencji Zespołu roboczego ds. opracowania LPR nadzorowanego przez Burmistrza Tarnogrodu należy:

- Koordynacja wdrażania poszczególnych zadań w całym okresie realizacji LPR;
- Przeprowadzanie monitoringu wdrażania LPR (zbieranie danych dotyczących postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych);
- Przygotowywanie raportów ewaluacyjnych nt. wdrażania LPR;
- Przyjmowanie i weryfikacja wniosków od podmiotów zgłaszających udział w programie oraz planowanie kolejnych działań w ramach programu;
- Prowadzenie konsultacji społecznych mających na celu włączenie wszystkich interesariuszy w proces rewitalizacji;
- Prowadzenie działań informacyjnych i publikacja informacji na temat realizacji programu.

Instytucjami wspomagającymi Urząd Miejski są radni dzielnic i sołtysi sołectw wchodzących w skład do obszaru rewitalizacji oraz jednostki organizacyjne Urzędu Miejskiego w Tarnogrodzkie, np.:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tarnogrodzie;
- Środowiskowy Dom Pomocy w Tarnogrodzie
- Miejska Biblioteka Publiczna w Tarnogrodzie;
- Tarnogrodzki Ośrodek Kultury;
- Tarnogrodzki Zakład Komunalny Sp. z o.o.;
- Przedszkole Miejskie w Tarnogrodzie
- Szkoły Podstawowe w Tarnogrodzie, Woli Różanieckiej, Różańcu Pierwszym, Różańcu Drugim, Luchowie Dolnym;

- Szkoła Filialna w Luchowie Górnym;
- Publiczne Gimnazjum w Tarnogrodzie.

W zależności od lokalnych uwarunkowań i specyfiki poszczególnych projektów w proces rewitalizacji jako partnerzy mogą włączyć się podmioty społeczne i gospodarcze.

Wśród podmiotów społecznych na obszarze gminy Tarnogród funkcjonuje ponad 21 różnych organizacji, m.in.:

- Kluby sportowe (LKS „Olimpiakos” Tarnogród, LKS „Grom Różaniec”, KS Wola Różaniecka-Luchów, UKS „Junior”, UKS „Jedynka”, KS GRYF, Wędkarski Klub Sportowy „Barbus”);
Zespoły śpiewacze i teatralne; (Zespół Teatralny, Kapela Ludowa, Strażacka Orkiestra Dęta);
- Zespoły taneczne (Zespół Tańca Ludowego „Gryf”, Zespół Tańca Towarzyskiego „Koliber”, Dziecięcy Zespół Taneczny „Granda”);
- Klub Seniora;
- Koła Gospodyń;
- Ochotnicze straże pożarne;
- Fundacje (Fundacja im. Jerzego Dudka „Opoka”,)
- Stowarzyszenia („Złota Nitka”, Tarnogrodzkie Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych, Tarnogrodzkie Towarzystwo Regionalne, Stowarzyszenie Kombatantów RP i Osób Represjonowanych Miasta i Gminy w Tarnogrodzie);
- Tarnogrodzki Klub Wolontariatu „Pomocna Dłoń”;
- Inne organizacje.

W procesie rewitalizacji mogą brać udział również podmioty gospodarcze. Największe przedsiębiorstwa prowadzące działalność w gminie Tarnogród to⁸:

- Przedsiębiorstwo Przetwórstwa Zbożowego „Kapka” Sp.j.;
- BioConcept Gardenia;
- Gminna Spółdzielnia „SCH” w Tarnogrodzie;
- Firma Usługowo – Produkcyjno – Handlowa „Tarbex”;
- P.P.H.U „Tarmet” S- ka z o.o.;
- Gospodarstwo Rolne EKOWAR;
- INTER AUTO – TEST;
- TransTyp;
- Firma Wielobranżowa „Elektrometal” Sp.j.;
- P.P.H.U. Sitarz;
- P.P.H.U. Ador;
- Zakład drzewny Cap Ryszard.

Z uwagi na wieloaspektowy charakter Lokalnego Programu Rewitalizacji, w procesie jego wdrażania uczestniczyć będzie wiele podmiotów. Niezwykle istotne jest aby wszystkie

⁸ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

zainteresowane podmioty wykazywały maksymalne zaangażowanie w realizację założeń LPR, które umożliwią osiągnięcie założonych w nim celów.

11.2. Zarządzanie procesem rewitalizacji

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 jest dokumentem, który określa cele i plany działań na kilka lat, dlatego kluczowym elementem decydującym o skuteczności realizacji jego założeń jest zintegrowany system ich wdrażania. Realizacja założeń przedsięwzięć zaplanowanych w programie nie jest uzależniona od pozyskania środków finansowych z funduszy zewnętrznych, krajowych i zagranicznych, jednak mając na uwadze ograniczone środki budżetu gminy i środki prywatne w programie rekomenduje się wykorzystanie dostępnych zewnętrznych źródeł finansowania.

Zarządzanie procesem rewitalizacji obejmuje sterowanie działaniami, umożliwiającymi wyprowadzenie obszaru ze stanu degradacji, przy jednoczesnej poprawie jakości życia mieszkańców i zaangażowaniu różnych podmiotów i środków finansowych czy rzeczowych.

System wdrażania LPR powinien w przejrzysty sposób określić struktury zarządzania realizacją założeń dokumentu oraz wyodrębnić i zidentyfikować struktury organizacyjne. Z uwagi na możliwość zaangażowania lokalnych partnerów społeczno-gospodarczych, wymagane jest jasne określenie tych elementów, dzięki którym ułatwione zostanie ich działanie w trakcie wdrażania Programu.

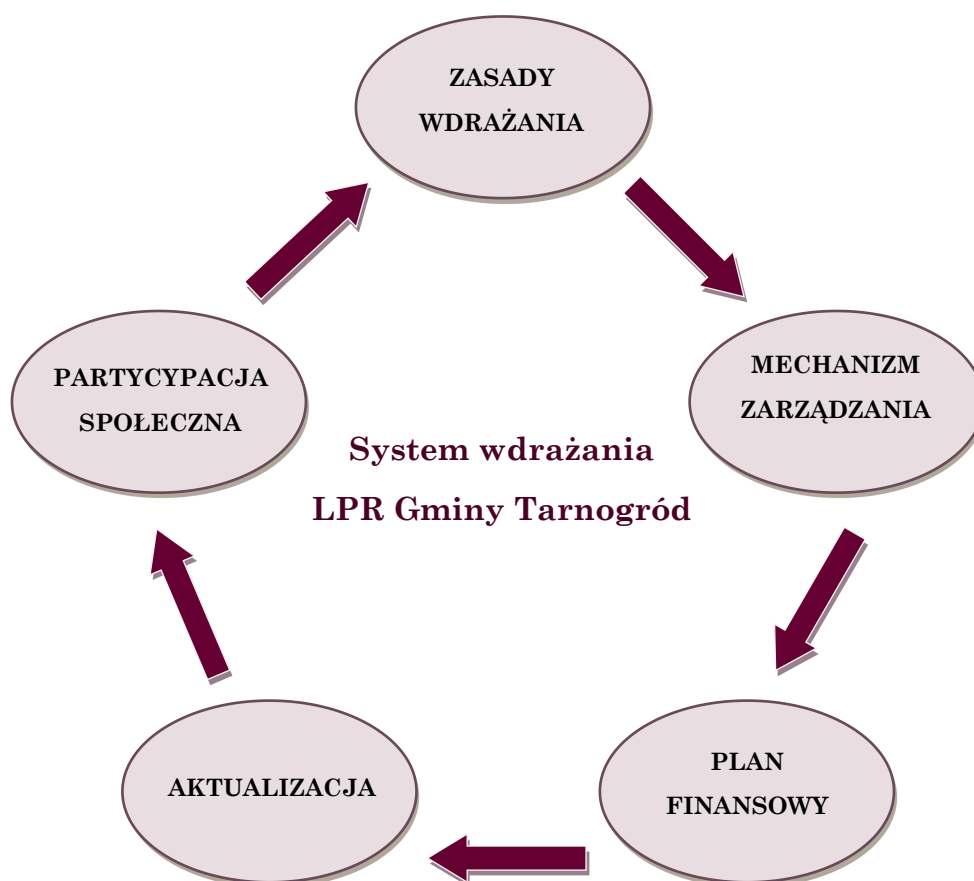
Wśród struktur organizacyjnych, które biorą udział w realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji, należy wymienić dwa typy podmiotów:

- podmioty wykonawcze – jednostki realizujące poszczególne zadania;
- podmioty zarządzające – jednostki nadzorujące oraz koordynujące wdrożenie programu, prowadzące monitoring i ocenę programu.

Dla określenia systemu wdrażania samego programu, kluczowe znaczenie mają podmioty zarządzające wskazane w rozdziale 11.1

Podstawowymi aspektami zarządzania procesem rewitalizacji są:

- umiejętne włączanie wielu interesariuszy w sposób skłaniający do współpracy,
- wybór i inicjowanie przedsięwzięć o wysokim potencjale do wywołania pozytywnych zmian na obszarze rewitalizacji,
- angażowanie w realizacji LPR różnych środków finansowych,
- planowanie realizacji poszczególnych inicjatyw w czasie mając na uwadze logiczną konsekwencję wprowadzania przez nie zmian,
- ciągle monitorowanie postępów w realizacji przedsięwzięć oraz stopnia osiągnięcia założonych celów rewitalizacji,
- czuwanie nad trwałością osiągniętych rezultatów.

Właściwy proces wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród wymaga połączenia wysiłków wielu instytucji, organizacji i obejmuje następujące etapy:

Etap pierwszy:

Pierwszy etap wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji obejmuje powołanie koordynatora w postaci Zespołu roboczego ds. opracowania LPR. Zespół zarządza bezpośrednio całokształtem procesu rewitalizacji.

Istotnym elementem pierwszego etapu wdrażania LPR jest redukcja głównych barier rozwojowych gminy Tarnogród poprzez inicjowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Inicjatorem pierwszych przedsięwzięć jest gmina Tarnogród, co pociąga za sobą identyfikację kolejnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych ze strony podmiotów prywatnych (społecznych i gospodarczych).

Etap drugi:

Drugi etap procesu obejmuje ustalenie harmonogramu realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz określenie tych priorytetowych. Dzięki temu realizacja przedsięwzięć priorytetowych otworzy drogę do realizacji kolejnych podobnych projektów indywidualnych i partnerskich. Przedsięwzięcia wskazane w Lokalnym Programie Rewitalizacji będą przygotowywane systematycznie, tak aby charakter przedsięwzięć odpowiadał aktualnym potrzebom mieszkańców zdegradowanego obszaru.

Etap trzeci:

Trzeci etap wdrażania LPR to przede wszystkim prowadzenie stałego monitoringu i ewaluacji realizowanych przedsięwzięć (prowadzone w oparciu o wskaźniki delimitacyjne i monitoringowe) oraz analiza ich wpływu na otoczenie (efekty ich realizacji).

Ważnym elementem etapu trzeciego jest aktualizacja podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (w tym aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji) i prowadzony w ramach tego procesu mechanizm włączania społeczności lokalnej.

11.3. System budowania i wspierania partnerstw

Wdrażanie Lokalnego Programu Rewitalizacji wymaga zaangażowania lokalnych partnerów z sektora: publicznego, społecznego i gospodarczego, w szczególności z obszaru rewitalizacji. Warunkuje to zasada „partnerstwa”, która opiera się na zaangażowaniu w proces rewitalizacji jak największej liczby instytucji mogących być partnerami w realizacji projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, a także zachęcenie lokalnej społeczności do podejmowania inicjatyw służących realizacji celów rewitalizacji w poszczególnych podobszarach obszaru rewitalizacji. **Mając na uwadze realizację celów rewitalizacji istotne jest podejmowanie przez instytucje z poza sektora publicznego inicjatyw wynikających z możliwych kierunków działań dla podobszaru I i II (tabele 2 i 3). Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych przez organizacje pozarządowe i przedsiębiorców będzie wspierana przez gminę Tarnogród w zakresie finansowym lub merytorycznym.**

Określenie zasad i sposobów współuczestnictwa wszystkich interesariuszy rewitalizacji jest kluczowym elementem osiągnięcia zgodności podejmowanych działań ze zidentyfikowanymi potrzebami i oczekiwaniami społeczności lokalnej na etapie konsultacji społecznych. Ponadto istotne jest ograniczenie występowania potencjalnych konfliktów oraz kosztów ich rozwiązywania, co jest podstawą do tworzenia współczesnych form samoświadomości społecznej. Współpraca międzysektorowa, podczas wdrażania LPR, odbywać się będzie w kilku zintegrowanych wymiarach:

- **Merytorycznym** – poprzez współuczestnictwo w podejmowaniu decyzji i rozwiązywaniu problemów przy wdrażaniu LPR; podmiot wykonawczy cyklicznie będzie organizował spotkania z przedstawicielami sektora gospodarczego i społecznego;
- **Organizacyjnym** – poprzez angażowanie zasobów i kompetencji charakterystycznych dla danego sektora i wzajemnym ich uzupełnianiu podczas realizacji wspólnych projektów;
- **Finansowym** – poprzez współudział finansowy partnerów i zapewnienie wkładu własnego (w przypadku projektu partnerskiego, w tym wykorzystanie koncepcji partnerstwa publiczno-prywatnego).

Inicjatorem przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest Burmistrz Tarnogrodu wraz z Zespołem roboczym ds. opracowania LPR, których zadaniem jest zachęcenie do współpracy jak największej liczby partnerów. Będzie to możliwe dzięki organizacji naborów na partnera przedsięwzięcia rewitalizacyjnego. Dodatkowo zostanie wdrożony system zachęt pozwalający

na zidentyfikowanie osób zaangażowanych w życie społeczności lokalnej (tzw. lokalni liderzy) i będą w stanie pozyskać dla procesu rewitalizacji szerokie poparcie wśród interesariuszy. Partnerstwa zostaną sformalizowane stosowymi porozumieniami, umowami lub listami intencyjnymi, co pozwoli na określenie zakresu obowiązku poszczególnych partnerów i terminów wykonywanych zadań.

Współpraca pomiędzy partnerami LPR ma na celu:

- wykorzystanie potencjału organizacji i społeczności lokalnej poprzez skoordynowanie działań w ramach jednego, spójnego projektu akceptowanego i wspieranego przez wszystkich uczestników,
- optymalne wykorzystanie kompetencji i zasobów będących w dyspozycji gminy, organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców,
- wsparcie innowacyjności proponowanych rozwiązań, wyrażającej się zastosowaniem nowych podejść do problemów związanych z rozwojem lokalnym.

11.4. System informacji i promocji

W procesie wdrażania LPR i prowadzenia procesu rewitalizacji współpraca z wieloma partnerami nakłada na gminę obowiązki, wśród których jednym z najważniejszych jest obowiązek informacyjny. W związku z tym wdrażanie Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród będzie procesem jawnym, tj. publicznym i uspołecznionym.

Celem komunikacji społecznej jest podnoszenie świadomości społecznej na temat korzyści płynących z przeprowadzenia działań rewitalizacyjnych poprzez poinformowanie możliwie największej liczby interesariuszy o ostatecznych zapisach LPR oraz wszystkich istotnych dla nich aspektach rewitalizacji oraz formą dialogu pomiędzy przedstawicielami władz lokalnych a społecznością lokalną. Działanie pozwala również na zasięgnięcie opinii oraz identyfikacji indywidualnych potrzeb wspólnoty lokalnej.

W ramach prac nad dokumentem istotne jest aktywne włączenie interesariuszy, zarówno w proces opracowania, wdrażania i realizacji. Działanie będzie bodźcem stymulującym pozyskiwanie partnerów procesu rewitalizacji.

Udział mieszkańców w procesach decyzyjnych przyczyni się do uspołecznienia podejmowanych decyzji i rozwiązań wybieranych w drodze dialogu. Dzięki temu zamierzone cele, po dopasowaniu ich do potrzeb grup społecznych i ciągłej współpracy w zakresie podejmowanych inicjatyw, wpłyną na poprawę jakości życia mieszkańców w skali całej gminy.

Ważnym elementem realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji jest promocja dokumentu. Działania promocyjne powinny zostać skierowane do następujących grup docelowych:

- społeczność lokalna;
- organizacje pozarządowe;
- partnerzy społeczno-gospodarczy, w tym spółdzielnie, lokalni przedsiębiorcy;
- media.

Za informowanie i promocję Lokalnego Programu Rewitalizacji na poziomie gminy odpowiedzialny będzie Burmistrz Tarnogrodu. Za pośrednictwem właściwie przeprowadzanych działań w zakresie kreowania pozytywnego wizerunku Lokalnego Programu Rewitalizacji oraz zaangażowanie partnerów społecznych w proces jego konsultacji i realizacji rozumie się:

- umieszczenie informacji na temat stanu realizacji założeń LPR, realizacji projektów itp. na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Miejskiego w Tarnogrodzie (<http://www.tarnogrod.pl/>) oraz w Biuletynie Informacji Publicznej (<https://umtarnogrod.bip.lubelskie.pl/index.php?id=6>),
- zamieszczanie informacji w lokalnych mediach (np. prasie);
- publiczną prezentację LPR społeczności lokalnej;
- organizację spotkań i konferencji dla społeczności lokalnej, przedstawicieli lokalnych środowisk, organizacji pozarządowych dotyczących wdrażania i/lub aktualizacji LPR, będących elementem dialogu społecznego (zwłaszcza w przypadkach projektów społecznych, uzupełniających inwestycje infrastrukturalne), prowadząc do wymiany opinii i weryfikacji planów lub ich uzupełniania,
- umożliwienie szerokiego dostępu do zapisów dokumentu poprzez jego powielenie, bądź udostępnienie w formie broszur i ulotek najważniejszych zapisów dotyczących realizowanych działań.

Oprócz Burmistrza, będącego głównym podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych związanych z Lokalnym Programem Rewitalizacji, działania tego typu powinny prowadzić wszystkie inne podmioty, zaangażowane w poszczególne projekty zawarte w LPR.

Informowanie o planowanych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych (inwestycyjnych i nieinwestycyjnych) są ważnym sygnałem dla potencjalnych inwestorów i nowych firm, a także dla mieszkańców zainteresowanych otwarciem własnej działalności gospodarczej na rewitalizowanym obszarze gminy Tarnogród.

12. SYSTEM MONITORINGU I OCENY SKUTECZNOŚCI DZIAŁAŃ I SYSTEM WPROWADZANIA MODYFIKACJI W REAKCJI NA ZMIANY W OTOCZENIU PROGRAMU

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 to dokument otwarty, który poddawany będzie okresowej analizie, ocenie i aktualizacji. W związku z tym niezbędne jest systematyczne zbieranie oraz analiza i wykorzystanie informacji o przebiegu wdrażania założeń LPR.

12.1. Monitorowanie efektów działań rewitalizacyjnych

W celu jak największej skuteczności i efektywnej implementacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 niezbędne jest ciągle monitorowanie efektów projektu, wchodzących w zakres LPR oraz wydatków zaplanowanych na ich realizację. Monitorowanie ma na celu analizę stanu zaawansowania wdrażanego programu oraz zadań w nim określonych i porównanie ich zgodności z początkowymi założeniami. Działania te pozwolą w razie potrzeby na podjęcie interwencji i dostosowanie planu do zmieniających się uwarunkowań w wyznaczonym obszarze rewitalizacji oraz uzyskanie maksymalnych wskaźników efektywności. Ewentualność wprowadzenia poprawek i aktualizacji dokumentu będzie wiązała się z przyjęciem odpowiedniej uchwały przez Radę Miejską, tak aby LPR mógł w dalszym ciągu spełniać swoje zadania operacyjne.

Monitoring będzie polegał na kontroli:

- terminów realizacji poszczególnych zadań;
- zakresu realizacji zadań;
- wydatkowanych środków finansowych na poszczególne zadania;
- kontroli jakości wykonywanych zadań.

W poniższej tabeli przedstawiono zestawienie celów strategicznych i operacyjnych wraz z przypisanymi do nich wskaźnikami monitorującym, a także źródłem pozyskania danych.

Tabela 4. Wskaźników monitorujących osiągnięcie założonych celów rewitalizacji

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Wskaźniki monitorujące cel	Wskaźniki monitorujące realizację przedsięwzięć	Źródło danych
Cel strategiczny podobszaru I	1. Zwiększona aktywność społeczno-kulturalna mieszkańców oraz ograniczenie zjawisk patologicznych;	Zmniejszenie liczby osób korzystających z pomocy społecznej	<ul style="list-style-type: none"> Liczba osób korzystających z obiektów kultury wspartych w ramach projektu. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek). Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej Liczba miejsc wychowania przedszkolnego. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym biorących udział w organizowanych inicjatywach. 	Sprawozdania z realizacji projektów
	2. Bardziej funkcjonalna przestrzeń publiczna i czystsze środowisko naturalne, wpływające na integrację mieszkańców obszaru rewitalizacji;	Wzrost zadowolenia społeczności lokalnej z jakości przestrzeni publicznej i środowiska naturalnego	<ul style="list-style-type: none"> Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze. Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją. Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych. Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków. Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji. 	Sprawozdania z realizacji projektów/ankietyzacja
	3. Większa atrakcyjność gospodarcza poprzez poprawę infrastruktury oraz wzrost przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby oraz rozwój mieszkalnictwa socjalnego.	Wzrost liczby podmiotów gospodarczych na obszarze rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none"> Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze. Długość wybudowanych/zmodernizowanych chodników. 	Sprawozdania z realizacji projektów

Cel strategiczny podobszaru II	1. Zwiększona aktywność zawodowa osób bezrobotnych oraz włączenie społeczne	Zmniejszenie liczby osób korzystających z pomocy społecznej	<ul style="list-style-type: none"> Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek). Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej. Liczba miejsc wychowania przedszkolnego. 	Sprawozdania z realizacji projektów
	2. Poprawa jakości środowiska oraz bardziej funkcjonalna przestrzeń publiczna w tym zwiększenie bezpieczeństwa podobszaru II	Wzrost zadowolenia społeczności lokalnej z jakości przestrzeni publicznej i środowiska naturalnego	<ul style="list-style-type: none"> Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze. Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją. Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych. Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków. Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji. 	Sprawozdania z realizacji projektów/ ankietyzacja
	3. Zwiększona atrakcyjność gospodarcza podobszaru oraz poprawa stanu infrastruktury technicznej.	Wzrost liczby podmiotów gospodarczych na obszarze rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none"> Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanym obszarze. Długość wybudowanych / zmodernizowanych chodników. 	Sprawozdania z realizacji projektów

Źródło: opracowanie własne

Elementem monitoringu są również wskaźniki delimitacyjne, które zostały wykorzystane do wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Monitorowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji w tym zakresie pozwoli na obserwację procesu wyprowadzania obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego jak również identyfikację nowych zjawisk kryzysowych. Pomiaru wartości wskaźników delimitacyjnych będzie dokonywany co 2 lata od dnia przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022.

Tabela 5. Wykaz wskaźników delimitacyjnych

Sfera	Wskaźnik delimitacyjny
Sfera społeczna	<ul style="list-style-type: none"> • Zmiany liczby ludności w latach 2010-2015(%) • Udział liczby osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności (%) • Udział liczby osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności (%) • Udział liczby osób pobierających zasiłki z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności (%) • Liczba "niebieskich kart" na 1 000 mieszkańców • Liczba odnotowanych przestępstw na 1 000 mieszkańców • Liczba interwencji domowych na 1 000 mieszkańców • Liczba rodzin formalnie uznanych za niezdolne do opieki nad dziećmi na 1 000 mieszkańców • Liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych na 1 000 mieszkańców
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	<ul style="list-style-type: none"> • Gęstość zaludnienia (os./1 km²) • Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych (ha)
Sfera gospodarcza	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba działających podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców • Udział liczby osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym (%) • Udział liczby osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych w wieku produkcyjnym (%)
Sfera środowiskowa	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba budynków z instalacjami OZE na 1000 mieszkańców
Sfera techniczna	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba obiektów kulturowych na 1 000 mieszkańców • Udział liczby obiektów o charakterze zabytkowym w ogólnej liczbie obiektów zabytkowych w gminie (%)

Źródło: opracowanie własne

Ważnym elementem wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród jest prawidłowe określenie systemu kontroli i monitorowania realizacji celów. Podmiotem odpowiedzialnym za monitorowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji jest Zespół roboczy do spraw opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji, powołany zarządzeniem Burmistrza na etapie opracowania dokumentu.

Istotną rolę w procesie społecznego monitorowania realizacji LPR będą pełnić Sołtysi oraz Przewodniczący Zarządów Dzielnic obszarów zdegradowanych i rewitalizacji, **którzy przy pomocy mieszkańców gminy będą na bieżąco informowani o wpływie realizowanych przedsięwzięć na jakość życia mieszkańców, a tym samym na cele rewitalizacji.**

Za gromadzenie danych ilustrujących tempo i jakość wdrażania projektów, raportowanie i interpretowanie informacji opisujących postęp i efekty realizowanego zadania odpowiedzialny będzie Zespół roboczy do spraw opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Przyjęty system monitorowania jest podstawą do efektywnej ewaluacji i aktualizacji LPR w przypadku, gdy stwierdzony zostanie brak osiągnięcia założonych celów. Systematyczna ocena i aktualizacja umożliwi dostosowywanie założeń Lokalnego Programu Rewitalizacji do

bieżących uwarunkowań zewnętrznych wpływających na efektywność realizacji zaplanowanych działań mających na celu poprawę zdiagnozowanej sytuacji kryzysowej.

Ewaluacja LPR pozwoli na oszacowanie wielkości wskaźników monitorujących, a tym samym stopnia wdrożenia całego LPR przy zastosowaniu kryteriów efektywności, użyteczności trwałości i trafność planowanych, przeprowadzonych i zakończonych projektów.

Ewaluacja Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 opiera się na 2 rodzajach ocen:

- on-going – przeprowadzonej w trakcie realizacji LPR, w ramach której oceniane podlegać będą poszczególne projekty, system monitorowania i kontroli skierowany na analizę postępów w realizacji LPR oraz kontrolę terminów wykonania poszczególnych zadań;
- ex-post – przeprowadzonej po zakończeniu realizacji LPR, w ramach której przewiduje się przez kolejne pięć lat, sporządzanie w systemie rocznym raportów celem weryfikacji rzeczywistych i planowanych wskaźników rezultatu i oddziaływania.

W raporcie ewaluacyjnym z realizacji poszczególnych projektów uwzględnione zostaną następujące kryteria: trafność, skuteczność, efektywność (przy ewaluacji on going) oraz skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość (przy ewaluacji ex-post).

Burmistrz Tarnogrodu oceniając realizację Lokalnego Programu Rewitalizacji będzie uwzględniał 5 kryteriów:

- trafność – kryterium pozwalające na ocenę adekwatności planowanych działań rewitalizacyjnych do potrzeb zidentyfikowanych w części diagnostycznej;
- skuteczność – kryterium pozwalające na określenie do jakiego stopnia cele przedsięwzięcia zdefiniowane na etapie LPR zostały osiągnięte;
- efektywność – kryterium pozwalające na ocenę adekwatności nakładów finansowych do osiągniętych efektów interwencji;
- użyteczność – kryterium pozwalające na ocenę stopnia oddziaływania LPR na potrzeby grupy docelowej;
- trwałość – kryterium pozwalające na ocenę stopnia pozytywnych zmian wywołanych oddziaływaniem LPR oraz ich trwałości po zakończeniu wdrażania.

Monitoring będzie koordynowany przez Burmistrza Tarnogrodu we współpracy z Zespołem roboczym do spraw opracowania LPR.

Wszelkie rozbieżności pomiędzy ustaleniami LPR a jego rzeczywistym wykonaniem będą szczegółowo wyjaśnione, natomiast końcowy raport ewaluacyjny zostanie udostępniony do wglądu.

12.2. Zasady i tryb aktualizacji programu

Z uwagi na stosunkowo długi okres obowiązywania dokumentu (2016-2022), będzie on podlegał wpływowi czynników zewnętrznych, które mogą powodować konieczność aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji w przypadku zaistnienia takich okoliczności.

Podstawą do podjęcia działań naprawczych i aktualizacji LPR w przypadku stwierdzenia braku osiągnięcia założonych celów, zaistnienia potrzeby wprowadzenia do programu nowego zadania, zmiany harmonogramu realizacji, planu finansowego lub konieczności aktualizacji wskaźników, będzie system monitorowania i ewaluacji. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej gminy, potrzeby mieszkańców obszarów zdegradowanych, możliwości budżetu gminy oraz dostępność środków zewnętrznych będą determinować nowych odbiorców i zakres nowych projektów. W przypadku wystąpienia nagłych zmian w otoczeniu wpływających na LPR, może nastąpić aktualizacja nadzwyczajna.

Ewentualna aktualizacja lub wprowadzenie poprawek do dokumentu będzie wiązała się z przyjęciem odpowiedniej uchwały przez Radę Miejską, tak aby Program mógł w dalszym ciągu spełniać swoje zadania operacyjne. Aktualizacja LPR będzie wymagała włączenia społeczności lokalnej w proces aktualizacji dokumentu poprzez bezpośrednie konsultacje z mieszkańcami w zakresie identyfikacji nowych problemów i potrzeb rewitalizacyjnych. Wszelkie zmiany w Programie będą jednak musiały posiadać swoje uzasadnienie merytoryczne. Następnie zostanie sporządzona lista nowych zadań rewitalizacji uwzględniających potrzeby interesariuszy. W późniejszym etapie realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacja istnieje możliwość uwzględnienia dodatkowych partnerów (nowi partnerzy oraz zastępujący dotychczas funkcjonujących w Programie). Akceptowane będą te inicjatywy, które mogą się przyczynić do sukcesu Lokalnego Programu Rewitalizacji. Ze względu na ograniczone zasoby finansowo-rzeczowe projekty dopisane do Programu, muszą być zgodne z politykami i programami lokalnymi, regionalnymi, krajowymi i europejskimi oraz z pilnością zaspokojenia potrzeb lokalnego społeczeństwa, jak również mieć wpływ na osiągnięcie spójności przestrzennej i społeczno-gospodarczej.

Informacje o stanie realizacji LPR oraz ewentualnych zamierzeniach aktualizujących dokument będą publicznie udostępniane.

Do 31 grudnia 2022 r., Gmina Tarnogród będzie realizować działania rewitalizacyjne w oparciu o niniejszy Lokalny Program Rewitalizacji okresowo poddawany aktualizacji. Po tym okresie proces rewitalizacji będzie prowadzony w oparciu o Gminny Program Rewitalizacji opracowany zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji.

13. MECHANIZMY WŁĄCZENIA MIESZKAŃCÓW, PRZEDSIĘBIORCÓW I INNYCH PODMIOTÓW I GRUP AKTYWNYCH NA TERENIE GMINY W PROCES REWITALIZACJI

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 został opracowany w oparciu o diagnozę lokalnych problemów: społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych. Prace nad przygotowaniem programu opierały się na współpracy samorządu gminnego, ekspertów zewnętrznych oraz wszystkie grupy interesariuszy, m.in. mieszkańców obszaru rewitalizacji, mieszkańców gminy, organy władzy publicznej, przedsiębiorców i organizacje pozarządowe oraz inne osoby powiązane z obszarem. Proces włączenia społeczności lokalnej w proces rewitalizacji jest niezbędnym elementem opracowania LPR. Poza Wytycznymi⁹, które określają „realizację zasady partnerstwa i partycypacji” jako jedną z podstawowych cech programu rewitalizacji, jej znaczenie w procesie tworzenia i wdrażania programu rewitalizacji określa również Ustawa z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji.

Formą działań partycypacyjnych były bezpośrednie spotkania z interesariuszami oraz badania ankietowe. Zasadniczym celem konsultacji było przedstawienie społeczności lokalnej oraz władzom gminy zaawansowania procesów tworzenia dokumentu oraz uzyskanie opinii w zakresie delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Kolejna kwestia obejmowała określenie wizji stanu po przeprowadzeniu działań rewitalizacyjnych, sformułowanie celów i kierunków działań służących eliminacji, bądź ograniczenia negatywnych zjawisk w obrębie wyznaczonego obszaru zdegradowanego.

W ustawie o rewitalizacji oraz innej literaturze przedmiotu wśród najważniejszych celów partycypacji społecznej wyróżnia się:

- Poznanie potrzeb i oczekiwań interesariuszy;
- Dążenie do spójności planowanych działań;
- Prowadzenie działań edukacyjnych i informacyjnych skierowanych do interesariuszy;
- Integracja społeczności lokalnej wśród wspólnego celu i w trakcie wspólnej pracy;
- Utworzenie realnej reprezentacji interesów lokalnych;
- Zwiększenie świadomości i mentalności społeczności lokalnej;
- Współfinansowanie wybranych priorytetów zadań.

Konsultacje społeczne w procesie przygotowania, wdrażania i oceny rewitalizacji są formą dialogu prowadzoną przez przedstawicieli władz lokalnych w celu zasięgnięcia opinii oraz identyfikacji indywidualnych potrzeb mieszkańców. Proces ten umożliwia społeczności lokalnej czynny udział w kształtowaniu otoczenia oraz działanie na rzecz własnych interesów. Pozwala to również na uzyskanie opinii, stanowisk, propozycji, itp. od instytucji i osób, których dotkną w sposób bezpośredni lub pośredni skutki proponowanych przez działań rewitalizacyjnych. Na późniejszych etapach opracowania podczas ich trwania interesariusze, a przede wszystkim mieszkańcy oraz przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe i inne

⁹ Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, Ministra Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r.

zainteresowane strony mają możliwość zapoznania się z treścią projektu rewitalizacji. Opracowanie pogłębionej analizy uwzględniającej potrzeby różnych grup społecznych pozwoliło na optymalne dopasowanie kierunków działań rewitalizacyjnych. Wdrożenie partycypacji społecznej w opracowanie LPR pozwoliło na uzyskanie szeregu efektów pośrednich, m.in. budowanie więzi pomiędzy interesariuszami rewitalizacji oraz budowanie pozytywnego stosunku do zaplanowanych działań.

Niniejszy dokument powstał przy współdziałaniu interesariuszy rewitalizacji, dzięki wykorzystaniu szeregu form konsultacji społecznych.

Nazwa metody	Podstawowe informacje o jej przeprowadzeniu	Efekty spotkania
I spotkanie konsultacyjne. Warsztaty identyfikujące główne problemy, potrzeby oraz wizję rozwoju gminy Tarnogród (z wykorzystaniem metody warsztaty przyszłościowe).	19 grudnia 2016 r. w Pensjonacie „Nad Żłota Nitką” Liczba uczestników: 14	Dzięki metodzie: warsztaty przyszłościowe społeczność lokalna zidentyfikowała najważniejsze problemy, potrzeby oraz wizję rozwoju gminy Tarnogród. Ponadto dokonano wstępnej delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.
II spotkanie konsultacyjne. Spotkanie konsultacyjne w sprawie wizji rozwoju obszaru rewitalizacji gminy Tarnogród Metoda Karty rozmowy (Democs) pozwalająca na ustalenie celów obszaru rewitalizacji oraz identyfikację przykładowych kierunków działań.	2 lutego 2017 r. w Pensjonacie „Nad Żłota Nitką” Liczba uczestników: 15	Na spotkaniu wyznaczono cele rozwoju obszaru rewitalizacji oraz zidentyfikowano kierunki działań.
Karta projektu	I etap naboru 02.02.2017 r. - 10.03.2017 r.	Identyfikacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych
Ankieta identyfikująca rozwiązania zagospodarowania parku miejskiego	20.03.2017 r. - 27.03.2017 r.	Określenie zakresu przedsięwzięcia zagospodarowania parku miejskiego
III spotkanie konsultacyjne Spotkanie konsultacyjne obejmujące identyfikację/prezentację przedsięwzięć rewitalizacyjnych i zasadny wdrażania LPR. Na spotkaniu przeprowadzono warsztatów Charrette.	20.04.2017 r.	Prezentacja i doprecyzowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Przedstawienie systemu wrażeń i monitoringu Lokalnego Programu Rewitalizacji. Spotkanie zakończyła dyskusja w ramach warsztatów Charrette nt. kierunków zagospodarowania parku miejskiego i innych istotnych przedsięwzięć.
Konferencja podsumowująca proces rewitalizacji	9.05.2017 r.	Prezentacja całościowego procesu opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Proces partycypacji społecznej umożliwił wyznaczenie obszaru rewitalizacji a następnie wyznaczenie wizji i celów do podobszarów rewitalizacji. Mieszkańcy oraz pozostali użytkownicy obszaru zdegradowanego i rewitalizacji (m.in. przedsiębiorcy, spółdzielnie mieszkaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty publiczne) zidentyfikowali i zweryfikowali przedsięwzięcia i projekty rewitalizacyjne (wymienione w rozdziale 7 i 8).

Zarówno spotkania konsultacyjne jak i konferencja zorganizowane w trakcie prac na Lokalnym Programem Rewitalizacji wpłynęły na integrację społeczności lokalnej wokół przedsięwzięć i projektów na rzecz poprawy stanu obszaru zdegradowanego i rewitalizacji. Dzięki wykorzystaniu różnych metod i dotarciu do szerokiego grona interesariuszy (dzięki wykorzystaniu różnego rodzaju środków przekazu: prasa lokalna i regionalna, portale społecznościowe, broszury, mapy, strona internetowa, zaproszenia) ustalenia i wypracowane rozwiązania nie prowadzą do uprzywilejowania części społeczności lokalnej kosztem innych interesariuszy.

Z uwagi na to, iż objęcie procesem partycypacji społecznej fazy realizacji, monitoringu i aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji dotyczy okresu do 2022 r. działania w zakresie bezpośredniego zaangażowania lokalnej społeczności sprzyjają realizacji inwestycji na rzecz lokalnej społeczności i włączaniu w realizację zidentyfikowanych projektów rewitalizacyjnych.

Nieodzowne jest tutaj podejmowanie stałych działań mających na celu informowanie interesariuszy o zrealizowanych działaniach, w tym wynikach przeprowadzonych analiz oraz konsultacji, opracowanych planów i wizualizacji przestrzennych, harmonogramu realizacji projektów i monitoringu procesu. Poniżej zestawieni działań informacyjnych przeprowadzonych w trakcie opracowywania Programu Rewitalizacji.

14. PROCES STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA PROGRAMU NA ŚRODOWISKO

Zgodnie z art. 51, ust. 1 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2016 poz. 353 ze zm.) Gmina Tarnogród opracowała „Prognozę Oddziaływania na Środowisko Projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022”. W Prognozie uwzględniono wpływ realizacji ustaleń projektu LPR na poszczególne elementy środowiska przyrodniczego.

Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2016 poz. 353 z p. zm.) projekt niniejszego dokumentu wraz z Prognozą Oddziaływania na Środowisko został przedłożony Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska w Lublinie w sprawie zaopiniowania projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 oraz Prognozy Oddziaływania na Środowisko.

Pismem z dnia 5 maja 2017 r. (WSTIII.410.37.2017.KŁ) Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie przedstawił opinię w zakresie ochrony środowiska dotyczącą projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 wraz z Prognozą Oddziaływania na Środowisko.

W piśmie otrzymanym od Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie z dnia 5 maja 2017 r. (WSTIII.410.37.2017.KŁ) poinformowano, że dokonano szczegółowej analizy ustaleń projektu Programu, z której wynika, że brak jest prawdopodobieństwa, aby realizacja ustaleń Programu mogła spowodować znaczące oddziaływanie na środowisko. Analiza została przeprowadzona działając na podstawie art. 54 ust 1 art. 57 pkt. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2016 poz. 353 z p. zm.). Ponadto z analizy projektu dokumentu wynika, że dokument wyznacza ramy dla przedsięwzięć mogących znacząco negatywnie oddziaływać na środowisko oraz zawiera inne ustalenia mogące negatywnie oddziaływać na środowisko.

W piśmie z dnia 5 maja 2017 r. (WSTIII.410.37.2017.KŁ) Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie przedstawił opinię w zakresie ochrony środowiska dotyczącą projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 wraz z Prognozą Oddziaływania na Środowisko. W opinii przedmiotowy organ ustalił obowiązek przeprowadzenia inwentaryzacji przyrodniczej budynku wskazanego do termomodernizacji przez doświadczonego ornitologa, chiropterologa i wdrożenia odpowiednich rozwiązań chroniących w przypadku zasiedlenia budynków przez gatunki chronione. Ponadto w zakresie przedsięwzięć polegających na przebudowie dróg publicznych, rozbudowie infrastruktury rowerowej i pieszej, budowie parkingów i budynków Program przewiduje obowiązek rozpoznania przyrodniczego w celu zidentyfikowania obszarów problemowych i ustalenia odpowiednich rozwiązań chroniących.

Przedmiotowy organ stwierdza, iż sposób realizacji zintegrowanych działań na rzecz lokalnej społeczności wskazuje na powiązanie z zasadą zrównoważonego rozwoju, a realizacja ustalonych w Programie działań będzie następować w sposób pozwalający na osiągnięcie planowanych efektów bez szkody dla innych elementów środowiska, w tym zasobów przyrody i funkcji ekologicznych zgodnie z pojęciem zrównoważonego rozwoju z art. 3 pkt. 50 Prawo ochrony środowiska (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 519, ze zm.).

W piśmie z dnia 5 maja 2017 r. (WSTIII.410.37.2017.KŁ) Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie przedstawił opinię w zakresie ochrony środowiska dotyczącą Projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 wraz z Prognozą Oddziaływania na Środowisko. W opinii przedmiotowy organ stwierdza, iż realizacja ustalonych w Programie działań będzie następować w sposób pozwalający na osiągnięcie planowanych efektów bez szkody dla innych elementów środowiska, w tym zasobów przyrody i funkcji ekologicznych, nie powodując pogorszenia stanu obszarów chronionych w tym Natura 2000 i stanu wód w obrębie obszaru jednolitych części wód podziemnych.

Projekt niniejszego dokumentu skonsultowano również z Lubelskim Państwowym Wojewódzkim Inspektoratem Sanitarnym w Lublinie. W dniu 26 kwietnia 2017 r. Lubelski Państwowy Wojewódzki Inspektorat Sanitarny w Lublinie w piśmie na podstawie art. 54 ust. 1 oraz art. 58 ust. 1 pkt 2 ustawy z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2016 poz. 353 ze zm) pozytywnie zaopiniował projekt Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022.

W opinii stwierdzono, że przygotowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 poprzedziło opracowanie szczegółowej diagnozy społeczno-ekonomicznej obejmującej diagnozę w sferze: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej, która pozwoliła na identyfikację i wyodrębnienie obszaru zdegradowanego w gminie Tarnogród. Identyfikacja głównych problemów została przeprowadzona na podstawie przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych, badań ankietowych, analizy posiadanych danych wraz z odniesieniem się do ustaleń Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tarnogród.

Na podstawie wyników przeprowadzonej delimitacji obszaru zdegradowanego oraz po wykonaniu szczegółowej analizy obszaru wskazano sołectwa lub dzielnice, charakteryzujące się kumulacją negatywnych zjawisk pozwalających na wytypowanie czterech jednostek pomocniczych tworzących dwa podobszary.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 oraz Prognoza Oddziaływania na Środowisko projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 na mocy obwieszczenia xxxxx z dnia xxxxx zostały poddane konsultacjom społecznym w dniach xxxxx

W opinii z dnia z dnia 5 maja 2017 r. (WSTIII.410.37.2017.KŁ) Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie uznał, iż na etapie Programu brak jest prawdopodobieństwa wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko w tym na obszary Natura 2000 realizacji postanowień dokumentu.

Gmina Tarnogród przewidziała prowadzenie monitoringu skutków realizacji postanowień Lokalnego Programu Rewitalizacji w zakresie oddziaływania na środowisko zgodnie z przyjętym w dokumencie procesem monitoringu opisanym w podrozdziale 12.1.

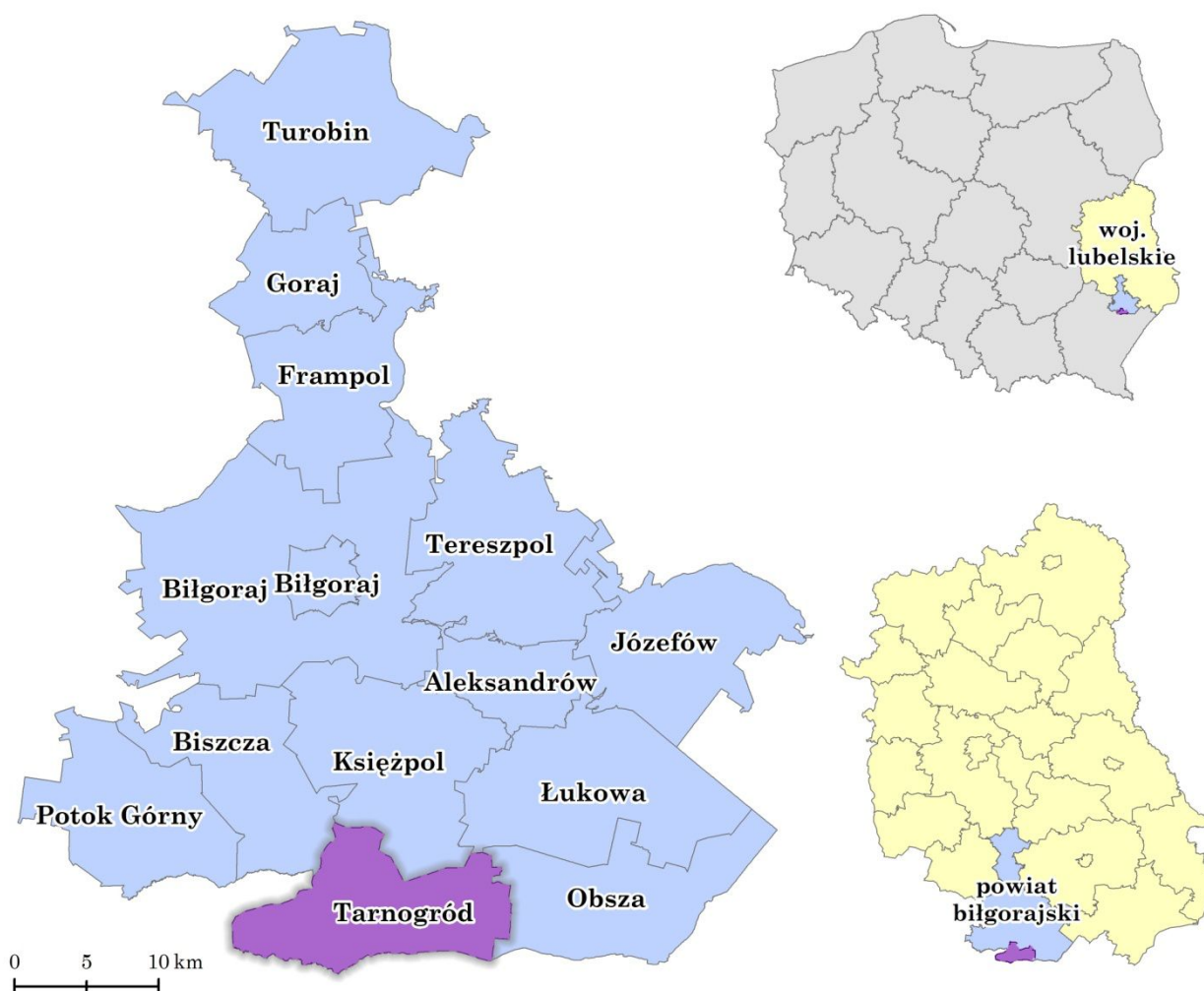
ZAŁĄCZNIK NR 1. SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA OBSZARU GMINY TARNOGRÓD

Położenie i historia

Położenie

Tarnogród jest gminą miejsko-wiejską położoną na południowym krańcu województwa lubelskiego w powiecie biłgorajskim w odległości około 20 km od miasta powiatowego Biłgoraj oraz około 110 km od miasta wojewódzkiego Lublin. Zgodnie z klasyfikacją jednostek terytorialnych do celów statystycznych NUTS, gmina Tarnogród znajduje się w obrębie podregionu chełmsko-zamojskiego PL312.

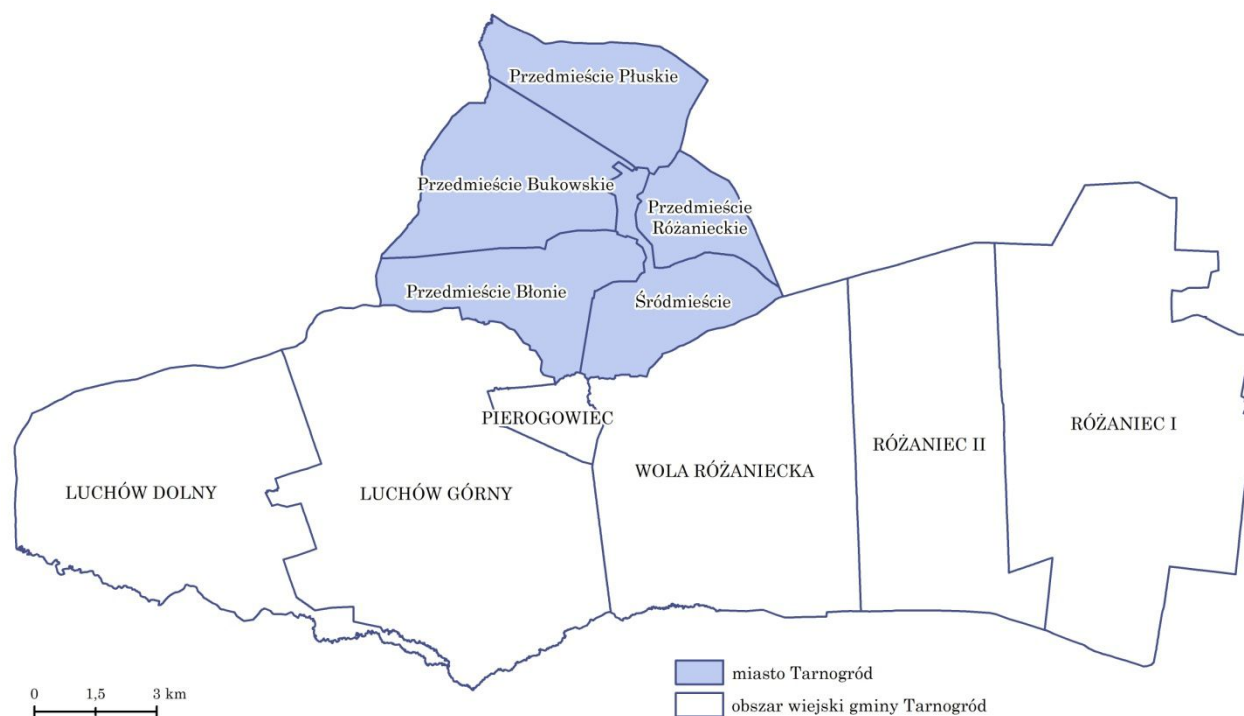
Ryc. 6. Położenie gminy Tarnogród

Źródło: opracowanie własne

Powierzchnia gminy Tarnogród to 11 425 ha (6,8% powierzchni powiatu biłgorajskiego), z czego 1 069 ha obejmuje obszar miasta Tarnogród, natomiast 10 356 ha obszar wiejski. Rozciągłość południkowa gminy wynosi 10,4 km a równoleżnikowa 19,3 km¹⁰. Gmina Tarnogród graniczy z gminami wiejskimi: Biszczka, Księżpol, Łukowa, Obsza oraz gminami położonymi w granicach administracyjnych województwa podkarpackiego: Adamówka, Stary Dzików i Kuryłówka. Rolę ośrodka administracji publicznej pełni miasto Tarnogród, będące jednocześnie ośrodkiem koncentracji funkcji podstawowych i rozwoju ponadlokalnych funkcji specjalistycznych oraz wspomagania rozwoju funkcji przemysłowej małych miast.

Ryc. 7 Podział gminy Tarnogród na sołectwa

Źródło: opracowanie własne

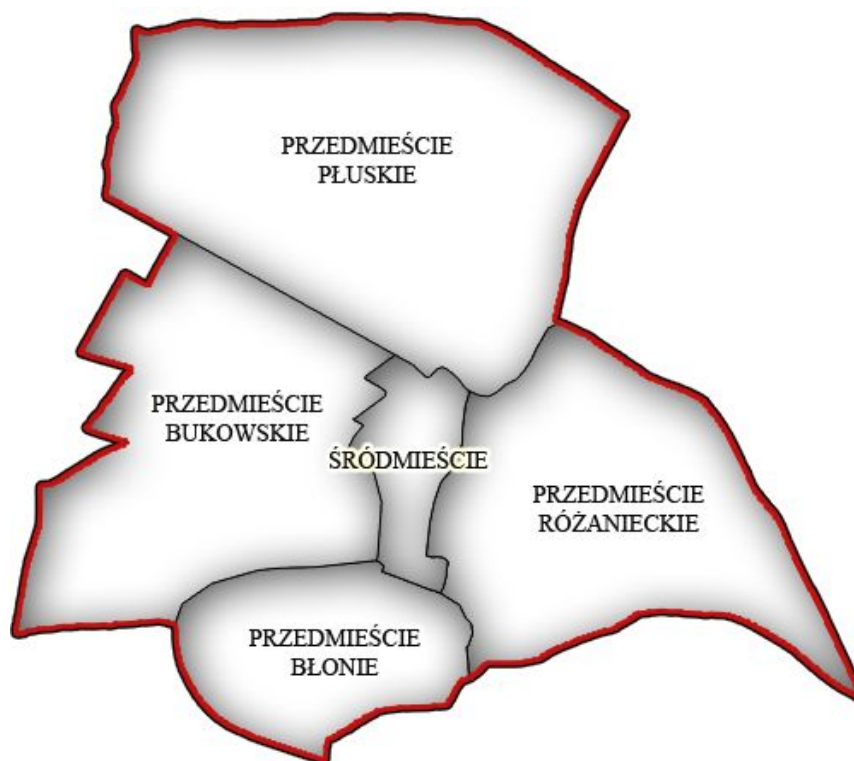
Obszar miasta podzielony jest na 5 dzielnic: Śródmieście, Przedmieście Płuskie, Przedmieście Bukowskie, Przedmieście Błonie, Przedmieście Różanieckie. W Tarnogrodzie znajduje się 55 ulic, najdłuższą z nich jest ul. 1 Maja. Ulice są głównym czynnikiem kształtującym układ urbanistyczny miasta¹¹. W skład wiejskiej części gminy wchodzi 4 miejscowości Luchów Dolny, Luchów Górny, Różaniec, Wola Różaniecka, do których należy 15 integralnych części wsi, kolonii, osad¹² podzielonych na 6 sołectw: Luchów Dolny, Luchów Górny, Pierogowiec, Różaniec Pierwszy, Różaniec Drugi, Wola Różaniecka. Największą miejscowością wiejską jest Różaniec Pierwszy.

¹⁰ Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2015 r.

¹¹ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Tarnogr%C3%B3d>

¹² Dane BDL GUS, 2015

Ryc. 8. Podział administracyjny miasta Tarnogród

Źródło: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2c/Tarnogr%C3%B3d_Administrative_Division.png

Gmina Tarnogród wchodzi w skład Roztoczańsko-Puszczańskiego Obszaru Funkcjonalnego, o znaczeniu regionalnym oraz Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego o znaczeniu ponadregionalnym. Obszary te charakteryzują się utrudnionym dostępem do ośrodka wojewódzkiego oraz ośrodków subregionalnych, a także słabo rozwiniętą siecią mniejszych miast. Biorą one również znikomy udział w procesach rozwojowych kraju. Gminy należące do obszarów funkcjonalnych oferują niedochodowe miejsca pracy, cechują się niewielką aktywnością zawodową mieszkańców oraz brakiem alternatywnych źródeł dochodów. Celem istnienia Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego jest wzmocnienie powiązań funkcjonalnych gmin z lokalnymi ośrodkami rozwoju oraz stworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości i turystyki¹³.

Gmina Tarnogród w dużym stopniu korzysta z zasobów oferowanych przez miasto powiatowe. Biłgoraj posiada dobrze rozwiniętą bazę usługową w zakresie administracji, edukacji, kultury i rozrywki.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania fizycznogeograficzne, gmina Tarnogród leży w pasie obniżek przedgórskich w mezoregionie Płaskowyż Tarnogrodzki, stanowiącym część Kotliny Sandomierskiej¹⁴. Wysokość bezwzględna gminy oscyluje w przedziale 220-250 m n.p.m.

¹³ *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego*

¹⁴ *Regionalizacja Fizycznogeograficzna Polski wg Jerzego Kondrackiego*

Rys historyczny

Miasto Tarnogród

W roku 1567, król Zygmunt August zezwolił na lokalizację miasta na prawie magdeburskim. Tarnogród znajdował się na terenie starostwa krzeszowskiego. Miasto zbudowano wokół nieforemnego czworobocznego rynku i obwiedziono wałem ziemnym, z trzema bramami: jarosławska, korchowska i biłgorajska.

W 1569 roku w Tarnogrodzie zbudowano szpital dla starców i kalek oraz kościół przyszpitalny pw. Św Ducha. Przed 1591 rokiem wybudowano cerkiew i kościół pw. NMP, św. Anny i św. Wawrzyńca, przy którym w 1598 roku powstała parafia. Przy cerkwi i kościele istniały szkoły wyznaniowe. Król Stefan Batory w przywileju z 1578 roku pozwolił mieszczanom zbudować ratusz i budynki z nim związane. W 1588 roku Tarnogród wraz z całym starostwem krzeszowskim przeszedł na wieczysta własność Jana Zamoyskiego i jego potomków.

W 1591 roku miasto liczyło 373 domy, z tego 57 domów przy rynku i dalszych 316 przy ulicach i na przedmieściach. Mieszkało tu ponad 100 rzemieślników, w tym rzadko spotykani w innych miasteczkach miecznicy, pancernicy, hafciarze, iglarze i złotnicy. W 1624 roku mieszczanie tarnogrodzcy wystawili za miastem drewniany kościół parafialny, odbudowany w latach 1632-34. W poł. XVII wieku wojska nieprzyjacielskie dokonały zniszczeń. Najpierw Kozacy w 1648 roku, a następnie wojska węgierskie Rakoczego w 1656 roku.

W 1569 roku zabroniono osiedlania się Żydów w Tarnogrodzie. Jednak już w 1590 roku Żydzi osiedlili się powołując się na przywilej Stefana Batorego. W 1686 roku Żydzi otrzymali od Marcina Zamoyskiego prawo osiedlania się w mieście i wybudowali synagogę murowaną. Na przełomie XVI i XVII wieku założono cmentarz żydowski, który był czynny do 1942 roku. Drugi powstał w 1942 roku w miejscu egzekucji Żydów. Pierwszy kościół drewniany spalił się w 1629 roku. Następny wybudowano w latach 1632-1634. W 1750 roku rozpoczęto budowę nowego, murowanego kościoła parafialnego. Pierwotnie cmentarz grzebalny istniał wokół kościoła.

W 1810 roku Tarnogród został miastem powiatowym w obrębie departamentu lubelskiego i był nim do roku 1842, kiedy przyłączono go do powiatu zamojskiego. W 1870 roku Tarnogród utracił prawa miejskie, a odzyskał je ponownie dopiero w 1987 roku. W 1910 roku powstał w Tarnogrodzie szpital dla miejscowej jednostki wojskowej.

W 1 poł. XIX wieku w Tarnogrodzie powstała szkoła elementarna, którą w 1851 roku zlikwidowano i utworzono unicką szkołę parafialną, działającą do 1864 roku. Pod koniec XIX wieku znajdowały się tu: szkoła 2-klasowa początkowa, dwie cerkwie, synagoga, żydowski dom modlitwy, przytułek dla starców, urząd gminy z kasą wkładowo – zaliczkową, stacja pocztowa i roгатka celna. W 1920 roku powstała Publiczna Szkoła Powszechna. Według spisu z 1921 roku osada liczyła 756 domów i 4679 mieszkańców, w tym 609 Ukraińców i 2238 Żydów. W 1938 roku powstała tu Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska.

15 września 1939 roku doszło do potyczki żołnierzy polskich z niemieckimi. W okresie okupacji hitlerowskiej utworzono w osadzie szkołę ukraińską. 1 listopada 1942 roku Niemcy

zamordowali tu około 1800 Żydów, a pozostałych wysiedlono do Biłgoraja. 30 czerwca 1943 roku z osady wysiedlono około 1000 Polaków.

W roku 1944 w Tarnogrodzie powołano zarząd gminy na czele z wójtem i radnymi. Powstawały nowe instytucje społeczne, m. in.: Kółko Rolnicze, Gminna Spółdzielnia „SCh”, Bank Spółdzielczy, Spółdzielnia Pracy „Metalowiec”, cegielnia, piekarnia, a także inne zakłady. W roku szkolnym 1962/63 otwarto 5-letnie Technikum Ekonomiczne i 3-letnią Zasadniczą Szkołę Handlową. Pracę wznowił Szpital Rejonowy i zaczęła znowu działać Ochotnicza Straż Pożarna.

Od 1975 roku w Tarnogrodzie organizowane są spektakle teatralne w ramach Sejmików Wiejskich Zespołów Teatralnych.

W 1987 roku Tarnogród decyzją Rady Ministrów odzyskał prawa miejskie.

Do 1954 roku obszar gminy podzielony był na dwie oddzielne jednostki administracyjne: gminę Tarnogród, w skład której wchodziło miasto Tarnogród oraz gminę Wola Różaniecka odpowiadającą obecnemu obszarowi wiejskiemu.

Od 2 lipca 1976 do 30 września 1982 w skład gminy Tarnogród wchodziły również miejscowości obecnie znajdujące się w granicach gminy Biszczka: Bukowina Pierwsza, Bukowina Druga i Wola Kulońska.

W 2006 roku powierzchnię gminy zwiększono z 11 397 ha na 11 425 ha¹⁵.

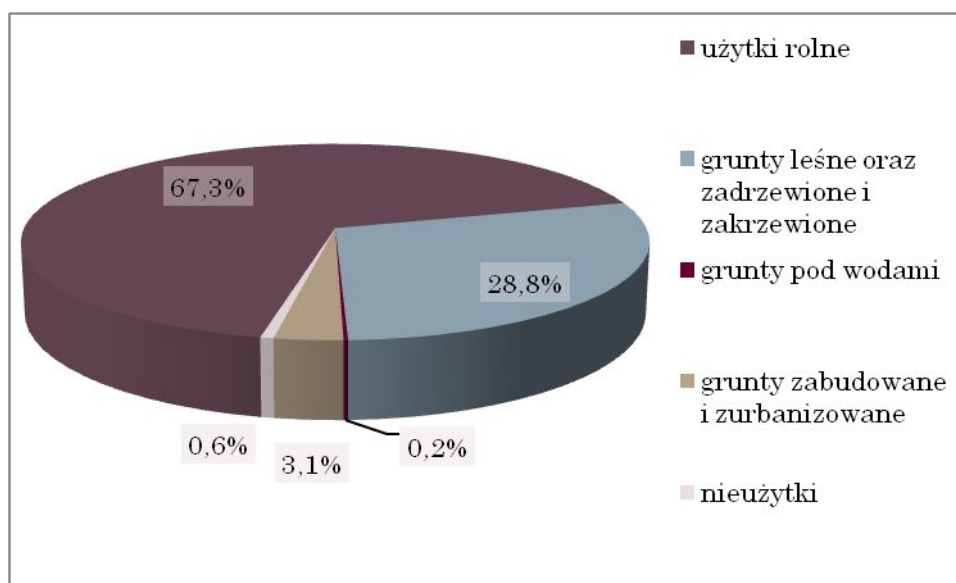
Strefa środowiskowa

Użytkowanie gruntów

Według danych BDL GUS z 2014 roku ogólna powierzchnia gminy wynosiła 11 425 ha. Na powierzchnię ogólną składają się m.in.: użytki rolne (7 698 ha), grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione (3 330 ha), grunty pod wodami (31 ha), grunty zabudowane i zurbanizowane (358 ha), nieużytki (7 ha) oraz tereny różne (1 ha).

¹⁵ <http://coi.tarnograd.eu/index.php?go=historia>

Wykres 1. Użytkowanie gruntów w gminie Tarnogród

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS, 2014

Tabela 6. Użytkowanie gruntów w strukturze obszaru miejskiego i wiejskiego gminy Tarnogród

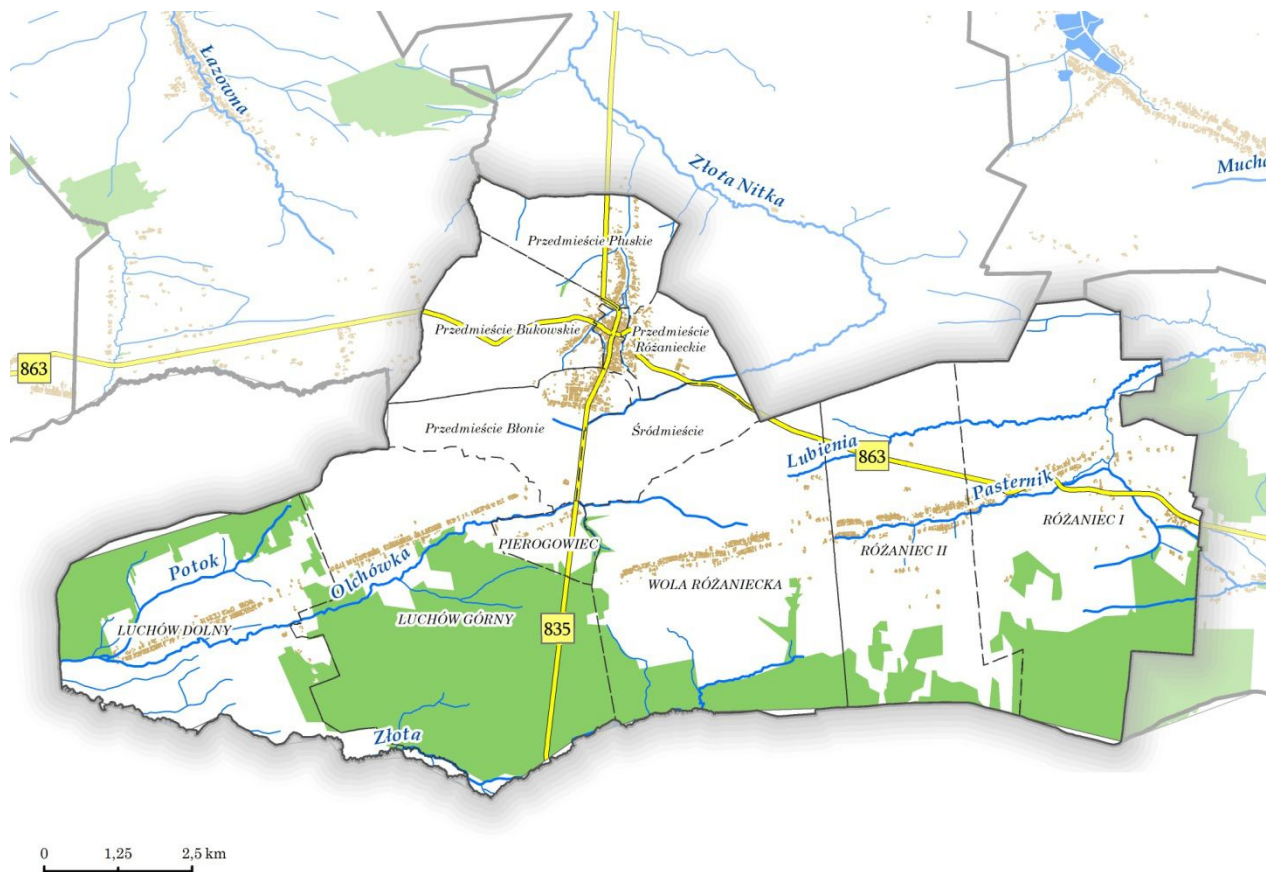
Użytkowanie gruntów	Gmina Tarnogród	Udział w pow. Gminy Tarnogród	Miasto Tarnogród	Udział w pow. Miasta Tarnogród	Obszar wiejski gm. Tarnogród	Udział w pow. obszaru wiejskiego gm. Tarnogród
Powierzchnia ogółem	11 425 ha	100,0%	1 069 ha	100,0%	10 356 ha	100,0%
Użytki rolne	7 698 ha	67,3%	894 ha	83,6%	6 804 ha	65,7%
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	3 330 ha	28,8%	37 ha	3,5%	3 293 ha	31,7%
Grunty pod wodami	31 ha	0,2%	2 ha	0,2%	29 ha	0,3%
Grunty zabudowane i zurbanizowane	358 ha	3,1%	133 ha	12,5%	225 ha	2,2%
Nieużytki	8 ha	0,6%	3 ha	0,2%	5 ha	0,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS, 2014

W strukturze użytkowania gruntów przeważa udział użytków rolnych, stanowiących 67,3% całkowitej powierzchni gminy, co potwierdza jej rolniczy charakter. Dostępnym jest fakt, iż odsetek użytków rolnych na obszarze miasta (83,6%) znacząco

przeważa procentowy udział tego typu gruntów w ogólnej strukturze użytkowania obszaru wiejskiego (65,7%). Gmina charakteryzuje się wysokim odsetkiem terenów leśnych, stanowiących 27,4% powierzchni gminy (3 162 ha), jednak przy lesistości powiatu biłgorajskiego również 39,5% Tarnogród jest jedną z gmin o najniższej powierzchni tego typu użytków. Grunty zabudowane i zurbanizowane obejmują jedynie 3,1% powierzchni gminy.

Ryc. 9 Użytkowanie terenu w gminie Tarnogród

Źródło: Opracowanie własne

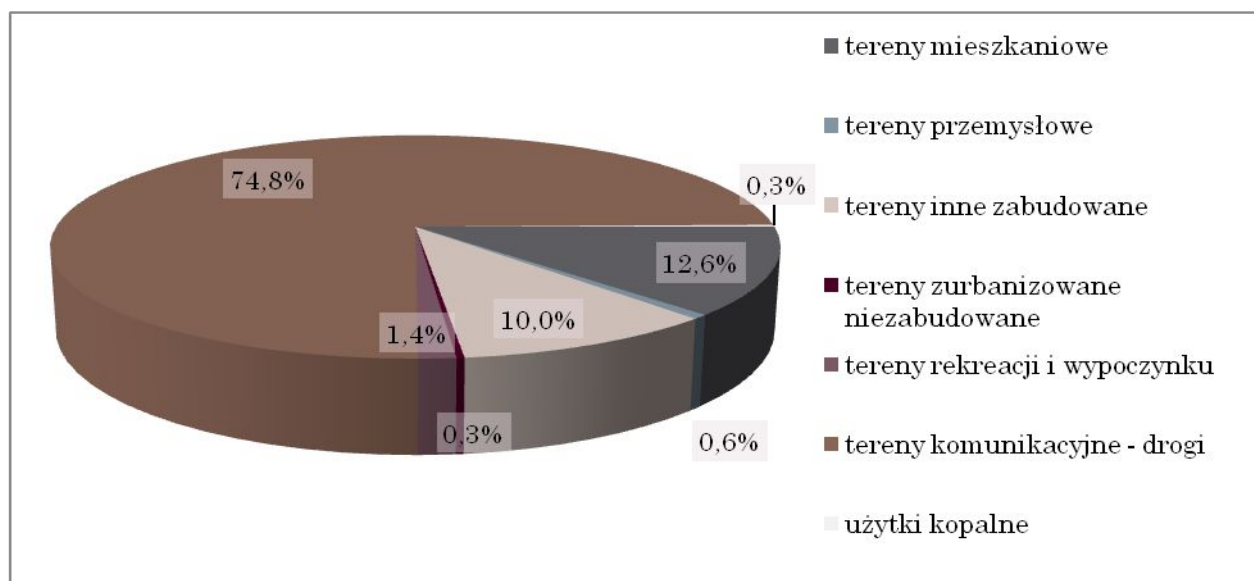
W gminie Tarnogród wśród terenów zabudowanych i zurbanizowanych największą powierzchnię zajmują tereny komunikacyjne – drogi (74,8%). Tereny mieszkaniowe stanowią jedynie 12,6% powierzchni gminy, natomiast inne tereny zabudowane 10,0%. Tereny rekreacji i wypoczynku to 1,4% powierzchni całkowitej gminy.

Na obszarze miasta Tarnogród również największą powierzchnię stanowią tereny komunikacyjne (drogi) – 46,6% powierzchni miasta, natomiast tereny mieszkaniowe – 31,6%. Stosunkowo duży odsetek stanowią także inne tereny zabudowane – 19,5%. Na obszarze miasta nie istnieją tereny przemysłowe.

Na obszarze wiejskim tereny mieszkaniowe i inne tereny zabudowane stanowią łącznie 5,8% powierzchni obszaru wiejskiego, natomiast tereny komunikacyjne (drogi) obejmują największy odsetek na obszarze wiejskim – 91,6%, na drugim miejscu znajdują się tereny inne zabudowa – 9,7%, natomiast na trzecim tereny mieszkaniowe – 5,0%. Ponadto na

obszarze wiejskim znajduje się całkowita powierzchnia terenów przemysłowych gminy Tarnogród, stanowiąca 0,9% powierzchni obszaru wiejskiego.

Wykres 2. Struktura terenów zabudowanych i zurbanizowanych w gminie Tarnogród

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS, 2014

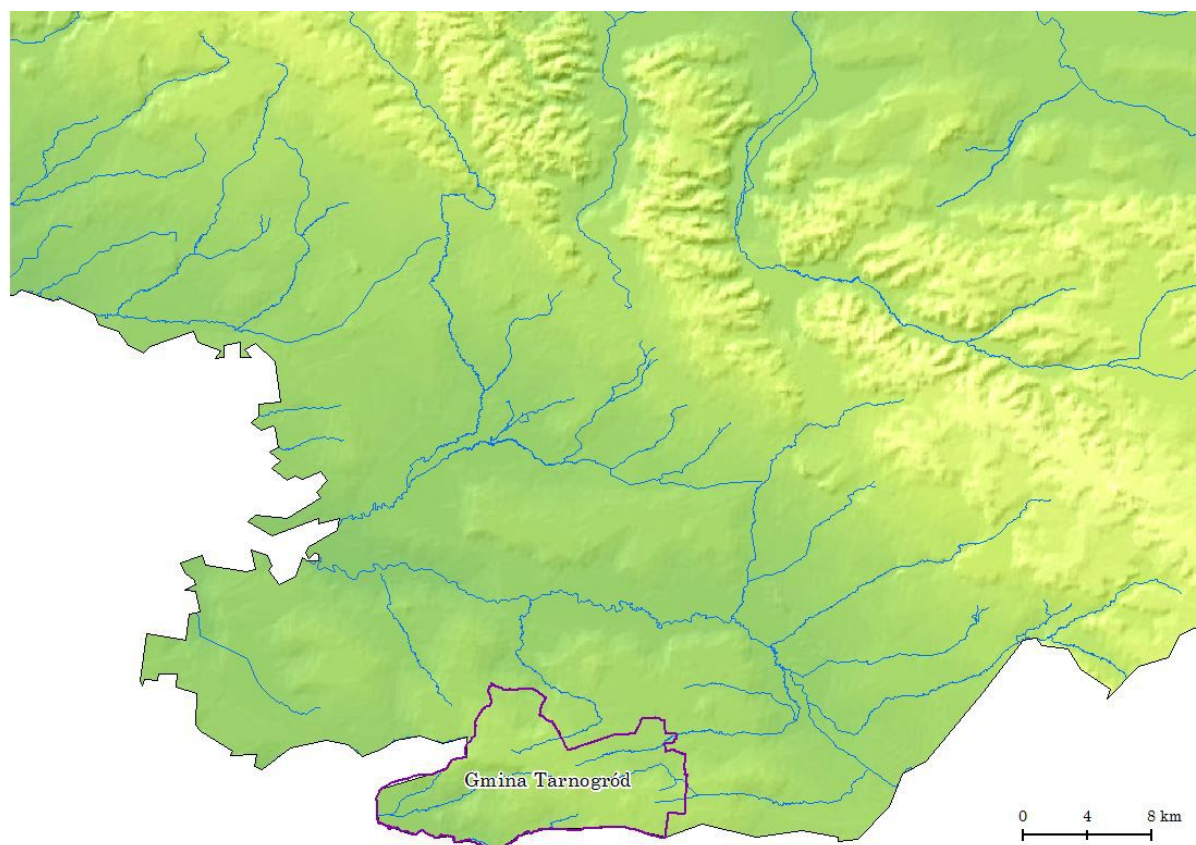
W gminie Tarnogród powierzchnia obszarów szczególnie cennych przyrodniczo jest niewielka. Tereny leśne obejmują głównie południową część gminy i w roku 2015 stanowiły 27,4% powierzchni całkowitej, przy średniej lesistości 38,7% dla powiatu i 23,2% dla województwa. Powierzchnia lasów na terenie miasta to jedynie 1 ha. W gminie nie występują lasy ochronne. W strukturze własności przeważają lasy prywatne, jedynie 5 ha to grunty leśne będące własnością gminy. W procesie dolesiania powierzchnia lasów na przestrzeni lat 2010-2015 wzrosła o 11,1%.

Zasoby glebowe i jakość gleb

Gmina Tarnogród oraz inne gminy położone w obrębie Płaskowyżu Tarnogrodzkiego charakteryzują się falistością terenu. Pod względem jakości zasobów glebowych gminę można zaliczyć do obszarów o słabych warunkach agroekologicznych. Charakterystyczne dla Kotliny Sandomierskiej są gleby słabe. Na terenie gminy występują gleby bielcowe wytworzone z utworów pyłowych pochodzenia fluwialnego¹⁶. Na wzniesieniach spotykane są jary pokryte grubszą warstwą gliny, natomiast w dolinach rzek oraz na terenach podmokłych muły i mady rzeczne. Występują gleby III, IV i V klasy bonitacyjnej, jednak przeważają gleby klasy V i IV. Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku na obszarze gminy funkcjonuje 1142 gospodarstw indywidualnych. Średnia powierzchnia gospodarstw to 8,1 ha.

¹⁶ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

Ryc. 10 Rzeźba terenu gminy Tarnogród

Źródło: opracowanie własne

Zanieczyszczenia gleb należą do jednych z najtrudniejszych do skontrolowania i usunięcia zanieczyszczeń środowiska. Gmina Tarnogród znajduje się w granicy obszarów o wysokim stopniu zagrożenia zanieczyszczeniem pokrywy glebowej. Źródłem zanieczyszczeń gleby jest działalność rolnicza oraz oddziaływania komunikacji samochodowej.

Zasoby wodne

Na obszarze Płaskowyżu Tarnogrodzkiego wody podziemnie występują na poziomach 2-5 m oraz 20-25 m. Poziom wody ulega wahaniom w zależności od pór roku oraz poziomu wód użytkowych¹⁷.

Gmina Tarnogród położona jest w dorzeczu rzeki Tanew oraz San. Gmina cechuje się słabymi warunkami hydrologicznymi. Na obszarze gminy brakuje większego cieków wodnego, występuje jednak rozwinięty system hydrologiczny w postaci strug. Z obszaru miasta Tarnogród wypływa rzeka Złota Nitka. Rzeka cechuje się niewielkim przepływem wody, natomiast stan czystości wody znajduje się poza klasyfikacją. Przez obszar gminy przepływają również rzeka: Lubienia, Olchówka, Pasternik, Złota, będąca dopływem Sanu¹⁸. W gminie Tarnogród występuje również wiele naturalnych zagłębień bezodpływowych

¹⁷ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Tarnogród

¹⁸ Strategia Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007-2015

o powierzchni do kilkudziesięciu m², największe z nich to staw zlokalizowany w północno-zachodniej części miasta przy ul. Nadstawnej. W dzielnicy Przedmieście Błonie znajduje się staw Rogalówka oraz sztuczny zalew¹⁹.

Ochrona przyrody

Teren gminy pokryty jest relatywnie małą powierzchnią obszarów szczególnie cennych przyrodniczo. Według danych BDL GUS w gminie Tarnogród nie występują obszary terytorialnej ochrony przyrodniczej, tj. parki narodowe, parki krajobrazowe, otuliny parków, obszary NATURA 2000, obszary specjalnej ochrony ptaków, czy obszary specjalnej ochrony siedlisk. Jediną formą ochrony przyrody w granicach gminy jest 9 pomników przyrody (BDL GUS, 2015), z czego 4 zostały wpisane do Rejestru Wojewody Lubelskiego. Brak wielkopowierzchniowych form ochrony przyrody nie świadczy jednak o niskich walorach krajobrazowych. Obszar gminy cechuje się falistym ukształtowaniem terenu oraz stosunkowo dużą powierzchnią obszarów zalesionych, co w dużej mierze decyduje o korzystnych warunkach środowiskowych. Największe kompleksy leśne zlokalizowane są w południowej części gminy. Niewielki potencjał turystyczno-rekreacyjny wiąże się z brakiem obszarów prawnie chronionych. Teren gminy Tarnogród cechuje również niewielkie zróżnicowanie gatunkowe fauny i flory.

Zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego Tarnogród jest jedną z gmin wchodzących w skład Roztoczańsko-Puszczańskiego Obszaru Funkcjonalnego. Obszar Funkcjonalny obejmuje południową część województwa lubelskiego (kompleks Puszczy Solskiej i Lasów Janowskich, Roztocze, Płaskowyż Tarnogrodzki, fragment Równiny Biłgorajskiej). Są to tereny o dużej lesistości oraz wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowo-kulturowych. W skład obszaru wchodzi 12 miast oraz 35 gmin wiejskich.

Rejon tarnogrodzki, będący składową Roztoczańsko-Puszczańskiego Obszaru Funkcjonalnego zlokalizowany jest w Kotlinie Sandomierskiej, na pograniczu subregionów: Płaskowyż Tarnogrodzki i Równiny Biłgorajskie. Ogromnym potencjałem rozwojowym terenu są zasoby uzdrowiskowe (wody mineralne, klimat). W obrębie rejonu występują surowce energetyczne (węglowodory) oraz korzystne warunki do produkcji rolnej: agroklimatyczne i glebowe. Dużym problemem rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest utrzymanie właściwego uwilgotnienia gleb²⁰.

Powietrze atmosferyczne

Ocena stanu zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego w województwie lubelskim sporządzana jest corocznie przez Lubelski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska na podstawie wyników pomiarów Państwowego Monitoringu Środowiska²¹.

¹⁹ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Tarnogr%C3%B3d>

²⁰ *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego*

²¹ <http://www.gios.gov.pl/>

Czynnikami wpływającymi na jakość powietrza w województwie lubelskim jest: emisja antropogeniczna wynikająca z działalności człowieka oraz emisja naturalna wynikająca z procesów zachodzących w środowisku przyrodniczym. Pod względem jakości powietrza atmosferycznego województwo lubelskie na tle pozostałych województw wypada bardzo dobrze. Wynika to z niewielkiej ilości emitowanych zanieczyszczeń do atmosfery.

Na bilans energetyczny oraz wielkość zanieczyszczeń powietrza w gminie Tarnogród wpływa jej sytuacja społeczno-gospodarcza. Głównymi czynnikami wpływającymi na degradację powietrza atmosferycznego są zanieczyszczenia komunikacyjne oraz system grzewczy oparty na zespole kotłów węglowych. Źródłem zanieczyszczeń sezonowych jest stosowane przez rolników nawożenie nawozami mineralnymi oraz opryski środkami ochrony roślin. W gminie nie funkcjonują większe przedsiębiorstwa przemysłowe, mogące znacząco oddziaływać na stan i jakość powietrza atmosferycznego²².

Z uwagi na jakość powietrza, obszar gminy Tarnogród należy do strefy lubelskiej. Strefa została zakwalifikowana jako strefa C, co oznacza, że odnotowano poziom stężeń zanieczyszczenia przekraczający poziom dopuszczalny/docelowy. W strefach klasy C wymagane jest przeprowadzenie działań zmierzających do osiągnięcia odpowiednich poziomów substancji w powietrzu w wyznaczonym terminie²³.

Szczegółowa analiza stężeń pyłów w strefie lubelskiej nie wskazała przekroczeń poziomu zanieczyszczeń na obszarze Gminy Tarnogród²⁴. W ostatnich latach obserwuje się systematyczny spadek ilości zanieczyszczeń emitowanych do atmosfery, co związane jest głównie z modernizacją systemu opalania.

Hałas i fale elektromagnetyczne

Uciążliwości środowiska spowodowane hałasem i wibracjami określa klimat akustyczny. Z uwagi na występowanie hałas dzielimy na trzy podstawowe grupy:

- hałas przemysłowy;
- hałas komunalny;
- hałas komunikacyjny.

Głównym czynnikiem generującym uciążliwości spowodowane hałasem jest ruch kołowy w pasie drogowym dróg wojewódzkich nr 835 relacji Lublin-Grabownica Starzeńska i 863 relacji Kopki-Cieszanów oraz dróg powiatowych 2941L i 2944L. Na poziom hałasu komunikacyjnego wpływają czynniki związane z warunkami ruchu, parametrami drogi, rodzajem pojazdów. Wszystkie z ww. dróg stykają się w centralnej części miasta Tarnogród. Obszar miejski cechuje się gęstą zabudową wielorodzinną i jednorodziną. Ruch kołowy przy jednocześnie zwartej sieci osadniczej stanowi ogromne zagrożenie obciążenia tego typu

²² *Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Tarnogród*

²³ http://powietrze.gios.gov.pl/pjp/content/measuring_air_assessment_rating_info

²⁴ *Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Tarnogród*

uciażliwościami, szczególnie dla obszaru miasta Tarnogród. Zagrożenie dokuczliwości hałasu drogowego stale wzrasta ze względu na przyrost liczby pojazdów.

Na terenie gminy Tarnogród oraz całego powiatu biłgorajskiego nie występują obiekty generujące szkodliwe promieniowanie. Obszar narażony jest na skażenie promieniotwórcze w przypadku awarii elektrowni jądrowych na Litwie, Ukrainie lub Słowacji²⁵.

Sfera przestrzenno-funkcjonalna

Struktura funkcjonalno-przestrzenna gminy

Do elementów mających wpływ na strukturę funkcjonalno-przestrzenną gminy Tarnogród zalicza się uwarunkowania antropogeniczne oraz uwarunkowania środowiskowe.

Czynnikami środowiskowymi oddziałującymi na strukturę funkcjonalno-przestrzenną gminy są przede wszystkim: ukształtowanie terenu, rozmieszczenie obszarów leśnych, klimat oraz zasoby glebowe i wodne. Do uwarunkowań antropogenicznych zalicza się strukturę urbanistyczną oraz rozmieszczenie głównych arterii komunikacyjnych, a także dostęp oraz stan infrastruktury komunalnej.

W strukturze użytkowania gruntów w gminie Tarnogród przeważają użytki rolne, stanowiące 67,3% powierzchni całkowitej gminy. Udział użytków rolnych świadczy o jej typowo rolniczym charakterze. Co ciekawe, w podziale na obszar wiejski i miejski gminy ten typ wykorzystania gruntów stanowi 83,6% powierzchni miasta Tarnogród i jedynie 65,7% powierzchni obszaru wiejskiego. Ponadto w południowej, południowo-wschodniej i zachodniej części gminy zlokalizowane są zwarte kompleksy leśne. We zachodniej części gminy znajduje się dolina rzeki Potok, w obrębie której zlokalizowany są tereny bagienne. Południową granicą gminy jest dolina rzeki Złota. Przez obszar gminy przepływają również rzeka: Lubienia, Olchówka oraz Pasternik. Tarnogród charakteryzuje się średnimi warunkami agroekologicznymi. W granicach gminy nie znajdują się wielkopowierzchniowe obszary prawnie chronione, co ma bezpośredni wpływ na potencjał przyrodniczo-krajobrazowy gminy.

Gmina cechuje się gęstą siecią komunikacyjną. Głównymi osiami obszaru są drogi wojewódzkie nr 835 i nr 863 oraz drogi powiatowe 2941L i 2944L przebiegające przez obszar gminy w układzie promieniowym, łączące się w centrum miasta Tarnogród. W obrębie dróg powiatowych 2958L i 2937L na obszarze wiejskim położone są największe miejscowości ze zwartą zabudową mieszkaniową. Na układ urbanistyczny miasta składa się: zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i wielorodzinna, budynki i obiekty użyteczności publicznej, tereny zieleni. W centrum miasta Tarnogród znajduje się historyczny układ urbanistyczny, natomiast na obszarze wiejskim przeważa typ zwartej zabudowy jednorodzinnej i zagrodowej, a miejscowości przyjmują układ ulicówkowy.

Planowanie przestrzenne na szczeblu gminnym skierowane jest bezpośrednio do mieszkańców i społeczności lokalnej gminy. Gmina Tarnogród posiada dziewięć miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących jedynie 9% powierzchni gminy, głównie na potrzeby realizacji celów inwestycyjnych. Sześć z nich opracowano przed

²⁵ *Strategia Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007-2015*

wejściem w życie Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 roku. Tereny posiadające miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią 0,9% powierzchni obszarów objętych pokryciem planistycznym w powiecie biłgorajskim.

Z powodu niskiego stopnia pokrycia planistycznego gmina zobligowana jest do wydawania decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego w celu udzielenia pozwolenia na budowę.

Charakterystyka przestrzeni publicznych gminy

Przestrzeń publiczna jest nieodłącznym elementem struktury zagospodarowania, stanowiącym wizytówkę jednostki administracyjnej. Sposób zagospodarowanie oraz ukształtowanie w jej obrębie głównych funkcji gminy stanowi jeden z wyznaczników jakości życia mieszkańców. Prawidłowe funkcjonowanie przestrzeni publicznych wpływa również na zwiększenie zainteresowania wśród potencjalnych inwestorów i turystów. Sposób zagospodarowania i jakość przestrzeni publicznych jest wyznacznikiem zarządzania budżetem gminy przez władze lokalne. W strukturze gminy główną przestrzenią publiczną jest rynek w centrum miasta na kształcie nieforemnego czworokąta o powierzchni około 4 ha. Jest to jeden z największych rynków w całym kraju. Rynek został podzielony na cztery części systemem ulic oraz otoczony od zewnątrz równoległymi uliczkami. Obiekt pełni funkcję reprezentacyjną gminy oraz jest miejscem spotkań mieszkańców. Wzdłuż zachodniej pierzei usytuowane są domy mieszkalne, natomiast w centralnej oraz wschodniej części rynku dominują obiekty użytku publicznego: Dom Kultury, szpital, przychodnia, dom handlowy, dom weselny, budynki biurowe oraz budynki usługowo-handlowe. W centralnej części rynku znajduje się wybrukowany plac z zadaszoną sceną oraz pomnikiem koguta. Urząd Miejski Tarnogród znajduje się przy ul. Tadeusza Kościuszki 5. Ponadto na terenie miasta znajduje się park przy rynku oraz targowisko i stadion Olimpiakos przy ul. Targowej, przedszkole, szkoły podstawowe, gimnazjum i szkoła średnia. Na terenie wiejskim znajdują się szkoły podstawowe. Obiekty użyteczności publicznej zaspokajają podstawowe potrzeby mieszkańców. Problemem gminy jest stan zagospodarowania przestrzeni publicznej w centrum gminy, które powinno stanowić jej wizytówkę.

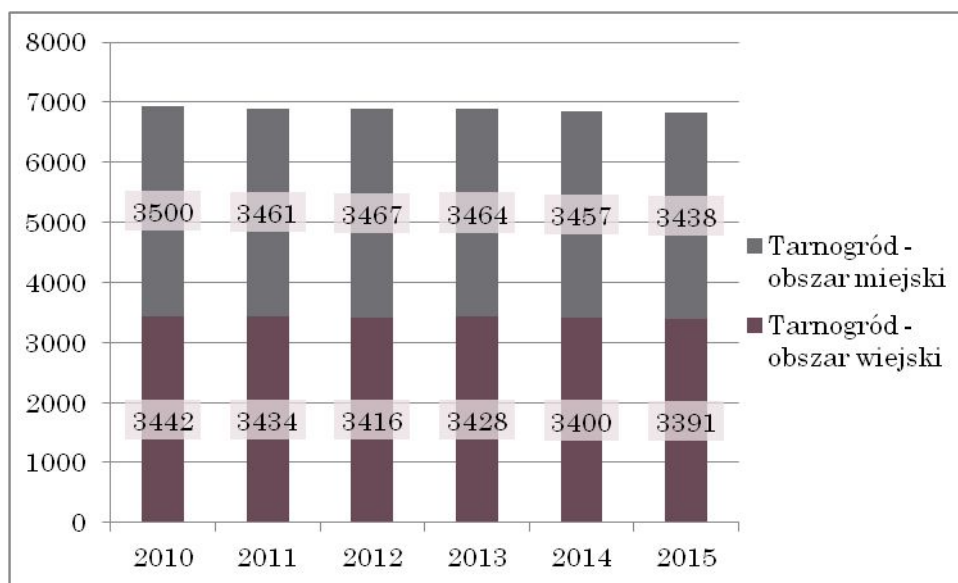
Sfera społeczna

Demografia

Do czynników warunkujących prawidłowy rozwój społeczny gminy zalicza się liczbę oraz strukturę wiekową ludności, a także zachodzące w niej procesy demograficzne.

Według danych BDL GUS w 2015 roku gminę Tarnogród zamieszkiwało 6 829 mieszkańców, stanowiących 6,7% ogółu mieszkańców powiatu biłgorajskiego. Liczba mieszkańców w podziale na obszar miejski i wiejski rozkłada się równomiernie, bowiem miasto Tarnogród zamieszkiwało wówczas 50,3% społeczności lokalnej (3 438 osób). Biorąc pod uwagę zmiany demograficzne w okresie 2010-2015 zauważalny jest nieznaczny, jednak systematyczny spadek liczby ludności, zarówno na obszarze miasta i wiejskim. W 2015 roku liczba osób zamieszkujących obszar gminy, w porównaniu do roku 2010 zmniejszyła się o 1,6% (o 113 osób).

Wykres 3. Liczba ludności w gminie Tarnogród w latach 2010-2015 w podziale na obszar miejski i obszar wiejski

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Gęstość zaludnienia

Wskaźnik gęstości zaludnienia w gminie Tarnogród w 2015 roku wynosił 60 os./km² (na terenie powiatu biłgorajskiego 61 os./km²). Od 2010 roku gęstość zaludnienia zmniejszyła się o 1 os./km². Wskaźnik gęstości zaludnienia jest zróżnicowany ze względu na miejsko-wiejski charakter gminy. Na obszarze miasta Tarnogród wynosi 322 os./km² (zmniejszenie wartości wskaźnika o 5 os./km² od 2010 roku), natomiast na obszarze wiejskim 33 os./km² (niezmiennie w całym analizowanym okresie).

Ruch naturalny i migracje

Analizując liczbę urodzeń i zgonów w okresie 2010-2015 w gminie Tarnogród widać ciągle wahania wskaźników, co w konsekwencji daje zarówno ujemną jak i dodatnią wartość przyrostu naturalnego. Najniższą wartość wskaźnika przyrostu naturalnego odnotowano w 2011 roku (-1,4‰), natomiast największą w 2013 roku (1,5‰).

Analiza wartości wskaźników prezentujących ruch naturalny ludności w latach 2010-2015, potwierdza niekorzystnych trendów demograficznych dotyczących przewagi liczby zgonów nad urodzeniami. W trzech z sześciu analizowanych lat wartość wskaźnika przyrostu naturalnego przyjmowała wartości dodatnie, co stanowiło korzystny czynnik w potencjale ludnościowym gminy. Wyższe wartości wskaźnika odnotowano na obszarze miasta Tarnogród. Tak korzystne trendy nie występują jednak w strukturze demograficznej powiatu biłgorajskiego.

Tabela 7. Urodzenia żywe, zgony i przyrost naturalny na 1000 ludności w latach 2010-2015 w gminie Tarnogród w podziale na obszar wiejski i miejski

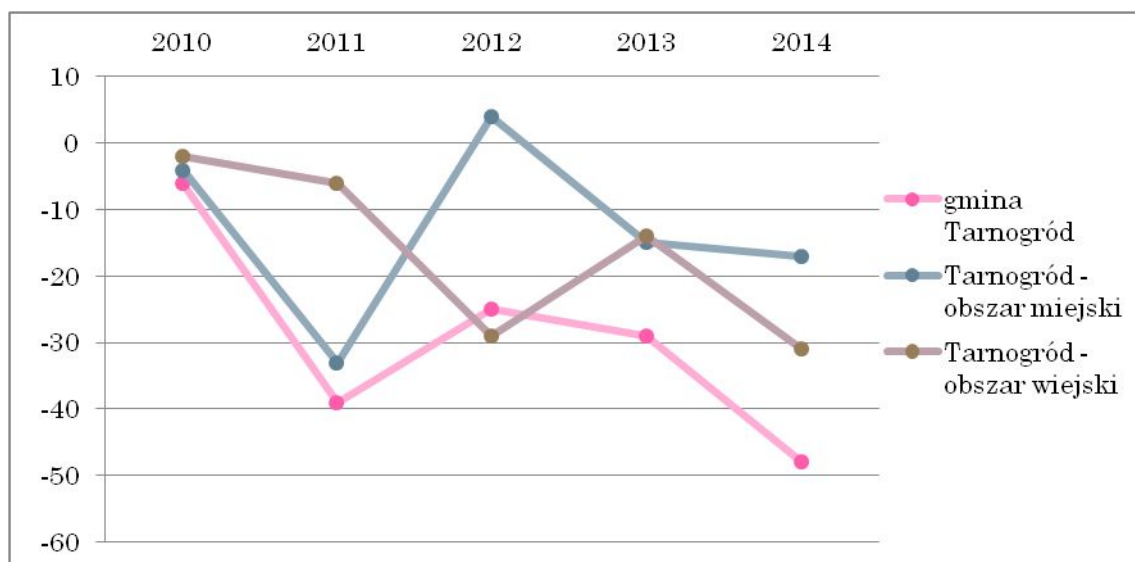
Wskaźnik	Obszar	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Urodzenia żywe na 1000	Gmina Tarnogród	11,5	9,4	9,3	10,6	9,7	9,8
	Tarnogród – miasto	11,5	9,2	10,4	10,4	9,5	9

ludności	Tarnogród – obszar wiejski	11,6	9,6	8,2	10,9	10	10,6
Zgony na 1000 ludności	Gmina Tarnogród	10,4	10,6	9,44	9,2	9,3	10,5
	Tarnogród – miasto	7,2	10,9	9,8	8,7	7,8	8,7
	Tarnogród – obszar wiejski	13,9	10,2	9,1	9,7	10,8	12,4
Przyrost naturalny na 1000 ludności	Gmina Tarnogród	1,2	-1,2	-0,1	1,5	0,4	-0,7
	Tarnogród – miasto	4,3	-1,7	0,6	1,7	1,7	0,3
	Tarnogród – obszar wiejski	-2	-0,6	-0,9	1,2	-0,9	-1,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Gmina Tarnogród charakteryzuje się przewagą emigracji nad imigracją, co oznacza, że więcej osób wymeldowuje się z gminy niż decyduje się na zamieszkanie na jej obszarze. W roku 2014 w gminie zameldowało się 41 osób, natomiast wymeldowało 89 osób, co daje saldo migracji -48. W podziale na obszar miejski i wiejski, więcej osób zdecydowało się na zameldowanie na obszarze miejskim (22 osoby). Wskaźnik salda wynosił wówczas na obszarze miasta -17, natomiast na obszarze wiejskim -31.

Wykres 4. Saldo migracji na 1000 mieszkańców w gminie Tarnogród w podziale na obszar wiejski i miejski w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

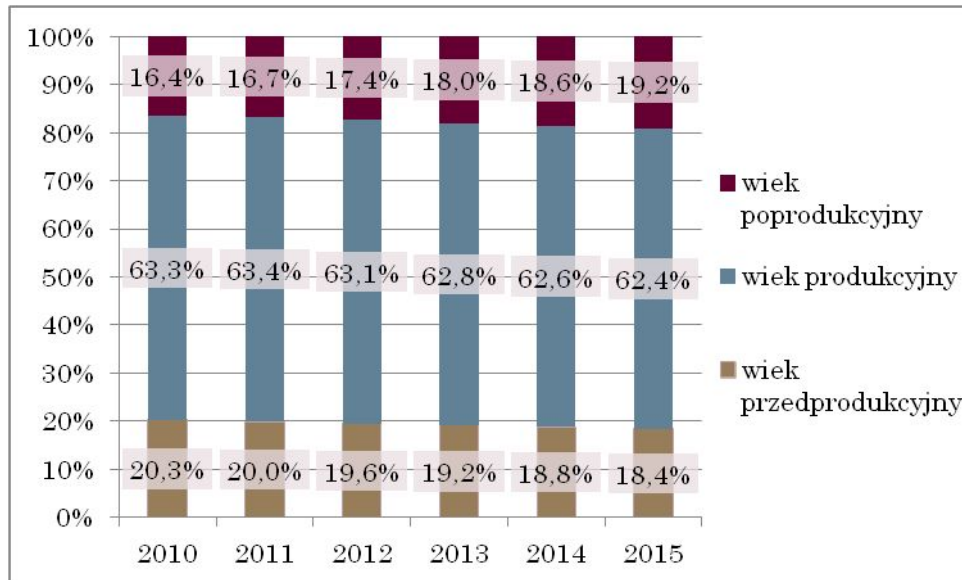
Struktura płci i ekonomiczne grupy wieku

Struktura płci w populacji mieszkańców gminy Tarnogród wykazuje nieznacznie większy udział kobiet w ogólnej liczbie ludności (50,2% ogółu ludności). Współczynnik feminizacji w gminie wynosi 101 i jest to wartość niższa niż średnia dla powiatu biłgorajskiego (103). W podziale na obszar wiejski i miejski współczynnik przyjmuje większą wartość na obszarze miasta (105), natomiast na obszarze wiejskim przeważa liczna mężczyźni, co w wyniku daje wartość współczynnika 96. Przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn jest szczególnie widoczna w przedziale wiekowym 60 lat i więcej.

Poddając analizie strukturę ludności w podziale na ekonomiczne grupy wieku, w latach 2010-2015 obserwuje się gwałtowny spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 10,9%) i wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (o 14,9%) zarówno na obszarze

miasta jak i terenie wiejskim gminy. Zachodzące trendy świadczą o postępującym procesie starzenia się społeczeństwa, który widoczny jest w całej Polsce. W 2015 roku największy odsetek w ogólnej liczbie ludności gminy stanowiły osoby w wieku produkcyjnym – 62,4% i od 2011 roku ulega zmniejszeniu.

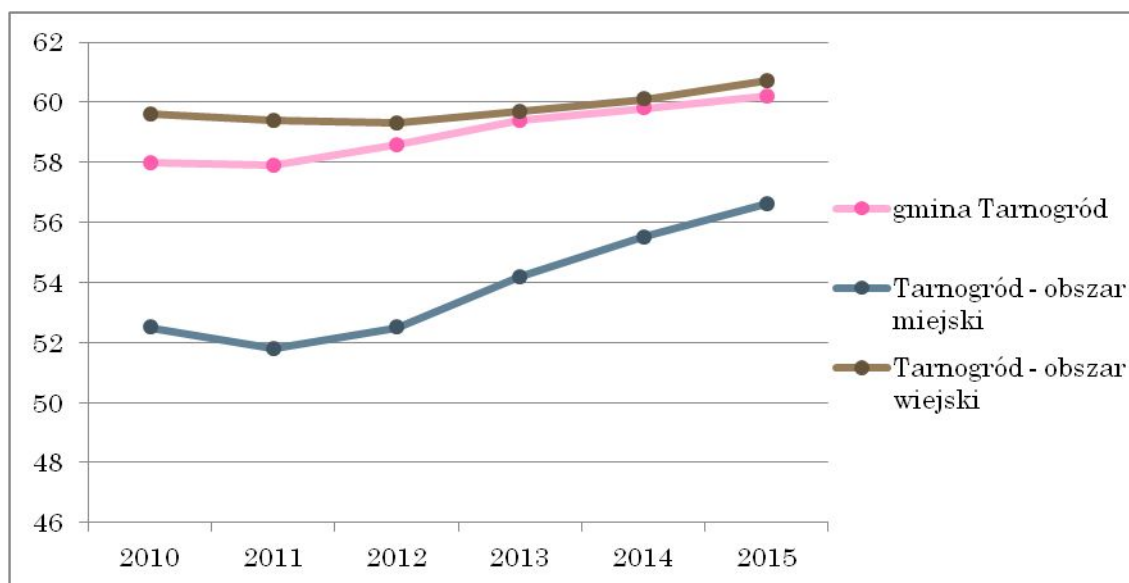
Wykres 5. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w latach 2010-2015 na terenie gminy Tarnogród

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wskaźnik obciążenia demograficznego jest miarą prezentującą relacje ludność w wieku nieprodukcyjnym (suma liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym) na 100 osób w wieku produkcyjnym. Wartość wskaźnika w okresie 2010-2015 ulegała nieznacznemu wzrostowi, jedynie w roku 2011 odnotowano spadek wartości wskaźnika o 0,1 punktu procentowego. W roku 2015 jego wartość wyniosła 60,2. Na terenie miejskim wartość wskaźnika stale rośnie, natomiast na obszarze wiejskim od 2013 roku systematycznie spadała.

Wykres 6. Wskaźnik obciążenia demograficznego na terenie gminy Tarnogród w podziale na obszar wiejski i miejski w latach 2010-2015

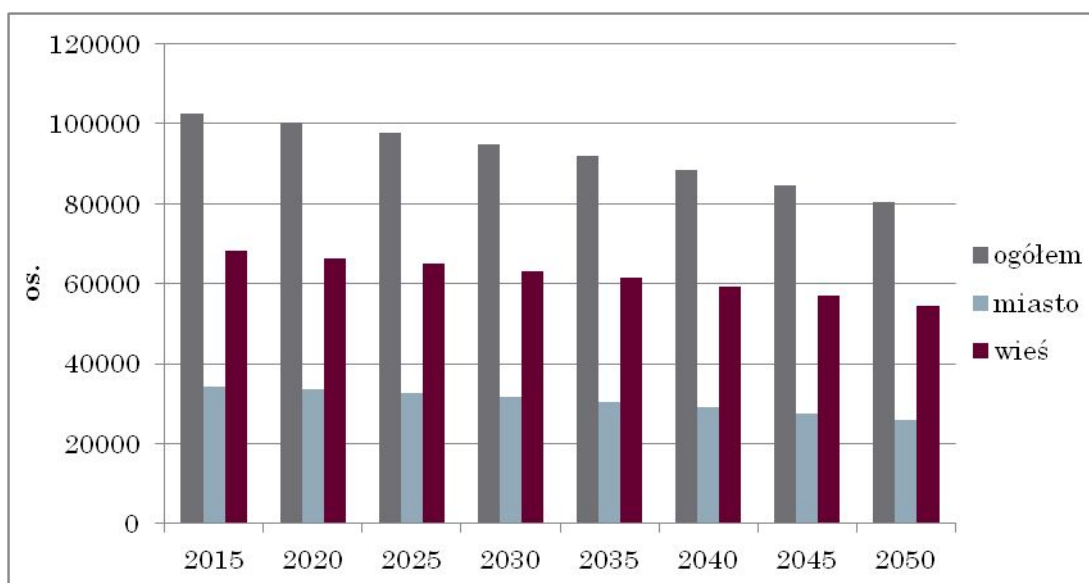
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Niekorzystne trendy demograficzne zachodzące w strukturze demograficznej gminy będą miały szkodliwy wpływ na rynek pracy oraz system ubezpieczeń społecznych. Zachodzące trendy mogą również wpłynąć na sytuację finansową gminy, ponieważ wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym przy jednoczesnym wzroście zapotrzebowania na usługi medyczne dla osób starszych spowoduje potrzebę zwiększenia wydatków na pomoc społeczną i zapewnienie opieki osobom starszym.

Prognoza demograficzna

Zgodnie z prognozą liczby ludności Głównego Urzędu Statystycznego w 2050 roku powiat biłgorajski będzie zamieszkiwało o 21,5% mniej ludności w stosunku do roku 2015. Zgodnie z prognozą tereny miast powiatu biłgorajskiego do 2050 roku opuści ok. 24,6% mieszkańców (w porównaniu do 2015 roku), natomiast tereny wiejskie 19,9%. Prognozowana większa emigracja z miast niż z terenów wiejskich związana jest z tendencją występującą zarówno na obszarze województwa lubelskiego jak i całego kraju. Wynika to w podejmowania coraz częstszych decyzji na osiedlanie się na obszarach wiejskich.

Wykres 7. Prognoza zmiany liczby ludności w powiecie biłgorajskim w latach 2015-2050

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Źródła utrzymania ludności

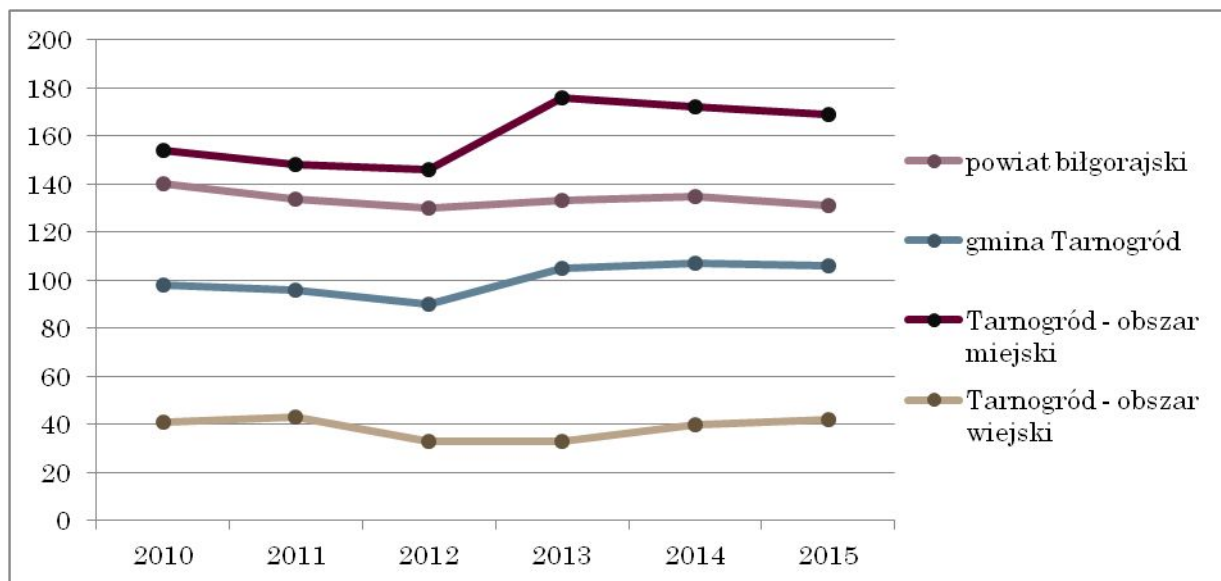
Składową rynku pracy są zasoby kapitału ludzkiego oraz jego wykorzystanie (z punktu widzenia grup wiekowych, wykształcenia, kategorii zdrowotnych), podział pracowników według pracujących w poszczególnych sektorach gospodarki narodowej (wielkość zatrudnienia), a także wielkość i struktura bezrobocia. Rynek pracy pełni dwie podstawowe funkcje: dla ludzi występujących z podażą pracy stwarza możliwość otrzymania dochodów, natomiast dla firm zgłaszających popyt na pracę jest źródłem tego podstawowego czynnika wytwórczego.

Odpowiednie funkcjonowanie lokalnego rynku pracy oraz jego stały rozwój jest czynnikiem warunkującym prawidłowy poziom rozwoju gminy. Do czynników determinujących rodzaj i charakter rynku pracy zalicza się strukturę gospodarczą oraz zasoby ludzkie.

Według danych BDL GUS w 2015 roku 726 mieszkańców gminy Tarnogród posiadało zatrudnienie²⁶. Pomimo stałego zmniejszania się zaludnienia na obszarze gminy w okresie 2010-2015, liczba osób pracujących wzrosła o 6,5%. W podziale na miasto i obszar wiejski, większy odsetek pracujących (80,2%) stanowili mieszkańcy miasta Tarnogród. W podziale na płeć 52,6% (382 osoby) pracujących stanowiły kobiety. Wskaźnik osób pracujących na 1000 mieszkańców dla obszaru gminy w roku 2015 wyniósł 106 (miasto Tarnogród - 169, obszar wiejski - 42) i był znacznie niższy niż wartość dla powiatu biłgorajskiego - 131. Gwałtowny wzrost wskaźnika we wszystkich jednostkach terytorialnych odnotowano w 2013 roku.

²⁶ Liczba pracujących wg innego podziału niż PKD

Wykres 8. Pracujący na 1000 ludności w latach 2010-2015 na terenie powiatu biłgorajskiego i gminy Tarnogród (w podziale na obszar wiejski i miejski)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Według BDL GUS w roku 2015 średnie wynagrodzenie w powiecie biłgorajskim wynosiło 3344 zł brutto, natomiast w województwie lubelskim 3699 zł, w relacji do średniej krajowej wartość ta stanowiła 80,6%. Wartość wynagrodzenia od 2010 r. wzrosła o 681 zł brutto.

Wykluczenie społeczne

Realizacją zadań w zakresie pomocy społecznej w gminie zajmuje się Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tarnogrodzie funkcjonujący przy Urzędzie Miejskim znajdujący się przy ul. 22 Lipca w Tarnogrodzie.

Według BDL GUS w 2015 roku z pomocy społecznej w gminie Tarnogród skorzystały 132 gospodarstwa domowe, z czego 91 gospodarstw (69%) znajdowało się poniżej kryterium dochodowego (dochód na osobę nie przekracza 514 zł). Na przestrzeni lat 2010-2015 liczba osób korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się o 15,3%. W ubiegłym roku pomocy udzielono 484 osobom.

Zgodnie z Gminną Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Tarnogród na lata 2014-2020 w 2013 roku z pomocy społecznej korzysta średnio 149 rodzin – 585 osób w rodzinach, co stanowi 9,85 % w stosunku do liczby rodzin w gminie (1512 rodzin) i 8,27 % w stosunku do ogólnej liczby osób w gminie (7069). Do głównym powodów przyznawania pomocy społecznej należy:

- bezrobocie – stanowi 42,28 % rodzin korzystających z pomocy,
- niepełnosprawność - 37,58 % rodzin,
- długotrwała lub ciężka choroba i bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych – 29,53 %,
- potrzeba ochrony macierzyństwa – 24,16 %,
- alkoholizm – 22,14 %,
- klęski żywiołowe i zdarzenia losowe występują sporadycznie, co 2 lub 3 lata.

Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2012-2014 nie zmieniła się, zaobserwowano jednak zjawisko zwiększania się liczby zasiłkobiorców stałych, z 7 do 11 osób, tj. wzrost o 57 %, co jest skutkiem osiągania wieku emerytalnego lub niepełnosprawności osób, które z różnych przyczyn nie nabyły uprawnień do świadczeń z ZUS lub KRUS. W gminie Tarnogród 125 rodzin – 84 % w stosunku do ogólnej liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej, korzysta ze wsparcia w ramach Programu Rządowego *Pomoc państwa w zakresie dożywiania*. Pomoc w ramach tego programu udzielana jest w postaci posiłków dla 172 dzieci, zasiłków celowych dla 54 rodzin pomocy w naturze – 27 rodzin. Łączna kwota przyznanych świadczeń w roku 2013 – 189.399 zł i od kilku lat jest na porównywalnym poziomie.

Tabela 8. Liczba rodzin, którym przyznano pomoc według powodów przyznania pomocy

Powody przyznania pomocy	2010 r.	2014 r.
Ubóstwo	56	61
Bezrobocie	38	42
Niepełnosprawność	36	30
Długotrwała lub ciężka choroba	24	26
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gosp. domowego	29	24
Alkoholizm	21	24
Narkomania	0	0
Potrzeba ochrony macierzyństwa	18	23
Przemoc w rodzinie	1	1

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej z 2014r.

Mieszkańcy gminy Tarnogród korzystają również ze świadczeń rodzinnych. W 2015 roku 314 rodzin otrzymało zasiłek rodzinny na dzieci (rodzice otrzymują zasiłek rodzinny łącznie na 623 dzieci). Od 2010 roku liczba osób otrzymujących zasiłek stale spada (o 26,8% w stosunku do roku 2010). Zachodząca tendencja spadkowa związana jest ze zmianą kryterium dochodowego, które ogranicza liczbę rodzin uprawnionych do ubiegania się o wsparcie z pomocy społecznej oraz zmniejszenia liczby urodzeń.

Tabela 9. Korzystający z pomocy społecznej w gminie Tarnogród w latach 2010-2015

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej	151	149	150	144	141	132
Osoby w gospodarstwach domowych korzystające z pomocy społecznej	602	569	581	548	516	484
Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	429	416	380	367	337	314
Dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	841	818	746	711	657	623

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Infrastruktura społeczna oraz jakość oferowanych usług

Edukacja

Poziom edukacji jest czynnikiem wpływającym bezpośrednio na standardy życia człowieka. Wraz ze wzrostem poziomu wiedzy i umiejętności wzrasta chęć korzystania z zasobów gospodarki, która z kolei podnosi konsumpcję i produkcję. Ożywienie gospodarcze jednostki terytorialnej warunkuje rozwój nauki i postępu naukowego, dostępność do placówek oświatowych oraz wysoko wykwalifikowanej kadry. Edukacja ulega ciągłej ewaluacji poprzez zmiany zachodzące w systemach kształcenia, wartości i przekazywanej wiedzy. Poziom edukacji bezpośrednio wiąże się z zagadnieniami w zakresie problemów społeczno-gospodarczych obejmujących między innymi bezrobocie, niedostosowanie kwalifikacji do potrzeb rynku pracy oraz wykluczenie społeczne.

Na obszarze gminy Tarnogród funkcjonuje relatywnie duża liczba placówek oświatowych, będących jednostkami organizacyjnymi gminy.

Przedszkola:

- Przedszkole Miejskie w Tarnogrodzie (ul. 1 Maja 7)

Szkoły Podstawowe:

- Szkoła Podstawowa im. Marii Curie-Skłodowskiej w Tarnogrodzie (ul. 1 Maja 7)
- Szkoła Podstawowa w Woli Różanieckiej (Wola Różaniecka 158)
- Szkoła Podstawowa w Różańcu Drugim im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego (Różaniec Drugi 171)
- Szkoła Podstawowa w Luchowie Dolnym (Luchów Dolny 145)
- Szkoła Filialna w Luchowie Górnym (Luchów Górny 89a)
- Szkoła Podstawowa w Różańcu Pierwszym (Różaniec Pierwszy 44)

Gimnazja:

- Publiczne Gimnazjum w Tarnogrodzie (ul. Kościelna 12)

Szkoły Ponadgimnazjalne:

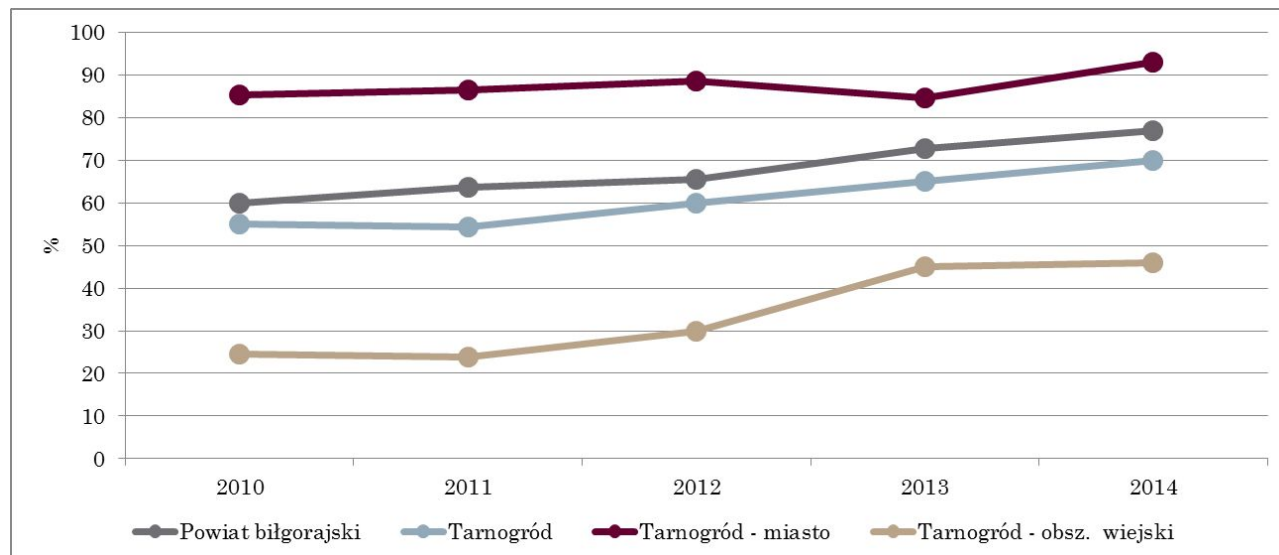
- Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Różańcu (Różaniec Pierwszy 94)

W 2015 roku 1697 mieszkańców gminy Tarnogród (47,7% kobiet) znajdowało się w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata).

Gminę Tarnogród w 2014 roku zamieszkiwało 254 dzieci w wieku 3-6 lat, z czego wychowaniem przedszkolnym objętych było 159 dzieci. W analizowanym okresie 2010-2014 liczba dzieci w wieku przedszkolnym oscylowała w przedziale 156-186, największą wartość osiągnęła w roku 2013, natomiast najmniejszą w 2011. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w 2014 roku wynosił 70% (45,9% na obszarze wiejskim, 93,1% na obszarze miejskim) i w porównaniu do 2010 roku wzrósł o 14,9 punktów procentowych. W roku 2015 do Przedszkola Miejskiego w Tarnogrodzie uczęszczało łącznie 115 dzieci. Liczba dzieci w wieku 3-5 lat przypadając na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego wynosiła wówczas 1,54. Była to wartość wyższa niż średnia dla powiatu biłgorajskiego (1,51). Większa liczba dzieci niż miejsc w placówkach nie świadczy

o niezaspokajaniu potrzeb mieszkańców gminy w tym zakresie, gdyż w wielu przypadkach, szczególnie w rodzinach wielopokoleniowych rodzice decydują się na pozostawienie dzieci pod opieką dziadków.

Wykres 9. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym ogółem w wieku 3-6 lat (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W 2015 roku w gminie Tarnogród funkcjonowało 6 szkół podstawowych - 1 na obszarze miasta Tarnogród oraz 5 na obszarze wiejskim. Łączna liczba uczniów wynosiła wówczas 453, z czego do placówek wiejskich uczęszczało łącznie 204 uczniów, natomiast SP w Tarnogrodzie 249.

W analizowanym okresie 2010-2015 ogólna liczba uczniów ze szkół podstawowych ulegała nieznacznym wahaniom, zarówno na terenie miejskim i wiejskim. W stosunku do 2010 roku liczba uczniów zwiększyła się o 1,3%. Wskaźnik liczby uczniów przypadających na 1 oddział w szkołach podstawowych pozwala na porównanie liczby uczniów do istniejącej infrastruktury szkolnej. W latach 2010-2015 lat tak jak w przypadku liczby uczniów w placówkach, wskaźnik ulegał nieznacznym wahaniom, jednak w roku 2015 dla obszaru gminy wynosił 13, w podziale na obszar wiejski i miejski wyniósł kolejno 21 o 9.

Na obszarze gminy funkcjonuje 1 gimnazjum zlokalizowane w Tarnogrodzie przy ulicy Kościelnej 12, do której w 2015 roku uczęszczało 206 uczniów. W latach 2010-2015 liczba uczniów gimnazjów wahała się pomiędzy 198 a 257. W stosunku do roku 2010 liczba młodzieży uczęszczającej do placówki zmniejszyła się o 19,8%. Wskaźnik liczby uczniów przypadających na 1 oddział w gimnazjach wynosi 21 zarówno w gminie Tarnogród jak i powiecie biłgorajskim.

Tabela 10.: Stan organizacji szkół w roku szkolnym 2015/2016

Lp.	Placówka	Liczba oddziałów	Liczba uczniów	W tym:						
				0	I	II	III	IV	V	VI
1.	Szkoła Podstawowa w Tarnogrodzie	12	251	0	51	47	43	35	41	34
2.	Szkoła Podstawowa w Luchowie Górnym	2	30	8	5	12	5	0	0	0
3.	Szkoła Podstawowa w Luchowie Dolnym	5	57	13	12	8	0	12	6	6
4.	Szkoła Podstawowa w Różańcu Pierwszym	6	44	8	6	5	3	6	6	10
5.	Szkoła Podstawowa w Różańcu Drugim	7	66	14	10	10	9	4	5	14
6.	Szkoła Podstawowa w Woli Różanieckiej	6	65	14	5	10	6	10	12	8
Razem		38	513	57	89	92	66	67	70	72
7.	Gimnazjum w Tarnogrodzie	10	206	-	80	56	70	-	-	-
Ogółem		48	719							

Źródło: Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022

W gminie Tarnogród funkcjonuje jedna szkoła ponadgimnazjalna. Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Różańcu. Placówka oferuje kształcenie w następujących zawodach:

- Technikum: technik mechanizacji rolnictwa i agrotechniki
- Technikum: technik żywienia i usług gastronomicznych
- Szkoła policealna dla dorosłych w formie zaocznej: technik turystyki wiejskiej
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa: mechanik – operator pojazdów i maszyn rolniczych
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa: ogrodnik
- Kurs kwalifikacyjny w formie zaocznej: technik rolnik

Od roku 2007 Zespół Szkół CKR w Różańcu podlega pod Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Od tego czasu zaobserwowano znaczące inwestycje w poprawę stanu technicznego budynków oraz w zakup sprzętu rolniczego oraz wyposażenia do pracowni praktycznej nauki zawodu²⁷.

W 2015 roku do placówki uczęszczało 187 uczniów. Liczba uczniów szkoły ponadgimnazjalnej w gminie w latach 2010-2015 drastycznie spadła (o 48% w stosunku do roku 2010). Liczba uczniów przypadających na 1 oddział wynosi 19 i jest to wartość niższa niż dla powiatu biłgorajskiego wynosząca 25.

Istniejąca oferta edukacyjna gminy Tarnogród jest wystarczająca oraz spełnia podstawowe zapotrzebowanie na mieszkańców obszaru gminy w wieku szkolnym. Młodzież korzysta również z placówek zlokalizowanych poza obszarem gminy, m.in. w Biłgoraju.

W gminach województwa lubelskiego od lat odnotowuje się zapotrzebowanie na sprzęt komputerowy w szkołach. W gminie Tarnogród wskaźnik prezentujący liczbę uczniów szkół podstawowych przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów w szkołach w 2012 r. wyniósł 6,8 i był niższy niż wartość dla powiatu biłgorajskiego – 7,2. W podziale na obszar miejski i wiejski, dużo korzystniej wypada obszar wiejski, gdzie wartość ww. wskaźnika wynosiła 4,2, natomiast w Tarnogrodzie 14,7. Biorąc pod uwagę wartość wskaźnika komputeryzacji w gimnazjach gmina wypada korzystnie na tle powiatu. W gminie Tarnogród na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów gimnazjów przypada 6,1 osób przy średniej dla powiatu biłgorajskiego

²⁷ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

wynoszącej 9,3. Uczniowie szkół na obszarze gminy mają również dostęp do komputerów z szerokopasmowym dostępem do Internetu, Liczba uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach łącznie przypadająca na jedno tego typu urządzenie wynosi 25,4 (30,1 – obszar miejski, 18,6 – obszar wiejski) na tle powiatu biłgorajskiego wypada bardzo niekorzystnie (14,9). Liczba uczniów przypadająca na 1 komputer z szerokopasmowym dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów szkół ponadgimnazjalnych na obszarze gminy wynosi 2,9, natomiast w powiecie biłgorajskim 8,5.

Gmina Tarnogród może pochwalić się dobrze wykształconą kadrami pracowniczą. Poziom wykształcenia mieszkańców z roku na rok wzrasta i dotyczy to młodych osób z wykształceniem wyższym²⁸.

Infrastruktura sportowo-rekreacyjna

Gmina Tarnogród dysponuje dobrze prosperującym zapleczem rekreacyjno-sportowym, które stwarza możliwość aktywnego spędzania wolnego czasu oraz wypoczynku mieszkańcom, a także umożliwia amatorskie uprawianie wielu dyscyplin sportu.

Obiekty wchodzące w skład infrastruktury sportowo-rekreacyjnej gminy Tarnogród:

- Stadion sportowy LKS „Olimpiakos” w Tarnogrodzie;
- Stadion sportowy LKS Grom Różaniec w Różańcu Pierwszym;
- Pełnowymiarowe boisko do piłki nożnej w Woli Różanieckiej;
- Kompleks Sportowy Orlik 2012 w Tarnogrodzie;
- Kompleks Sportowy Orlik 2012 w Różańcu Pierwszym;
- Hala sportowa przy Publicznym Gimnazjum w Tarnogrodzie;
- Sala gimnastyczna przy Szkole Podstawowej w Tarnogrodzie;
- Wielofunkcyjne boisko sportowe o nawierzchni poliuretanowej przy szkole podstawowej w Tarnogrodzie;
- Siłownia zewnętrzna przy placu zabaw na osiedlu Błonie.
- Boisko przyszkolne w Różańcu Pierwszym;
- Boisko przyszkolne w Różańcu Drugim;
- Boisko przyszkolne w Luchowie Dolnym;
- Boisko przyszkolne w Luchowie Górnym.

W ostatnich latach infrastruktura sportowa na terenie gminy uległa rozbudowie oraz modernizacji. Duża część kosztów została pokryta ze środków krajowych i unijnych, na które gmina pozyskała łącznie około 2,8 mln zł. Wybudowano dwa kompleksy boisk Orlik – boiska do piłki nożnej wraz z trybunami oraz niezbędną infrastrukturę w miejscowościach Tarnogród i Różaniec oraz boisko trawiaste do piłki nożnej w Woli Różanieckiej, a także przebudowano stadion sportowy oraz zmodernizowano trybuny i budynki zaplecza w Tarnogrodzie, wybudowano boisko wielofunkcyjne przy Szkole Podstawowej w Tarnogrodzie oraz przeprowadzono termomodernizację hali sportowej przy Gimnazjum w Tarnogrodzie, a także przeprowadzono modernizację sali gimnastycznej i zaplecza przy szkole podstawowej w Tarnogrodzie. W ostatnich latach utworzono nowe oraz

²⁸ *Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tarnogród na lata 2014 – 2020*

zmodernizowano istniejące place zabaw w każdej miejscowości oraz na każdym osiedlu. Gruntownej modernizacji poddano plac zabaw przy Przedszkolu Miejskim w Tarnogrodzie. Głównym obiektem rekreacji dla najmłodszych mieszkańców gminy jest placu zabaw zlokalizowany na tarnogrodzkim Rynku²⁹.

Ponadto rozwój sportu na obszarze gminy Tarnogród opiera się na bazie klubów sportowych:

- LKS „Olimpiakos” Tarnogród – prowadzi sekcje piłki nożnej;
- LKS „Grom Różaniec – prowadzi sekcje piłki nożnej;
- Klub Sportowy Wola Różaniecka-Luchów – prowadzi sekcje piłki nożnej;
- Uczniowski Klub Sportowy „Junior” - prowadzący zajęcia dla dzieci i młodzieży m.in. z sekcji tenisa ziemnego oraz siatkówki oraz organizuje rozgrywki sportowe, wyjazdy na pływalnie i obozy narciarskie;
- Uczniowski Klub Sportowy „Jedynka” - prowadzący zajęcia dla dzieci i młodzieży z sekcji piłki nożnej, piłki nożnej halowej, strzelectwa, tańca oraz badmintonu.
- Klub Sportowy GRYF skupiający miłośników piłki siatkowej;
- Wędkarski Klub Sportowy „Barbus” - prowadzący zajęcia dla dzieci i młodzieży z sekcji wędkarstwa sportowego.

Obecna infrastruktura sportowo-rekreacyjna na obszarze gminy nie jest w stanie w pełni sprostać oczekiwaniom mieszkańców. Istnieje potrzeba utworzenia obiektów sportowych przy Szkołach Podstawowych w Luchowie Dolnym i Różańcu Drugim, która jednocześnie służyłaby mieszkańcom gminy. Co roku władze gminy przeznaczają dużą część środków z budżetu gminy na rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej oraz turystycznej. Działania te podnoszą jakość życia mieszkańców oraz pośrednio są bodźcem do osiedlania się nowych mieszkańców na obszarze gminy. Ponadto jest to działanie zmierzające do propagowania zdrowego trybu życia mieszkańców. Istniejące zbiorniki wodne na terenie miasta Tarnogród stanowią dobre warunki do uprawiania wędkarstwa³⁰.

Instytucje kultury

Działania w zakresie kultury na obszarze gminy Tarnogród realizowane są przez Tarnogrodzki Ośrodek Kultury (TOK) przy ul. Rynek 18 w Tarnogrodzie. TOK realizuje swoje zadania zgodnie z ustawą o działalności kulturalnej państwa.

Tarnogrodzki Ośrodek Kultury został założony w 1956 roku. Instytucja prowadzi działalność o charakterze lokalnym i ponadlokalnym. TOK zajmuje się również promocją gminy Tarnogród w regionie oraz w skali kraju. Ośrodek organizuje szereg imprez, tj. Dni Tarnogrodu, Plenery Malarskie, warsztaty integracyjne, kino letnie, wystawy, prelekcje, konkursy, wykłady oraz spotkania. Co roku w lutym w Tarnogrodzie odbywa się jeden z pięciu Międzywojewódzkich Sejmików Wiejskich Zespołów Teatralnych. Natomiast jesienią odbywa się wielki finał, tj. Ogólnopolski Sejmik Teatrów Wsi Polskiej. Dzięki sejmikom

²⁹ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

³⁰ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

odbywającym się systematycznie od 1975 roku, Tarnogród zyskał renomę Stolicy Teatrów Wsi Polskiej. TOK współpracuje również z wieloma placówkami teatralnymi w Polsce, tj. Teatr Lalki i Aktora „Kacperek” w Rzeszowie oraz Teatr im. Juliusza Osterwy w Lublinie³¹.

W ramach oferty kulturalnej TOK funkcjonuje:

- Zespół Teatralny
- Klub Seniora
- Kapela Ludowa
- Strażacka Orkiestra Dęta
- Zespół Tańca Ludowego „Gryf”
- Zespół Tańca Towarzyskiego „Koliber”
- Dziecięcy Zespół Taneczny „Granda”
- Koło Plastyczne

Tarnogrodzki Ośrodek Kultury jest organizatorem lub współorganizatorem szeregu wydarzeń cyklicznych o zasięgu lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym:

- Ogólnopolski Sejmik Teatrów Wsi Polskiej
- Regionalny Sejmik Wiejskich Zespołów Teatralnych
- Powiatowy Przegląd Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych
- Regionalne Warsztaty Tradycyjnych Metod Zdobienia Pisanek
- Prezentacje Piosenki Religijnej
- Ogólnopolskie Integuracyjne Warsztaty Artystyczne „Malowany Wschód”
- Konkurs na Najbardziej Zadbaną Posesję na terenie miasta i gminy Tarnogród
- Cykl imprez ekologicznych „Przyjaźni Środowisku”
- Kino Letnie pod Gwiazdami
- Turniej Sołectw i Dzielnic
- Dożynki Parafialno-Gminne
- Wydarzenie Wrześniowe w Bramie Korchowskiej
- Narodowe Święto Niepodległości
- Historia i Pamięć
- Święto Konstytucji 3-go Maja
- Mikołajki
- Regionalne Spotkania Klubów Seniora
- Konkurs Boże Narodzenie w pieśni i plastyce
- Konkurs Wielkanocny
- Mały Konkurs Recytatorski

Drugą ważną instytucją realizującą zadania w zakresie kultury jest Miejska Biblioteka Publiczna przy ul. Kościuszki 3 w Tarnogrodzie, mieszcząca się w budynku dawnej synagogi.

Biblioteka powstała w latach 40. XX wieku na mocy "Dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi" z 17 kwietnia 1946 roku Prezydium Gminnej Rady Narodowej

³¹ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

w Tarnogrodzie. W skład biblioteki wchodzi: wypożyczalnia, czytelnia, oddział dla dzieci i młodzieży oraz magazyn na książki. W 2006 r. zakupiono 653 książek na sumę: 13490,17 zł. Oprócz tego wpłynęło wiele darów zarówno od czytelników, z Ambasady Francuskiej, Ambasady Niemieckiej, Ministra Kultury oraz wydawnictw: Wydawnictwo Prószyński i S-ka, Wydawnictwo Amber, Wydawnictwo Znak, Państwowe Muzeum na Majdanku³². MBP jest laureatem wielu wyróżnień związanych z wzorowym prowadzeniem i modelową działalnością placówki. W skład tej instytucji wchodzi wypożyczalnia, czytelnia, oddział dla dzieci i młodzieży oraz magazyn na książki. Stan księgozbioru wynosi ponad 27 tys. woluminów, z których korzysta około 1,2 tys. mieszkańców zapisanych do placówki. W szkole podstawowej w Woli Różanieckiej działa filia MBP, w bibliotece zlokalizowane jest Muzeum Nożyczek oraz Regionalna Izba Pamięci. Obiekt w którym mieści się biblioteka wpisany jest do Rejestru Zabytków³³.

Działalnością w zakresie kultury czynnie angażuje się Tarnogrodzkie Towarzystwo Regionalne, które stale współpracuje z Tarnogrodzkim Ośrodkiem Kultury. TTR zajmuje się promocją miasta i gminy Tarnogród, prowadzenie działalności wydawniczej poświęconej miastu i okolicom, współdziałanie w organizacji spotkań, odczytów, obchodów rocznic, imprez kulturalnych, inspiracja działań na rzecz rozwoju środowiska, prowadzenie badań historycznych poświęconych miastu i gminie Tarnogród³⁴.

Z regionu wywodzi się ludowy strój biłgorajsko-tarnogrodzki, w którym przeważa szczególnie strój żeński jest nietypowy o tyle że przeważa biel. Strój uważany jest za jeden z najbardziej zbliżonych do dawnych strojów słowiańskich.

Gmina Tarnogród od lat słynie ze sztuki ludowej. Popularne dla regionu są wyroby plecionkarskie i chałupnicze (torebki, koszyczki, abażury, ozdoby choinkowe, wieńce dożynkowe, niektóre meble, koziołki tarnogrodzkie)³⁵.

Ochrona zdrowia

Działania w zakresie powiatowej opieki zdrowotnej mieszkańców prowadzona jest na poziomie gminnym. W 2015 roku według danych BDL GUS w gminie Tarnogród funkcjonowały 3 przychodnie zlokalizowane w mieście Tarnogród.

Na terenie gminy funkcjonuje Zakład Opiekuńczo Lecznicy (ZOL) udzielający świadczenia medyczne pacjentom przewlekle chorym, wymagającym opieki całodobowej oraz świadczeń pielęgnacyjnych, rehabilitacyjnych oraz kontynuacji leczenia, a nie wymagających hospitalizacji. Placówka funkcjonuje w dawnym budynku oddziału zamiejscowego SP ZOZ i dzierżawiona jest przez spółkę Arion.

³² <http://www.tarnograd.pl/index.php/kultura/item/51-miejska-biblioteka-publiczna-w-tarnogrodzie>

³³ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

³⁴ <http://www.tarnograd.pl/index.php/kultura/item/52-tarnogrodzkie-towarzystwo-regionalne>

³⁵ <http://www.tok.lbl.pl/node/86>

W gminie świadczona jest również nocna i świąteczna opieka medyczna. Działania usług w tym zakresie prowadzone są okresowo, z przerwami. Aktualnie na miejscu dyżuru nie pełni żaden lekarz.

Dużym problemem jest brak polityki informacyjnej. Mieszkańcy oraz samorząd gminny nie wiedza jakie świadczenia medyczne mogą w danym terminie uzyskać.

Na podstawie oferty spółki Arion Szpitale funkcjonuje:³⁶

- Izba Przyjęć;
- Zakład Opiekuńczo Lecznicy;
- Oddział Rehabilitacyjny.

Forma działalności spółki Arion Szpitale budzi wiele negatywnych emocji w zakresie świadczonych usług, przez co mieszkańcy gminy często decydują się na opiekę zdrowotną oferowaną przez szpital w Leżajsku (woj. podkarpackie) lub jednostki o wyższym stopniu referencji³⁷.

W Tarnogrodzie funkcjonują publiczne i prywatne gabinety lekarskie, świadczące usługi w zakresie ginekologii, okulistyki, neurologii, rehabilitacji i ortopedii oraz dwa gabinety stomatologiczne i gabinet logopedyczny. Ważnym obszarem działalności medycznej jest także funkcjonujące laboratorium medyczne wraz z punktem pobrań.

Ponadto na obszarze miasta Tarnogród zlokalizowany jest dyżur zespołu ratowniczego, który pełni dyżury całodobowe w ramach działalności Pogotowia Ratunkowego. Działalność pozwala na skrócenie czasu dotarcia do pacjenta opieki specjalistycznej w szczególności na terenie gminy Tarnogród oraz gmin sąsiednich, położonych z dala od najbliższego szpitala w Biłgoraju.

Wskaźnikiem obrazującym dostępność mieszkańców gminy do usług ochrony zdrowia jest liczba przychodni na 10 tys. mieszkańców. W gminie Tarnogród wartość wskaźnika wynosi 4, jest to wartość identyczna jak średnia dla powiatu biłgorajskiego. W podziale na teren miasta i obszar wiejski, dużo korzystniej wypada obszar miejski, gdzie na 10 tys. mieszkańców przypada 9 przychodni. W 2015 roku według danych BDL GUS w gminie Tarnogród udzielono 20 285 porad w zakresie podstawowej opieki. W zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej udzielono 17 912 porad, stanowiących 4,8% ogółu udzielonych porad w tym zakresie w powiecie biłgorajskim. W porównaniu do 2010 roku liczba udzielonych porad w zakresie pomocy ambulatoryjnej zmalała o 3%. Potrzeby wyższego rzędu w zakresie profilaktyki oraz opieki zdrowotnej mieszkańcy gminy Tarnogród realizują w placówkach specjalistycznych w Biłgoraju, Leżajsku, Kraśniku, Świdniku bądź w Lublinie.

W gminie działalność prowadzą 4 apteki zlokalizowane w granicach miasta Tarnogród. W 2015 roku na 1 aptekę przypadało 1707 mieszkańców gminy, natomiast w powiecie biłgorajskim 2566.

³⁶ http://www.arion-szpital.pl/szpital_tarnograd

³⁷ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

Bezpieczeństwo

Jednym z głównych aspektów świadczących o jakości życia mieszkańców danej jednostki administracyjnej jest poziom bezpieczeństwa mieszkańców. Zadania w zakresie bezpieczeństwa publicznego mieszkańców gminy realizowane są przez Posterunek Policji w Tarnogrodzie zlokalizowany przy ul. 22 Lipca 9, podlegający pod Komendę Powiatową w Biłgoraju. Posterunek obejmuje swoim zasięgiem zarówno obszar miasta i obszar wiejski Tarnogród, jak również gminy Ościenne - Biszczka, Obsza, Potok Górny.

Nad bezpieczeństwem przeciwpożarowym w gminie Tarnogród czuwa Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Biłgoraju oraz podległe jej Ochotnicze Straże Pożarne funkcjonujące w oparciu o przepisy ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 – Prawo o stowarzyszeniach (j.t. Dz. U. z 2015 r., poz. 1393 ze zm.), ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2009 r. Nr 178, poz. 1380, z późn. zm.), natomiast ich szczegółowe zadania oraz organizację określa własny statut³⁸.

W gminie Tarnogród funkcjonuje 6 zastępów Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP), spośród których OSP w Tarnogrodzie jako jedyna należy do Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego³⁹. Jednostki są na ogół dobrze wyposażone w podstawowy sprzęt gaśniczy.

Działalność OSP jest również jedną z niewielu przejawów aktywności społecznej na obszarach wiejskich.

Kapitał społeczny oraz aktywność obywatelska

Aktywność obywatelska mieszkańców

Zasadniczym wskaźnikiem obrazującym jakość kapitału społecznego gminy jest aktywność obywatelska mieszkańców, przejawiająca się uczestnictwem w organizacjach społecznych, grupach nieformalnych i innych organizowanych inicjatywach obywatelskich. O aktywności obywatelskiej świadczy również uczestnictwo mieszkańców w wyborach prezydenckich, parlamentarnych, europejskich oraz samorządowych.

Według danych Państwowej Komisji Wyborczej⁴⁰ w wyborach samorządowych w 2014 roku w gminie Tarnogród wzięło udział 2857 z 5607 osób uprawnionych do głosowania (50,95%) i była wyższa niż średnia krajowa. Biorąc pod uwagę udział społeczeństwa w wyborach lokalnych w ostatnich latach zauważalna jest tendencja wzrostowa.

W wyborach prezydenckich w 2015 roku na obszarze gminy Tarnogród frekwencja wyborcza wyniosła 54,66% i była to wartość wyższa niż średnia uzyskana dla powiatu biłgorajskiego (53,48%) i województwa lubelskiego (54,30%).

³⁸ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

³⁹ <http://www.straz.lbl.pl/index.php?x=8>

⁴⁰ <http://pkw.gov.pl/>

W wyborach do Parlamentu Europejskiego z 2014 roku udział wzięło 1466 spośród 5595 upoważnionych do głosowania upoważnionych (26,20%), dla porównania w powiecie biłgorajskim – 22,79%, natomiast w województwie lubelskim – 23,49%.

Najniższą frekwencję wyborczą na terenie gminy Tarnogród, w porównaniu do frekwencji w pozostałych wyborach odnotowano w 2015 roku w wyborach do Sejmu i Senatu, udział głosujących wśród upoważnionych do głosowania wyniosła 16,32%, na terenie powiatu biłgorajskiego – 15,53% a w województwie lubelskim – 17,02%.

Organizacje społeczne

Organizacje społeczne to grupy osób zrzeszonych ze sobą, które w zorganizowany sposób chcą realizować konkretne cele. Organizacje nazywane są tzw. trzecim sektorem, gdyż funkcjonują obok sektora publicznego – władzy i administracji publicznej oraz sektora rynkowego.

Dostępne rejestry organizacji społecznych podają różne informacje na temat liczby zarejestrowanych organizacji na obszarze gminy Tarnogród. Najbardziej wiarygodne dane przedstawia rejestr REGON oraz serwis bazy.ngo.pl.

Według danych BDL GUS, w 2015 roku w gminie Tarnogród działalność prowadziło 20 stowarzyszeń i organizacji społecznych - 11 na obszarze miejskim oraz 9 na obszarze wiejskim oraz 1 fundacja. Stowarzyszenia, organizacje społeczne oraz fundacje zarejestrowane w gminie stanowiły wówczas 6,6% ogółu tego typu organizacji funkcjonujących w powiecie biłgorajskim.

Działalność każdej organizacji pozarządowej wiąże się z pewnymi kosztami stałymi. Organizacje (stowarzyszenia, fundacje) posiadają możliwość pozyskiwania środków na rzecz rozwoju i funkcjonowania z funduszy europejskich w ramach tzw. partnerstwa wspólnie z innymi podmiotami. Część środków skierowanych na utrzymanie może pochodzić z kapitału żelaznego (wieczystego). Są to środki gromadzone przez daną organizację, przeznaczone na realizację celów statutowych. Kapitał ten należy stale pomnażać poprzez inwestowanie, a jako środki przeznaczone na wykorzystywanie uznawać jedynie uzyskane z tego tytułu zyski. Inną formę zarobkową mogą stanowić tzw. dochody z majątku tzn. wynajmowanie lokali czy gruntów należących do organizacji w celach zarobkowych. Duża część organizacji pobiera również składki członkowskie na rzecz organizacji, przeznaczone na jej działalność statutową. Istnieje także możliwość odpisu 1% podatku dochodowego od osób fizycznych na rzecz fundacji oraz organizacji pożytku publicznego, a także różnego rodzaju wymiany barterowe realizowane pomiędzy organizacjami. Fundacje posiadają również szansę na uzyskanie dotacji w postaci darowizn uzyskanych od osób indywidualnych, firm, organizacji rządowych oraz samorządowych. W przypadku klubów sportowych zadania publiczne mogą być realizowane ze środków publicznych. Ustawa o sporcie umożliwia pozyskanie funduszy z budżetu jednostek samorządu terytorialnego, przeznaczonych na wsparcie sportu, określając w uchwale cel publiczny w tym zakresie.

Ponadto organizacje pozarządowe mogą ubiegać się o środki finansowe na realizację zadań publicznych zleconych przez gminę. Co roku ogłaszane są otwarte konkursy ofert, w których zawarte są informacje o wybranych do realizacji obszarach tematycznych, obowiązujących zasadach i przeznaczonych na ten cel kwotach. Ponadto - organizacje pozarządowe mogą

starać się o dotację w trybie art. 19a ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tzw. "małe granty").

Sfera techniczna

Infrastruktura komunikacyjna

Układ komunikacyjny

Gmina Tarnogród charakteryzuje się dobrym położeniem komunikacyjnym. Na istniejącą sieć komunikacyjną gminy składa się sieć dróg: wojewódzkich, powiatowych i gminnych o łącznej długości 93 km⁴¹. Przez obszar gminy przebiegają dwie drogi wojewódzkie, krzyżujące się w Tarnogrodzie o łącznej długości 25 km, stanowiące ważne ciągi komunikacyjne w skali całego regionu:

- droga wojewódzka nr 835 – klasy GP, relacji Lublin – Frampol – Biłgoraj – Tarnogród – Przeworsk – Grabownica Starzeńska, będąca najdłuższą drogą wojewódzką w Polsce o długości 220 km. Miejscowości z gminy Tarnogród leżące przy trasie: Tarnogród, Pierogowiec.
- droga wojewódzka nr 863 – klasy Z, relacji Kopki – Tarnogród – Różaniec – Cieszanów o długości całkowitej 69 km. Miejscowości z gminy Tarnogród leżące przy trasie: Tarnogród, Różaniec.

Drogi wojewódzkie przecinają się w centrum miasta Tarnogród.

Szkielet układu komunikacyjnego gminy Tarnogród, oprócz dróg wojewódzkich, stanowi 5 dróg powiatowych o łącznej długości 23 km, będących istotnym czynnikiem kształtującym układ osadniczy gminy:

- nr 2937L relacji Brzyska Wola – Luchów Dolny – Luchów Górny;
- nr 2958L relacji Wola Różaniecka – Różaniec;
- nr 2957L relacji Jamieńszczyzna – Babice;
- nr 2941L relacji Biszczka – Tarnogród;
- nr 2944L relacji Korchów – Chmiełek – Podsośnina Łukowska – Pisklaki.

Właścicielem dróg jest Zarząd Dróg Powiatowych w Biłgoraju.

Układ komunikacyjny gminy uzupełnia sieć dróg gminnych o łącznej długości 45 km, po których odbywa się ruch lokalny. Największy ruch pojazdów w gminie odbywa się wzdłuż dróg wojewódzkich nr 835 i nr 863 oraz drogi powiatowej 2941L i 2944L, które generują główne uciążliwości dla mieszkańców gminy.

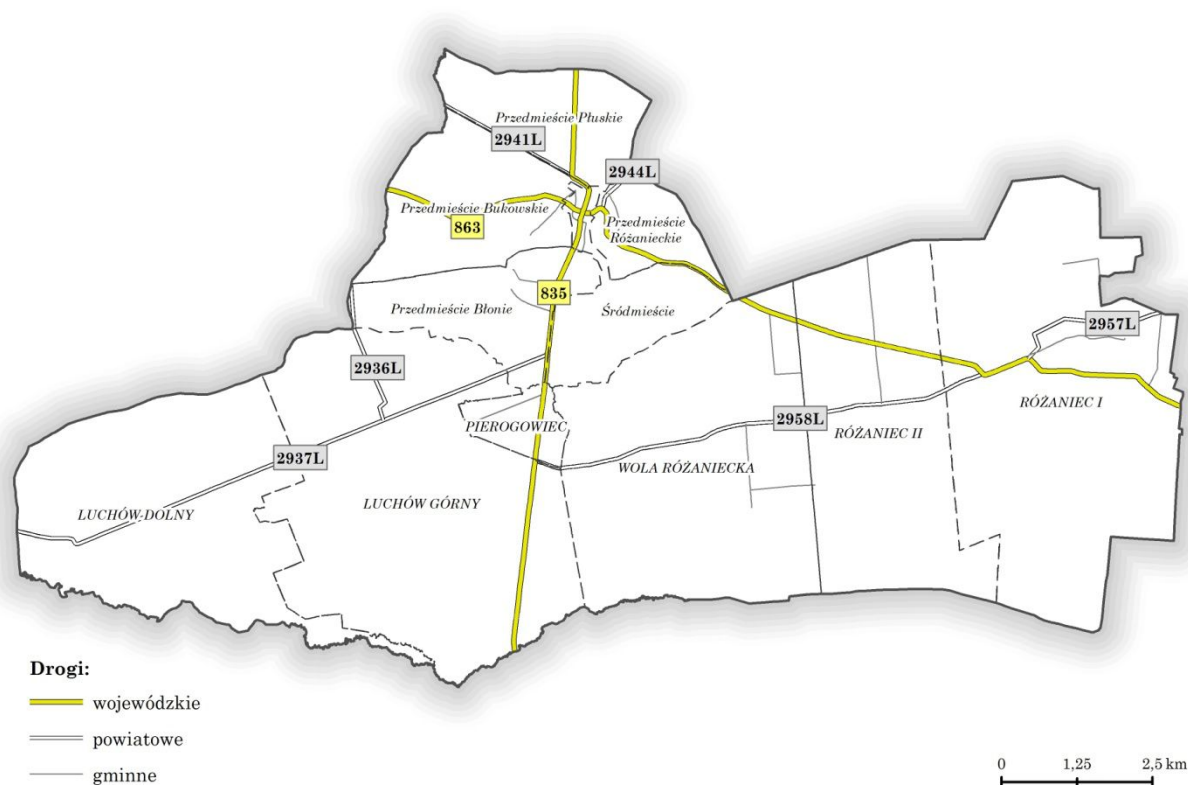
Organizacja układu drogowego w granicach gminy zapewnia sprawny dojazd do wszystkich jej rejonów, a także komunikację zewnętrzną poza granice gminy. Ze względu na nasilenie w ostatnich latach transportu kołowego stan wielu dróg uległ pogorszeniu i degradacji. Wiele odcinków dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych wymaga bieżących remontów, a w dalszej perspektywie modernizacji i przebudowy.

⁴¹ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

Przez teren gminy Tarnogród nie przebiega żadna linia kolejowa. W gminach ościennych również nie funkcjonują stacje kolejowe, stanowiące istotne punkty węzłowe. Najbliższa stacja kolejowa zlokalizowana jest w odległości 23 km od centrum miasta Tarnogród w Biłgoraju przy ul. Dworcowej.

Najbliższym lotniskiem jest oddalony o około 70 km Port Lotniczy Rzeszów-Jasionka obsługiwany przez linie lotnicze PLL „LOT” S.A., Ryanair, Lufthansa i Lulthansa Cargo. Z lotniska możliwe są bezpośrednie połączenia z Warszawą oraz krajami europejskimi, tj. Wielka Brytania, Niemcy, Grecja, Irlandia oraz loty czarterowe do Bułgarii, Grecji oraz Turcji. W odległości około 110 km funkcjonuje nowopowstały Port Lotniczy Lublin-Świdnik. Odległość od największego lotniska w Polsce im. Chopina w Warszawie wynosi około 300 km.

Ryc. 11 Układ komunikacyjny gminy Tarnogród

Źródło: opracowanie własne

Komunikacja zbiorowa

Komunikacja zbiorowa w gminie Tarnogród opiera się na usługach przewozowych Przedsiębiorstwa Komunikacji Samochodowej (PKS) w Biłgoraju Sp. z o.o. oraz usługi transportowe firmy AfarBus, zapewniające połączenie komunikacyjne m.in. z Biłgorajem, Leżajskiem, Rzeszowem, Łańcutem, Przemyślem oraz Warszawą. Dzięki istniejącemu połączeniu autobusowemu gmina posiada dogodne połączenia lokalne oraz dalekobieżne. Przewozy pasażerskie na terenie gminy i w powiązaniach zewnętrznych obsługiwane są przez autobusy i mikrobusy. W największych miejscowościach położonych przy drogach wojewódzkich i powiatowych znajduje się kilka przystanków autobusowych. W granicach

gminy nie jest zlokalizowany żaden dworzec PKS. Rolę lokalnego węzła przesiadkowego pełni rynek miejski w Tarnogrodzie.

Stan techniczny infrastruktury komunikacyjnej

Głównym problemem struktury komunikacyjnej gminy jest brak wydzielonych ciągów pieszych i rowerowych wzdłuż niektórych odcinków dróg, co wpływa na pogorszenie jakości ich użytkowania. Stan dróg jest zróżnicowany. Wiele z nich wymaga pilnego remontu, a w dalszej perspektywie modernizacji i przebudowy. Potrzeby inwestycyjne z tym związane szacowane są na poziomie kilkunastu milionów złotych. Problemem gminy jest sposób skomunikowania dzielnic miasta Tarnogród z sołectwami Wola Różaniecka, Różaniec Pierwszy, Różaniec Drugi, Luchów Górny, Luchów Dolny i Pierogowiec. Dodatkowym problemem jest fakt, iż na obszarze wiejskim gminy wiele odcinków dróg gminnych posiada nawierzchnię tłuczniowo-gruntową.

Infrastruktura techniczna

Sieć wodociągowa

Prawidłowo zaprojektowana infrastruktura komunalna zapewnia gospodarowanie dostępnymi zasobami wody w sposób racjonalny i oszczędny. Na terenie gminy Tarnogród usługami komunalnymi obejmującymi zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie: zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w gaz oraz mieszkalnictwa komunalnego zajmuje się Tarnogrodzki Zakład Komunalny Sp. z o.o.⁴²

Gmina Tarnogród dysponuje relatywnie dobrze rozwiniętą infrastrukturą wodociągową. System sieci wodociągowej wykorzystuje 3 ujęcia wód podziemnych. Miasto Tarnogród dysponuje dwoma ujęciami zlokalizowanymi przy ul. Biłgorajskiej oraz przy ul. Lubaczowskiej. Obszar wiejski zaopatrywany jest w wodę z ujęcia w Dorbozach w gminie Obsza. Woda w gminie Tarnogród jest dobrej jakości, poddana procesom odżelaziania, odmanganiania i napowietrzania⁴³. Wody użytkowe występują w utworach trzeciorzędowych i pozyskiwane są z głębokości poniżej 20 m.

W 2015 roku długość czynnej sieci rozdzielczej wynosiła 59,8 km (z czego 55,9% znajdowało się na obszarze wiejskim gminy). W porównaniu do roku 2010 długość czynnej sieci wodociągowej zwiększyła się o 14,9%. Liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych

i zbiorowego zamieszkania wynosiła 1643 (901 – obszar miejski, 742 obszar wiejski). Liczba przyłączy do budynków mieszkaniowych zwiększyła się w stosunku do 2010 roku o 2,9%. W 2015 roku sieć zaopatrywała w wodę 6 475 odbiorców (3 420 z terenu miasta i 3 055 z obszaru wiejskiego), którzy stanowili 94,8% ogółu populacji gminy.

Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w 2015 roku wyniosło 27,8 m³ (na obszarze miasta – 28,1 m³, na obszarze wiejskim – 27,4 m³), dla porównania dla powiatu

⁴² <http://tzktarnograd.pl/o-tzk-sp-z-o-o>

⁴³ <http://tzktarnograd.pl/o-tzk-sp-z-o-o/infrastruktura>

biłgorajskiego wynosiło 25,5 m³. Zużycie wody na przestrzeni ostatnich 5 lat wzrosło o 11,9%. Według danych BDL GUS w 2015 roku na terenie gminy odnotowano 39 awarii sieci wodociągowej stanowiących łącznie 26,5% ogółu awarii w powiecie biłgorajskim.

W ostatnich latach gmina Tarnogród przeznaczyła znaczną sumę środków na poprawę infrastruktury zaopatrzenia w wodę. Modernizacji poddano studnie i stacje wodociągowe oraz system uzdatniania wody, ponadto utworzono ujęcie wody na ul. Przedmieście Płuskie Zachód.

Sieć wodociągowa na terenie gminy powinna zostać poddana sukcesywnej wymianie i modernizacji. Wiele odcinków posiada rury azbestowe. Najstarszy wodociąg znajduje się na obszarze miasta Tarnogród. Ze względu na słabej jakości materiały często dochodzi do awarii i strat wody na odcinku Różaniec Pierwszy – Różaniec Drugi. Planuje się przeprowadzenie prac mających na celu zasilenie części obszaru wiejskiego wodą z wodociągów gminnych.

Sieć kanalizacyjna

W sferze kanalizacji gmina Tarnogród posiada dwie oczyszczalnie ścieków oraz infrastrukturę służącą odprowadzaniu ścieków:

- oczyszczalnia Tarnogród o wydajności 500 m³/d wymagająca pilnej modernizacji;
- oczyszczalnia Różaniec o wydajności 250 m³/d.

Budowę infrastruktury ściekowej rozpoczęto w 1996 roku na obszarze Tarnogrodu oraz w 2004 roku w miejscowościach Różaniec Pierwszy i Różaniec Drugi. W zasięgu istniejącej kanalizacji zamieszkuje około 95% mieszkańców gminy Tarnogród. Odbiorem ścieków komunalnych przez sieć kanalizacyjną oraz ścieków ze zbiorników bezodpływowych zajmuje się Tarnogrodzki Zakład Komunalny Sp. z o.o.⁴⁴ Planowana jest również rozbudowa kanalizacji sanitarnej w Woli Różanieckiej.

Według danych BDL GUS długość czynnej sieci kanalizacyjnej na terenie gminy Tarnogród w 2015 roku wyniosła 38,4 km z czego długość sieci na obszarze miejskim wyniosła 26,4 km, natomiast na obszarze wiejskim 12 km.

Liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania na terenie gminy w 2014 roku wynosiła 916 (2015 roku - 962) (w 2014 roku 789 na obszarze miejskim i 173 na obszarze wiejskim; w 2015 roku 710 na obszarze miejskim i 206 na obszarze wiejskim), z sieci kanalizacyjnej korzystało łącznie 3 716 osób, 75,9% użytkowników infrastruktury stanowili mieszkańcy Tarnogrodu. W 2015 roku siecią kanalizacyjną odprowadzono 99,0 dm³ ścieków bytowych. Ponadto odnotowano 20 awarii sieci.

Uzasadnieniem potrzeby dalszej rozbudowy sanitarnej sieci kanalizacyjnej jest zwiększenie szans rozwoju gminy oraz rozwój rolnictwa ekologicznego. Podjęcie działań w tym kierunku na terenie wiejskim w dużej mierze uzależniony od możliwości pozyskania środków zewnętrznych⁴⁵.

⁴⁴ <http://tzktarnograd.pl/o-tzk-sp-z-o-o/infrastruktura>

⁴⁵ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

Istnienie sieci kanalizacyjnej świadczy o pozycji obszaru wśród terenów atrakcyjnych inwestycyjnie, ma również ogromne znaczenie dla jakości środowiska przyrodniczego. Gmina może się pochwalić relatywnie dużą liczbą użytkowników tego typu infrastruktury (54,4% ogółu mieszkańców gminy). W miejscowościach Luchów Dolny i Luchów Górny nie istnieje zbiorcza kanalizacja ściekowa. Gmina nie spełnia warunków co do możliwości ubiegania się o środki w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020, gdyż nie gmina nie spełnia wymogów co do wysokości wskaźnika RLM, co automatycznie dyskwalifikuje ją z możliwości ubiegania się o środki finansowe⁴⁶. Budowa kanalizacji ze środków własnych gminy jest ekonomicznie nieuzasadniona ze względu na ogromne koszty inwestycyjne. Z tego powodu bardziej rozsądnym rozwiązaniem jest budowa przydomowych oczyszczalni ścieków.

Sieć elektroenergetyczna

Obsługa elektroenergetyczna gminy odbywa się za pośrednictwem sieci i urządzeń stanowiących własność PGE Obrót S.A. Oddział Zamość. Sieć posiada koncesję na prowadzenie dystrybucji i obrót energią elektryczną. Gmina Tarnogród należy do Rejonu Energetycznego w Biłgoraju.

Przez zachodnią część obszar gminy przebiega elektroenergetyczna linia napowietrzna wysokiego napięcia (WN) 110 kV. W granicach miasta Tarnogród zlokalizowana jest rozbudowana w ostatnich latach stacja elektroenergetyczna 110/15kV.

Zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu na obszarze Tarnogrodu (b.d. dla obszaru wiejskiego) w 2015 roku wynosiło 2 087 MWh. Pozytywnym zjawiskiem jest fakt, iż w analizowanym okresie 2010-2015 następuje stały spadek zużycia energii (o 7,8% w porównaniu do roku 2010).

Gmina dysponuje dobrze rozwiniętą siecią elektroenergetyczną, stan techniczny linii energetycznej jest również zadawalający. Jedynym problemem w zakresie dostarczania energii elektrycznej jest stan linii średniego napięcia w miejscowości Różaniec. Szczególnie w okresie letnim, kiedy następuje zwiększenie poboru energii pojawiają się problemy związane ze spadkiem napięcia oraz przerwami w dostawie energii⁴⁷.

Sieć elektroenergetyczna napowietrzna oraz stacje transformatorowe zaspokajają zapotrzebowanie gminy w energię elektryczną na poziomie obecnie obowiązującego standardu, jednak koniecznym działaniem jest modernizacja niektórych odcinków sieci i urządzeń elektroenergetycznych. W chwili obecnej dostarczanie energii odbywa się w dużej mierze poprzez napowietrzne linie przesyłowe, które w najbliższych latach powinny zostać skablowane.

Sieć gazowa

Cały obszar gminy jest zgazyfikowany. Według danych BDL GUS w 2015 roku liczba osób korzystających z sieci gazowej na terenie gminy wynosiła 3 113 osób (45,6% ogółu ludności

⁴⁶ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

⁴⁷ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

gminy), na terenie miasta 1 983, a na obszarze wiejskim 1 130. Liczba osób korzystających z sieci gazowej zmniejszyła się o 4,9% w stosunku do roku poprzedniego. Długość czynnej sieci gazowej wynosi 103,15 km, z czego 61,74 km (59,9%) sieci znajduje się w granicach miasta. Sieć gazowa gminy Tarnogród stanowi 23,7% infrastruktury gazowej na obszarze całego powiatu biłgorajskiego. Łączna liczba czynnych przyłączy do budynków (mieszkalnych i niemieszkalnych) wynosiła 979 (65,5% ogółu przyłączy znajduje się na terenie miasta) z czego 882 to przyłącza do budynków mieszkalnych. Zużycie gazu wynosiło 609 tys. m³ (371 tys. m³ na terenie miasta i 236 tys. m³ na obszarze wiejskim).

Gaz sieciowy pochodzi z ujęcia w miejscowości Wola Różaniecka, w której znajduje się kopalnia gazu ziemnego prowadzące wydobywanie z głębokości 507-964 m. Zasobność złóż gazu ziemnego w gminie Tarnogród szacowana jest na około 450 mln m³. Dystrybucją gazu ziemnego zajmuje się Tarnogrodzki Zakład Komunalny Sp. z o.o., posiadający status przedsiębiorstwa energetycznego. Głównym zarządcą kopalni jest Sanocki Oddział Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa. Tarnogród jest jedyną gminą w Polsce posiadającą własną sieć gazową. Gaz dostarczany jest do gospodarstw domowych, obiektów użyteczności publicznej, największych zakładów pracy oraz kilkudziesięciu suszarni tytoniu z terenu gminy.

Przez teren gminy Tarnogród nie przebiega gazociąg magistralny.

System ciepłowniczy

Gospodarka ciepła w gminie Tarnogród opiera się na lokalnych kotłowniach lub indywidualnych urządzeniach grzewczych opalanych paliwem stałym, będącym głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego lub gazem ziemnym.

W gminie Tarnogród nie funkcjonuje przedsiębiorstwo zajmujące się zaspokajaniem zbiorowych potrzeb gminy w zakresie wytwarzania, przesyłu i dystrybucji ciepła.

W 2015 roku według danych BDL GUS, 206 gospodarstw wykorzystywały gaz ziemny do ogrzewania obiektów zamieszkania (78,6% stanowili odbiorcy z terenu miasta). Na przestrzeni lat 2010-2014 odnotowano stały wzrost liczby odbiorców wykorzystujących gaz ziemny do ogrzewania mieszkań, natomiast w roku 2015 zaobserwowano spadek o 42,8% w stosunku do roku poprzedniego. Zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań w 2015 roku wynosiło 127 tys. m³ (92 tys. m³ na terenie miasta).

Gospodarka niskoemisyjna.

Gmina Tarnogród posiada Plan gospodarki niskoemisyjnej dla Gminy Tarnogród przyjęty uchwałą nr X/51/2015 Rady Miejskiej w Tarnogrodzie z dnia 29 lipca 2015 roku. Jest to dokument strategiczny, w którym zostały zawarte działania inwestycyjne i nieinwestycyjne realizowane na terenie gminy do 2020 roku. Dokument przyczyni się do osiągnięcia celów określonych w pakiecie klimatyczno-energetycznym do roku 2020 tj.: redukcji emisji gazów cieplarnianych, zwiększenia udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, redukcji zużycia energii finalnej, które będą realizowane poprzez podniesienie efektywności energetycznej, a także do poprawę jakości powietrza.

Uwzględnione w PGN dla gminy Tarnogród przedsięwzięcia zwiększają szanse władz gminnych, mieszkańców oraz podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na terenie gminy

na uzyskanie dofinansowania w ramach nowej perspektywy finansowej 2014-2020, w tym m.in. na:

- termomodernizację obiektów użyteczności publicznej;
- ograniczenie emisji zanieczyszczeń powstających ze spalania paliw na potrzeby c.o;
- modernizację oraz budowę dróg lokalnych;
- szkolenia interesariuszy projektu w zakresie gospodarki niskoemisyjnej;
- produkcję energii elektrycznej przy energochłonnej infrastrukturze wod-kan;
- produkcję energii elektrycznej w instalacjach prosumenckich;
- zakup pojazdów niskoemisyjnych;
- zielone zamówienia publiczne;
- modernizację oświetlenia ulic.

W zakresie ograniczenia niskiej emisji gmina Tarnogród zrealizowała trzy projekty mające na celu termomodernizację budynków. Pierwszy z nich to „Termorenowacja budynku Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Tarnogrodzie”, drugi to „Termorenowacja budynku przychodni lekarskiej w Tarnogrodzie przy ul. Rynek” ostatni projekt obejmował „Wykonanie prac budowlanych polegających na wykonaniu ocieplenia budynku dawnego klubu rolnika, w którym obecnie mieści się świetlica wiejska w Luchowie Dolnym”.

Odnawialne źródła energii

Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Tarnogród zakłada wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii w ogólnym bilansie w roku docelowym 2020 o 6,53% w stosunku do roku bazowego 2016. Cele operacyjne w zakresie odnawialnych źródeł energii to „Wykorzystanie potencjału odnawialnych źródeł energii oraz poprawa efektywności energetycznej obiektów komunalnych” oraz „Modernizacja źródeł ciepła oraz wzrost zastosowania OZE w produkcji energii użytkowej w sektorze mieszkalnym i rolnym”.

Gmina Tarnogród zrealizowała projekt pt. „Odnawialne źródła energii w Gminie Tarnogród” w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013. Całkowita wartość inwestycji to 4 411 925,09 zł, z czego 3 409 158,77 zł to dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Realizacja projektu trwała od lutego do grudnia 2014 roku. Przedsięwzięcie obejmowało montaż 474 instalacji solarnych i kotłów zasilanych biomasą w domach prywatnych mieszkańców i w 10 budynkach użyteczności publicznej na terenie gminy, tj.

- Szkoła Podstawowa w Różańcu Drugim;
- Szkoła Podstawowa w Tarnogrodzie;
- Zespół Szkół Ekonomicznych im. Armii Krajowej w Tarnogrodzie;
- Szkoła Podstawowa w Różańcu Pierwszym;
- Szkoła Podstawowa w Woli Różanieckiej;
- Szkoła Podstawowa w Luchowie Górnym;
- Szkoła Podstawowa w Luchowie Dolnym;
- Klub Rolnika w Luchowie Dolnym;
- Parafia Rz.-Kat. w Luchowie Górnym;
- Parafia Rz.-Kat. w Tarnogrodzie.

W ramach projektu powstała również strona internetowa promująca odnawialne źródła energii (www.tarnograd.oze.eurzad.eu).

Realizacja projektu przyczyniła się do ochrony środowiska poprzez zwiększenie wykorzystania energii z odnawialnych źródeł energii, bowiem zmniejszyła się ilość gazów cieplarnianych i innych substancji szkodliwych emitowanych do atmosfery oraz ilość odpadów wytwarzanych dotychczas przy spalaniu tradycyjnych surowców energetycznych⁴⁸.

Gospodarka odpadami

Na podstawie nowelizacji ustawy z dnia 13 września 1996 roku o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, ustanawiającej nowe zasady gospodarowania odpadami od 1 lipca 2013 roku odpowiedzialność za odbiór i właściwe zagospodarowanie odpadów została przekazana gminom. Nowy system gospodarki odpadami w gminie oparty jest na segregacji. Działanie w zakresie wywozu śmieci polega na odbiorze przesortowanych odpadów od mieszkańców sprzed posesji oraz sprzed miejsc użyteczności publicznej.

Poziomy recyklingu w gminie Tarnogród w 2012 roku (przed nowelizacją ustawy)⁴⁹:

- poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania – 23,8%;
- poziom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła – 21,9%.

W gminie Tarnogród rocznie zbiera się 339 Mg odpadów gromadzonych w pojemnikach i workach, które raz w miesiącu odbierane przez Tarnogrodzki Zakład Komunalny Sp. z o.o. Na obszarze gminy znajdują się pojemniki na stłuczkę szklaną, które opróżniane są przez hutę szkła w Jarosławiu. W podziale na obszar miejski i wiejski, większość odpadów powstaje na terenie miasta Tarnogród (79,6% ogółu odpadów wytworzonych w gminie – w 2013 roku).

Telekomunikacja i Internet

Powszechny dostęp do szerokopasmowego Internetu ma szczególne znaczenie dla rozwoju obszaru i dla jakości życia mieszkańców.

Sieć szerokopasmowa składa się z dwóch warstw: szkieletowej i dystrybucyjnej. Warstwę szkieletową tworzą węzły szkieletowe i połączenia między nimi. Warstwa szkieletowa budowana jest w topologii pierścienia lub połączonych pierścieni. W warstwie dystrybucyjnej, zakończenia sieci stanowią punkty dystrybucyjne, na bazie których możliwa jest w dalszej kolejności budowa sieci dostępowych. Warstwa dystrybucyjna budowana jest w topologii drzewa. Sieć jest projektowana w jednolitej technologii optycznej.

⁴⁸<http://www.tarnograd.pl/index.php/aktualnosci/item/119-zakonczenie-projektu-odnawialne-zrodla-energii-w-gminie-tarnograd>

⁴⁹ *Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Tarnogród*

Obszar województwa został podzielony na obszary białe, szare i czarne odrębnie dla tradycyjnej infrastruktury szerokopasmowej (obszary tradycyjne) i dla sieci szerokopasmowej nowej generacji (obszary NGA).

Obszary tradycyjne:

- biały – obszar, na którym nie ma odpowiedniej infrastruktury szerokopasmowej i co do którego nie ma wiarygodnych planów inwestycyjnych wybudowania takiej infrastruktury w okresie 3 lat,
- szary – obszar, na którym jest tylko jedna odpowiednia infrastruktura szerokopasmowa lub co do którego istnieje wiarygodny plan inwestycyjny jednej infrastruktury w najbliższych 3 latach,
- czarny – obszar, na którym istnieją dwie lub więcej odpowiednie infrastruktury szerokopasmowe lub ich budowa jest objęta wiarygodnymi planami inwestycyjnymi w okresie najbliższych 3 lat.

Sieci NGA to przewodowe sieci dostępne, składające się w całości lub częściowo z elementów optycznych, które mogą zapewnić świadczenie usług szerokopasmowych o wyższej przepustowości w porównaniu z usługami świadczonymi przy pomocy przewodów miedzianych. Obszary NGA również możemy podzielić na:

- białe – obszar, na którym nie istnieje sieć NGA i nie ma wiarygodnych planów inwestycyjnych wybudowania takiej infrastruktury w okresie 3 lat,
- szare – obszar, na którym istnieje jedna sieć NGA albo według wiarygodnych planów inwestycyjnych powstanie w okresie najbliższych 3 lat,
- czarne – obszar, na którym według wiarygodnych planów inwestycyjnych obecnie lub w okresie najbliższych 3 lat powstaną co najmniej 2 sieci NGA.

Obszar NGA jest jednocześnie białym, szarym lub czarnym obszarem tradycyjnym.

Przez obszar gminy Tarnogród przebiega sieć szkieletowa pokrywająca się z dystrybucyjną siecią szerokopasmową z trzema węzłami SSPW dystrybucyjnymi w miejscowościach Luchów Dolny, Różaniec, Wola Różaniecka, natomiast najbliższy węzeł szkieletowy zlokalizowany jest w Biłgoraju.

3 miejscowości gminy Tarnogród, tj. Luchów Dolny, Luchów Górny, Różaniec Drugi zostały zakwalifikowane, jako obszary tradycyjne białe, na których nie ma odpowiedniej infrastruktury szerokopasmowej i co do którego nie ma wiarygodnych planów inwestycyjnych wybudowania takiej infrastruktury w okresie 3 lat.

1 miejscowość, tj. Tarnogród to obszary tradycyjne szare, czyli takie, na którym jest tylko jedna odpowiednia infrastruktura szerokopasmowa lub co do którego istnieje wiarygodny plan inwestycyjny jednej infrastruktury w najbliższych 3 latach.

Zabudowa mieszkaniowa

Występującą formą zabudowy mieszkaniowej w gminie Tarnogród jest budownictwo jednorodzinne i wielorodzinne. Głównym czynnikiem wpływającym na liniowo-pasmowy kształt układu urbanistycznego gminy jest sieć drożna, w obrębie której zlokalizowane są największe miejscowości gminy.

Zasadniczą formą mieszkalnictwa na obszarze wiejskim jest jednorodzinna zabudowa zagrodowa, związana z rolniczym charakterem gminy, zabudowa wielorodzinna znajduje się w miejscowościach Różaniec Pierwszy, Różaniec Drugi oraz Luchów Dolny.

Na obszarze Tarnogrodu przeważającą formą zabudowy jest zabudowa jednorodzinna, występująca w zespołach zabudowy oraz w układzie ulicówkowym oraz w zespołach zabudowy.

W ostatnich latach jakość życia mieszkańców oraz zasobów mieszkaniowych gminy uległ znaczącej poprawie, jest to związane głównie z podjęciem wielu inwestycji. Pomimo niewielkiej intensywności dynamiki zmian, coraz więcej budynków mieszkaniowych oraz obiektów użyteczności publicznych korzysta z sieci infrastruktury komunalnej. Według danych BDL GUS w analizowanym okresie 2010-2015 liczba obiektów podłączonych do sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej oraz posiadających centralne ogrzewanie stale wzrasta.

Gospodarka mieszkaniowa i efektywne zarządzanie zasobami stanowi jedno z głównych wyzwań dla jednostek samorządu terytorialnego. Według danych BDL GUS w 2015 roku na terenie gminy Tarnogród znajdowało się 1 915 mieszkań, które stanowiły 6,1% wszystkich mieszkań w powiecie biłgorajskim. W podziale na obszar wiejski i miejski większy odsetek stanowiły mieszkania zlokalizowane w Tarnogrodzie, które stanowiły 54,3% mieszkań z terenu gminy. Od 2010 wybudowano łącznie 47 mieszkań. Łączna powierzchnia użytkowa mieszkań wynosiła 189 572 i w stosunku do roku 2010 wzrosła o 3,6%. W 2015 roku w gminie Tarnogród na 1000 mieszkańców przypadało 280,4 mieszkania – o 111,3 mieszkań (39,7%) na 1000 mieszkańców.

Tabela 11. Zasoby mieszkaniowe gminy Tarnogród w latach 2010-2015

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Mieszkania (szt.)	3 651	3 663	3 687	3 701	3 714	3 739
Izby (szt.)	13 403	13 475	13 605	13 691	13 768	13 895
Mieszkania na 1000 mieszkańców	338	341,3	345,2	347,3	349,1	354
Powierzchnia użytkowa mieszkań (m ²)	284 015	285 984	289 087	291 152	292 927	296 194
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m ²)	77,8	78,1	78,4	78,7	78,9	79,2

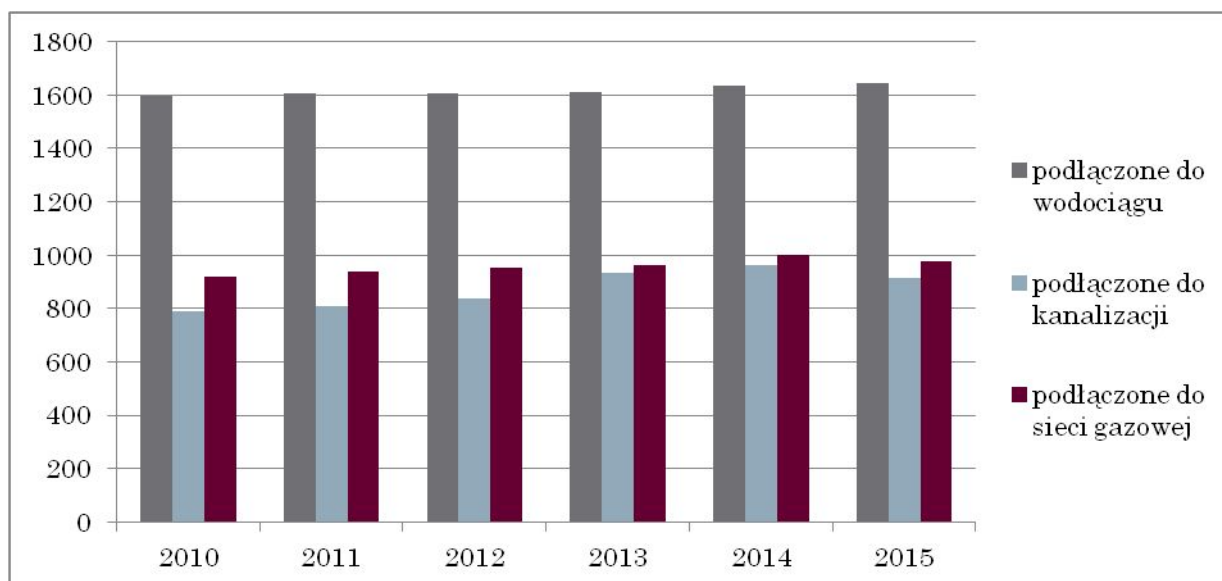
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

O jakości życia mieszkańców świadczy wyposażenie budynków mieszkalnych w podstawowe instalacje i pomieszczenia sanitarne tj. wodociąg, łazienkę czy centralne ogrzewanie. Według danych BDL GUS w 2015 roku na obszarze miasta Tarnogród do 95,9% mieszkań doprowadzony był wodociąg, w 83,9% mieszkań znajdowała się łazienka oraz w 76,4% było centralne ogrzewanie. Dla porównania na terenie miast powiatu biłgorajskiego w 98% mieszkań znajdował się wodociąg, w 94,1% znajdowała się łazienka, a w 88,8% centralne ogrzewanie. Na obszarze wiejskim gminy Tarnogród sytuacja wypada bardziej korzystnie w porównaniu do obszarów wiejskich obszaru wiejskiego powiatu biłgorajskiego. Na obszarze wiejskim gminy Tarnogród do 90,8% mieszkań doprowadzony był wodociąg, 76,9% posiadało

centralne ogrzewanie, a 69,1% było wyposażone w łazienkę. Na obszarach wiejskich powiatu do 91% budynków mieszkalnych przyłączony był wodociąg, 71,5% ogrzewane było za pomocą centralnego ogrzewania, a 61,4% wyposażone było w łazienkę.

Powyższe dane dotyczące wyposażenia mieszkań w urządzenia techniczno-sanitarne świadczą o stanie zasobów mieszkaniowych, jakimi dysponuje gmina. Wiele lokali nie spełnia zasadniczych warunków socjalno-bytowych ze względu na brak doprowadzenia podstawowych urządzeń sanitarnych

Wykres 10. Liczba budynków mieszkaniowych i niemieszkaniowych w gminie Tarnogród podłączonych do infrastruktury komunalnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Gmina boryka się z problemami technicznymi wynikającymi z wykorzystania nieekonomicznych rozwiązań ograniczających efektywność obiektów budowlanych. Wykorzystywane w budynkach urządzenia grzewcze są źródłem niskiej emisji oraz czynnikiem generującym szereg uciążliwości dla środowiska przyrodniczego.

Obiekty zabytkowe i granice stref ochrony konserwatorskiej

Na obszarze gminy Tarnogród zlokalizowanych jest 8 zabytków objętych ścisłą ochroną konserwatorską, wpisanych do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Lubelskiego, zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dominującą formą historycznej zabudowy są zespoły cmentarno-sakralne:

Luchów Górny:

- Cerkiew prawosławna ob. kościół rzym.-kat. pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, 1847 nr rej.: A/147 z 13.02.1967
- Cmentarz kościelny, nr rej.: j.w.

Tarnogród:

- Zespół kościoła parafialnego, ul. Partyzantów, 1750-77, XIX w., nr rej.: A/61 z 16.07.1956 i z 26.11.1966:

- Kościół pw. Przemienienia Pańskiego, 1750-1777
- Dzwonnica-brama, około 1770
- Cmentarz kościelny
- Ogrodzenie z kaplicami, koniec XIX w.
- Kościół filialny pw. św. Rocha, drewniany, ul. 1 Maja 53, początek XVII w., nr rej.: A/74 z 16.07.1956 i z 26.11.1966
- Cerkiew prawosławna pw. Świętej Trójcy, ul. Cerkiewna 1 (d. 22 lipca 4), 1870-75, nr rej.: A/1313 z 11.10.1979
- Cmentarz, nr rej.: j.w.
- Synagoga, ul. Kościuszki 1, 2 poł. XVII w., XIX w., nr rej.: A/211 z 7.05.1957 i z 13.02.1967
- Spichlerz, ul. Krakowskie Przedmieście 43, drewniany, 1764, nr rej.: A/187 z 9.02.1967

W granicach miasta Tarnogród znajdują się liczne obiekty architektoniczne, nie znajdujące się w wykazie zabytków lecz stanowiące atrakcję turystyczną gminy.

Do najciekawszych obiektów zalicza się⁵⁰:

- Biało-zielony budynek (tzw. pałacyk) z 1930 roku, znajdujący się przy ul. 22 lipca. Obiekt przez wiele lat był siedzibą Urzędu Miejskiego, obecnie mieści się w nim Urząd Stanu Cywilnego i Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej;
- Zabytkowy drewniany dom (tzw. domek katechetyczny) przy ul. Kościelnej;
- Zabytkowa kamienica na rogu ul. 1 Maja i ul. Kryszkiewicza;
- Budynek Tarnogrodzkiego Domu Kultury;
- Willa na rogu ul. 22 Lipca i Przedmieścia Bukowskiego z figurami lwów na ozdobnych schodach, obecnie mieści się w niej posterunek policji;
- Tarnogrodzki Rynek, będący jednym z największych rynków w Polsce o wymiarach 160x140 m.

W granicach miasta znajdują się liczne pomniki:

- Kopiec Kościuszki, usypany przez mieszkańców w 1917 roku;
- Pomnik w małym parku w Rynku z 1963 roku, upamiętniający mieszkańców Tarnogrodu pomordowanych w obozach koncentracyjnych i poległych na polu walki z faszyzmem;
- Pomnik w Bramie Korchowskiej poświęcony żołnierzom polskim zamordowanym w Katyniu;
- Pomnik Międzynarodowego Motocyklowego Rajdu Katyńskiego;
- Pomnik przy ul. Tadeusza Kościuszki, upamiętniający zamordowanych Żydów w czasie II wojny światowej;
- Wąwóz Siekane z pomnikiem, będący miejscem 100 poległych w powstaniu styczniowym mieszkańców Tarnogrodu;
- Pomnik przy ul. Nadstawnej, upamiętniający 2000 żydowskich mieszkańców Tarnogrodu zamordowanych 1 listopada 1942 roku;

⁵⁰ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Tarnogr%C3%B3d#Zabudowa>

- Pomnik Jana Pawła II w Rynku, wzniesiony z brązu 11 czerwca 2006 roku;
- Pomnik Koguta, będący symbolem Sejmików Teatrów Wiejskich.

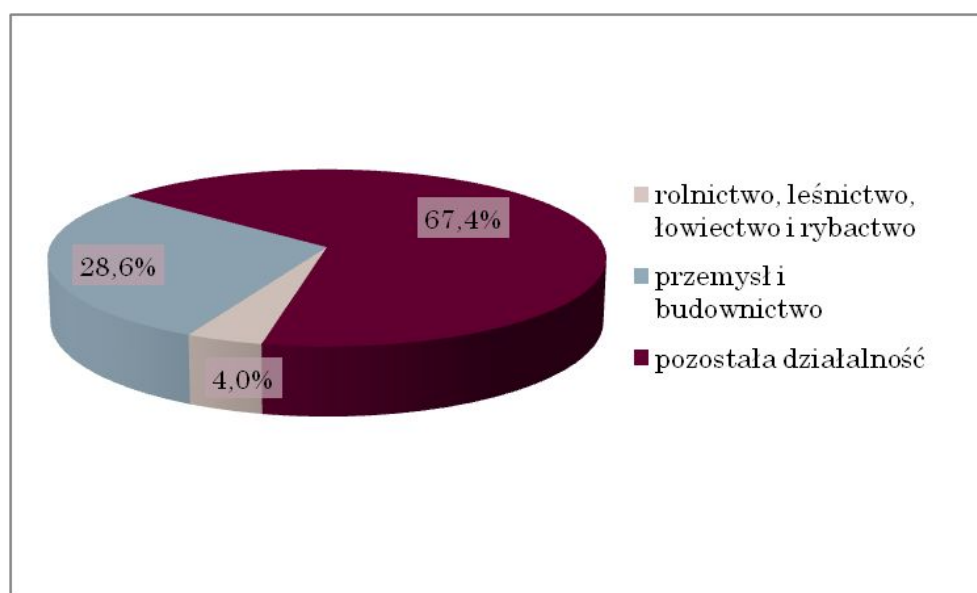
Sfera gospodarcza

Struktura gospodarcza gminy

Do głównych sektorów gospodarki gminy Tarnogród tworzących system zaspakajania potrzeb ludności należą: rolnictwo, przemysł i budownictwo oraz usługi.

Według danych BDL GUS w 2015 roku w gminie Tarnogród działalność prowadziło 475 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON. Zgodnie z podziałem na podmioty według rodzajów działalności PKD 2007 największy odsetek stanowiły podmioty reprezentujące pozostałą działalność – 67,4% (320 podmiotów gospodarczych), na drugim miejscu znajdują się podmioty prowadzące działalność przemysłową i budowlaną – 28,6% (136 podmiotów), najmniejszy odsetek to podmioty w sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – zaledwie 4% (19 podmiotów gospodarczych).

Wykres 11. Podmioty według grup rodzajów działalności PKD 2007 w 2015 r. w gminie Tarnogród

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Najpowszechniejszą formą aktywności gospodarczej w obrębie gminy Tarnogród jest rolnictwo. Według Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego obszar gminy należy do rolniczej przestrzeni produkcyjnej, będącą strefą o zróżnicowanym potencjale dla produkcji roślinnej i hodowlanej. W skład strefy roślinnej rolniczej przestrzeni produkcyjnej wchodzi 3 podstrefy: centralna, tarnogrodzka oraz nadwiślańska.

Główne źródła utrzymania mieszkańców gminy to⁵¹:

- praca najemna 33,1 %;

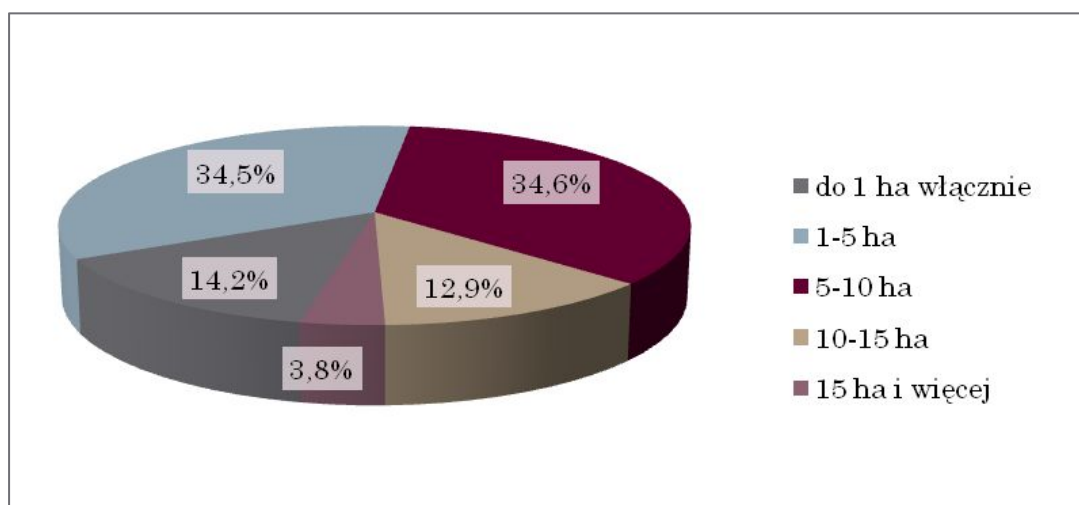
⁵¹ *Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tarnogród na lata 2014 – 2020*

- emerytury i renty 34 %;
- praca w gospodarstwach rolnych 27,8 %;
- pozostałe źródła 5,1 %.

Strefa tarnogrodzka obejmuje płaskowyżową część Kotliny Sandomierskiej, w obrębie której przeważają gleby średniej jakości oraz istnieją warunki klimatyczne sprzyjające uprawie buraków cukrowych, rzepaku, tytoniu oraz zbóż. Obszar posiada duży potencjał przyrodniczy ze względu na czyste środowisko i gleby, które sprzyjają rozwojowi produkcji ekologicznej żywności.

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego 2010 na obszarze gminy Tarnogród działalność prowadzi 1 143 gospodarstw rolnych, z czego jedno z nich nie jest gospodarstwem indywidualnym. Czynnikiem określającym stan rolnictwa oraz intensywności produkcji rolnej na danym obszarze jest struktura agrarna, mająca bardzo duże znaczenie dla opłacalności prowadzenia działalności rolniczej. W strukturze wielkości przeważają gospodarstwa małe i średnie o powierzchni 1-5 ha (394 gospodarstwa) oraz 5-10 ha (395 gospodarstw), stanowiące łącznie 69% ogółu gospodarstw rolnych w gminie. Najmniejszy odsetek (3,8%) stanowią gospodarstwa o powierzchni do 1 ha, których w 2010 było 44. Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych w gminie wynosi 8,12 ha przy średniej dla powiatu biłgorajskiego 6,15 ha.

Wykres 12. Struktura ilościowa gospodarstw rolnych gminy Tarnogród

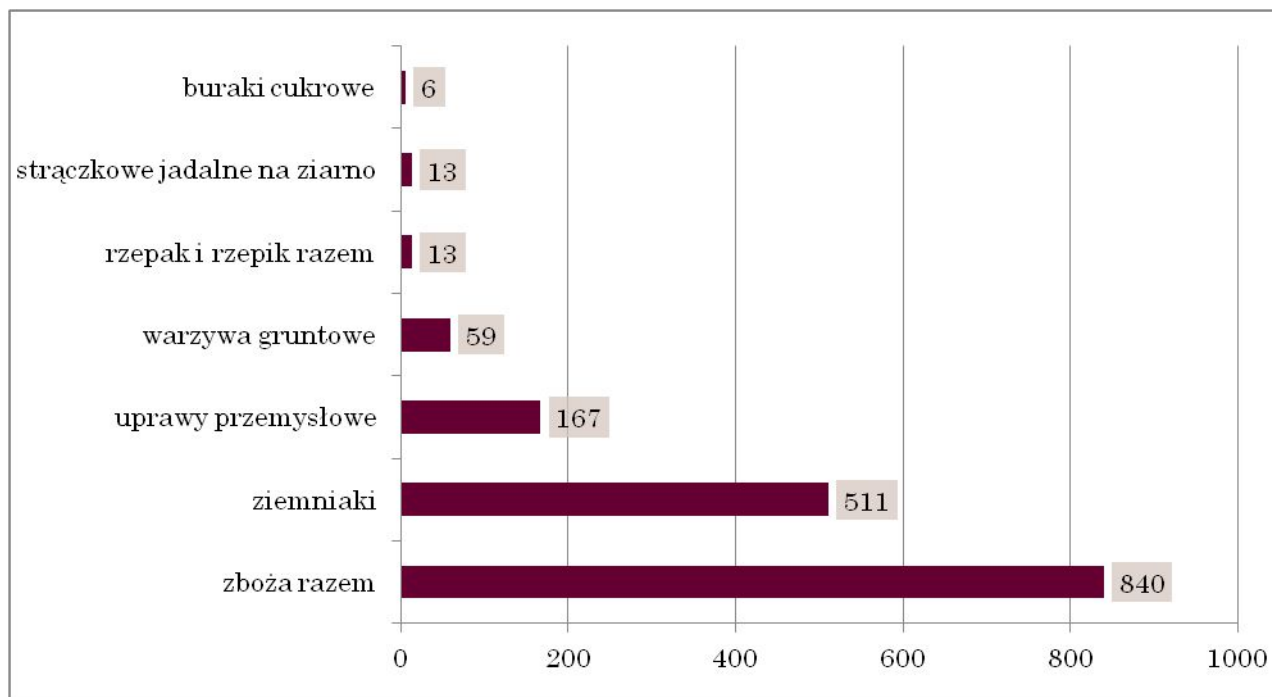

Źródło: opracowanie własne na podstawie PSP 2010

Na rodzaj upraw i hodowlę zwierząt w decydujący sposób wpływa jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

Na terenie gminy w zakresie upraw dominują zboża, głównie pszenica, jęczmień. Owies i pszenżyto, które uprawiane są w 94,8% gospodarstw. Wśród upraw wyróżniają się również uprawy ziemniaków, uprawianych w 57,7% gospodarstw oraz uprawy przemysłowe (przeznaczone do produkcji surowców dla przemysłu spożywczego i innych) – 18,8%.

Wykres 13. Rodzaje upraw w podziale na liczbę gospodarstw na terenie gminy Tarnogród

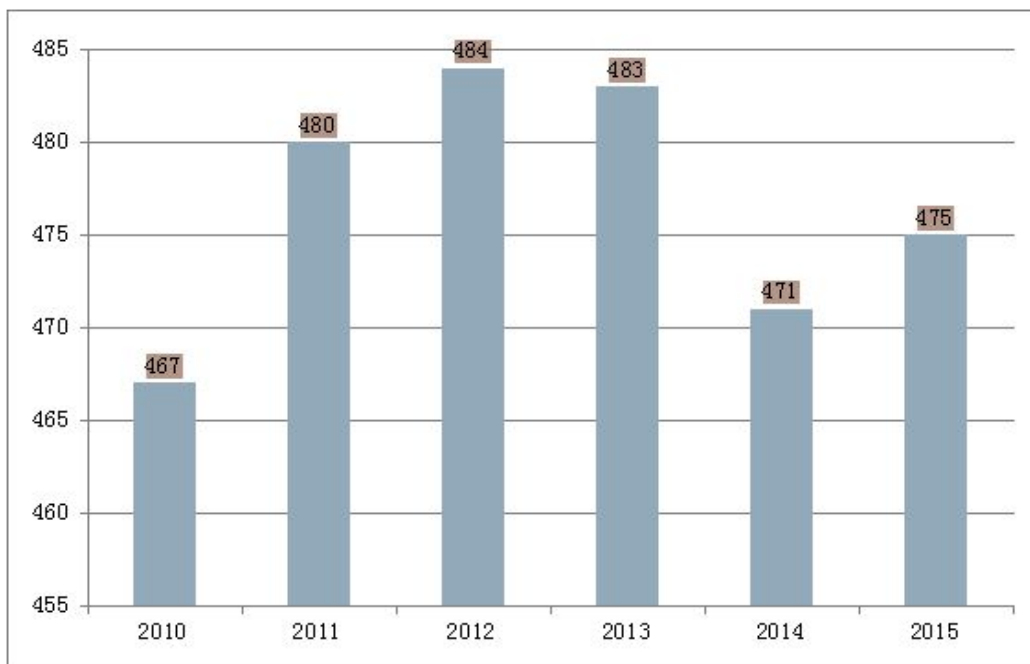
Źródło: opracowanie własne na podstawie PSP 2010

Pod względem hodowli zwierząt w gminie Tarnogród dominuje hodowla drobiu (600 gospodarstw), trzody chlewnej (374 gospodarstw) oraz bydła (369 gospodarstw). Zgodnie z danymi Powszechnego Spisu Rolnego 2010 w gminie pogłowie zwierząt w sztukach dużych (SD) wynosił wówczas 2 544 sztuk hodowanych w 670 gospodarstwach.

Przedsiębiorczość w gminie

Rozwój przedsiębiorczości oraz zaspakajanie potrzeb lokalnej społeczności możliwe jest poprzez wykorzystanie i przekształcenie lokalnych zasobów. Na obszarze gminy w 2015 roku funkcjonowało 475 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON. W okresie 2010-2012 liczba zarejestrowanych podmiotów oscylowała w granicach 467 w 2010 roku do 484 w 2012 roku. W podziale na obszary gminy, większy odsetek – 67,2% stanowią podmioty zarejestrowane na obszarze miejskim gminy. Na tle powiatu biłgorajskiego liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w gminie Tarnogród wypada na średnim poziomie, bowiem stanowią one 6,3% podmiotów w powiecie.

Wykres 14. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na terenie gminy Tarnogród w latach 2010-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W podziale na sektory własnościowe większy odsetek stanowią podmioty prowadzące działalność w sektorze prywatnym – 95,4%, natomiast podmioty z sektora publicznego stanowią pozostałe, 4,6%. W sektorze prywatnym, w którym w 2015 roku funkcjonowało 453 podmiotów gospodarczych najwięcej podmiotów jest prowadzonych przez osoby fizyczne – 82,8% oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne – 4,4%.

Tabela 12. Podmioty gospodarcze wg sektorów własnościowych w gminie Tarnogród w latach 2010-2015

PKD 2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Podmioty gospodarki narodowej						
ogółem	467	480	484	483	471	475
Sektor publiczny						
ogółem	25	26	27	27	27	21
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	21	21	22	23	23	17
Sektor prywatny						
Ogółem	442	454	457	456	444	453
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	371	382	384	383	369	375

Spółki handlowe	8	8	9	8	8	9
Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	0	0	1	0	0	0
Spółdzielnie	8	8	8	8	8	8
Fundacje	1	1	1	1	1	1
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	16	17	17	18	18	20

Źródło: opracowanie własne

Poniższa tabela prezentuje dynamikę zmian liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w poszczególnych sekcjach PKD 2007. W okresie 2010-2015 największy wzrost liczby podmiotów odnotowano w sekcji F oraz S i T.

Tabela 13. Podmioty gospodarki wg sekcji PKD 2007⁵² w gminie Tarnogród w latach 2010-2015

Sekcje PKD	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	467	480	484	498	471	475
Sekcja A	17	18	20	21	20	19
Sekcja B	0	0	0	0	0	0
Sekcja C	42	41	43	41	40	40
Sekcja D	1	1	1	1	1	1
Sekcja E	0	0	1	2	1	1
Sekcja F	84	87	93	93	86	94
Sekcja G	145	150	149	144	139	141

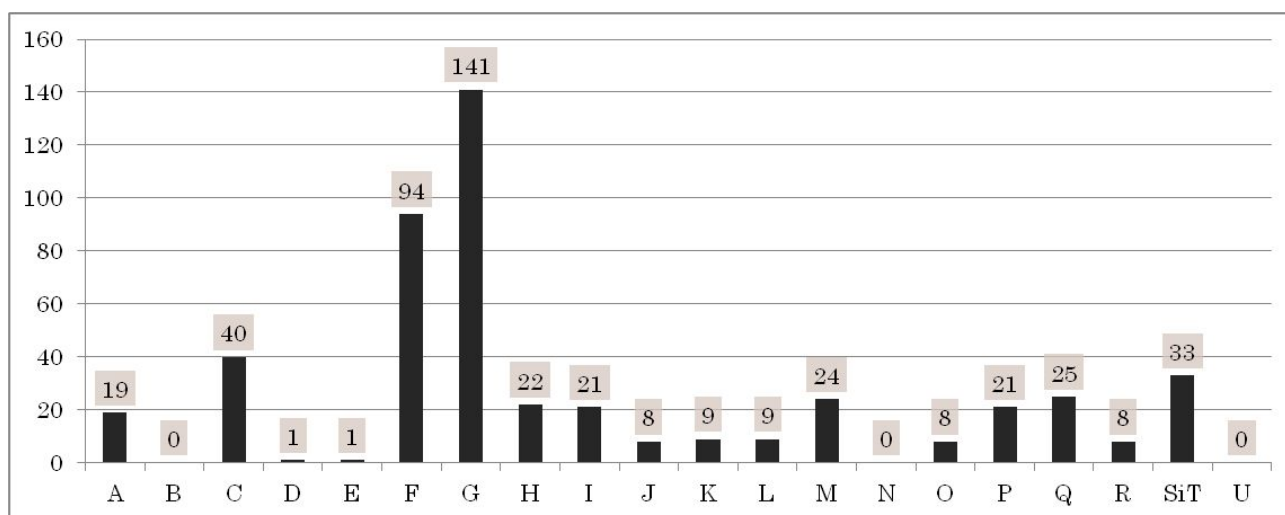
⁵² Wyjaśnienie skrótów sekcji PKD 2007: A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, B – Górnictwo i wydobywanie, C – Przetwórstwo przemysłowe, D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych, E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją, F – Budownictwo, G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J – Informacja i komunikacja, K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne, P – Edukacja, Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, S – Pozostała działalność usługowa, T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby, U – Organizacje i zespoły eksterytorialne

Sekcja H	24	27	25	25	22	22
Sekcja I	11	10	10	11	12	12
Sekcja J	3	4	6	6	8	8
Sekcja K	14	12	10	11	9	9
Sekcja L	7	8	8	8	9	9
Sekcja M	24	23	26	26	25	24
Sekcja N	1	1	1	1	1	0
Sekcja O	8	8	8	8	8	8
Sekcja P	26	27	25	27	27	21
Sekcja Q	22	24	23	22	26	25
Sekcja R	8	8	7	8	7	8
Sekcja S i T	30	31	28	28	30	33

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Zgodnie z podziałem sekcji PKD 2007 największy odsetek stanowią podmioty w sekcji G, obejmujące ponad jedną czwartą ogółu zarejestrowanych działalności. Znaczną grupę podmiotów stanowią działalności prowadzone w sekcji F - 19,7% ,C - 8,4% i SiT - 2,8%.

Wykres 15. Liczba podmiotów gospodarczych wg sekcji PKD 2007 na terenie gminy Tarnogród w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Analizując sferę gospodarczą należy uwzględnić nie tylko liczbę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, ale także przedsiębiorczość mieszkańców, mierzona wskaźnikiem przedsiębiorczości (liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1000

ludności). Wartość wskaźnika W gminie Tarnogród w 2015 roku wyniosła 70 (obszar miejski – 93, obszar wiejski – 46) dla porównania wartość wskaźnika dla powiatu biłgorajskiego wynosi 73.

Według klas wielkości podmiotów gospodarczych, w gminie Tarnogród działalność prowadzą jedynie mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa. Według danych BDL GUS w 2015 roku największy odsetek stanowiły mikroprzedsiębiorstwa (zatrudniające do 9 osób) – 95,6% (474 podmioty gospodarcze). Ponadto na obszarze gminy działało 19 małych przedsiębiorstw (zatrudniających 10-49 osób) i 2 średnie przedsiębiorstwa (zatrudniające od 50 do 249 osób). Przedsiębiorstwa z terenu gminy Tarnogród stanowiły 6,3% ogółu podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w powiecie biłgorajskim.

Bezrobocie

Jednym ze głównych wskaźników rozwoju i kondycji gospodarczej jednostki administracyjnej jest poziom bezrobocia. Według danych BDL GUS w 2015 roku na terenie gminy Tarnogród było zarejestrowanych 233 bezrobotnych. W analizowanym okresie ich liczba ulegała wahaniom, od 200 w 2010 roku do 253 w 2013 roku.

Tabela 14. Liczba osób bezrobotnych w gminie Tarnogród w latach 2010-2015

Bezrobotni	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ogółem	200	225	239	253	233	233
kobiety	106	125	122	143	125	123
mężczyźni	94	100	117	110	108	110

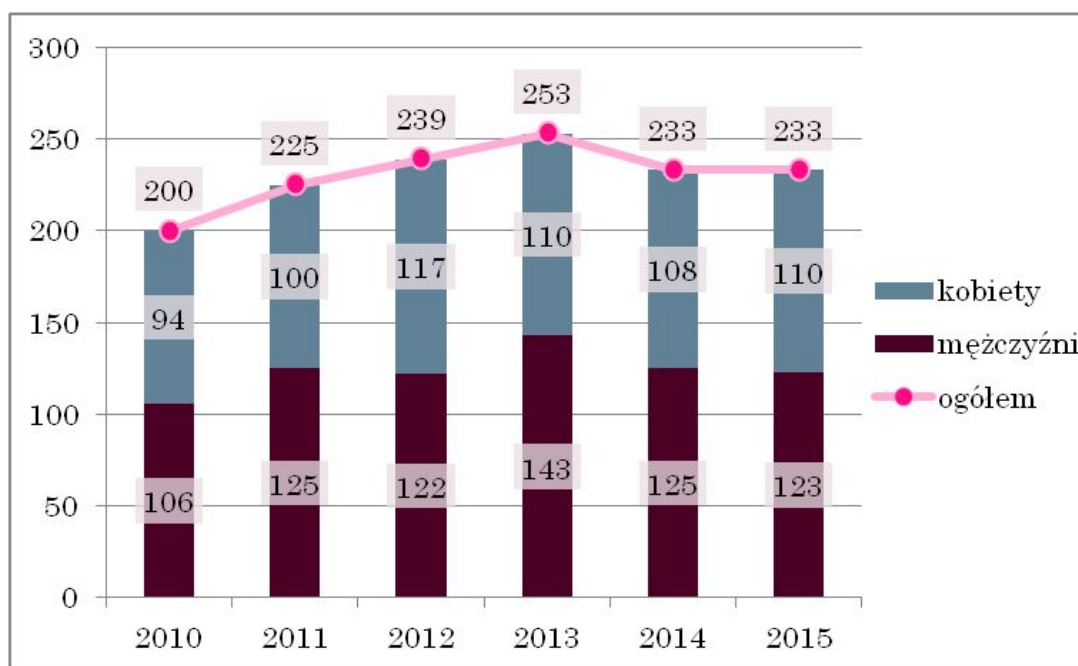
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W podziale na płeć w całym analizowanym okresie większą grupę osób bezrobotnych stanowili mężczyźni. W roku 2015 odsetek bezrobotnych mężczyzn to 52,8% ogółu osób bezrobotnych.

Wskaźnik bezrobocia (mierzony stosunkiem liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych do liczby osób w wieku produkcyjnym) według danych BDL GUS, w 2015 roku w gminie Tarnogród wyniósł 5,5%, dla porównania na terenie powiatu biłgorajskiego w analogicznym okresie wynosił 5,9%. Wskaźnik bezrobocia zarówno w gminie Tarnogród jak i w powiecie biłgorajskim wypada bardzo korzystnie na tle województwa lubelskiego. Ponadto w roku 2015 powiat biłgorajski najniższy wskaźnik bezrobocia spośród wszystkich powiatów w województwie lubelskim.

Korzystna sytuacja na rynku pracy może wynikać m.in. z dostosowania poziomu i struktury kształcenia do potrzeb i wymagań rynku pracy, wysokiego poziomu wykształcenia społeczeństwa oraz posiadania odpowiednich kompetencji i kwalifikacji zawodowych do podjęcia zatrudnienia, jak również duże zaangażowanie osób poszukujących pracy.

Wykres 16. Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych w gminie Tarnogród w latach 2010-2015

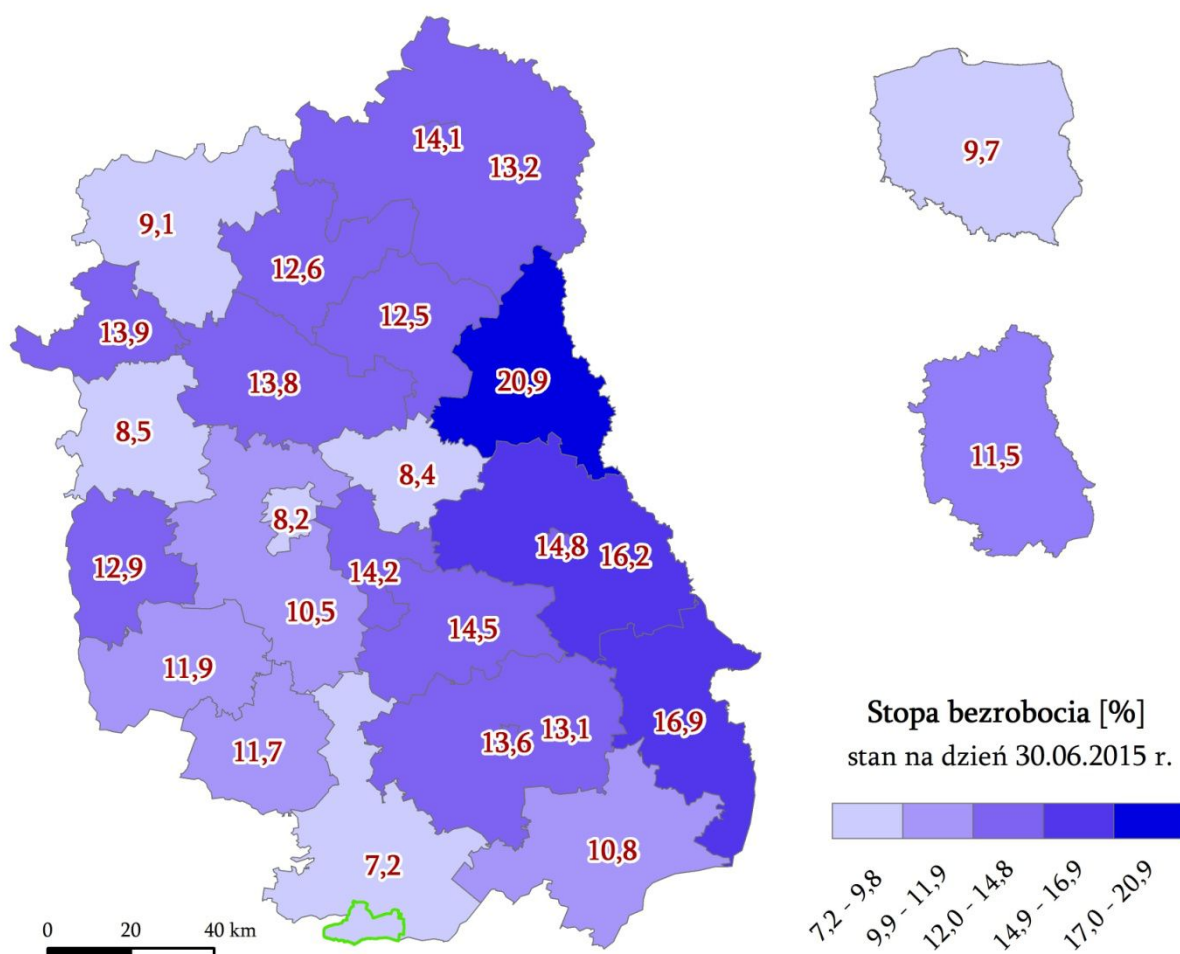
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Biłgoraju największą grupę bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym - 25,4%. Drugą co do wielkości grupą były osoby z wykształceniem zawodowym - 24,6% oraz wyższym - 20,3%. Grupą o najmniejszym odsetku bezrobocia były osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym - 12,1%.

W strukturze wiekowej osób bezrobotnych zauważa się zdecydowanie przewagę ludzi młodych w wieku do 34 lat, stanowiących 57,6% ogółu bezrobotnych. Ponadto 18,2% to bezrobotni w wieku 35 - 44 lata, natomiast 12,4% to osoby pomiędzy 45 a 54 rokiem życia. Jedynie 3,5% ogółu bezrobotnych stanowią osoby powyżej 60 roku życia.

Do działań poprawiających sytuację bezrobotnych zalicza się m.in. działania podejmowane przez samorząd skierowane na zmianę panującej polityki bezrobocia, poprawę systemu pośrednictwa pracy czy organizację kursów i szkoleń kwalifikacyjnych dla bezrobotnych, dających możliwość zaistnienia na rynku pracy.

Ryc. 12 Stopa bezrobocia

Źródło: opracowanie własne

Zatrudnienie oraz lokalny rynek pracy

W 2015 roku 726 mieszkańców gminy Tarnogród posiadało zatrudnienie, z czego jedynie 19,8% pracujących to mieszkańcy obszaru wiejskiego gminy. Liczba pracujących w ostatnich latach wykazuje stałą tendencję wzrostową – o 14,7% (107 osób) w porównaniu do roku 2012. W podziale na płeć, większy odsetek (52,6%) pracujących stanowiły kobiety. Niewielka liczba osób pracujących w stosunku do ogólnej liczby ludności gminy wynika z braku danych statystycznych obejmujących osoby pracujące w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego oraz podmiotach gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób. Ponadto rozbieżności mogą wynikać również z niedopasowania kwalifikacji pracowników do nowych technologii i braku potrzebnych kompetencji przy otrzymaniu zatrudnienia.

Gminy wiejskie i miejsko-wiejskie dotyka również problem ukrytego bezrobocia (które nie jest wykazane w oficjalnej ewidencji statystycznej) wynikającego z nadwyżki zatrudnionych w rolnictwie, jak również w powodu przyznawania wcześniejszych emerytur spowodowanych brakiem możliwości zatrudnienia osób w wieku przedemerytalnym. Ze względu na

stosunkowo bliskie sąsiedztwo miasta Biłgoraj i Leżajsk, mieszkańcy gminy decydują się nie poszukiwanie w nich miejsc zatrudnienia.

Tabela 15. Liczba osób pracujących wg innego podziału niż PKD w gminie Tarnogród latach 2010-2015

Zatrudnieni	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ogółem	679	661	619	721	731	726
mężczyźni	309	312	298	345	339	344
kobiety	370	349	321	376	392	382

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Według danych BDL GUS w 2015 roku na 1 000 mieszkańców gminy przypadało 106 osób pracujących. Dla porównania dla obszaru powiatu biłgorajskiego wartość wskaźnika wynosiła 131. W podziale na obszar miejski i obszar wiejski, wartość ta wynosiła odpowiednio – 169 i 42.

Wykres 17. Pracujący na 1 000 mieszkańców w gminie Tarnogród (w podziale na miasto i obszar wiejski) w latach 2010-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Szczególne rolę w rozwoju gospodarczym gminy mają małe i średnie przedsiębiorstwa, które dominują w strukturze podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na obszarze gminy Tarnogród.

Najistotniejsze podmioty gospodarcze to⁵³:

⁵³ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

- Przedsiębiorstwo Przetwórstwa Zbożowego „KAPKA” S-ka jawna,
- BioConcept Gardenia,
- Gminna Spółdzielnia „SCH” w Tarnogrodzie,
- Firma Usługowo – Produkcyjno – Handlowa „TARBEX”,
- P.P.H.U „Tarmet” S- ka z o.o.,
- Gospodarstwo Rolne EKOWAR
- INTER AUTO – TEST
- TransTyp
- Firma Wielobranżowa „ELEKTROMETAL” S-ka jawna,
- P.P.H.U. SITARZ – Luchów Górny
- P.P.H.U. ADOR – Wola Różaniecka
- Zakład drzewny Cap Ryszard.

Przedsiębiorstwo Przetwórstwa Zbożowego KAPKA Sp. j. jest firmą, należąca do grona największych producentów mąki w Polsce. Głównym profilem działalności P.P.Z. KAPKA jest skup i przetwórstwo zbóż. W zakładzie produkowane są najwyższej jakości mąki pszenne piekarnicze, mąki specjalistyczne i mąki do użytku domowego⁵⁴.

BioConcept-Gardenia Sp. z o.o. jest wiodącym w Polsce przedsiębiorstwem wytwarzającym ekologiczne owoce i warzywa oraz pierwszym i największym w kraju zakładem wyspecjalizowany w przetwórstwie surowców ekologicznych. Działalność ta stanowi aż 70% całej produkcji, czyli 3 tys. ton rocznie. Pozostałe 30% produkcji obejmują owoce z produkcji konwencjonalnej i produkty dla dzieci Baby Food Quality⁵⁵.

Atrakcyjność inwestycyjna gminy

Gmina Tarnogród posiada potencjał rolno-produkcyjny stwarzający doskonale możliwości do rozwoju rolnictwa ekologicznego oraz branż związanych z przetwórstwem owoców i warzyw. Gmina posiada ofertę inwestycyjną opracowaną w ramach projektu "Program promocji gospodarczej Gminy Tarnogród". Z założenia misją gminy jest stworzenie ponad gminnego centrum gospodarczego dla południowej części powiatu biłgorajskiego, a także zapewnienie zaplecza dostawczego dla przetwórstwa zbożowego i owocowo-warzywnego. Jednym z działań w zakresie pozyskania nowych inwestorów, przewiduje się ulgi i zwolnienia podatkowe oraz dostęp do tańszego, pozyskiwanego z obszaru gminy gazu ziemnego. Istnieje również możliwość ze skorzystania z pomocy Centrum Obsługi Inwestora przy załatwianiu spraw formalno-prawnych.

Tarnogród charakteryzuje się doskonałą dostępnością komunikacyjną lokalną, regionalną oraz ponadregionalną ze względu na położenie na skrzyżowanie dwóch ważnych dróg wojewódzkich. Korzystnym zjawiskiem jest również niewielkie skażenie środowiska oraz brak przemysłu ciężkiego, generującego uciążliwości.

⁵⁴ <http://www.kapkappz.pl/?id=ofirmie>

⁵⁵ <http://www.bilgorajska.pl/aktualnosc,5039,0,0,0,W-Tarnogrodzie-otwarto-kompleks-BioConcept-Gardenia.html>

Na obszarze gminy zlokalizowanych jest 16 obszarów inwestycyjnych o łącznej powierzchni około 13,15 ha. W podziale na miejscowości 8 z nich znajduje się na obszarze miasta Tarnogród, 2 w Luchowie Pierwszym, 1 w Luchowie Drugim, 1 w Luchowie Dolnym, 2 w Luchowie Górnym, 1 w Woli Różanieckiej oraz 1 w Różańcu Pierwszym. W dużej mierze są to grunty orne, nieużytki i nieruchomości wykorzystywane dawniej na potrzeby prowadzenia działalności usługowej i przemysłowej, z dostępem do uzbrojenia w niezbędną infrastrukturę komunalną o dobrym połączeniem komunikacyjnym. Część działek posiada aktualny miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego z przeznaczeniem na tereny zieleni urządzonej-rekreacyjnej, wypoczynkowej.

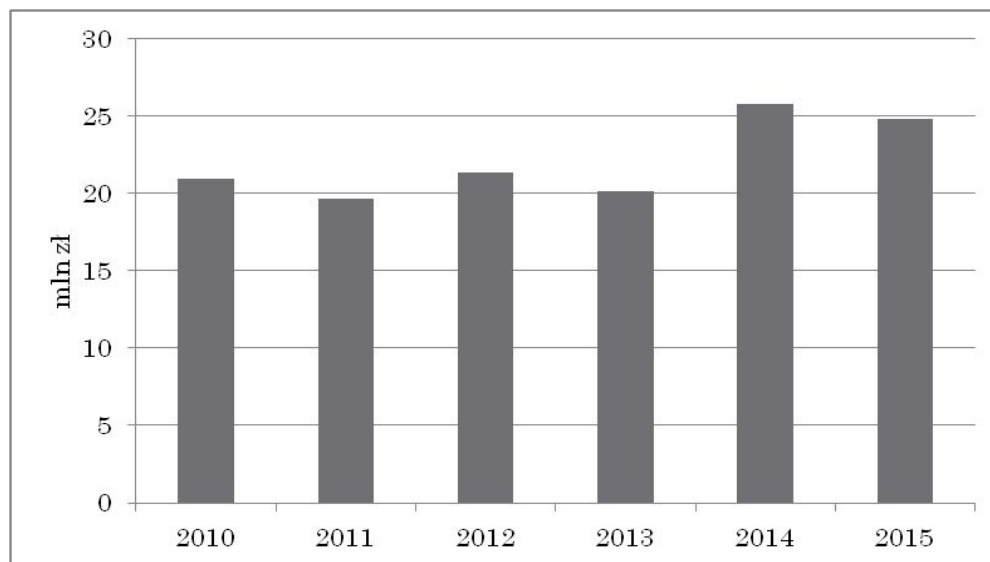
Gmina Tarnogród posiada certyfikat *Gmina Przyjazna Inwestorowi*, stanowiącego możliwość do realizacji nowych inwestycji oraz stwarzania nowych miejsc pracy, a co za tym idzie zmniejszenie liczby bezrobotnych⁵⁶.

Zdolność inwestycyjna gminy

Sytuacja finansowa gminy

Jednym z czynników warunkujących prawidłowy rozwój jednostki terytorialnej jest efektywne zarządzanie zasobami finansowymi. O zdolności inwestycyjnej gminy Tarnogród świadczy struktura budżetu uchwalanego rokrocznie przez Radę Miejską. Na dochody gminy składają się dochody własne, dotacje i subwencja ogólna. W analizowanym okresie, tj. w latach 2010-2015 zaobserwowano niewielkie wahania w strukturze dochodów gminy. Według danych BDL GUS w 2015 roku dochód ogółem wyniósł 24 827 546,83 zł.

Wykres 18. Dochody ogółem gminy Tarnogród w latach 2010-2015

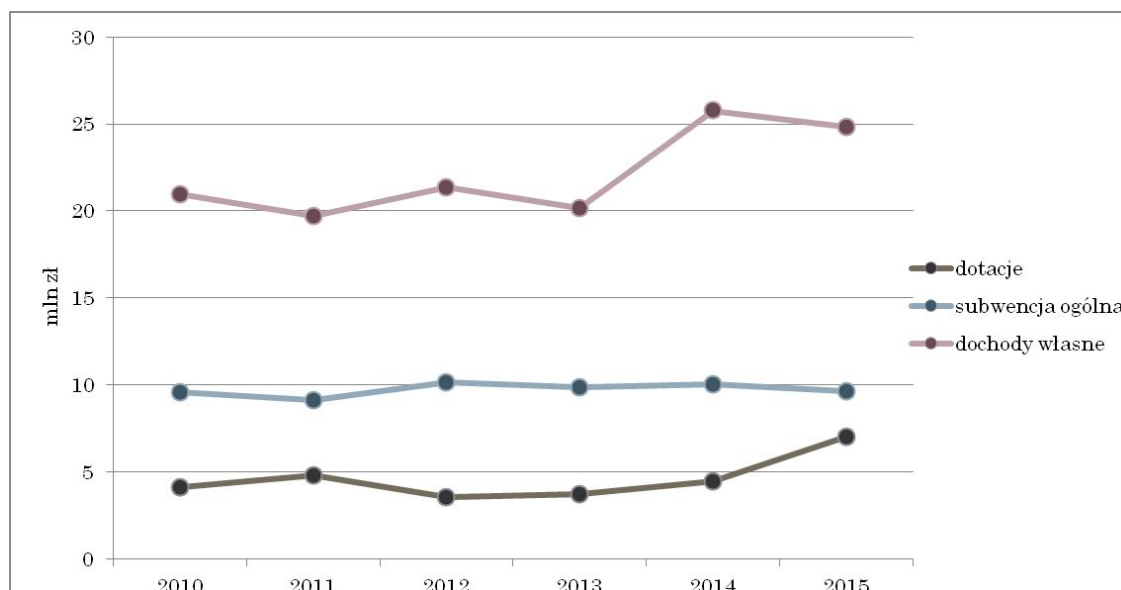
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W strukturze dochodu w 2015 roku największy udział miała subwencja ogólna (38,8%), następnie dochody własne (31,2%) i dotacje (30%). W roku 2014 odnotowano gwałtowny

⁵⁶ Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Tarnogród na lata 2014 – 2020

wzrost dochodu (o 21,7%) w stosunku do roku poprzedniego. W okresie 2012-2015 wartość pozyskanych dotacji wzrosła o 50,2%.

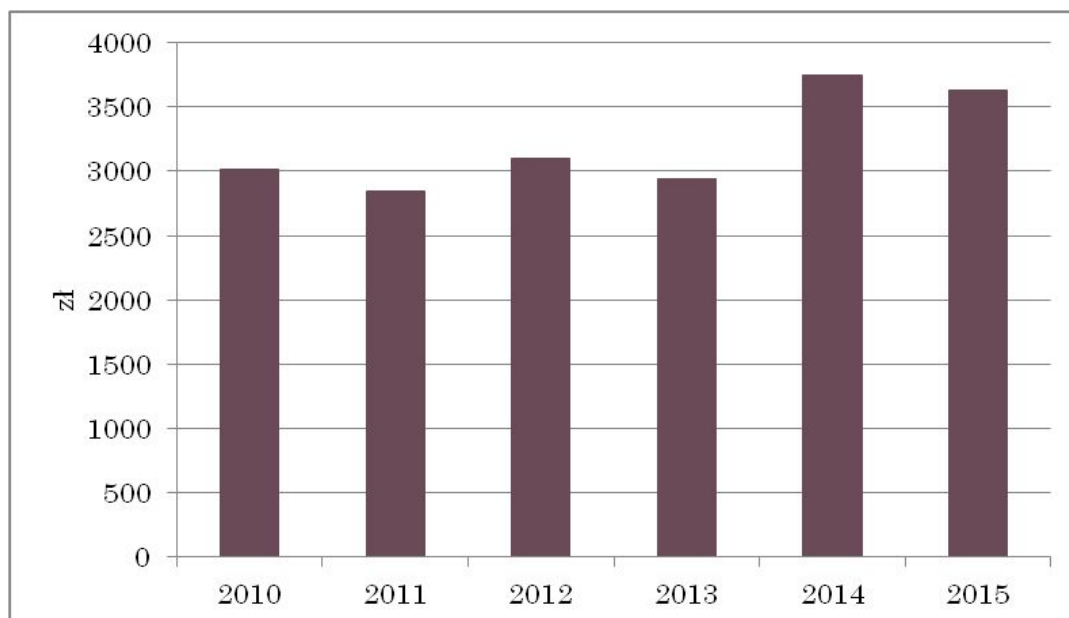
Wykres 19. Struktura dochodów gminy Tarnogród w latach 2010-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Średni dochód ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy Tarnogród w 2015 roku 3628,17 zł (o 3,3% mniej niż w roku poprzednim). W porównaniu do 2010 roku dochód na mieszkańca wzrósł o 16,8%. Analizując zmianę wielkości dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca można zauważyć naprzemienne wahania wartości.

Wykres 20. Dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca na terenie gminy Tarnogród w latach 2010-2015

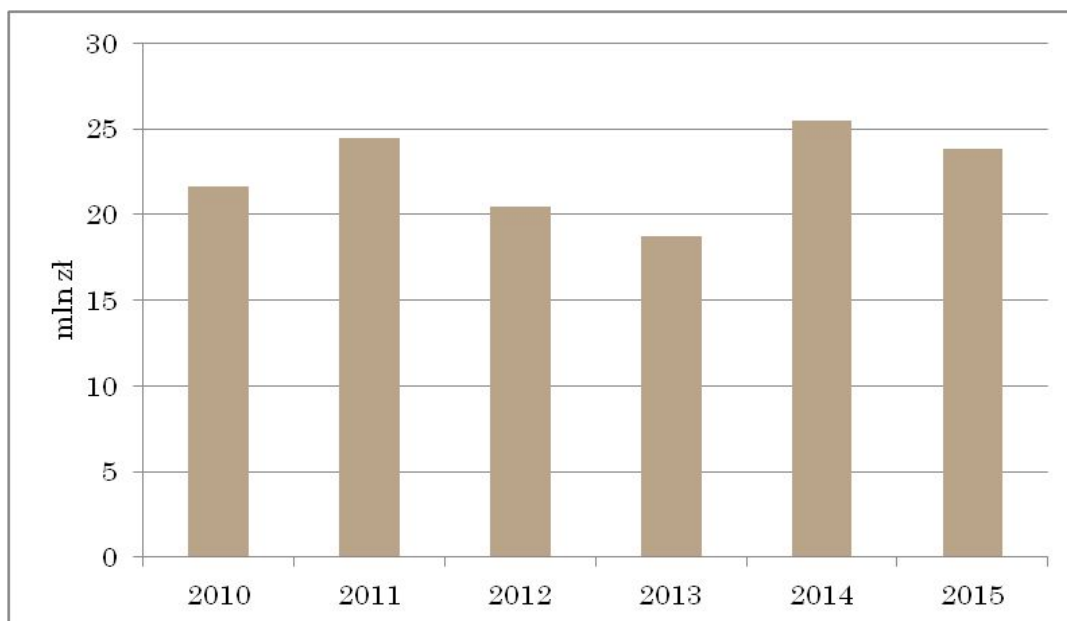

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Według danych BGL GUS w 2015 roku wartość wydatków poniesionych z budżetu gminy Tarnogród wyniosła 23 799 436,17 zł. Analogicznie jak w przypadku dochodów obserwuje się

duże wahania wartości poniesionych wydatków. Wydatki ogółem z budżetu gminy w okresie 2010-2015 oscylują w przedziale 18 738 205,10 zł a 25 492 848,37 zł. W roku 2014 zaobserwowano gwałtowny wzrost poniesionych wydatków (o 26,5%).

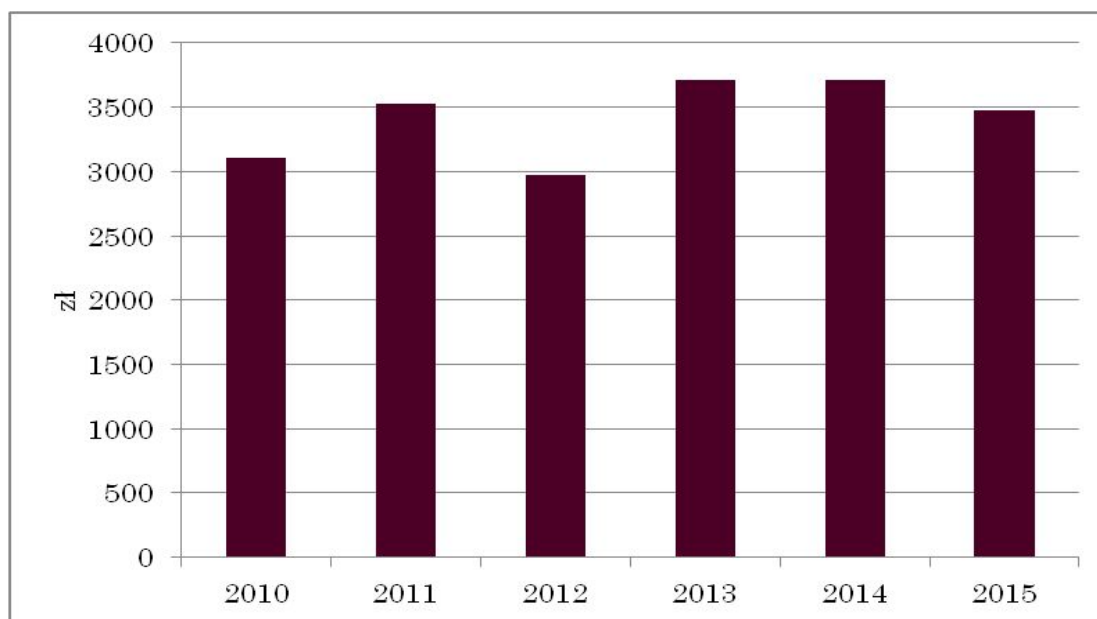
Wykres 21. Wydatki ogółem gminy Tarnogród w latach 2010-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy Tarnogród w 2015 roku (dane BDL GUS) wynosiły 3 477,92 zł. i były większe o 10,6% niż w roku 2010. Najniższą wartość poniesionych wydatków na 1 mieszkańca osiągnięto w roku 2013 (2 729,92 zł)

Wykres 22. Wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca na terenie gminy Tarnogród w latach 2010-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Sytuacja finansowa gminy uzależniona jest od wyniku finansowego budżetu, będącego różnicą wartości dochodów ogółem i wydatków ogółem poniesionych przez gminę w danym roku. W analizowanym okresie, tj. w latach 2010-2015, zaobserwowano wahania zarówno w dochodach jak i wydatkach gminy, co skutkowało dodatnim bądź ujemnym wynikiem finansowym w poszczególnych latach. Prezentuje to poniższa tabela.

Tabela 16. Sytuacja finansowa gminy Tarnogród w latach 2010-2015

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dochody (zł)	20 970 979,20	19 685 784,14	21 348 456,48	20 168 351,69	25 765 020,56	24 827 546,83
Wydatki (zł)	21 599 561,03	24 422 263,87	20 482 101,73	18 738 205,10	25 492 848,37	23 799 436,17
Wynik finansowy (zł)	-628 581,83	-4 736 479,73	-866 354,75	1 430 146,59	272 172,19	1 028 110,66

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Według Wieloletniej Prognozy Finansowej (WPF) po wykonaniu budżetu w 2015 roku wynik budżetowy będzie miał wartość dodatnią wynoszącą 1 028 110,66 zł (tabela poniżej). Kwota długu wyniosła wówczas 5 945 238,10 zł, natomiast wartość spłaty rat kapitałowych kredytów i pożyczek oraz wykup papierów wartościowych wyniosła 1 028 110,66 zł.

Tabela 17. Prognozowana struktura dochodów i wydatków wg Wieloletniej Prognozy Finansowej

Wyszczególnienie	2015*	2016	2018	2020	2022	2024	2026
Dochody ogółem	24827546,83	21232801,71	22006833,32	24625833,32	22915043,07	19852333,48	20000000,00
Wydatki ogółem	23799436,17	21256258,42	21034125,00	24210000,00	22259209,75	19309000,00	19862969,85
Wynik budżetu	1028110,66	-23456,71	972708,32	415833,32	655833,32	543333,48	137030,15
Kwota długu	5945238,10	558565,87	3543905,23	2502863,59	1413696,95	327030,15	0,00
Spłaty rat kapitałowych kredytów i pożyczek oraz wykup papierów wartościowych	1028110,66	0,00	972708,32	415,833,32	655833,32	543333,48	137 030,15
*po wykonaniu budżetu							

Źródło: opracowanie własne na podstawie WPF

W ramach Wieloletniej Prognozy Finansowej opracowano wykaz przedsięwzięć przedstawiony w poniższej tabeli, z okresem realizacji do 2021 roku.

Tabela 18. Wykaz przedsięwzięć do Wieloletniej Prognozy Finansowej

Lp.	Nazwa i cel	Okres realizacji		Jednostka odpowiedzialna lub koordynująca
		od	do	
1.	Projekt programu ERASMUS+ - Unijny program na rzecz kształcenia, szkolenia, młodzieży i sportu	2014	2016	Publiczne Gimnazjum w Tarnogrodzie
2.	Budowa chodników na terenie miejscowości: Różaniec Pierwszy, Różaniec Drugi, Wola Różaniecka, Luchów Górny, Luchów Dolny, Tarnogród	2018	2021	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
3.	Budowa drogi na ulicy Tarnowskiego w Tarnogrodzie	2017	2018	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
4.	Budowa kanalizacji sanitarnej w Luchowie Dolnym	2020	2021	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
5.	Budowa kanalizacji sanitarnej w Luchowie Górnym	2018	2019	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
6.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Wola Różaniecka - etap III - Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	2015	2017	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
7.	Budowa kanalizacji sanitarnej w Tarnogrodzie, ul. Biłgorajska oraz Wójtostwo	2019	2020	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
8.	Budowa oczyszczalni ścieków w m. Luchów Dolny	2020	2021	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
9.	Budowa ścieżek rowerowych na terenie gminy Tarnogród tj. Tarnogród Przedm. Pluskie przy drodze wojewódzkiej nr 863 i nr 835	2019	2020	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
10.	Fotowoltaika na budynkach użyteczności publicznej (Szkoły podstawowe w Tarnogrodzie, Różańcu Pierwszym, Różańcu Drugim, Woli Różanieckiej, Luchowie Dolnym i Luchowie Górnym, Publiczne Gimnazjum w Tarnogrodzie, Urząd Miejski w Tarnogrodzie	2020	2021	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
11.	Kolektory słoneczne dla mieszkańców	2016	2019	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
12.	Termomodernizacja Szkoły Podstawowej w m. Różaniec Drugi, Wola Różaniecka, Luchów Dolny	2020	2021	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
13.	Wymiana lamp wraz ze słupami we wszystkich obwodach w	2019	2021	Urząd Miejski w

	gm. Tarnogród			Tarnogrodzie
14.	Odbieranie i zagospodarowanie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości Gminy Tarnogród - Odbiór odpadów komunalnych	2013	2017	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
15.	Przygotowanie posiłków w pomieszczeniach kuchni Szkoły Podstawowej im. Marii Curie-Skłodowskiej w Tarnogrodzie- Dożywianie dzieci i młodzieży w Gminie Tarnogród w okresie IX.2015-VI.2016 r. - dożywianie	2016	2017	Miejski Ośrodek Obsługi Oświaty w Tarnogrodzie
16.	Wspólne Przedsięwzięcie - "AKTYWNE ROZTOCZE" - Opracowanie Strategii dla Grupy Aktywne Roztocze	2015	2016	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
17.	Budowa drogi na ul. Ogrody w Tarnogrodzie - Poprawa dostępności	2016	2017	Urząd Miejski w Tarnogrodzie
18.	Urządzenie miejsc postojowych przy TOK	2015	2016	Urząd Miejski w Tarnogrodzie

Źródło: opracowanie własne na podstawie Załącznika nr 1 do Zarządzenia Nr 139/2014 z dnia 31 grudnia 2014 r.

Pozyskiwanie funduszy unijnych

Tabela 19. Projekty zrealizowane przez gminę w ramach RPO WL 2007-2013

Nazwa projektu	Beneficjent	Nr umowy	Działanie RPO WL 2007-2013	Wartość ogółem (zł)	Dofinansowanie (zł)
„Budowa i modernizacja dróg gminnych prowadzących do miejskich terenów inwestycyjnych (ul. Przedmieście Płuskie Wschód, ul. Brama Korchowska)”	Gmina Tarnogród	RPLU.05.02.00-06-028/09-00	V. Transport/ 5.2. Lokalny układ transportowy/	1 496 323,03 PLN	718 478,52 PLN
"Tarnogród - miejsce z przyszłością"	Gmina Tarnogród	RPLU.02.04.02-06-030/13-00	II. Infrastruktura ekonomiczna/ 2.4. Marketing gospodarczy/	221 746,48 PLN	150 251,71 PLN
Modernizacja budynku szkoły podstawowej i publicznego gimnazjum w Tarnogrodzie wraz z zakupem wyposażenia	Gmina Tarnogród	RPLU.08.02.00-06-047/09-00	VIII. Infrastruktura społeczna/ 8.2. Infrastruktura szkolna i sportowa/	728 316,90 PLN	207 260,16 PLN

Odnawialne źródła energii w Gminie Tarnogród	Gmina Tarnogród	RPLU.06.02.00-06-057/12-00	VI. Środowisko i czysta energia/ 6.2. Energia przyjazna środowisku/	4 411 925,08 PLN	3 405 017,52 PLN
Program promocji gospodarczej Gminy Tarnogród	Gmina Tarnogród	RPLU.02.04.02-06-031/10-00	II. Infrastruktura ekonomiczna/ 2.4. Marketing gospodarczy/	210 048,00 PLN	176 951,64 PLN
Zakup samochodów ratowniczo-gaśniczych z wyposażeniem dla jednostek OSP z terenu Gmin Bilgoraj i Tarnogród.	Gmina Bilgoraj	RPLU.06.01.00-06-030/09-00	VI. Środowisko i czysta energia/ 6.1. Ochrona i kształtowanie środowiska/	1 462 487,20 PLN	1 132 485,34 PLN

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://mapa.rpo.lubelskie.pl/pl/gmina-21/tarnograd?page=2#search-results>

Tabela 20. Projekty zrealizowane przez gminę i instytucje podległe w ramach POKL 2007-2013

Nazwa projektu	Beneficjent	Nr umowy	Działanie POKL 2007-2013	Wartość ogółem (zł)	Dofinansowanie (zł)
Twoja szansa	Gmina Tarnogród/Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tarnogrodzie	POKL.07.01.01-06-081/08-09	POKL.07.01.00	700 143,65	626 628,57
Indywidualizacja nauczania w klasach I - III	Gmina Tarnogród	POKL.09.01.02-06-442/10-00	POKL.09.01.00	180 263,10	180 263,10

Źródło: opracowanie własne na podstawie Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13 na dzień 30.06.2015

Tabela 21. Projekty zrealizowane przez gminę i instytucje podległe w ramach PROW 2007-2013

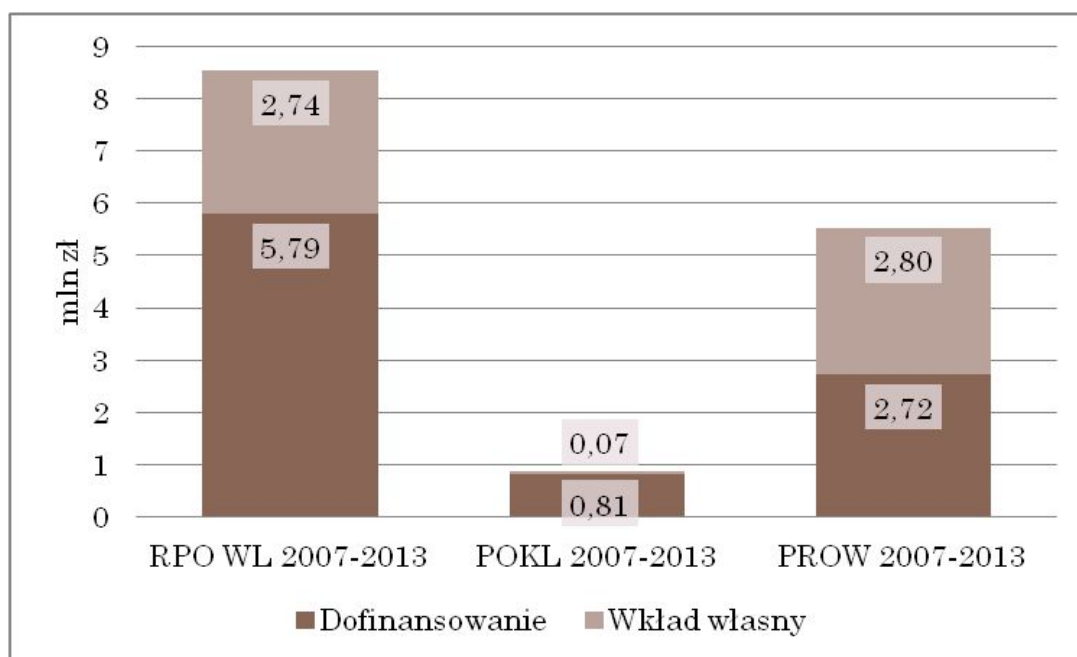
Nazwa projektu	Beneficjent	Nr umowy	Działanie RPO WL 2007-2013	Wartość ogółem (zł)	Dofinansowanie (zł)
Wykonanie ocieplenia budynku dawnego klubu rolnika, w którym obecnie mieści się świetlica wiejska w Luchowie Dolnym	Gmina Tarnogród	UM03-6930-UM0330295/11	Lokalne strategie rozwoju w zakresie odnowy i rozwoju wsi / Oś IV Leader	46 213,45 PLN	29 000,00 PLN

oraz zakup wyposażenia świetlicy					
Zagospodarowanie terenu targowiska miejskiego w Tarnogrodzie -Etap I	Gmina Tarnogród	UM03-6930-UM0330294/11	Lokalne strategie rozwoju w zakresie odnowy i rozwoju wsi / Oś IV Leader	620 442,25 PLN	182 331,00 PLN
Odnowa centrum miejscowości-zagospodarowanie placu przed Tarnogrodzkim Ośrodkiem Kultury na Rynku w Tarnogrodzie.	Gmina Tarnogród	UM03-6930-UM0330088/10	Lokalne strategie rozwoju w zakresie odnowy i rozwoju wsi / Oś IV Leader	699 320,78 PLN	316 997,00 PLN
Tradycja i nowoczesność - kurs kulinarny oraz turniej sołectw z Gminy Tarnogród	Gmina Tarnogród	UM03-6930-UM0341025/11	Małe projekty / Oś IV Leader	20 665,23 PLN	11 760,70 PLN
Doposażenie placu zabaw na osiedlu Błonie w Tarnogrodzie	Gmina Tarnogród	UM03-6930-UM0341021/11	Małe projekty / Oś IV Leader	42 742,50 PLN	24 325,00 PLN
Tarnogrodzka nuta-rozwoj działalności Strażackiej Orkiestry Dętej oraz Tarnogrodzkiej Kapeli Ludowej.	Tarnogrodzki Ośrodek Kultury	UM03-6930-UM0340401/10	Małe projekty / Oś IV Leader	40 116,50 PLN	22 600,00 PLN
Kawiarenka internetowa w Tarnogrodzkim Ośrodku Kultury	Tarnogrodzki Ośrodek Kultury	UM03-6930-UM0340400/10	Małe projekty / Oś IV Leader	31 781,00 PLN	18 235,00 PLN
Tarnogrodzkie Dni Dziedzictwa	Tarnogrodzki Ośrodek Kultury	UM03-6930-UM0340395/10	Małe projekty / Oś IV Leader	43 310,00 PLN	24 850,00 PLN
Gmina Tarnogród-folder promocyjny w formie kalendarza ściennego	Gmina Tarnogród	UM03-6930-UM0340394/10	Małe projekty / Oś IV Leader	19 764,00 PLN	11 340,00 PLN
Budowa kanalizacji sanitarnej Etap 2 w	Gmina Tarnogród	UM03-6921-UM0300246/	321 Podstawowe usługi dla	1 654 569,40 PLN	672 723,00 PLN

Różańcu II oraz przebudowa ujęcia wody i stacji wodociągowej - stacji uzdatniania wody przy ul. Biłgorajskiej w Tarnogrodzie		11	gospodarki i ludności wiejskiej / Oś III		
Remont stacji wodociągowej wraz z modernizacją stacji uzdatniania wody w Tarnogrodzie przy ul. Lubaczowskiej ora budowa kanalizacji sanitarnej Etap I Różaniec I zadanie 5	Gmina Tarnogród	UM03-6921-UM0300079/09	321 Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej / Oś III	1 973 228,14 PLN	1 203 033,00 PLN
Zakup samochodu do zbiórki i wywozu odpadów stałych	Gmina Tarnogród	UM03-6921-UM0300080/09	321 Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej / Oś III	330 000,00 PLN	200 000,00 PLN

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://archiwum.prow.lubelskie.pl/mapa-projektow/wyszukaj-projekty?search%5Bpowiat%5D=&search%5Bgmina%5D=21&search%5Bwyznaczenie%5D=&szukaj=Szukaj&pps tr=3>

Wykres 23. Pozyskanie środków przez gminę Tarnogród w ramach RPO WL 2007-2013, POKL 2007-2013, PROW 2007-2013

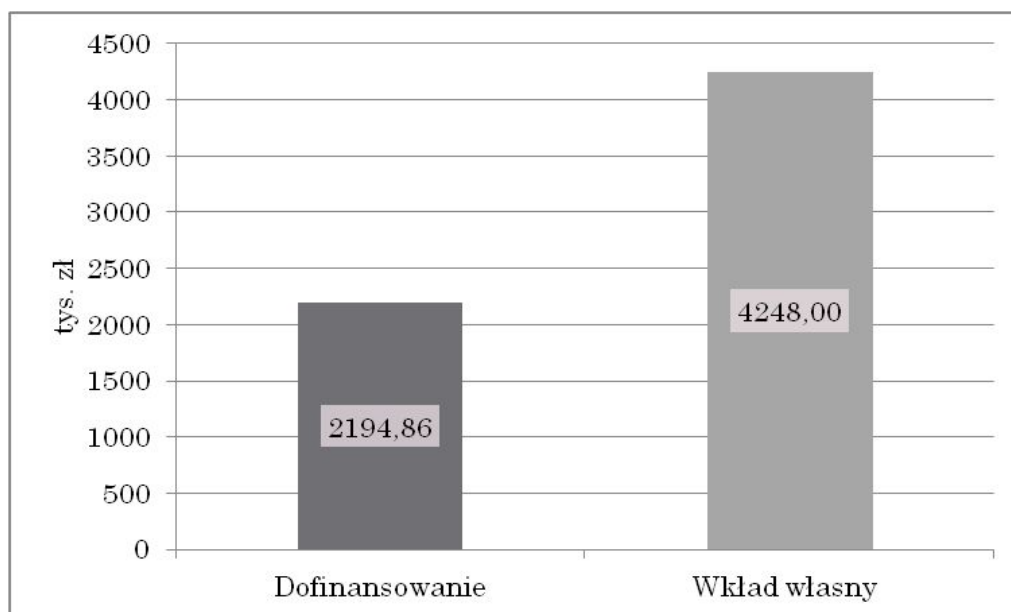
Źródło: opracowanie własne

Tabela 22. Pozyskanie środków przez przedsiębiorców na terenie gminy w ramach RPO WL 2007-2013

Nazwa projektu	Beneficjent	Nr umowy	Działanie RPO WL 2007-2013	Wartość ogółem (zł)	Dofinansowanie (zł)
Dywersyfikacja działalności firmy TARBEX poprzez wprowadzenie innowacyjnych produktów i usług do oferty przedsiębiorstwa.	Firma Usługowo-Produkcyjno-Handlowa "TARBEX" Józef Bucior	RPLU.01.03.00-06-090/13-00	I. Przedsiębiorczość i innowacje/ 1.3. Dotacje inwestycyjne dla małych i średnich przedsiębiorstw/	2 481 087,11 PLN	819 697,49 PLN
Rozszerzenie działalności Firmy Transtyp przez wprowadzenie nowych produktów	Przedsiębiorstwo Wielobranżowe "Transtyp"	RPLU.01.03.00-06-208/09-00	I. Przedsiębiorczość i innowacje/ 1.3. Dotacje inwestycyjne dla małych i średnich przedsiębiorstw/	2 661 450,93 PLN	721 221,55 PLN
Rozwój prywatnego gabinetu stomatologicznego "Praktyka Lekarska Dentystyczna Paulina Piskorska" poprzez zakup innowacyjnych środków trwałych.	Praktyka Lekarska Dentystyczna Paulina Piskorska	RPLU.01.02.00-06-148/10-00	I. Przedsiębiorczość i innowacje/ 1.2. Dotacje inwestycyjne dla mikroprzedsiębiorstw/	517 550,74 PLN	296 042,67 PLN
Rozwój przedsiębiorstwa Auto Myjnia i Serwis S.C. poprzez uruchomienie samochodowej bezdotykowej myjni dwustanowiskowej oraz serwisu ogumienia.	AUTO MYJNIA I SERWIS S.C. J. Ćwikła, Z. Romański, B. Bazan	RPLU.01.01.00-06-048/09-00	I. Przedsiębiorczość i innowacje/ 1.1. Dotacje dla nowopowstałych mikroprzedsiębiorstw/	782 779,45 PLN	357 903,09 PLN

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://mapa.rpo.lubelskie.pl/pl/gmina-21/tarnograd?page=2#search-results>

Wykres 24. Pozyskanie środków przez przedsiębiorców na terenie gminy w ramach RPO WL 2007-2013

Źródło: opracowanie własne

Tabela 23. Projekty zrealizowane przez inne jednostki administracyjne i organizacje pozarządowe na terenie gminy Tarnogród w ramach POKL 2007-2013, RPO WL 2007-2013 i PROW 2007-2013

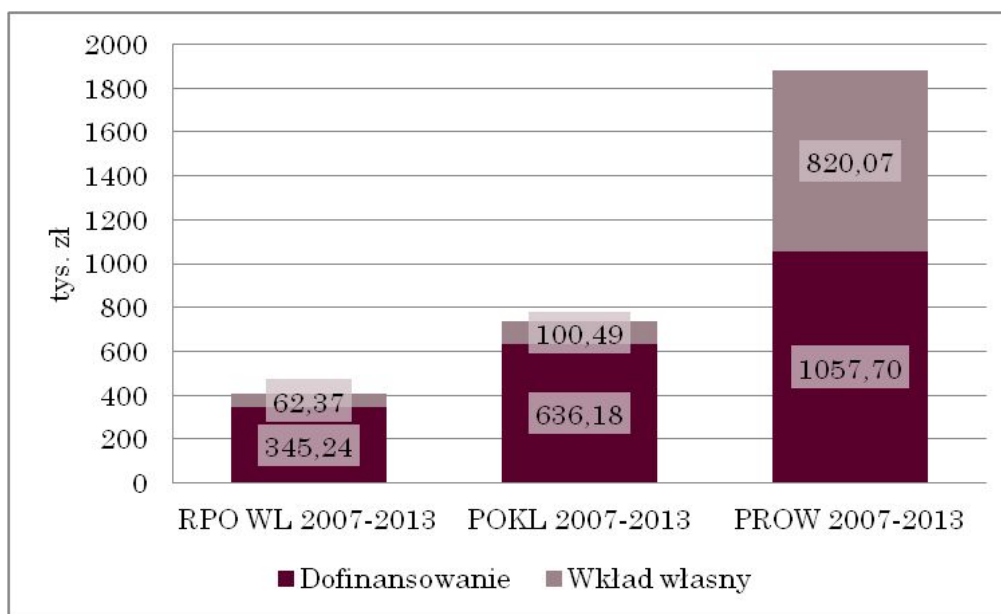
Nazwa projektu	Beneficjent	Nr umowy	Działanie POKL 2007-2013	Wartość ogółem (zł)	Dofinansowanie (zł)
Kompetentni kluczowo - podniesienie oferty edukacyjnej szkół z Gminy Tarnogród*	Europejskie Centrum Integracji i Współpracy Samorządowej "Dom Europy"	POKL.09.01.02-06-179/11-01	POKL.09.01.00	736 671,01 PLN	636 183,01 PLN
Wrota Lubelszczyzny - Informatyzacja Administracji**	Województwo Lubelskie	RPLU.04.01.00-06-002/11-00	IV. Społeczeństwo informacyjne/ 4.1. Społeczeństwo informacyjne/	407 609,93 PLN	345 243,77 PLN
Odbudowa (kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego) Koryta rzeki Pasternik w km 2+000-4+077***	Wojewódzki Zarząd Melioracji Urządzeń Wodnych w Lublinie	UM03-6905-UM0300026/09	Małe projekty / Oś IV Leader	1 877 766,95 PLN	1 057 696,57 PLN

Źródło: * opracowanie własne na podstawie Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 07-13 na dzień 30.06.2015

Źródło: ** <http://mapa.rpo.lubelskie.pl/pl/gmina-21/tarnograd?page=2#search-results>

Źródło: *** <http://archiwum.prow.lubelskie.pl/mapa-projektow/wyszukaj-projekty?search%5Bpowiat%5D=&search%5Bgmina%5D=21&search%5Bwyznaczenie%5D=&szukaj=Szukaj&ppstr=3>

Wykres 25. Projekty zrealizowane przez inne jednostki administracyjne i organizacje pozarządowe na terenie gminy Tarnogród w ramach RPO WL 2007-2013, POKL 2007-2013, PROW 2007-2013

Źródło: opracowanie własne

Analiza zasobów rekreacyjno-turystycznych gminy

W analizie zasobów rekreacyjno-turystycznych gminy należy uwzględnić stan i jakość środowiska naturalnego, zasoby kulturowe oraz organizowane wydarzenia masowe o randze lokalnej i ponadlokalnej. Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi turystyki i rekreacji w jednostce terytorialnej jest istnienie dobrze prosperującej bazy noclegowo-gastronomicznej.

Potencjał turystyczny

Gmina Tarnogród posiada ogromny potencjał w zakresie możliwości rozwoju branży turystyczno-rekreacyjnej. Pomimo braku wieloprzestrzennych form ochrony przyrody, gmina posiada bogate zasoby środowiskowe i krajobrazowe, będące potencjałem w zakresie rozwoju wielu gałęzi turystyki. Na dogodne warunki do rozwoju branży turystycznej wpływa także atrakcyjne położenie gminy, które stanowi potencjał dla rozwoju turystyki pieszej, rowerowej, i wypoczynkowej. Obszar gminy jest atrakcyjnym miejscem do aktywnego wypoczynku mieszkańców oraz rekreacji pobytowej osób ceniących sobie ciszę, spokój oraz czyste środowisko.

Gmina posiada ogromne zasoby obiektów zabytkowych oraz jest miejscem organizacji licznych wydarzeń o zasięgu ponadregionalnym, stanowiących bazę do rozwoju turystyki kulturowej. Ponadto Tarnogród jest miastem trzech wyznań, o czym świadczą zlokalizowane na jej obszarze świątynie: kościoły, cerkiew oraz synagoga.

W Tarnogrodzie funkcjonuje powstałe w 2012 roku Muzeum Nożyczek oraz Regionalna Izba Pamięci, będąca niewielkim muzeum podzielonym na dwie sekcje: etnograficzną, prezentującą sprzęt z dawnych lat i historyczną z licznymi eksponatami i fotografiami z czasów II wojny światowej.

Baza noclegowa i gastronomiczna

Na obszarze gminy Tarnogród działalność prowadzą trzy obiekty gastronomiczne, z czego jedynie pensjonat „Nad Złotą Nitką” oferuje usługi noclegowe⁵⁷.

Obiekty gastronomiczne:

- Pensjonat "Nad Złotą Nitką" (Rynek 79)
- Restauracja Tabiogo (ul. Biłgorajska 30)
- Zajazd M. i A. Koza (ul. 1 Maja 108 a)
- Kawiarnia w Domu Kultury (Rynek 18)
- Pizzeria Pasja (Rynek 7)
- Pizzeria

Mimo licznych walorów krajobrazowych i turystycznych jakimi dysponuje gmina Tarnogród słabo rozwinięta infrastruktura noclegowa oraz baza gastronomiczna uniemożliwia rozwój turystyki. W przypadku podjęcia działań z zakresie rozwoju branży turystyczno-rekreacyjnej wskazany jest rozwój bazy noclegowej i gastronomicznej.

Szlaki turystyczne i ścieżki edukacyjne

Problemem gminy jest słabo rozwinięta sieć ścieżek dydaktyczno-przyrodniczych, spacerowych i rowerowych oraz szlaków dających możliwość zorganizowanego aktywnego wypoczynku. Przez obszar gminy przebiega zielony Szlak Rowerowy im. Tadeusza Złotkiewicza o długości całkowitej 27 km. Szlak przebiega przez gminy: Biłgoraj, Biszczka i Tarnogród⁵⁸.

Twórczość ludowa

Gmina Tarnogród od wieków słynie z kowalstwa oraz branży skórzanej. Ponadto w późniejszym okresie popularne było również szewstwo, rymarstwo garbarstwo i kuśnierstwo. Z branży spożywczej należy wyróżnić rzeźnictwo i olejarstwo. Gmina słynęła również z rzemiosła w zakresie sztuki ludowej: plecionkarstwa w tym wyrobów ze słomy, wikliny, somy żytniej, pałki wodnej, jałowca, sosny i świerku⁵⁹. Do tradycyjnych wyrobów plecionkarskich zalicza się powszechnie rozpoznawane koziołki tarnogrodzkie, torebki, koszyki, abażury, meble, wieńce dożynkowe oraz ozdoby choinkowe.

⁵⁷ *Strategia Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022*

⁵⁸ http://www.ramotowscy.pl/strona-Tarnogr%C3%B3d.asp#Kontekst_administracyjny

⁵⁹ http://www.ramotowscy.pl/strona-Tarnogr%C3%B3d.asp#Kontekst_administracyjny

Specyfiką kulinarną gminy jest piróg tarnogrodzki, przygotowywany z kaszy gryczanej i ziemniaków. Potrawa została zarejestrowana jako produkt regionalny. Innymi typowymi potrawami jest m.in. krupiak, kulasza i cebularz.

Powiązanie Programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi wyższego rzędu

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 jest spójny z najważniejszymi krajowymi i regionalnymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi, a także z obowiązującymi dokumentami gminy.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020

KSRR postuluje trzy cele polityki regionalnej do 2020 roku:

- wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów („konkurencyjność”),
- budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”),
- tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych, ukierunkowanych terytorialnie („sprawność”).

Wyznaczone cele rewitalizacji LPR dla Gminy Tarnogród wpisują się we wszystkie trzy wyżej przytoczone cele. Prowadzą one do zwiększenia konkurencyjności obszaru poprzez określenie jego funkcji gospodarczej opartej na rozwijających się specjalizacjach, przy wykorzystaniu występujących lokalnych zasobach. Ponadto poprzez integrację działań, cele wpływają na zwiększenie spójności terytorialnej w układzie regionalnym i krajowym, w szczególności zapewniając możliwość trwałego rozwoju ekonomicznego na terenach marginalizowanych. Powyższe kompleksowe podejście do planowania rozwoju gminy oraz współpraca samorządów pozwoli na uzyskanie efektu synergii, polegającego na realizacji działań spójnych i służących osiągnięciu zamierzonych celów, określonych w LPR.

Ze względu na miejsko-wiejski charakter gminy cele rewitalizacji wpisują się w założenia dwóch wymiarów Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego: miasta i obszary wiejskie, w szczególności w:

- integrowanie funkcji obszarów miejskich,
- rewitalizację – jednocześnie przestrzenna, gospodarcza i społeczna,
- wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego,
- tworzenie warunków do zwiększania inwestycji pozarolniczych,
- rozwój lokalny dla poprawy jakości życia, atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej,
- poprawianie dostępu do usług publicznych i ich jakości,
- zwiększanie dostępu do szerokopasmowego Internetu i e-usług,
- przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna.

Tabela 24. Zestawienie powiązań pomiędzy celami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego a celami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022

Cele Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego	CEL STRATEGICZNY PODOBSZARU I: Ograniczenie występowania problemów społecznych, przestrzennych, gospodarczych, technicznych i środowiskowych oraz zjawiska marginalizacji obszarów kryzysowych gminy Tarnogród, dzięki poprawie jakości życia mieszkańców.	CEL STRATEGICZNY PODOBSZARU II: Ograniczenie występowania problemu wykluczenia społecznego oraz negatywnych zjawisk, poprzez poprawę jakości życia mieszkańców i ożywienie gospodarcze sołectwa Luchów Dolny.
Cel 1. Konkurencyjność	x	x
Cel 2. Spójność	x	x
Cel 3. Sprawność	x	x

Źródło: opracowanie własne

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród wpisuje się w cel strategiczny KPZK: *efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie, uwzględniając zróżnicowane potencjały rozwojowe obszaru w zakresie: rolnictwa i przetwórstwa bazującego na posiadanych zasobach oraz turystyki. Jednocześnie w określonych celach rewitalizacji uwzględniono zrównoważone zarządzanie prowadzące do polepszenia warunków życia.*

Tabela 25. Zestawienie powiązań pomiędzy celami polityki przestrzennego zagospodarowania kraju Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju a celami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022

Cele Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju	CEL STRATEGICZNY PODOBSZARU I: Ograniczenie występowania problemów społecznych, przestrzennych, gospodarczych, technicznych i środowiskowych oraz zjawiska marginalizacji obszarów kryzysowych gminy Tarnogród, dzięki poprawie jakości życia mieszkańców.	CEL STRATEGICZNY PODOBSZARU II: Ograniczenie występowania problemu wykluczenia społecznego oraz negatywnych zjawisk, poprzez poprawę jakości życia mieszkańców i ożywienie gospodarcze sołectwa Luchów Dolny.
Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich	x	x

oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów		
Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	x	x
Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski	x	x
Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa	x	x
Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego	x	x

Źródło: opracowanie własne

Narodowy Plan Rewitalizacji 2022

Głównym celem Narodowego Planu Rewitalizacji jest poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym. Realizacji tego celu służyć będzie tworzeniu korzystnych warunków dla prowadzenia rewitalizacji w Polsce i położeniu nacisku na holistyczne, zintegrowane podejście do prowadzenia takich działań.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród zakłada kompleksowe podejście do procesu rewitalizacji integrując działania przestrzenno-środowiskowe, społeczne i gospodarcze, w związku z czym wpisuje się w główne założenia Narodowego Planu Rewitalizacji.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2020 (z perspektywą do roku 2030)

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród jest spójny pod względem przewidzianych celów i działań z wyznaczonym w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego Obszarem Strategicznej Interwencji *Obszary Gospodarczego Wykorzystania Walorów Przyrodniczych i Kulturowych*. Cele rewitalizacji wpisują się w przewidziany dla tego obszaru rodzaj interwencji, tj.: podejmowanie działań zmierzających do wykorzystania potencjału obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo dla tworzenia warunków wzrostu społeczno-gospodarczego tych obszarów oraz określenia charakteru i natężenia funkcji turystycznej; aktywna ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrody oraz rozwój infrastruktury transportowej, poprawa dostępu do usług społecznych.

W horyzoncie 2020 r. strategiczne cele rozwoju regionu lubelskiego, których realizacji będą służyły działania samorządu województwa, są określone następująco:

1. Wzmacnianie urbanizacji regionu,
2. Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich,

3. Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu,
4. Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród wyznacza do realizacji działania, przyczyniające się do kompleksowej rewitalizacji wyznaczonego obszaru poprzez:

1. Poprawę atrakcyjności przestrzeni i czystości środowiska przyrodniczego,
2. Zaktywizowanie mieszkańców i zintegrowanie społeczności lokalnej,
3. Lepiej funkcjonującą lokalną gospodarkę.

Poprzez powyższe interwencje LPR przyczynia się do osiągnięcia zamierzeń w poszczególnych celach strategicznych Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.).

Tabela 26. Zestawienie powiązań pomiędzy celami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.) a celami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022

Strategiczne cele rozwoju regionu lubelskiego	CEL STRATEGICZNY PODOBSZARU I: Ograniczenie występowania problemów społecznych, przestrzennych, gospodarczych, technicznych i środowiskowych oraz zjawiska marginalizacji obszarów kryzysowych gminy Tarnogród, dzięki poprawie jakości życia mieszkańców.	CEL STRATEGICZNY PODOBSZARU II: Ograniczenie występowania problemu wykluczenia społecznego oraz negatywnych zjawisk, poprzez poprawę jakości życia mieszkańców i ożywienie gospodarcze sołectwa Luchów Dolny.
Cel strategiczny 1. Wzmacnianie urbanizacji regionu	x	x
Cel strategiczny 2. Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich	x	x
Cel strategiczny 3. Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu	x	x
Cel strategiczny 4. Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu	x	x

Źródło: opracowanie własne

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego do roku 2030

Dokumentem, który reguluje politykę przestrzenną w województwie lubelskim jest Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, w ostatnim okresie był aktualizowany, gdyż dokument z 2002 roku sporządzono w oparciu o nieobowiązującą już

ustawę o zagospodarowaniu przestrzennym z 1994 r. w innych niż obecnie uwarunkowaniach geopolitycznych, rozwojowych i instytucjonalnych planowania. Obowiązujący dokument został przyjęty Uchwałą nr XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 października 2015 r. PZP WL określa zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu oraz działania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych stanowiąc formalną i merytoryczną płaszczyznę odniesienia dla podejmowanych decyzji przestrzennych.

Według PZP WL gmina Tarnogród wpisuje się w dwa obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym i o znaczeniu regionalnym.

Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym:

- *Wiejski obszar funkcjonalny – wymagających wsparcia procesów rozwojowych* – to obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych, o utrudnionym dostępie do ośrodka wojewódzkiego i ośrodków subregionalnych oraz o słabo rozwiniętej sieci mniejszych miast. Obszary te w znikomym stopniu uczestniczą we współczesnych procesach rozwojowych kraju.

Obszar funkcjonalny o znaczeniu regionalnym:

- *Roztoczańsko-puszczański obszar funkcjonalny* – jest to obszar o uznanym wysokim potencjale turystycznym. Istnieją tu sprzyjające warunki klimatyczne dla rozwoju turystyki leczniczej i zimowej oraz odpowiednie warunki hipsometryczne dla uprawiania sportów zimowych.

Tabela 27. Zestawienie powiązań pomiędzy priorytetami rozwoju przestrzennego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego do roku 2030 a celami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022

Priorytety rozwoju przestrzennego	CEL STRATEGICZNY PODOBSZARU I: Ograniczenie występowania problemów społecznych, przestrzennych, gospodarczych, technicznych i środowiskowych oraz zjawiska marginalizacji obszarów kryzysowych gminy Tarnogród, dzięki poprawie jakości życia mieszkańców.	CEL STRATEGICZNY PODOBSZARU II: Ograniczenie występowania problemu wykluczenia społecznego oraz negatywnych zjawisk, poprzez poprawę jakości życia mieszkańców i ożywienie gospodarcze sołectwa Luchów Dolny.
1. Wzmacnianie zewnętrznych powiązań sieciowych oraz poprawa spójności wewnątrzregionalnej w układzie przestrzennym i społeczno-gospodarczym	x	x
2. Wzrost konkurencyjności przestrzeni województwa pod względem atrakcyjności gospodarczej i warunków życia	x	x

Źródło: opracowanie własne

Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Biłgorajskim na lata 2014-2020

Gmina Tarnogród należy do powiatu biłgorajskiego, a więc cele rewitalizacji LPR powinny być zgodne z celem głównym i celami operacyjnymi wyznaczonymi w Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Biłgorajskim:

- Cel główny: Stworzenie możliwości skutecznego rozwiązywania problemów społecznych;
- Cel główny: Włączenie osób niepełnosprawnych w życie społeczne i zawodowe;
- Cel główny: Poprawa stanu zdrowia i zwiększenie dostępu do usług specjalistycznych;
- Cel główny: Aktywne społeczności lokalne.

Wyznaczone w Lokalnym Programie Rewitalizacji cele koncentrują się we wszystkich czterech głównych celach Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Biłgorajskim.

Tabela 28. Zestawienie powiązań pomiędzy celami Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Biłgorajskim na lata 2014-2020 a celami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022

Cele główne Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Biłgorajskim na lata 2014-2020	CEL STRATEGICZNY PODOBSZARU I: Ograniczenie występowania problemów społecznych, przestrzennych, gospodarczych, technicznych i środowiskowych oraz zjawiska marginalizacji obszarów kryzysowych gminy Tarnogród, dzięki poprawie jakości życia mieszkańców.	CEL STRATEGICZNY PODOBSZARU II: Ograniczenie występowania problemu wykluczenia społecznego oraz negatywnych zjawisk, poprzez poprawę jakości życia mieszkańców i ożywienie gospodarcze sołectwa Luchów Dolny.
Stworzenie możliwości skutecznego rozwiązywania problemów społecznych	X	X
Włączenie osób niepełnosprawnych w życie społeczne i zawodowe	X	X
Poprawa stanu zdrowia i zwiększenie dostępu do usług specjalistycznych	X	X
Aktywne społeczności lokalne	X	X

Źródło: opracowanie własne

ZAŁĄCZNIK NR 2. PARTYCYPACJA SPOŁECZNA

Pierwsze spotkanie konsultacyjne odbyło się dnia 19 grudnia 2016 roku. W spotkaniu uczestniczyło 14 osób. W celu jak najlepszego zdiagnozowania problemów, potrzeb oraz wizji rozwoju obszaru gminy do 2022 roku zastosowano metodę partycypacyjną „Warsztaty przyszłościowe”.

Warsztaty przyszłościowe to metoda służąca wymianie informacji i pomysłów oraz określeniu potrzeb i oczekiwań wszystkich zaangażowanych stron, ale nie znalezienia konkretnych rozwiązań. Metoda polega na jednoczesnej rozmowie o kilku aspektach danej kwestii odpowiedniej grupy osób.

Uczestnicy spotkania wskazali potencjały i problemy z jakimi boryka się gmina Tarnogród oraz określili docelową wizję rozwoju. **Analiza posłużyła do wyznaczenia obszaru zdegradowanego i rewitalizacji.**

Problemy gminy Tarnogród:

- Położenie gminy za skraju województwa lubelskiego, duża odległość komunikacyjna od miasta wojewódzkiego Lublin;
- Turystyka – gminę odwiedzają wyłącznie turyści 1-dniowi;
- Niewielka liczba zakładów pracy;
- Zła jakość szkół;
- Zdegradowana tkanka mieszkalnictwa komunalnego;
- Zły stan budynku Urzędu Miasta i Dom Kultury wybudowanego w latach 50.;
- Zły stan techniczny Synagogi;
- Niewystarczająca liczba miejsc parkingowych;
- Brak terenów urządzonej zieleni parkowej;
- Zły stan placu zabaw;
- Brak miejsca integracji mieszkańców gminy;
- Brak gospodarstw agroturystycznych;
- Emigracja mieszkańców poza granice gminy;
- Słaba aktywność mieszkańców, brak Kół Gospodyń Wiejskich i stowarzyszeń;
- Słabo rozwinięta infrastruktura zdrowia, szpital powiatowy przekształcony w Zakład Opieki Leczniczej, brak opieki nocnej;
- Słaby dostęp do Internetu w niektórych obszarach gminy.

Potencjały gminy Tarnogród:

- Skrzyżowanie dróg wojewódzkich w centrum miasta Tarnogród;
- Dobra połączenie komunikacyjne z autostradą A4 relacji Jędrzejowice-Korczowa;
- Przebieg drogi wojewódzkiej nr 835;
- Wysokie ceny ziemi;
- Mała powierzchnia nieużytków rolnych;
- Gmina Tarnogród słynąca z ekologicznej żywności;
- Gospodarstwa ekologiczne;
- Zagospodarowanie lasu w Różaniec dla turystyki;

- Grzyby w lasach oraz lokalne przetwórstwo;
- Wały Tarnogrodzkie od ul. Kościelnej do ul. Lubaczowskiej jako potencjalna przestrzeń do wykorzystania;
- Zadrzewienia i zakrzaczenia w Przedmieściu Płuskim;
- Olej lniany Tarnogrodzki;
- Duża liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na obszarze gminy Tarnogród;
- Organizacja imprez o znaczeniu lokalnym i regionalnym;
- Harcerstwo;
- Koła teatralne;
- Inwestycje w OZE (montaż 470 instalacji solarnych na obiektach użyteczności publicznej i indywidualnej zabudowie mieszkaniowej).

Wizja rozwoju do 2022 roku:

Wyeksponowanie historii miasta (targi, teatry wiejskie) ale bez uwypuklania wielokulturowości, która jest bardziej widoczna w pobliskim Biłgoraju oraz wykorzystanie naturalnego potencjału (wały Tarnogrodzkie, wąwozy, niezagospodarowane zadrzewienia i zakrzaczenia) do rozwoju miejsc aktywnego wypoczynku.

Przykładowe typy projektów:

- Gmina Tarnogród słynąca z ekologicznej żywności;
- Utworzenie muzeum o historii Tarnogród;
- Zagospodarowanie zbiornika wodnego na Przedmieściu Błonie;
- Zagospodarowanie terenu byłego boiska;
- Odnowa i zagospodarowanie skweru na rynku;
- Utworzenie ogrzewanego budynku przystanku autobusowego;
- Remont budynków komunalnych;
- Utworzenie szachownicy na rynku;
- Organizacja lotów paralotnią;
- Zagospodarowanie Przedmieścia Płuskiego
 - ścieżki trekkingowe
 - ciągi piesze
 - ścieżka rowerowa oddzielona od drogi
 - park
 - interaktywna ścieżka dydaktyczna
- Dom dziennej opieki dla seniorów (min. 8h).

Fot. 1. Pierwsze spotkanie konsultacyjne

Drugie spotkanie konsultacyjne odbyło się 2 lutego 2017 roku. W spotkaniu uczestniczyło 15 osób. Chcąc określić cele obszaru rewitalizacji gminy Tarnogród zastosowano metodę Karty rozmowy „Democs”, pozwalającą na ich identyfikację. Karty rozmowy w kreatywny sposób pomogły uczestnikom w rozmowie, podzieleniu się własnymi opiniami oraz zaznajomieniu się z zagadnieniem rewitalizacji i ustaleniu celów.

W trakcie spotkania konsultacyjnego w wyniku zastosowanej metody udało się wyznaczyć cele, które zostały zapisane w rozdziale 6.

Trzecie spotkanie konsultacyjne odbyło się 20.04.2017r. w Tarnogrodzie. Zaprezentowano na nim zgłoszone w kartach projektu przedsięwzięcia i projekty rewitalizacyjne. Wybrano przedsięwzięcia do aplikowania o środki w ramach działania 13.3 Rewitalizacja obszarów miejskich RPO WL 2014-2020.

Dodatkowo w ramach warsztatów Charrette przeprowadzono dyskusję nt. kierunków zagospodarowania parku miejskiego i innych istotnych przedsięwzięć. W trakcie warsztatów uszczegółowiono zakres przedsięwzięć, uczestnicy spotkania zgłosili propozycję pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, których realizacja wynika z potrzeb i problemów społeczności lokalnej. Poniższe kierunki uzupełniają tabele nr 2 i 3 zamieszczone w Rozdziale 6. Cele rewitalizacji oraz odpowiadające zdefiniowanym potrzebom rewitalizacyjnym kierunki działań.

Tabela 29. Możliwe kierunki działań wskazane przez mieszkańców podczas konsultacji społecznych

Sfera	Kierunki działań
Sfera społeczna	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa dostępności do opieki medycznej, utworzenie konkurencyjnej do istniejącej placówki ochrony zdrowia innej w zakresie Podstawowej Opieki Zdrowotnej, • Utworzenie żłobka • TOK jako przestrzeń otwarta – szersza oferta dla młodych • Utworzenie jednej zbiorczej szkoły podstawowej i likwidacja małych szkół na terenie wiejskim. • Szkolenia dla osób wykluczonych społecznie • Dopuszczenie placu zabaw w Dzielnicy Błonie oraz budowa ogrodzenia • Warsztaty dla dorosłych w TOK (np. taneczne, kulinarne, rękodzieło, teatralne) • Rozbudowa i remont świetlicy środowiskowej w Luchowie Dolnym przy remizie strażackiej • Rozbudowa (dobudowa) skrzydła DPS przy Środowiskowym Domu Samopomocy przy ulicy Szkolnej 2 w Tarnogrodzie zmiana funkcji obiektu z opieki dziennej na opiekę całodobową oraz utworzenie alejek spacerowych dla osób starszych i niepełnosprawnych • Równomierne rozmieszczenie miejsc rekreacyjnych dla mieszkańców np. placu zabaw w każdej dzielnicy
Sfera gospodarcza	<ul style="list-style-type: none"> • Uzbrojenie terenów inwestycyjnych z przeznaczeniem na rozwój lokalnych przedsiębiorstw

	<ul style="list-style-type: none"> • Pozyskanie terenu na rozwój funkcji usługowo-produkcyjnej i mieszkaniowej • Rewitalizacja placu targowego
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	<ul style="list-style-type: none"> • Oddzielenie gospodarstw rolnych od zabudowań mieszkalnych w mieście Tarnogród • Zmiana przeznaczenia obiektów szkolnych na obszarach wiejskich z przeznaczeniem na dzienne dom pomocy dla osób starszych i kluby seniorów itp. ze względu na demografię oraz duże koszty utrzymania pustostanów • Zagospodarowanie przestrzeni za budynkiem gimnazjum w Tarnogrodzie (wymiana nawierzchni betonowego boiska, montaż ławek, wyrównanie terenu, szachy plenerowe) • Ścieżka rowerowa – Tarnogród – granica województwa przy kompleksie leśnym przy DW 835 • Budowa/modernizacja przystanków autobusowych • Zagospodarowanie tzw. wałów tarnogrodzkich • Budowa ośrodka dla osób starszych • Utworzenie parkingów, w tym parkingu na placu koło szpitala przy drodze dojazdowej do ZOL • Zmiana istniejącego MPZP Gminy Tarnogród i opracowanie Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego poza Tarnogrodem • Budowa ratusza w Tarnogrodzie • Budowa siłowni na świeżym powietrzu • Publiczne szachy w okolicach terenu TOK w Tarnogrodzie • Wymiana ogrodzenia przy budynku Publicznego Gimnazjum w Tarnogrodzie • Zmiana zagospodarowania zieleni na ulicy 1 Maja od Przedmieścia Błonie • Rewitalizacja całego Przedmieścia Płuskiego wzdłuż Złotej Nitki – park • Rewitalizacja wszystkich wąwozów wokół Tarnogrodu – przestrzeń, ścieżki rowerowe • Dostosowanie budynku gimnazjum dla potrzeb przedszkola oraz zagospodarowanie całego placu przy budynku gimnazjum dla potrzeb przedszkola z oddziałem żłobkowym • Plac zabaw – nawierzchnia poliuretanowa • Budowa basenu • Adaptacja 4-piętrowego budynku internatu przy ZSCKR w Różańcu na ośrodek geriatry
Sfera środowiskowa i techniczna	<ul style="list-style-type: none"> • Parking przyjazny podróżnym przy DW 835 w lesie • Zalew o powierzchni około 5 ha na terenie gminy z funkcją rekreacyjną (budowa) • Przebudowa DW 835 wraz z infrastrukturą, oświetleniem LED, kanalizacją deszczową, ścieżkami rowerowymi • Budowa chodników (ciągu pieszo-rowerowego) w miejscowości Luchów Górny wzdłuż drogi powiatowej • Budowa chodnika na ul. Przedmieście Bukowskie • Budowa sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej w Luchowie Dolnym • Docieplenie, modernizacja i odwodnienie podpiwniczenia SP w Tarnogrodzie • Modernizacja szkoły podstawowej w Tarnogrodzie (modernizacja kuchni,

modernizacja boiska asfaltowego, odnowa elewacji sali gimnastycznej, docieplenie, modernizacja i odwodnienie podpiwniczenia, modernizacja sieci elektrycznej,

- Modernizacja budynku socjalnego – starego posterunku
- Chodnik + nowa nawierzchnia miejscowości Pierogowiec
- Utwardzenie ulicy Tarnowskiego
- Wyposażenie siłowni oraz remont pomieszczenia w budynku Gimnazjum w Tarnogrodzie
- Budowa kanalizacji
- Utwardzenie ulicy Ogrody oraz budowa chodników, ścieżek rowerowych i montaż oświetlenia, połączenie ulicy a ul. Przedmieście Płuskie Zachód
- Ścieżki rowerowe na terenie gminy
- Uregulowanie brzegów rzeki Złota Nitka
- Zagospodarowanie wschodniej części Przedmieścia Płuskiego pod funkcję rekreacyjną i wypoczynkową
- Modernizacja oczyszczalni ścieków na ul. Biłgorajskiej
- Poprawa jakości wody
- Remont budynku MOPS i USC – dostosowanie do potrzeb mieszkańców
- Budowa kanalizacji w miejscowości Wola Różaniecka, Luchów Górny i Luchów Dolny
- Segment zabudowy połączony jest z atrakcyjnym zapleczem socjalnym i krajobrazowym
- Wymiana stolarki okiennej w sali gimnastycznej w gimnazjum w Tarnogrodzie
- Poprawa techniczna ciągów pieszych, oświetlenia, utrzymanie w czystości odwodnienia ulicznego i kanalizacji deszczowej
- Utwardzenie parkingu przy SP w Tarnogrodzie od ul. Kościelnej
- Rewitalizacja pomnika św. Jana Nepocena za starym cmentarzem
- Rewitalizacja cmentarza żydowskiego
- Obwodnica Tarnogrodu

Źródło: opracowanie własne

Proces konsultacji zakończyła Konferencja podsumowująca proces opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji.

ZAŁĄCZNIK NR 3. SPIS RYCIN, WYKRESÓW, TABEL I FOTOGRAFII

Spis rycin:

Ryc. 1 Koncentracja negatywnych zjawisk w poszczególnych sferach.....	38
Ryc. 2 Obszary największej koncentracji negatywnych zjawisk.....	39
Ryc. 3 Obszary zdegradowany gminy Tarnogród.....	39
Ryc. 4 Obszary rewitalizacja Gminy Tarnogród.....	40
Ryc. 5 Część I podobszaru rewitalizacji – Dzielnica Śródmieście.....	43
Ryc. 6. Położenie gminy Tarnogród.....	104
Ryc. 7 Podział gminy Tarnogród na sołectwa.....	105
Ryc. 8. Podział administracyjny miasta Tarnogród.....	106
Ryc. 9 Użytkowanie terenu w gminie Tarnogród.....	110
Ryc. 10 Rzeźba terenu gminy Tarnogród.....	112
Ryc. 11 Układ komunikacyjny gminy Tarnogród.....	135
Ryc. 12 Stopa bezrobocia.....	154

Spis tabel:

Tabela 1. Zestawienie powiązań pomiędzy celami Strategii Rozwoju Gminy Tarnogród na lata 2016-2022 a celami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022.....	12
Tabela 2. Możliwe kierunki działań dla podobszaru I rewitalizacji.....	48
Tabela 3. Możliwe kierunki działań dla podobszaru II rewitalizacji.....	50
Tabela 4. Wskaźników monitorujących osiągnięcie założonych celów rewitalizacji.....	93
Tabela 5. Wykaz wskaźników delimitacyjnych.....	95
Tabela 6. Użytkowanie gruntów w strukturze obszaru miejskiego i wiejskiego gminy Tarnogród.....	109
Tabela 7. Urodzenia żywe, zgony i przyrost naturalny na 1000 ludności w latach 2010-2015 w gminie Tarnogród w podziale na obszar wiejski i miejski.....	117
Tabela 8. Liczba rodzin, którym przyznano pomoc według powodów przyznania pomocy.....	123
Tabela 9. Korzystający z pomocy społecznej w gminie Tarnogród w latach 2010-2015.....	123
Tabela 10.: Stan organizacji szkół w roku szkolnym 2015/2016.....	126
Tabela 11. Zasoby mieszkaniowe gminy Tarnogród w latach 2010-2015.....	143
Tabela 12. Podmioty gospodarcze wg sektorów własnościowych w gminie Tarnogród w latach 2010-2015.....	149
Tabela 13. Podmioty gospodarki wg sekcji PKD 2007 w gminie Tarnogród w latach 2010-2015.....	150
Tabela 14. Liczba osób bezrobotnych w gminie Tarnogród w latach 2010-2015.....	152
Tabela 15. Liczba osób pracujących wg innego podziału niż PKD w gminie Tarnogród latach 2010- 2015.....	155
Tabela 16. Sytuacja finansowa gminy Tarnogród w latach 2010-2015.....	160
Tabela 17. Prognozowana struktura dochodów i wydatków wg Wieloletniej Prognozy Finansowej.....	160
Tabela 18. Wykaz przedsięwzięć do Wieloletniej Prognozy Finansowej.....	161
Tabela 19. Projekty zrealizowane przez gminę w ramach RPO WL 2007-2013.....	162
Tabela 20. Projekty zrealizowane przez gminę i instytucje podległe w ramach POKL 2007-2013.....	163

Tabela 21. Projekty zrealizowane przez gminę i instytucje podległe w ramach PROW 2007-2013.....	163
Tabela 22. Pozyskanie środków przez przedsiębiorców na terenie gminy w ramach RPO WL 2007-2013	166
Tabela 23. Projekty zrealizowane przez inne jednostki administracyjne i organizacje pozarządowe na terenie gminy Tarnogród w ramach POKL 2007-2013, RPO WL 2007-2013 i PROW 2007-2013.....	167
Tabela 24. Zestawienie powiązań pomiędzy celami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego a celami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022.....	171
Tabela 25. Zestawienie powiązań pomiędzy celami polityki przestrzennego zagospodarowania kraju Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju a celami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022.....	171
Tabela 26. Zestawienie powiązań pomiędzy celami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.) a celami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022.....	173
Tabela 27. Zestawienie powiązań pomiędzy priorytetami rozwoju przestrzennego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego do roku 2030 a celami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022.....	174
Tabela 28. Zestawienie powiązań pomiędzy celami Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Biłgorajskim na lata 2014-2020 a celami Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Tarnogród na lata 2016-2022.....	175
Tabela 29. Możliwe kierunki działań wskazane przez mieszkańców podczas konsultacji społecznych.....	179

Spis wykresów:

Wykres 1. Użytkowanie gruntów w gminie Tarnogród.....	109
Wykres 2. Struktura terenów zabudowanych i zurbanizowanych w gminie Tarnogród.....	111
Wykres 3. Liczba ludności w gminie Tarnogród w latach 2010-2015 w podziale na obszar miejski i obszar wiejski.....	117
Wykres 4. Saldo migracji na 1000 mieszkańców w gminie Tarnogród w podziale na obszar wiejski i miejski w latach 2010-2014.....	118
Wykres 5. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w latach 2010-2015 na terenie gminy Tarnogród.....	119
Wykres 6. Wskaźnik obciążenia demograficznego na terenie gminy Tarnogród w podziale na obszar wiejski i miejski w latach 2010-2015.....	120
Wykres 7. Prognoza zmiany liczby ludności w powiecie biłgorajskim w latach 2015-2050.....	121
Wykres 8. Pracujący na 1000 ludności w latach 2010-2015 na terenie powiatu biłgorajskiego i gminy Tarnogród (w podziale na obszar wiejski i miejski).....	122
Wykres 9. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym ogółem w wieku 3-6 lat (%).....	125
Wykres 10. Liczba budynków mieszkaniowych i niemieszkaniowych w gminie Tarnogród podłączonych do infrastruktury komunalnej.....	144
Wykres 11. Podmioty według grup rodzajów działalności PKD 2007 w 2015 r. w gminie Tarnogród.....	146
Wykres 12. Struktura ilościowa gospodarstw rolnych gminy Tarnogród.....	147
Wykres 13. Rodzaje upraw w podziale na liczbę gospodarstw na terenie gminy Tarnogród.....	147
Wykres 14. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na terenie gminy Tarnogród w latach 2010-2015.....	149

Wykres 15. Liczba podmiotów gospodarczych wg sekcji PKD 2007 na terenie gminy Tarnogród w 2015 r.	151
Wykres 16. Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych w gminie Tarnogród w latach 2010-2015.....	153
Wykres 17. Pracujący na 1 000 mieszkańców w gminie Tarnogród (w podziale na miasto i obszar wiejski) w latach 2010-2015.....	155
Wykres 18. Dochody ogółem gminy Tarnogród w latach 2010-2015.....	157
Wykres 19. Struktura dochodów gminy Tarnogród w latach 2010-2015.....	158
Wykres 20. Dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca na terenie gminy Tarnogród w latach 2010-2015..	158
Wykres 21. Wydatki ogółem gminy Tarnogród w latach 2010-2015.....	159
Wykres 22. Wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca na terenie gminy Tarnogród w latach 2010-2015.	159
Wykres 23. Pozyskanie środków przez gminę Tarnogród w ramach RPO WL 2007-2013, POKL 2007- 2013, PROW 2007-2013.....	165
Wykres 24. Pozyskanie środków przez przedsiębiorców na terenie gminy w ramach RPO WL 2007-2013	167
Wykres 25. Projekty zrealizowane przez inne jednostki administracyjne i organizacje pozarządowe na terenie gminy Tarnogród w ramach RPO WL 2007-2013, POKL 2007-2013, PROW 2007-2013.....	168